

1932-1933

Альманах УНСоюзу 2022

АЛЬМАНАХ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

2022

РІЧНИК 106-ИЙ

ВИДАВНИЦТВО „СВОБОДА“
Парсипані, Нью-Джерзі

W

ALMANAC OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

2022

SVOBODA PRESS
Parsippany, New Jersey

Стефан Качарай – Президент Українського Народного Союзу
Андрій Нинка – Головний редактор „The Ukrainian Weekly”
і „Свободи”

Редактор Альманаху-2022 – Петро Часто

Svoboda–P.O. Box 280, 2200 Route 10, Parsippany, NJ, 07054

www.svoboda-news.com

Printed in United States of America

Григоріянський календар (новий стиль)

Неділя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
Грудень December Н П В С Ч П'ят С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Понеділок/Mon. Н П В С Ч П'ят С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Вівторок/Tues. Н П В С Ч П'ят С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Середа/Wed. Н П В С Ч П'ят С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Четвер/Thurs. Н П В С Ч П'ят С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	П'ятниця/Fri. Н П В С Ч П'ят С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Субота/Sat. Н П В С Ч П'ят С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
2 Tues 7 * SUNDAY BEFORE THEOPHANY / Неделя перед Богоявленієм 2 Tim 4:5-8 Mt 1:1-8	3 * Malachi - Prophet Прор. Малахія Hab 2:5-11 & 17-19 Lk 20:27-44	4 * Synaxis of the 70 Apostles Собор 70 апостолів Hab 4:1-13 Lk 21:12-19	5 * Vigil of Theophany Навечір'я Богоявлення Корольський час Роз'яснення Cor 9:19-27 Lk 21:1-18	6 * THEOPHANY OF OUR LORD Богоявлення Господнє Mat 2:1-14 & 23-47 Lk 21:1-18	7 * Synaxis of John the Baptist Собор св. Іоана Хрестителя Act 19:1-8 Jn 1:29-34	8 Saturday after Theophany Субота після Богоявлення George, Dominica & Emilian, Venerables Преп. Кіпріан, Домініан і Емільян Eph 6:10-17; Mt 4:1-11
9 Tues 8 SUNDAY AFTER THEOPHANY Неделя після Богоявлення Eph 4:7-15 Mt 4:12-17	10 * Gregory of Nyssa Bishop Св. Григорій Нісський 2 Cor 4:6-15 Lk 6:17-23	11 * Theodosius Venerable Преп. Теодосій Великий 2 Cor 4:6-15 Mt 11:27-30	12 * Tatiana - Martyr Муч. Татіана Hab 10:1-18 Mt 6:30-34	13 * Hermolaus and Stratonice, Martyrs Св. Єрмола і Стратоніа Hab 10:35-41 & 17 Mt 8:10-18	14 * Venerable Fathers of Sinai and Raitho Препитовці, Ортин уборити у Синаї Hab 11:8 & 11-16 Mt 9:23-41 Mt 12:1-12	15 * Paul and John Venerables Препит. Павло та Іоанн Col 1:3-6 Lk 16:10-15
16 Tues 1 * 34th SUNDAY AFTER PENTECOST 34-а Неділя після П'ятидесятниці 1 Tim 4:1-5 Lk 16:26-43	17 * Anthony the Great Venerable Преп. Антоній Великий Hab 11:8 & 11-16 Lk 6:17-23	18 * Athanasius & Cyril Archbishops of Alexandria Преп. Атанасій і Кирило Олександрійські Hab 11:8 & 11-16 Lk 6:17-23	19 * Macarius - Venerable Преп. Макарій Hab 11:8 & 11-16 Mt 10:31-38	20 * Euthymius the Great Venerable Преп. Евтимій Великий Hab 12:17-21 Lk 6:17-23	21 * Maximus the Confessor Venerable Преп. Максим Конфесор James 2:1-13 Mt 10:23-32	22 * Timothy - Apostle Anastasis - Martyr Преп. Тимофій, Апостол Анастасій Препитовий 1 Cor 14:20-25 Mt 25:1-13
23 Tues 2 * 36th SUNDAY AFTER PENTECOST 36-а Неділя після П'ятидесятниці 1 Tim 4:1-5 Lk 16:26-43	24 * Xenia - Venerable Преп. Ксентія Велика 1 Tim 4:1-5 Lk 16:26-43	25 * Gregory the Theologian Bishop Св. Григорій Теологос 1 Cor 12:7-11; Jn 10:9-16	26 * Xenophon & Mary Venerables Препит. Ксенофонт і Марія James 9:17-48; Mt 11:23-30	27 * Translation of the Relics of John Chrysostom Перенесення мощей св. Іоана Хризостома Hab 7:26-42; Jn 10:9-16	28 * Ephrem the Syrian Venerable Преп. Єфрем Сирійський 1 Pm 1:1-2; 10-12; 2:2-10 Mt 12:1-12	29 * Translation of the Relics of Ignatius, Martyr/Episcopus мучениць Ігнатій Євросепос 1 Thms 5:14-23 Lk 17:3-10

Січень / January 2022

www.byzantine-seminarypress.com

© Byzantine Seminary Press, Pittsburgh, PA 15214

* 21 = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

СІЧЕНЬ - 2022 - JANUARY

Shaded Days = Fast periods & days of abstin fast.

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
2 Sunday before Nativity H/Martyr Ignatius Св.вч Ігнатій Hob 11:9-10, 17-23 32-40; Mat 1:1-25	3 Martyr Juliana мч Юліяні Hob 3:5-11, 17-19 Mark 9:42-10:1	4 Gr/Martyr Anastasia в.мч Анастасія Hob 4:1-13 Mark 10:2-12	5 10 Martyrs of Crete 10 мч Крит Hob 5:11-5:8 Mark 10:11-16	6 Shabbat Nativity Vigil Св.вечір Hob 1:1-12 Luke 2:1-20	7* Nativity of Christ Г.в.вч Hob 2:1-12 Mat 2:1-12	1 Civil New Year Martyr Boniface мч Боніфатин Gal 3:8-12 Luke 13:18-29
9 1st Martyr Stephen св.вч Стефан Hob 6:8-25, 47-60 Mat 21:33-42	10 Ncomedian Martyrs мчч Никомедій Hob 8:7-13 Mark 10:46-52	11 14,000 Innocents 14,000 Дітей Hob 9:8-10, 15-23 Mark 11:11-23	12 No Fast Virgin Martyr Anyssa мч. Анисія Hob 10:1-18 Mark 11:23-26	13 Venerable Melania в.мчч Меланія Hob 10:35-11:7 Mark 11:27-33	14 Circumcision св.вч Христ Hob 2:8-12 Luke 2:23-24, 40-52	15 Sunday before Theophany Saint Sylvester св.вч Сильвестра 1 Tim 3:14-15 Mat 2:1-11
16 Prophet Malachi пророк Малахі 2 Tim 4:5-8 Mark 1:1-8	17 Synaxis 70 Apostles св.вчч 70 апостолів Hob 11:17-23, 27-31 Mark 12:13-17	18 Shabbat Theophany Vigil св.вч Богоявлення 1 Cor 2:10-27 Luke 3:1-18	19* THEOPHANY Г.в.вч Hob 3:1-18, 34-7 Mat 3:13-17	20 Synaxis John Baptist св.вч Іоанн Хрест Hob 1:8-19 John 1:29-34	21 George the Chozobite св.вч Георгія James 2:1-13 Mark 13:1-8	22 Sunday after Theophany Martyr Polyuctus мч Поліукста Eph 6:10-17 Mat 4:1-11
23 Gregory of Nyssa Григорій з Ніси Hob 12:17-21, 24:6-17-23 Athanasius & Cyril Hob 12:25-26; 13:22-25	24 Ven Theodosius св.вч Теодосій James 2:14-25; 14:19-25 Athanasius & Cyril Hob 12:25-26; 13:22-25	25 Martyr Tatiana мч Тетяна Hob 12:25-26; 13:22-25	26 Martyr Hermylus мч Ермил Mark 10:11-16	27 Saint Nina св.вч Ніні James 1:19-27 Mark 10:17-27	28 St Paul of Thebes св.вч Павло Фіскалського James 2:1-13 Mark 10:23-32	29 Chains Saint Peter Оков св.вч Петра Col 1:3-6 Luke 16:10-15

Discarded under Ecumenical Supervision

GUIDE NO. 3 - LU

©2021 by Vestal, Cliftonwood, N.J., U.S.A.

©2021 by Vesali, Clifton, N.J., U.S.A.

GUIDE NO. 3 - LU

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Неділя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
Січень January н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Березень March н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	1 * (P) Tryphon - Martyr Муч. Трифон 1 Psa 135:22 Mt 12:18-27	2 ENCOUNTER OF OUR LORD WITH SIMEON СТІЧЕННЯ ГОСПОДНЄ 1 Mt 7:7-17; Lk 2:22-40	3 Synaxis of the Holy Prophets Simeon & Anna Синоєса Ісусохристу і Анни Пророкині 1 Mt 8:13-14 Lk 2:22-38	4 * (P) Isidore - Venerable Преп. Ісидор 2 Psa 151:10 Mt 13:1-9	5 Agatha - Martyr Муч. Агафі 2 Tim 2:11-19 Lk 18:2-8
6 Пасх 4 * SUNDAY OF THE PUBLICAN AND PHARISEE Неділя Благородця і Фаризея 2 Tim 3:16-18; Lk 16:10-14	7 Parthenius - Bishop Св. Партеній 2 Psa 135:2-9 Mt 12:9-13	8 Theodore - Great Martyr Вуц. Теодор 2 Psa 29:22 Mt 12:14-23	9 * (P) Nicephor - Martyr Муч. Неофор 2 Psa 31:1-6 Mt 12:24-31	10 Charalampia - Martyr Муч. Харалампія 1 Mt 13:31-42 Mt 13:31-42	11 Blaise Bishop - Martyr Св. Блазіс 2 Psa 71:17 Mt 14:5-9	12 Medeleus - Archbishop Св. Медель 2 Psa 71:17 Lk 20:46-21:4
13 Пасх 5 SUNDAY OF THE PRODIGAL SON Неділя Благородця 1 Cor 6:12-20 Lk 15:11-32	14 Death of Cyril Apostle to the Slavs Ранок. Кирила, учит. слав'ян 1 Mt 7:26-27 Jn 10:9-16	15 Orestes - Apostle Ап. Орест 1 Jn 3:10-20 Mt 14:10-42	16 Pamphilus & Others Martyrs Муч. Памфіл, Попліпес 1 Jn 3:21-4:6; Mt 14:43-15:1	17 Theodore the Recruit Great-Martyr Вуц. Теодор Тирона 1 Jn 4:20-5:21 Mt 15:1-15	18 * (P) Leo the Great Pope Св. Лев, Папа Римський 2 Jn 1:1-3 Mt 15:22, 35, 33-41	19 1st All Souls Saturday Задушна Субота 1 Cor 10:22-28 Lk 21:8-9, 27-33-36
20 Пасх 6 SUNDAY OF MEAT-FARE М'ясоїдний Неділя 1 Cor 8:8-12 Mt 20:31-46	21 * Timothy - Venerable Преп. Тимофій 1 Cor 4:6-17 Lk 19:28-40 & 22:7-39	22 Finding of the Relics of the Martyrs of Eugenia Bianalis, socinia myss., and a Cereali 1 Mt 14:1-13 Lk 22:38-42 & 45-23:1	23 Polycarp Bishop-Martyr Canon, Pontagna, m. Carmichael 2 Jn 12:1-6 Jn 4:12-21	24 1st & 2nd Findings of the Head of John the Baptist Преп. Ісусохристу 2 Cor 4:8-15 Mt 11:2-15	25 * (P) Tarnius - Patriarch Св. Тарній 2 Cor 8:7-17 Zech 8:19-23	26 Porphy of Gaza Bishop Св. Порфій 2 Cor 8:7-17 Rom 14:19-26 Mt 6:1-13
27 Пасх 7 SUNDAY OF CHEESE-FARE Сирниці Неділя 1 Cor 8:13-14 Mt 6:14-21	28 * First Day of Great Fast Перший День Великого Посту Gen 1:1-13 Prov 1:1-20	29 Theophan - Bishop Св. Теофан 2 Psa 135:2-9 Mt 12:9-13	30 Theophan - Bishop Св. Теофан 2 Psa 135:2-9 Mt 12:9-13	31 Theophan - Bishop Св. Теофан 2 Psa 135:2-9 Mt 12:9-13	32 Theophan - Bishop Св. Теофан 2 Psa 135:2-9 Mt 12:9-13	33 Theophan - Bishop Св. Теофан 2 Psa 135:2-9 Mt 12:9-13

Листопад / February 2022

www.byzantine-seminarypress.com

© Byzantine Seminary Press, Pittsburgh, PA 15214

REMARKS

- Pre-festive Day of the Feast of our Lord with the Prophet Simeon and the Prophetess Anna.
- Sunday of the Publican and the Pharisee, the week of February 6-12 is free from fasting and abstinence.
- Final Day (Obdorm) of the Feast of our Lord with the Prophet Simeon and the Prophetess Anna, transferred from the 8th because of Coptic feast week.
- 1st & 2nd Findings of the Head of John the Baptist.
- Today is also the feast of the Great Fast, Wednesday and Friday are all-fasting days (without Divine Liturgy).
- Today is also the feast of the Great Fast, Wednesday and Friday are all-fasting days (without Divine Liturgy).
- Beginning of the Great Fast. Strict fast and abstinence required. No meat and dairy products. Abstinence and other penances are traditionally observed throughout the Great Fast.

Юліанський календар (старий стиль)

ЛЮТИЙ - 2022 - FEBRUARY

НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІТРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
		1 Venerable Macarius грішн. Макарія James 3:1-10 Mark 11:17-29	2 Venerable Euthymius грішн. Евтимія James 3:11-16 Mark 11:29-35	3 Confessor Maximus Максима Ісхонія James 4:7-5:9 Mark 11:29-35	4 Apostle Timothy апостола Тимофія 1 Peter 1:12, 10-12 2:5-10, Mark 12:1-12	5 H.Martyr Clement сщчч. Климент 1 Thess 5:14-23 Luke 17:9-10
6 Venerable Xenia грішн. Ксенія 1 Tim 4:9-15 Luke 19:1-10	7 St Gregory Theologian св. Григорій Богослов 1 Cor 12:1-11 John 10:9-16	8 Venerable Xenophon грішн. Ксенофонт 1 Peter 3:16-22 Mark 12:15-27	9 Relics John Chrysostom сщчч. Іоанн Золотоуст 1 Peter 4:1-11 Mark 12:28-37	10 Epiphany the Syrian Епіфанія Сиріянина 1 Peter 4:12-5:5 Mark 12:38-44	11 Relics St Ignatius сщчч. Ігнатій 2 Peter 1:1-10 Mark 13:1-8	 Three Saints Feb 19-18 Mar 5:14-19 12*
13 Publican & Pharisee Митаря і фарисей 1 Tim 3:10-15 Luke 18:10-14	14 Martyr Tryphon мч. Трифон 2 Peter 1:20-2:9 Mark 13:9-13	 Meeting of the Lord Feb 7-17 Luke 2:22-40 15*	16 Sts Simeon & Anna св. Симеон і Анна 2 Peter 3:1-16 Mark 13:24-37	17 Venerable Isidore грішн. Ісидора 1 John 1:6-2:6 Mark 13:31-14:2	18 Martyr Agatha мч. Агата 1 John 2:7-17 Mark 14:3-9	Venerable Buccius грішн. Букусія 2 Tim 3:1-9 Luke 20:45-21:4 19
20 Prodigal Son Блудного Сина 1 Cor 6:12-20 Luke 15:11-32	21 Gr.Martyr Theodore всщчч. Теодора 1 John 3:11-20 Mark 11:1-11	22 Martyr Nisiphore мч. Нисифора 1 John 3:11-20 Mark 14:10-42	23 Martyr Charalampus мч. Харалампія 1 John 3:21-4:6 Mark 14:43-15:1	24 H.Martyr Blasius сщчч. Власія 1 John 4:20-5:21 Mark 15:1-15	25 Saint Meletius св. Мелетій 2 John 1:1-13 Mark 15:22-25, 33-41	26* Venerable Martinian грішн. Мартиніана 1 Cor 10:23-28 Luke 21:9-9, 25:27, 30-36
27 Meat-Fare Sunday нагіна Мисочука 1 Cor 8:8-9:2 Matt 25:31-46	28 Apostle Onesimus (70) апостола Онисима (70) 3 John 1:1-15 John 19:29-40, 22:7-29					

Prepared under Ecclesiastical Supervision

GUIDE NO. 3 - LU

©2021 by Vestal, Cliffwood, N.J., U.S.A.

Юліанський календар (старий стиль)

БЕРЕЗЕНЬ - 2022 - MARCH						
НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІСІОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
6 Cheese-Fare Sunday неділя Сиротусна Rom 13:11-14:4 Matt 6:14-21	7 LENT BEGINS Great Canon Martyrs in Eugenius мчч Евгенієвих Isa 1:1-20, Gen 1:1-13 Proverbs 1:1-20	8 Great Canon H.Martyr Polycarp свщчч Поликарп Isa 1:19-23, Gen 1:14-23 Proverbs 1:20-33	9 Presanctified Great Canon Finding Head John обр'ю голови Іоана Isa 2:3-11, Gen 1:24-23 Proverbs 2:1-22	10 Great Canon Saint Tarasius свщчч Тарасій Isa 2:11-21, Gen 2:4-19 Proverbs 3:1-18	11 Presanctified Venerable Porphyrius прпн Порфирія Isa 3:1-14, Gen 2:20-23 Proverbs 3:19-34	12 Theodore Saturday Venerable Procopius прпн Проконія Heb 1:1-12 Mark 2:23-35
13 Orthodox Sunday неділя Православна Heb 11:24-26, 32-122 John 1:43-51	14 Martyr Eudocia мчч Евдокія Isa 4:2-5:7, Gen 3:21-4:7, Proverbs 3:34-4:22	15 H.Martyr Theodotus свщчч Теодотія Isa 5:7-16, Gen 4:8-15 Proverbs 5:1-15	16 Presanctified Martyr Eutropius мчч Евтропій Isa 5:16-25, Gen 4:16-26 Proverbs 5:15-23	17 Venerable Gerasimus прпн Герасима Isa 6:1-12, Gen 5:1-24 Proverbs 6:3-20	18 Presanctified Martyr Conon мчч Конон Isa 7:1-14, Gen 5:32-6:8 Proverbs 6:20-7:1	19 ✠ Sud Saturday 42 Anninoria Martyrs 42 мчч Аннорії Heb 3:12-16 Mark 1:35-44
20 Sunday 2 Great Fast неділя 2 Великого Посту Mark 2:1-12	21 Ven Theophylactus прпн Теофілакт Isa 8:13-23, Gen 6:9-32 Proverbs 8:1-21	22 40 Sebaste Martyrs 40 мчч Себасті Isa 8:9-10:4, Gen 7:1-5 Proverbs 8:32-9:11	23 Presanctified Martyr Codratus мчч Кодрат Isa 10:12-20, Gen 7:6-9 Proverbs 9:12-18	24 Saint Sophronius свщчч Софроній Isa 11:10-12:2, Gen 7:11-8:3, Proverbs 10:1-22	25 Presanctified Ven Theophanes прпн Теофан Isa 13:2-13, Gen 8:4-21 Proverbs 10:31-11:12	26 ✠ Sud Saturday Relics St Nicophorus мощ свт Никифора Heb 10:32-38 Mark 2:14-17
27 Cross Veneration Хрестопоклонна Heb 4:14-5:6 Mark 8:34-9:1	28 Martyr Agapius мчч Агапіє Isa 14:24-32, Gen 8:21-9:7, Proverbs 11:19-12:6	29 Martyr Sabinas мчч Сабіна Isa 25:1-9, Gen 9:8-17 Proverbs 12:8-22	30 Presanctified Venerable Alexius прпн Олексій Isa 26:21-27:3, Gen 9:18-10:1, Proverbs 12:23-13:9	31 Saint Cyril свщчч Кирило Isa 28:14-22, Gen 10:32-11:9, Proverbs 13:20-14:6		

©2021 by Vestal, Caldwell, N.J., U.S.A.

GUIDE NO. 3 - U3

Prepared under Ecumenical Supervision

КВІТЕНЬ - 2022 - APRIL						
НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
3 Sunday 4 Great Fast неділя 4 Великого Посту Heb 6:13-20 Mark 9:17-31 John Climacus Томас	4 H.Martyr Basil святий Василій Isa 37:39-38:6, Gn 13:12-18, Proverbs 14:27-15:4	5 Venerable Nikon преп Нікон Isa 40:18-31, Gn 15:1-15 Proverbs 15:7-19	6 Venerable Zachariah преп Захарія Isa 41:4-14, Gen 17:1-9 Proverbs 15:20-16:9	7 ANNUNCIATION Вісництво Isa 53:1-16 Luke 1:26-38	8 Synaxis of Gabriel Собор Гавриїла Isa 45:1-17, Gen 22:1-18 Proverbs 17:17-18:5	9 Martyr Matrona мц Матроні Isa 9:24-28 Mark 8:27-31
10 Sunday 5 Great Fast неділя 5 Великого Посту Heb 9:11-14 Mark 10:32-45 Mary of Egypt Марія Єгипетська	11 Venerable Mark преп Марко Isa 48:17-49:4, Gn 27:1-41 Proverbs 19:16-25	12 John Climacus Іоанн Лествичник Isa 49:5-10, Gn 31:3-16 Proverbs 21:3-21	13 H.Martyr Hypatius святий Іпатій Isa 53:1-11, Gn 43:26-31; 45:1-18 Prov 21:22-22:4	14 Ven Mary of Egypt преп Марія Єгипетська Isa 65:9-16, Gen 48:1-7 Proverbs 23:15-24:5	15 Venerable Titus преп Тита Isa 66:10-24, Gen 49:30-50:26 Proverbs 31:8-32	16 Lazarus Saturday Лазарєва Суббота Heb 12:28-13:8 John 11:1-45
17 PALM SUNDAY неділя Пасхи John 12:1-18	18 Martyr Agathopodius мц Агафода Ex 1:1-20, Job 1:1-12 Matt 24:3-35	19 Martyr Euthychius святий Евтихій Ex 2:5-10, Job 1:13-22 Matt 24:36-25:2	20 George of Maylene Георгій Меліт Ex 2:11-22, Job 2:1-10 Matt 26:6-16	21 HOLY THURSDAY Великий Четвер 1 Cor 11:23-32 Matt 26:1-27:2	22 HOLY FRIDAY Великий П'ятниця 1 Cor 1:18-23 Matt 27:1-61	23 Martyr of St. Basil святий Басилій HOLY SATURDAY Велика Суббота Rom 6:3-11 Matt 28:1-20
24 PASCHA Великдень Acts 1:1-6 John 8:1-17	25 BRIGHT MONDAY Світлий Понеділок Acts 1:12-17, 21:26 John 1:18-28	26 BRIGHT TUESDAY Світлий Вівторок Acts 2:14-21 Luke 24:12-35	27 Confessor Martin Мартин Іспанський Acts 2:22-36 John 1:35-51	28 Apostle Anisim (70) апостол Анісіма (70) Acts 2:38-43 John 3:1-15	29 Virgin Mary Agape мц Агапі Acts 3:1-8 John 2:12-22	30 H.Martyr Simeon святий Симеон Acts 3:11-16 John 3:22-30

Неділя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
1 Ісус Христос SUNDAY OF THE OINTMENT-BEARERS Неділя Жінок Маркованськ. Мк 15:43-16	2 Атанасій Великий, єп. Олександр. Акт 8:5-17 & 47-50 Ян 4:46-54	3 Theodosius of the Cave Venerable Преп. Теодосій Печерський Акт 8:5-17 Ян 6:27-33	4 Pelagia - Martyr Муч. Пеларія Акт 8:18-25 Ян 6:38-39	5 Irene Great - Martyr Муч. Ірина Акт 8:26-29 Ян 6:40-44	6 Job - Venerable Праведного Йова Акт 8:42-9:19 Ян 15:17-18:2	7 Appearance of the Sign of the Cross Поява Чесного Хреста в Єрусалимі Акт 9:19-21 Ян 15:17-18:2
8 Ісус Христос SUNDAY OF THE PARALYTIC MAN Неділя Розслабленого Мандрівця Акт 9:32-42; Ян 5:1-15	9 Translation of Relics of Nicholas of Myra - Bishop Препосвящені мощі Миколая Мирлікійського Акт 10:1-16 Ян 6:56-68	10 Simon the Zealot Апостол Ан. Симон Заволот Акт 10:21-33 Ян 7:1-13	11 Cyril and Methodius Апостоли до Славян Філомент, Корнелій Методій, Кирил Акт 16:16-18; Ян 7:14-20	12 Epiphanius and Germanus - Bishops Євфимій, Герман Акт 15:23-43 Ян 6:12-20	13 Glyceria - Martyr Муч. Гліцерія Акт 10:44-11:10 Ян 8:21-30	14 Isidore - Martyr Муч. Ісидор Акт 12:1-11 Ян 8:31-42
15 Ісус Христос SUNDAY OF THE SAMARITAN WOMAN Неділя Самаритянки Акт 11:19-26 & 28-30 Ян 4:3-42	16 Theodore - Venerable Преп. Теодор Акт 12:12-17 Ян 8:42-51	17 Andronicus and Others - Apostles Ан. Андронік і інші Акт 12:25-13:12 Ян 8:51-59	18 Theodotus and Others Муч. Теодот і інші Діонісія, Аларія і ін. Акт 13:13-24 Ян 6:8-14	19 Patrick Bishop-Martyr Святий Патрік Акт 9:29-10:9 Ян 9:29-10:9	20 Thais and Others Муч. Таїса і інші Акт 15:3-24 Ян 10:17-28	21 Constantine and Helena Рівняла до Апостолів Римова. Костянтин і Олена Акт 28:1-5 & 12-20 Ян 10:1-9
22 Ісус Христос SUNDAY OF THE MAN BORN BLIND Неділя Сліпого Акт 16:16-24 Ян 8:1-38	23 Michael of Syrna Bishop - Confessor Св. Миколай, єп. Акт 17:1-13 Ян 11:47-58	24 Simeon - Venerable Преп. Симеон Акт 17:16-28 Ян 12:18-36	25 3rd Finding of the Head of John the Baptist Третє знахідження глави св. Йова Христоса Акт 18:22-28; Ян 12:36-47	26 OBLIGATION ASCENSION OF OUR LORD Вознесіння Господа Акт 1:1-12 Лк 24:36-53	27 Therapont Bishop - Martyr Святий Терпонт Акт 18:1-8 Ян 14:1-11	28 Nicetas Bishop Св. Миколай, єп. Акт 20:7-12 Ян 14:15-21
29 Ісус Христос SUNDAY OF THE FATHERS OF THE 1ST ECUMENICAL COUNCIL Неділя Отців I-го Всесвітнього Собору Акт 20:16-18 & 28-38 Ян 17:1-13	30 St. Isaac the Confessor Преп. Ісаакій Далматський Акт 21:8-14 Ян 14:27-15:7	31 Hermas - Apostle Преп. Ісидор Акт 21:26-32 Ян 16:2-13	Квітень / April Н П В С Ч П Р 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30			Червень / June Н П В С Ч П Р 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

www.byzantinsecminarypress.com

Травень / May 2022

© Byzantine Seminary Press, Pittsburgh, PA 15214

Юліанський календар (старий стиль)

ТРАВЕНЬ - 2022 - MAY						
НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
1 Apolline Thomas Sun лед Апост Тома Acts 5:12-20 John 20:19-31	2 John the Hermit Іоанн Печерника Acts 3:19-26 John 2:1-11	3 Venerable Theodore преп Теодора Acts 4:1-10 John 3:16-21	4 HMartyr Januarius сщчч Іануарія Acts 4:19-22 John 5:17-24	5 Theodore Syktote феодора єписк Acts 4:23-31 John 5:24-30	 Gr-Martyr George Acts 12:1-11 John 15:17-162	7 Martyr Sabbas мч Савелі страт Acts 5:21-33 John 6:14-27
8 MOTHER'S DAY Myrr-Bearing Women Мироносиць Acts 6:1-7 Mark 15:43-16:8	9 HMartyr Basil сщчч Василія Acts 6:8-7:5, 47-60 John 4:46-54	10 HMartyr Simeon сщчч Симеона Acts 6:5-17 John 6:27-33	11 Apostle Jason (70) апостола Ясона (70) Acts 6:16-25 John 6:35-39	12 Martyrs of Cyzicus 9 муч у Кизикі Acts 6:26-39 John 6:40-44	6* John 15:17-162	14 Prophet Jeremiah пророка Єремії Acts 9:20-31 John 15:17-162
15 Paralytic Рослабленого Acts 9:32-42 John 5:1-15	16 Martyr Timothy мч Тимофія Acts 10:1-16 John 6:56-69	17 Martyr Pelagia мч Пелагія Acts 10:21-33 John 7:1-13	18 Mc Periklous Great Martyr Irene велика Ірина Acts 14:8-19 John 7:14-30	19 Righteous Job праведного Іова Acts 10:34-43 John 8:12-20	20 Sign of Cross Помє Хрєста Acts 10:44-11:10 John 8:21-30	 Apostle Evangelist John 1 John 1:1-7, John 19:25-27, 21:24-25
22 Samaritan Woman Самаритинка Acts 11:19-26, 29-30 John 4:5-42	23 Ap Simon Zealot апост Симона Зен Acts 12:12-17 John 6:42-51	24 Methodius & Cyril Методій і Кирил Acts 12:25-13:12 John 6:51-59	25 Saint Epiphanius свт Єпіфанія Acts 13:13-24 John 6:51-54	26 Martyr Glycoria мч Гликерія Acts 14:20-27 John 9:39-10:9	27 Martyr Isidore мч Ісидора Acts 15:3-34 John 10:17-28	28 Pachomy the Great преп Пасомія вел Acts 15:35-41 John 10:27-36
29 Blind Man Сліпого Acts 16:16-34 John 9:1-38	30 Ap Andronicus (70) ап Андроніка (70) Acts 17:1-15 John 11:47-57	31 Martyr Theodotus мч Теодота Acts 17:19-28 John 12:19-36				

Prepared under Ecclesiastical Supervision

GUIDE NO. 3 - U

©2021 by Vestal, Clarendon, N.J., U.S.A.

* 30 = Holidays on which Divine Services are held in most parishes.

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

Юліанський календар (старий стиль)

ЧЕРВЕНЬ - 2022 - JUNE						
НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
* = Holydays on which Divine Services are held in most parishes. * = Holydays on which Divine Services & days of strict fast.						
5 Fathers 1st Council Отці 1-а Собор Acts 20:16-18, 28-35 John 17:1-13 Sun 7 of Pascha Tone 6	6 Symeon the Stylite Симеона стовпника Acts 21:9-14 John 14:27-15:7	7 3rd find head John З'яв. голови Івана Acts 21:26-32 John 16:2-13	1 H-Martyr Patrick свщч. Патрік Acts 16:22-28 John 12:36-47	2 Вознесіння Ascension Acts 1:1-12 Luke 24:36-50	 Constantine & Helen Acts 26:1-5, 12-20 John 10:1-9	4 Martyr Basiliscus мч. Василіска Acts 20:7-12 John 14:10-21
12 PENTECOST Всесвятість Acts 2:1-11 John 7:37-52, 6:10	13 Holy Spirit Day День Святого Духа Acts 2:1-11 John 16:10-15	14 Martyr Justin мч. Юстина Rom 1:1-7, 13-17 Matt 4:25-5:13	8 Apostle Carpus (70) апостола Карпа (70) Acts 22:1-11 John 16:15-23	9 H-Martyr Therapontes свщч. Терапонта Acts 25:13-19 John 16:23-33	10 Venerable Nicetas преп. Никити Acts 27:1-44 John 17:16-26	11 * Soul Sunday Всесвятість Acts 28:1-31 John 21:15-25
19 All Saints Богослужіння Acts 11:33-12:2, Matt 10:32-33, 37-38; 19:27-30	20 Martyr Theodotus мч. Теодота Rom 2:28-3:18 Matt 6:31-34, 7:9-11	21 Relics St Theodore реліквії св. Теодора Rom 4:4-12 Matt 7:15-21	15 Saint Nephthorus св. Нехфор Rom 1:16-27 Matt 5:20-26	16 Martyr Lucilian мч. Лукіліана Rom 1:29-2:3 Matt 5:27-32	17 Saint Metrophanes св. Метрофан Rom 2:14-23 Matt 5:33-41	18 H-Martyr Dorotheus свщч. Доротея Rom 1:7-12 Matt 5:42-48
26 ALL SAINTS OF UKRAINE Муч. Анулія Rom 2:10-16 Matt 4:18-23	27 Prophet Elisha пророка Єліша Rom 7:1-13 Matt 9:36-10:8	28 Prophet Amos пророка Амос Rom 7:14-21 Matt 10:9-15	22 St Cyril Alexandria св. Кирила Александ Rom 4:13-25 Matt 7:21-23	23 H-Martyr Timothy свщч. Тимофея Rom 5:10-16 Matt 8:23-27	24 Apostle Bartholomew апост. Вартоломея Rom 5:17-6:2 Matt 8:14-17	25 Onuphrius the Great преп. Онуфрія великого Rom 3:19-26 Matt 7:1-8

GUIDE NO. 3 - U3

©2021 by Verbal, Clifton, N.J., U.S.A.

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Неделя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
Червень/June н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Пеня/June н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Пеня/June н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Пеня/June н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Пеня/June н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Пеня/June н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Пеня/June н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
3 Тисяч 3	4 Тисяч 4	5 Тисяч 5	6 Тисяч 6	7 Тисяч 7	8 Тисяч 8	9 Тисяч 9
4TH SUNDAY AFTER PENTECOST 4-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 8:1-13 Мф 9:1-13	5TH SUNDAY AFTER PENTECOST 5-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 10:1-13 Мф 9:1-13	6TH SUNDAY AFTER PENTECOST 6-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 11:1-13 Мф 9:1-13	7TH SUNDAY AFTER PENTECOST 7-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 12:1-13 Мф 9:1-13	8TH SUNDAY AFTER PENTECOST 8-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 13:1-13 Мф 9:1-13	9TH SUNDAY AFTER PENTECOST 9-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 14:1-13 Мф 9:1-13	10TH SUNDAY AFTER PENTECOST 10-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 15:1-13 Мф 9:1-13
10 Тисяч 10	11 Тисяч 11	12 Тисяч 12	13 Тисяч 13	14 Тисяч 14	15 Тисяч 15	16 Тисяч 16
11TH SUNDAY AFTER PENTECOST 11-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 16:1-13 Мф 9:1-13	12TH SUNDAY AFTER PENTECOST 12-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 17:1-13 Мф 9:1-13	13TH SUNDAY AFTER PENTECOST 13-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 18:1-13 Мф 9:1-13	14TH SUNDAY AFTER PENTECOST 14-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 19:1-13 Мф 9:1-13	15TH SUNDAY AFTER PENTECOST 15-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 20:1-13 Мф 9:1-13	16TH SUNDAY AFTER PENTECOST 16-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 21:1-13 Мф 9:1-13	17TH SUNDAY AFTER PENTECOST 17-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 22:1-13 Мф 9:1-13
17 Тисяч 17	18 Тисяч 18	19 Тисяч 19	20 Тисяч 20	21 Тисяч 21	22 Тисяч 22	23 Тисяч 23
SUNDAY OF THE FATHERS OF THE SIX ECUMENICAL COUNCILS Неділя Отців Шестох Всесвітніх Рад Ром 12:6-14; Мф 9:1-8	18TH SUNDAY AFTER PENTECOST 18-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 13:1-13 Мф 9:1-13	19TH SUNDAY AFTER PENTECOST 19-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 14:1-13 Мф 9:1-13	20TH SUNDAY AFTER PENTECOST 20-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 15:1-13 Мф 9:1-13	21TH SUNDAY AFTER PENTECOST 21-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 16:1-13 Мф 9:1-13	22TH SUNDAY AFTER PENTECOST 22-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 17:1-13 Мф 9:1-13	23TH SUNDAY AFTER PENTECOST 23-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 18:1-13 Мф 9:1-13
24 Тисяч 24	25 Тисяч 25	26 Тисяч 26	27 Тисяч 27	28 Тисяч 28	29 Тисяч 29	30 Тисяч 30
24TH SUNDAY AFTER PENTECOST 24-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 19:1-13 Мф 9:1-13	25TH SUNDAY AFTER PENTECOST 25-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 20:1-13 Мф 9:1-13	26TH SUNDAY AFTER PENTECOST 26-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 21:1-13 Мф 9:1-13	27TH SUNDAY AFTER PENTECOST 27-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 22:1-13 Мф 9:1-13	28TH SUNDAY AFTER PENTECOST 28-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 23:1-13 Мф 9:1-13	29TH SUNDAY AFTER PENTECOST 29-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 24:1-13 Мф 9:1-13	30TH SUNDAY AFTER PENTECOST 30-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 25:1-13 Мф 9:1-13
31 Тисяч 31	1 Тисяч 1	2 Тисяч 2	3 Тисяч 3	4 Тисяч 4	5 Тисяч 5	6 Тисяч 6
31ST SUNDAY AFTER PENTECOST 31-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 26:1-13 Мф 9:1-13	1ST SUNDAY AFTER PENTECOST 1-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 27:1-13 Мф 9:1-13	2ND SUNDAY AFTER PENTECOST 2-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 28:1-13 Мф 9:1-13	3RD SUNDAY AFTER PENTECOST 3-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 29:1-13 Мф 9:1-13	4TH SUNDAY AFTER PENTECOST 4-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 30:1-13 Мф 9:1-13	5TH SUNDAY AFTER PENTECOST 5-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 31:1-13 Мф 9:1-13	6TH SUNDAY AFTER PENTECOST 6-а Нед. після П'ятидесятниці Ром 32:1-13 Мф 9:1-13

Листопад / July 2022

www.byzantineseminarypress.com

© Byzantine Seminary Press, Pittsburgh, PA 15214

Юліанський календар (старий стиль)

ЛІПЕНЬ - 2022 - JULY						
★ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.	★ = Fast periods & days of strict fast.	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY
НЕДІЛЯ SUNDAY	СУБОТА SATURDAY					
3 St. Mary's Methodius святий Методій Rom 8:1-10 Matt 6:22-33	2 Apostle Jude апостол Юда брат Гос Rom 3:28-4:3 Matt 7:24-34	4 Julian of Tarsus Юліан Тарсійський Rom 9:16-33 Matt 11:2-15	5 St. Mary's Eusebius святий Євсевій Rom 10:11-12 Matt 11:16-20	6 St. Mary's Agrippina св. Агрипина Rom 11:2-12 Matt 11:20-26	1 St. Mary's Leontius св. Леонтій Rom 9:6-19 Matt 10:32-35; 11:1	8 St. Mary's Febronius св. Феброній Rom 11:25-36 Matt 12:1-8
10 Venerable Sampson святий Сампсон Rom 8:16-23 Matt 8:5-13	9 David of Salonica Давид Солунський Rom 8:11-17 Matt 8:14-23	11 Relics of St. Cyril & John св. Кирила та Іоана Rom 12:4-5, 15-21 Matt 12:9-13	12 St. Peter's Paul св. Петра Павла Apostles Peter & Paul 2 Cor 11:21-12:9 Matt 15:10-19	13 Synaxis of 12 Apostles Собор 12 апостолів Rom 15:7-16 Matt 12:38-45	14 St. Cosmas & Damian св. Космів та Даміана Rom 15:17-29 Matt 12:46-13:3	15 St. Pious Boris св. Пious Борис Rom 16:1-16 Matt 13:4-9
17 St. Andrew of Crete св. Андрій Критський Rom 10:1-10 Matt 8:28-31	16 St. Mary's Hyacinth св. Марія Гіацинта Rom 8:14-21 Matt 9:9-13	18 Venerable Athanasius св. Атанасій Rom 16:17-24 Matt 13:12-23	19 St. Simeon the Great св. Симеон Великий 1 Cor 1:1-9 Matt 13:24-30	20 Thomas of Marone Томас Маронський 1 Cor 2:9-3:6 Matt 13:31-35	21 St. Mary's Procopius св. Марія Прокупіус 1 Cor 3:18-23 Matt 13:36-43	22 St. Mary's Pankratius св. Марія Панкратіус 1 Cor 4:5-8 Matt 13:44-54
24 Blessed Olga св. Ольга Rom 13:1-7, Matt 9:27-35	23 St. Anthony of Kiev Cave св. Антоній Києво-Печерський Rom 9:1-5 Matt 9:18-28	25 St. Theodore & John св. Теодор та Іоанн Rom 13:54-58	26 Synaxis of Gabriel св. Гавриїла 1 Cor 6:20-7:12 Matt 14:1-13	27 Apostle Aquila (70) апостол Акіла (70) 1 Cor 7:12-24 Matt 14:35-15:11	28 St. Vladimir the Great св. Володимир Великий 1 Cor 1:11-19 John 10:1-9	29 St. Mary's Athanasius св. Марія Атанасій 1 Cor 7:35-8:7 Matt 15:29-31
31 St. Mary's Emilian св. Марія Емілія Rom 13:1-7, Matt 9:27-35	30 St. Mary's Marina св. Марія Марія Rom 12:1-3 Matt 10:37-11:1					

©2021 by Yekim, Olympos, N.J., U.S.A.

GUIDE NO. 3 - UJ

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Серпень / August 2022

Юліанський календар (старий стиль)

СЕРПЕНЬ - 2022 - AUGUST						
★ = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.	★ = Fast periods & days of strict fast.	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY
НЕДІЛЯ SUNDAY	СУБОТА SATURDAY					
1 Venerable Macrina преп. Макарина 1 Cor 8:13-18 Matt 16:1-6	6 Sts Boris & Gleb Бориса і Гліба Rom 13:1-10 Matt 12:30-37	2 Prophet Elias Іс. Пророк Еліас James 5:10-20 Luke 4:22-30	3 Venerable Simeon преп. Симеона 1 Cor 10:12-22 Matt 16:20-24	4 Mary Magdalene Марії Магдалени 1 Cor 10:28-11:7 Matt 16:24-28	5 Martyr Trophimus мч Трофіма 1 Cor 11:8-22 Matt 17:10-18	6 Sts Boris & Gleb Бориса і Гліба Rom 13:1-10 Matt 12:30-37
7 Repose of St Anne Успійся св. Анни 1 Cor 11:10-18 Matt 14:14-22	13 Righteous Eudochia прав. Евдохіа Rom 14:8-9 Matt 15:32-39	9 Gr Mar Panteleimon велич. Пантелеймона 1 Cor 12:12-28, Matt 18: 18-22; 19:1-2, 19:15	10 Apostle Prochorus апостола Прохора 1 Cor 13:4-14:5 Matt 20:1-16	11 Martyr Callinicus мч Калініка 1 Cor 14:8-19 Matt 20:17-28	12 Apostle Silas (70) апостола Сили (70) 1 Cor 14:26-40 Matt 21:12-14, 17-20	13 Righteous Eudochia прав. Евдохіа Rom 14:8-9 Matt 15:32-39
14 Domition Fast begins Початок Спаської 1 Cor 3:9-17 Matt 14:29-34	20 Martyr Domellus мч Дометія Rom 15:30-33 Matt 17:24-18:4	16 Venerable Isaac преп. Ісаак 1 Cor 15:29-38 Matt 21:29-32	17 7 Youths Ephesus 7 отрокам Ефесу 1 Cor 16:4-12 Matt 21:29-32	18 Martyr Eusebius мч Євсевія 2 Cor 11:1-7 Matt 21:43-46	19 TRANSFIGURATION 2 Пав 1:10-19 Matt 17:1-9	20 Martyr Domellus мч Дометія Rom 15:30-33 Matt 17:24-18:4
21 Confessor Emilian Ісуповідецька Ємільяна 1 Cor 4:9-16 Matt 17:14-23	27 Prophet Micah пророка Михей 1 Cor 13:9-12 Matt 19:3-12	23 Martyr Lawrence мч Лаврентія 1 Cor 2:14-3:3 Matt 23:29-38	24 Martyr Euplus мч Єуплуса 2 Cor 3:4-11 Matt 23:29-38	25 Martyr Protius мч Протія 2 Cor 4:1-6 Matt 24:13-28	26 Confessor Maximus Ісуповідецька Максиміа 2 Cor 4:13-18 Matt 24:27-39, 42-51	27 Prophet Micah пророка Михей 1 Cor 13:9-12 Matt 19:3-12
28 DORMITION Пр. 2:5-11, 14-15 Mark 1:9-15		30 Martyr Myron мч Мирона 2 Cor 5:15-21 Mark 1:16-22	31 Florus & Laurus Флора і Лавра 2 Cor 6:11-16 Mark 1:23-28			

©2021 by Vestal, Cullwood, N.J., U.S.A.

GUIDE NO. 3 - LU

Prepared under Ecclesiastical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Неділя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
Серпень / August 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Понеділок/Mon. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Вівторок/Tues. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Середа/Wed. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Четвер/Thurs. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	П'ятниця/Fri. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Субота/Sat. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
4 1st SUNDAY AFTER PENTECOST 16-a Нед. по З'явленні Вознесіння Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	5 2nd SUNDAY AFTER PENTECOST 17-a Нед. по З'явленні Вознесіння Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	6 3rd SUNDAY AFTER PENTECOST 18-a Нед. по З'явленні Вознесіння Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	7 4th SUNDAY AFTER PENTECOST 19-a Нед. по З'явленні Вознесіння Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	8 5th SUNDAY AFTER PENTECOST 20-a Нед. по З'явленні Вознесіння Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	9 6th SUNDAY AFTER PENTECOST 21-a Нед. по З'явленні Вознесіння Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	10 7th SUNDAY AFTER PENTECOST 22-a Нед. по З'явленні Вознесіння Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42
11 1st SUNDAY BEFORE THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя перед Вознесінням Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	12 2nd SUNDAY BEFORE THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя перед Вознесінням Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	13 3rd SUNDAY BEFORE THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя перед Вознесінням Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	14 4th SUNDAY BEFORE THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя перед Вознесінням Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	15 5th SUNDAY BEFORE THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя перед Вознесінням Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	16 6th SUNDAY BEFORE THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя перед Вознесінням Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	17 7th SUNDAY BEFORE THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя перед Вознесінням Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42
18 1st SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	19 2nd SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	20 3rd SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	21 4th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	22 5th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	23 6th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	24 7th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42
25 1st SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	26 2nd SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	27 3rd SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	28 4th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	29 5th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	30 6th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42	31 7th SUNDAY AFTER THE EXALTATION OF THE CROSS Неділя по Вознесінні Gal 2:1-5; 22 Mt 21:33-42

Юліанський календар (старий стиль)

ВЕРЕСЕНЬ - 2022 - SEPTEMBER						
НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІТРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
4 Martyr Agathangos мч Агатанка 1 Cor 15:1-11 Matt 12:16-28	5 HMartyr Irenaeus сщчч Іреней 2 Cor 6:7-15 Mark 3:5-12	6 HMartyr Euthychius сщчч Евтихій 2 Cor 8:18-25 Mark 3:13-19	7 Apostle Bartholomew апостола Вартоломей 2 Cor 8:12-10:7 Mark 3:20-27	1 Andrew Strategates Андрій стратегата 2 Cor 7:1-10 Mark 1:29-35	2 Prophet Samuel пророка Самуїла 2 Cor 7:10-16 Mark 2:18-22	3 Apostle Thaddeus (70) апостола Таден (70) 1 Cor 1:26-29 Matt 20:29-34
11 Behold John Baptist Асв 12:25-36 Mark 6:14-29	12 Saint Alexander свчч Олександр 2 Cor 12:10-19 Mark 4:10-23	13 Sash of Theodoros Полієкса Богор 2 Cor 12:20-13:2 Mark 4:24-34	14 Church New Year Symeon the Stylite Симеона стовпника 2 Cor 13:9-13 Mark 4:35-41	15 Martyr Marinos мч Марин Gal 1:1-10, 20-25 Mark 5:1-20	16 HMartyr Anthimus сщчч Антим Gal 2:6-10 Mark 5:22-34, 35-6:1	17 HMartyr Babylas сщчч Вавил 1 Cor 4:1-5 Matt 23:1-12
18 Zachariah & Elizabeth Захарій і Єлисавет 2 Cor 12:1-24 Matt 22:1-14	19 Miracle St Michael чудо свчч Михаїла Gal 2:11-16 Mark 5:24-34	20 Martyr Sozon мч Созонт Gal 2:21-27 Mark 6:1-7	21* Birth of Theodoros Полієкса Богор Gal 2:25-31, Luke 10:38-42, 11:27-36	22 Joachim & Anna Йоаким і Анні Gal 3:23-45 Mark 6:30-45	23 Martyr Menodora мч Менодора Gal 4:8-21 Mark 6:45-53	24 Venerable Theodora прпч Теодора 1 Cor 2:6-9 Matt 10:37-11:1
25 Sunday Before Cross Elevation HMartyr Autonomus сщчч Автоном Gal 6:11-18 John 3:13-17	26 Centurion Cornelius сщчч Корнелій Gal 6:2-10 Mark 6:54-78	27 CROSS ELEVATION Гал 6:2-10 1 Cor 10:16-17, 19:21-26	28 HMartyr Nicetas сщчч Никет Mark 7:14-24	29 HMartyr Euphemia сщчч Евфемія Mark 7:24-30	30 Sophia & daughters Софія і 3 доч Eph 1:7-17 Mark 8:1-10	

©2022 by Vestal, Calford, N.J., U.S.A.

GUIDE NO. 3 - U

Prepared under Episcopal Supervision

* * * * * Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

Григоріянський календар (новий стиль)

Неділя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
Віскупіє September Н П В С Ч П' С 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	REMARKS 4. Franciscan Usage, St. Francis of Assisi, Epistle, Galatians 5:22-6:2; Gospel, Matthew 11:27-30. 7. 1st of the 12 Apostles, Andrew the Apostle, Epistle, 1 Corinthians 14:9-16; Gospel, Luke 10:16-21. 9. Feast of the Holy Apostle, James the Apostle, Epistle, 1 Corinthians 14:9-16; Gospel, Luke 10:16-21. 16. Nineteenth Sunday after Pentecost and Commemoration of the Fathers at the Seventh Ecumenical Council (Nov 11).					1 PROTECTION OF THE THEOTOKOS Покрова Пресвятої Богородиці Lk 10:36-42 & 11:27-28
2 Tues 5	3 Denis the Areopagite Bishop - Martyr Святий, Діонісій Ареопагіт Ефс 4:25-32 Lk 6:24-30	4 * Hierothous, Bishop - Martyr Святий, Євродот Францис д'Ассізі Ірпент. Франциска Ассізі Ефс 5:20-28; Лк 6:37-40	5 Charitina Martyr Муч. Харитина Ефс 5:25-33 Lk 6:40-71	6 Thomas Apostle Ап. Томас Ян 20:19-31	7 * Sergius and Bacchus Martyrs Мучч. Сергія і Вахха Ефс 6:18-24 Lk 7:31-35	8 Pelagia - Venerable Преп. Пелагія 1 Cor 10:29-45 Lk 5:27-32
9 Tues 1 * 17TH SUNDAY AFTER PENTECOST 17-а Нед. після П'ятидесятниці 2 Cor 6:16-7:1 Lk 6:31-90	10 Eulampius & Eulampia Martyrs Мучч. Євлампиї та Євлампиї Рим 1:1-7 Lk 7:36-50	11 Phillip Deacon - Apostle Ап. Філіпп, Диякон Рим 1:8-14 Lk 8:1-3	12 Probus and Others Martyrs Мучч. Проба, Таракса & Аларіана Рим 1:12-20 Lk 8:22-25	13 Carpus and Others Martyrs Мучч. Карпа, Ілліана & Атаріана Рим 1:20-27 Lk 9:7-11	14 * Parakevia - Venerable Преп. Параксис Рим 1:27-24 Lk 9:12-16	15 Euthymius - Venerable Преп. Евтимій 1 Cor 15:56-16:3 Lk 8:1-10
16 Tues 2 * SUNDAY OF THE FATHERS OF THE 7TH ECUMENICAL COUNCIL Неділя Отців 7-го Всесвятського Собору 2 Cor 11:31-12:12; Лк 8:25-15 or Hb 13:7-16; Ян 17:1-13	17 Hosea - Prophet Пророк. Осей Рим 2:12-16 Lk 9:18-22	18 Luke Apostle - Evangelist Ап. Лука, Євангеліст Гал 4:5-9; 14:16 Lk 10:16-21	19 Joel - Prophet Пророк. Іоїл Рим 2:24-30 Lk 9:44-50	20 Artemis - Great Martyr Богиня, Аполонія Рим 3:7-8 Lk 9:49-56	21 * Hilary the Great Venerable Преп. Іларіона Великого Рим 3:8-19 Lk 10:1-15	22 Abecius - Bishop Св. Аберція, єп. 2 Cor 13:1-11 Lk 7:1-10
23 Tues 3 28TH SUN. AFTER PENTECOST 28-а Нед. після П'ятидесятниці Гал 4:11-13; Лк 10:16-21	24 Agathas & Oberto-Martyrs Мучч. Агата & Оберто Рим 4:10-23; Лк 10:22-25	25 Marcian and Martryus Martyrs / Мучч. Маркіан & Мартирій Гал 4:14-21; 11 Lk 11:1-10	26 Dionysius - Great Martyr Богиня, Діонісія Мартірій Гал 4:14-21; 11 Lk 10:17-16:2	27 Nestor - Martyr Мучч. Нестор Лк 11:14-23	28 * Parakevia - Martyr Муч. Параксис Лк 11:23-26	29 Anastasia Venerable Martyr Преп. Анастасія 2 Cor 13:12-18 Lk 8:16-21
30 Tues 4 29TH SUN. AFTER PENTECOST 29-а Нед. після П'ятидесятниці Гал 2:18-20; Лк 11:29-33	31 Bl. Theodore Randa-Martyr Святий, Теодор Ранда Гал 2:18-20; Лк 11:29-33					

Жовтень / October 2022

www.byzantine-seminarypress.com

© Byzantine Seminary Press, Pittsburgh, PA 15214

Юліанський календар (старий стиль)

ЖОВТЕНЬ - 2022 - ОСТОВЕР						
* * * * * = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.						
НЕДІЛА SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
2 Sunday Altar Cross Elevation Martyr Trophimus мч Трофіма Gal 2:16-20 Mark 8:34-37	3 GMartyr Eustathius вельч Євстахія Eph 1:22-23 Luke 3:19-22	4 Apostla Codratius (70) апостола Кодрата (70) Eph 2:19-37 Luke 3:23-37	5 HMartyr Phocas сщм Фокс Eph 3:6-21 Luke 4:1-15	6 Conception JohnBapt Зачаття Івана Хр Eph 4:14-19 Luke 4:16-22	7 Isapostle Thedea рівноапост Фекли Eph 4:17-25 Mark 4:22-30	1 Sunday Altar Cross Elevation Venerable Eumeneis прпс Євменій 1 Cor 1:28-29 John 8:21-30
9 Repose Apostle John прес апостола Іоана 2 Cor 6:16-7:1 Luke 5:1-11	10 Martyr Callistratus мч Калістрата Eph 4:25-32 Luke 4:37-44	11 Venerable Chariton прпс Харитона Eph 5:20-26 Luke 5:12-16	12 Venerable Cyrilacus прпс Киріака Eph 5:25-33 Luke 5:23-39	13 Gregory of Armenia Григорій Арменій Eph 5:33-6:3 Luke 6:12-19	14* Protection Mother of God Роб 2:1-7, 14-19 38-42, 11:27-28 	15 HMartyr Surlap сщм Киріака 1 Cor 15:38-45 Luke 5:17-26
16 HMartyr Dionysius сщм Діонісій 2 Cor 5:9-11 Luke 6:31-36	17 HMartyr Hierotheus сщм Єротен Philippians 1:1-7 Luke 6:24-30	18 Martyr Sargis мч Харитина Philippians 1:3-14 Luke 6:37-45	19 Apostla Thomas апостола Том Philippians 1:12-20 Luke 6:46-7:1	20 Martyr Sergius мч Сергій Philippians 1:20-27 Luke 7:17-30	21 Venerable Pelagia прпс Пеларія Philippians 1:27-24 Luke 7:31-35	22 Ap James Alphaeus ап Рюка алфеуса 1 Cor 15:58-16:3 Luke 5:27-32
23 Martyr Eulampius мч Євламій Gal 1:11-18, Luke 8:5-15	24 Apostle Philo (70) ап Філо (70) Philippians 4:10-23, 11:9-12:22	25 Martyr Probus мч Прова Philippians 2:17-23 Luke 8:1-3	26 HMartyr Sargis сщм Киріака Philippians 2:24-30 Luke 8:22-25	27 Martyr Nizaius мч Назарій Philippians 3:1-6 Luke 9:7-11	28 Venerable Euthymius прпс Євтимій Philippians 3:8-19 Luke 9:12-16	29 Martyr Longinus мч Лонгіна 2 Cor 1:3-11 Luke 6:11-10

©2021 by World, Clarendon, N.J., U.S.A.

GUIDE NO. 3 - W

Prepared under Ecumenical Supervision

Григоріянський календар (новий стиль)

Неділя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
Жовтень October н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Листопад December н в с ч п' с 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	1 Cosmas and Damian Unmercenary Безсмертників і чудотв. Косма і Дам'яна Cof 2:20-3:3 Lk 11:34-41	2 Akimbroos and Others Martyrs Мучч. Акімброа, Ісидора і Аліза Cof 2:17-4:1 Lk 11:42-46	3 Ascrimmas and Others Martyrs Мучч. Аскримас, Йосифа і Аліза Cof 4:2-9 Lk 11:47-12:1	4 Jonniscus - Venerable Преп. Іоанніса Cof 4:10-16 Lk 12:2-12	5 Gallection and Episteme Martyrs Мучч. Галекціон і Епістема Cof 5:1-10 Lk 9:1-6
6 Ганс 5 ★	7 33 Martyrs of Melitene що в Мелітні 1 Thes 1:1-5 Lk 12:13-16 & 22-31	8 SOLEMN ARCHANGEL MICHAEL AND ALL ANGELS / СОБОР архангелів Михаїла Hof 22-10 1 Thes 1:1-5 Lk 10:19-21	9 Onesiphorus and Others - Martyrs Преп. Онисіфор і Теофіст 1 Thes 2:1-6 Lk 12:49-59	10 Ignatius & Others - Apostles Ігнатій, Євстахій, Онисій, Радон і тис, що з ним 1 Thes 2:13-14 Lk 13:1-9	11 Menas, Victor and Vincent - Martyrs Мучч. Мін, Віктора і Вінсент 1 Thes 2:14-19 Lk 13:31-35	12 Jasaphat - Archbishop Синх. Ісасафата, аги. Павліаного Hof 10:9-16
13 Ганс 6 ★	14 Philip - Apostle Ап. Ілліяна 1 Cor 4:9-16 Jn 1:43-51	15 Gurias, Simonas and Habib - Martyrs Ісмаїл. Гурія, Сасона і Аліза 1 Thes 3:9-13 Lk 14:25-35	16 Matthew Apostle - Evangelist Ап. Ісакіа, Матвія 1 Cor 4:9-16 Mt 9:9-13	17 Gregory Wonderworker-Bishop Св. Григорій, єп. Нотостріпсичаго 1 Thes 5:1-4 Lk 16:1-9	18 Plato and Roman Martyrs Мучч. Платона і Ромула 1 Thes 5:9-12 & 24-28 Lk 16:15-18 & 17:1-4	19 Obadiah - Prophet Ісрор. Аваїа 2 Cor 11:1-6 Lk 9:57-62
20 Ганс 7 ★	21 SOLEMN ENTRANCE OF THE THEOTOKOS Входження в Храм Пресвятої Богородиці Lk 10:28-42 & 11:27-28	22 Philemon and Others Apostles Ап. Філомона 1 Tim 3:14-15 Lk 17:24-37	23 Amphilochius & Gregory Bishops Св. Амфілохій Lk 18:15-17 & 28-30	24 Catherine - Great Martyr Mercury - Martyr Богоч. Катерина, мучч. Меркурій 2 Thes 2:13-15 Lk 18:31-34	25 Clement - Pope Синх. Клементи, Папа 2 Thes 2:13-15 Lk 19:12-28	26 Alypius the Stylite Venerable Преп. Аліпія Cof 1:3-10 Lk 10:19-21
27 Ганс 8	28 Stephen Venerable Martyr Преподоб. Стефана 1 Tim 1:1-7 Lk 19:27-44	29 Parameon and Philemon Martyrs Мучч. Парамона і Філомона 1 Tim 1:8-14 Lk 19:45-48	30 Andrew - Apostle Ап. Андрія Преподобного 1 Cor 4:9-16 Jn 1:35-51	REMARKS 4.11.18.24. Simple abstinence from meat or equivalent penance. 6. Standard Time resumes. 13. Feast of our Holy Father John Chrysostom, Epistle, Hebrews 7:26-8:2, Gospel, 10:9-16. 15. K. B. Feast of Philip's Fast, 11/15 - 12/24. 15.20. Anniversary of the Feast of the Entrance of the Theotokos into the Temple. 24. Thanksgiving Day. Optional Readings, 1 Timothy 6:6-11 & 17-19; Luke 12:13. 15 & 22-31 or Luke 12:42-48. 23. First Day of the Feast of the Entrance of the Theotokos into the Temple.		
25TH SUNDAY AFTER PENTECOST 25-а Нд. по Зісланні Єф 4:1-6 Lk 13:10-17						

Юліанський календар (старий стиль)

ЛИСТОПАД - 2022 - NOVEMBER						
НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІТРОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
		1 Prophet Joel пророк Іоїл Col 1:1-2, 7-11 Luke 8:23-27	2 GrMartyr Artemius велич Артемій Col 1:18-23 Luke 9:44-50	3 Hilarion the Great Іларіона великого Col 1:24-29 Luke 9:49-56	4 Isapostle Abercius ієроасолі Аберція Col 2:1-7 Luke 10:1-15	5 ✠ Dionisius Св. Сабудія Apostle James ап. Якова бр. Гос. 2 Cor 3:12-18 Luke 7:1-10
6 Martyr Arethas мч Ареті Gal 2:16-20 Luke 16:19-31	7 Martyr Marcin мч Марціан Col 2:13-20 Luke 16:25-24	8 ✠ GrMartyr Demetrius мч Деметрій 2 Tim 2:1-10 John 15:17-16:2	9 Martyr Nestor мч Нестор Col 3:17-4:1 Luke 11:9-13	10 GrMartyr Parasceve велич Параскеві Col 4:2-6 Luke 11:14-23	11 Martyr Anastasia мч Анастасія Col 4:10-16 Luke 11:23-25	12 Martyr Zenobius мч Зеновій 2 Cor 5:1-10 Luke 8:19-21
13 Apostle Stachys (70) апостол Стахис (70) Gal 6:11-18 Luke 8:26-39	14 Cosmas & Damian Косма і Дам'ян 1 Cor 12:27-1:36 Mark 10:1, 5-6	15 Martyr Acindynus мч Акіндина 1 Thess 1:6-10 Luke 11:34-41	16 Princess Anna принцеса Анна 1 Thess 2:1-6 Luke 11:42-48	17 Venerable Joannicius преп. Іоанніс 1 Thess 2:9-14 Luke 11:47-12:1	18 Martyr Galactron мч Галактіона 1 Thess 2:14-19 Luke 12:2-12	19 Confessor Paul ісуповітник Павло 2 Cor 8:1-5 Luke 9:1-6
20 33 Martyrs of Melitine 33 мчч у Мелітні Eph 2:4-10 Luke 8:41-56	21 ✠ Synaxis Archangel Michael Свято Архангела Михаїла Heb 2:2-10 Luke 10:16-21	22 Martyr Onesiphorus мч Онесифор 1 Thess 3:9-13 Luke 12:42-48	23 Apostle Erastus (70) апостол Ераста (70) 1 Thess 4:1-12 Luke 12:48-59	24 GrMartyr Menas велич Мена 1 Thess 5:1-6 Luke 13:1-9	25 John the Merciful Іоанн милостивого 1 Thess 5:9-13, 24-29 Luke 13:31-35	26 St John Chrysostom Св. Іоанн Хризоуст Heb 7:26-8:2 John 10:8-10
27 Apostle Philip апостол Філіп 1 Cor 4:9-16 John 14:9-51	28 Martyr Gerasius мч Герасій 2 Thess 1:1-10 Luke 14:12-15	29 Apostle Matthew апостол Матвій 1 Cor 4:9-16 Matt 9:9-13	30 Wonderworker Gregory св. Григорій 2 Thess 2:1-12 Luke 15:1-10			

Prepared under Ecclesiastical Supervision

GUIDE NO. 3. - U

©2022 by Vestel, Olney, N.J., U.S.A.

* 31 = Holydays on which Divine Services are held in most parishes.

ЛИСТОПАД - 2022 - NOVEMBER

Shaded Days = Fast periods & days of strict fast.

Неділя/Sun.	Понеділок/Mon.	Вівторок/Tues.	Середа/Wed.	Четвер/Thurs.	П'ятниця/Fri.	Субота/Sat.
Листопад November	Січень January	РІЧКА REMARKS 1. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 2. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 3. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 4. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 5. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 6. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 7. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 8. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 9. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 10. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 11. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 12. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 13. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 14. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 15. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 16. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 17. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 18. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 19. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 20. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 21. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 22. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 23. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 24. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 25. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 26. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 27. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 28. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 29. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи. 30. 11.11.11 - День святого Мартіна, єпископа Тулузи.				
4 Пісені 1	5 Пісені 2	6 Пісені 3	7 Пісені 4	8 Пісені 5	9 Пісені 6	10 Пісені 7
26TH SUNDAY AFTER PENTECOST 26-й Нд, по Зісланні Гал 5:18-19 Лк 17:18-19	OUR LADY OF GUADALUPE Св. Сьєрра-де-ла-Гвадалупе Гал 5:18-19 Лк 17:18-19	NICHOLAS OF MYRA ARCHBISHOP Миколай Чудотворець, єп. Мир-Лісидієвський Гал 5:18-19 Лк 17:18-19	Ambrase - Archbishop Св. Амвросіє Медіоланського 1 Тим 5:22-23 Лк 27:5-7 & 10-11 & 20-24	MATERNITY OF THE HOLY ANNA Ненормовані Яванітні Присвятні Богородиці Гал 4:22-31 Лк 6:16-21	Habbakuk - Prophet Пророк Хабакук 1 Тим 4:8-10 Лк 20:19-26	Zephaniah - Prophet Пророк Зехфанія Гал 5:22-23 Лк 12:32-42
11 Пісені 2	12 Пісені 3	13 Пісені 4	14 Пісені 5	15 Пісені 6	16 Пісені 7	17 Пісені 8
SUNDAY OF THE FOREFATHERS Неділя Прародителів Гал 3:4-11 Лк 14:18-24	OUR LADY OF GUADALUPE Св. Сьєрра-де-ла-Гвадалупе Гал 5:18-19 Лк 17:18-19	Entrances & Others Муч. Сиріяні, Сиріан, Анастасія й Овечія Ефс 6:10-17; Лк 21:12-19	Thyrsus and Others Муч. Тирс, Тирс, Тирс, Філіппос і Ілія, 2 Тим 4:9-22 Мк 7:14-24	Euthymius Bishop Martyr Самуїл, Есхатерія Тим 1:5-21 Мк 7:24-30	Haggai - Prophet Пророк Аггаї Тим 1:5-21 Мк 8:1-10	Daniel - Great Prophet Пророк Даниїл Ефс 1:16-23 Лк 14:1-11
18 Пісені 3	19 Пісені 4	20 Пісені 5	21 Пісені 6	22 Пісені 7	23 Пісені 8	24 Пісені 9
SUNDAY BEFORE CHRISTMAS - OF THE ANCESTORS Неділя Прародителів Гал 3:4-11 Лк 14:18-24	Boisfice - Martyr Муч. Боніфіція Гал 3:4-11 & 17-19 Мк 8:11-21	Ignatius Bishop - Martyr Сиріан, Іларіс Боніфіція Мк 8:22-26	Juliana - Martyr Муч. Юліана Гал 3:4-11 Мк 8:22-24	Anastasia - Great Martyr Богородиця Анастасія Мк 8:11-16	Ten Holy Martyrs of Crete 10-х муч. Критських Царів Мк 8:11-16	Vigil of Christmas Вігіль Різдва Евгенія - Муч. Пророк Ісус Мк 8:11-16 Лк 2:1-42
25 Пісені 4	26 Пісені 5	27 Пісені 6	28 Пісені 7	29 Пісені 8	30 Пісені 9	31 Пісені 10
CHRISTMAS - BIRTH OF OUR LORD Різдво Господнє Гал 4:4-7 Мк 2:1-12	SYNAXIS OF THE THEOTOKOS Свято Богородиці Гал 4:4-7 Мк 2:1-12	STEPHEN PROTMARTYR Промученик і архидиакон Стефан Акт 6:8-24 & 47-60 Мк 2:1-12	20,000 Martyrs of Nicomedia Муч. Нікомедійські Гал 10:1-8 Мк 10:11-16	Holy Innocents Св. аїсир, убогих у Віфії Гал 10:1-8 Мк 10:11-16	Anysia Venerable Martyr Муч. Анісія Гал 10:1-8 Мк 10:11-16	Melany - Venerable Пророк Меланій Раманіон 1 Тим 6:11-16 Мк 12:15-21

Юліанський календар (старий стиль)

ГРУДЕНЬ - 2022 - DECEMBER						
НЕДІЛЯ SUNDAY	ПОНЕДІЛОК MONDAY	ВІВТОРОК TUESDAY	СЕРЕДА WEDNESDAY	ЧЕТВЕР THURSDAY	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY	СУБОТА SATURDAY
* 8 - Holydays on which Divine Services are held in most parishes.						
 4 Entry of the Holy Trinity Heb 1:1-3 Luke 11:27-28 Sun 25 after Pent	5 Ap Philemon (70) свт Філомона (70) 1 Tim 1:1-7 Luke 17:20-25	6 St Amphilocheus свт Амфілохія 1 Tim 1:8-14 Luke 17:26-37	7 Gt Maryn Katherine велич Катерини 1 Tim 1:18-20, 2:8-15 Luke 18:15-17, 28-30	8 Ht Maryn Clement свчч Климента 1 Tim 3:1-13 Luke 18:31-34	9 Aylupus the Stylite Аппіліа столпника 1 Tim 4:4-8, 16 Luke 19:12-28	10 James the Persian Йоваа персочина Gal 3:8-12 Luke 10:19-21
11 Stephen the New свт Стефана нового Eph 5:8-19 Luke 13:10-17 Sun 26 after Pent	12 Martyr Paramon мч Парамона 1 Tim 5:1-10 Luke 19:37-44	13* Apostle Andrew, First-called свт Андрій 1 Cor 4:9-18 John 1:35-51	14 Prophet Nahum пророка Наума 1 Tim 5:22-8:11 Luke 20:1-9	15 Prophet Habakkuk пророка Авакума 1 Tim 6:17-21 Luke 20:9-16	16 Prophet Sophonias пророка Софонії 2 Tim 1:1-2, 8-18 Luke 20:19-26	17 Gt Maryn Barbara велич Варвари Gal 5:22-6:2 Luke 12:32-40
18 Sabbas the Sanctified свт Савва освячений Eph 6:10-17 Luke 17:12-19 Sun 27 after Pent	19* Wonderworker Nicholas свт Николас Heb 13:17-21 Luke 6:17-20	20 St Ambrose of Milan свт Амвросій Меліон 2 Tim 3:16-4:4 Luke 21:12-19	21 Venerable Paisius преп Паїсія 2 Tim 4:9-22, Luke 21:5-7, 10-11, 20-24	22 Conception by Anna Зачаття пр Анни Titus 1:5-21 Luke 21:28-33	23 Maryn Menas мч Мени Titus 1:15-21 Luke 21:37-22:8	24 Daniel the Stylite Даниїла столпника Eph 1:16-23 Luke 13:19-29
25 Forerunners свт Спіридон Col 3:4-11 Luke 14:16-24 Sun 28 after Pent	26 Martyr Eustratus мч Євстратія Heb 3:5-11, 17-19 Mark 8:11-21	27 Martyr Thyrsus мч Тирса Heb 4:1-13 Mark 8:22-26	28 Ht Maryn Eusebius свчч Євсебій Heb 5:11-6:8 Mark 8:30-34	29 Prophet Haggai пророка Аггеї Heb 7:1-6 Mark 9:10-16	30 Prophet Daniel пророка Даниїла Heb 7:16-25 Mark 9:39-41	31 Maryn Sebastian мч Сесастіана Eph 2:11-13 Luke 14:1-11

©2021 by Vestal, Clarendon, N.J., U.S.A.

GUIDE NO. 3 - W

Prepared under Ecclesiastical Supervision

ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД – НЕПРОСТИМИЙ ЗЛОЧИН МОСКВИ

1

ЗАГАЛЬНА КАРТИНА УКРАЇНСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

Голодомор — це геноцид української нації, вчинений в 1932–1933 роках. Він був скоєний керівництвом совєтської „імперії зла“, щоб упокорити українців, остаточно ліквідувати український спротив режимові та спроби побудови самостійної, незалежної від Москви Української держави.

У 2006 році Законом України „Про Голодомор 1932–1933 років в Україні“ Голодомор визнано геноцидом українського народу. У 2010 році постановою Апеляційного суду міста Києва доведено геноцидний характер Голодомору, намір Сталіна, Молотова, Кагановича, Постишева, Чубаря, Хатаєвича, Косіора знищити частину української нації. У 1932–1933 роках було вбито понад 7 мільйонів осіб на території УСРР та 3 мільйони українців поза її межами, в регіонах, які історично були заселені українцями: на Кубані, Північному Кавказі, Нижньому Поволжі та в Казахстані.

Після поділу території України в середині XVII ст. між Річчю Посполитою та Московським царством протягом наступних двох століть українська нація не мала власної державности, через що зазнавала політичних, економічних, національних, культурних утисків. Росія проводила жорстку колонізацію Лівобережної України. Потужна русифікація, шовінізм та політика ототожнення українців з російським народом (ідентифікація України як частини Росії — Малоросії) не знищили української національної свідомости. Українці дуже гостро відчували свою відмінність від росіян і протягом століть вели перманентну визвольну боротьбу. Та тільки в 1918 році вдалося створити Українську Державу — Українську Народну Республіку, і об'єднати українські території.

У XX ст. незалежна Українська держава протрималася лише кілька років, борючись з постійними зазіханнями та втручаннями у внутрішні справи країни ззовні. Їй так і не вдалося конструктивно закласти та зміцнити фундамент своєї незалежності у світі. Після третьої окупації українських земель, які входили до складу Російської імперії, російські більшовики запровадили радянську владу за допомогою сили та маріонеткових урядів.

30 грудня 1922 року було утворено Союз Радянських Соціалістичних Республік, до якого увійшла і Українська Соціалістична Радянська Республіка. Союзний договір передбачав цілковиту рівноправність республік, проте Україною фактично керував Кремль.

Попри нетривалі періоди державотворення, українська державна традиція все ж була живою і мала глибоке історичне коріння, що сягало періоду Київської Русі. Вона об'єднувала націю, посилювала український націоналізм та суперечила ленінській теорії соціалізму, що передбачала злиття націй. Окупувавши територію України, російські більшовики дуже гостро це відчули. Ленін визначав національний рух і проблеми національного суверенітету, як явище буржуазного характеру, з яким більшовики повинні вести нещадну боротьбу. Українська сутність була перешкодою для існування СРСР у форматі, визначеному Москвою. З утвердженням комуністичного режиму відбулися помітні зміни у суспільному, громадсько-політичному та соціально-економічному житті України, що торкнулися насамперед традиційного села.

Радянська влада накидала українському народові атеїстичні звичаї та обряди, змушувала відрікатися від минулого, забути своє

походження. Відбулося згортання українізації. Розпочався наступ на духовне життя українців.

У 1928 році московське керівництво СРСР оголосило курс на колективізацію — об'єднання індивідуальних приватних селянських господарств у колективні господарства державної власності. Кожному селянинові нараховували певну кількість трудоднів, за відробіток яких платили натуральним продуктом. Однак, переважно трудодні були такими мізерними, що позбавляли селянина можливості прохарчувати себе і свою родину. З огляду на потужне почуття індивідуалізму українських хліборобів, в Україні впровадження колгоспної системи викликало спротив. Тому селян насильно заганяли у колгоспи шляхом терору та пропагандистської війни з незгодними, яких режим таврував як „куркулів“, „буржуазних націоналістів“, „контрреволюціонерів“, та знищував цих людей.

Політика кремлівського режиму викликала опір українського народу. Історики зафіксували близько 4,000 масових виступів селян на початку 1930-их років проти колективізації, політики оподаткування, пограбування, терору та насильства з боку влади.

Почуття національної ідентичності українського селянина разом з його ментальним індивідуалізмом суперечило комуністичній ідеології Москви. Воно було основою українського націоналізму і становило загрозу існуванню СРСР. Саме тому об'єктом геноциду стала українська нація, для послаблення якої сталінський тоталітарний режим голодом винищив українське селянство як питому частину нації і джерело її духовної та матеріальної сили.

Небезпеку бунтів та повстань для існування СРСР добре усвідомлювали у Кремлі. Не бажаючи втратити Україну, більшовики вибудували план винищення переважної частини української нації, замаскований під потребу віддання хліба державі. Йшлося про повне вилучення всіх запасів зерна, а відтак й конфіскацію інших продуктів харчування. Перетворивши Україну на територію масового голоду, режим перекрив усі шляхи до порятунку. Селянам України і Кубані було заборонено їхати до міст, до Росії і Білорусі. 22,4 млн. людей було фізично заблоковано в межах території голодомору.

Й. Сталін, який вважав селянство основою національного руху, завдав страшного удару українському селянству як носієві української традиції, культури та мови. У 1932 році для України

було встановлено нереальний до виконання план хлібозаготівель: 356 млн. пудів хліба. Для втілення цього плану до Харкова прибули найближчі соратники Сталіна — Каганович і Молотов, добре поінформовані про розпал голоду вже в першій половині 1932 року в Україні. Геноцид було організовано і вчинено шляхом узаконення насильницьких дій та масового вбивства українців представниками органів влади. Близько 400 архівних документів це підтверджують.

На початку 1930-их років політика колективізації в Україні зазнала краху. Селяни масово покидали колгоспи та забирали своє майно: худобу, інвентар, зароблене збіжжя. Для збереження колгоспів і майна у руках держави режим 7 серпня 1932 року прийняв репресивну постанову, яка в народі отримала назву „закон про п'ять колосків“. Держава карала голодних селян за збирання в полі залишків урожаю ув'язненням на 10 років, з конфіскацією майна або розстрілом. Спеціальні групи карателів обшукували населення, аби силою вилучати зерно. Такі обшуки супроводжувалися терором, фізичними та моральними знущаннями над людьми.

Наступним геноцидним кроком стало рішення совєтської держави забирати у селян не лише зерно, а й інші продукти харчування та майно, яке можна було продати або обміняти на їжу. Такого явища не було в жодній іншій республіці СРСР.

З метою посилення голоду в Україні більшовицька партія 18 листопада 1932 року ухвалила постанову, якою було запроваджено специфічний репресивний режим — „чорні дошки“. Потрапити на них означало повну харчову блокаду колгоспів, сіл, районів: тотальне вилучення їжі, заборону торгівлі і підвозу товарів, заборону виїзду селян та оточення села чи селища військом. У 1932–1933 роках режим „чорних дощок“ діяв у 180 районах УСРР (25 відс. районів). Такий репресивний режим було застосовано лише в Україні і на Кубані, тобто в місцях компактного проживання українців.

Тобто, Кремль навмисне створив умови, розраховані на знищення величезної частини української нації.

Сталінський режим оголосив голод в Україні неіснуючим явищем і на цій підставі відмовився від допомоги, яку пропонували численні неурядові організації, зокрема закордонні українські громади та Міжнародний Червоний Хрест.

Навесні 1933 року смертність в Україні набула катастрофічних масштабів. Вершина Голодомору припадає на червень. Тоді щодоби мученицькою смертю помирало 28 тис. осіб, щогодини — 1,168 осіб, щохвилини — 20 осіб.

Все це відбувалося за наявності великих запасів зерна у державних резервних фондах та широкого експорту харчів в інші країни.

Питання кількості людських втрат України від Голодомору досі залишається відкритим. Більшість науковців обстоює цифру в понад 7 мільйонів осіб в Українській Соціалістичній Радянській Республіці та 3 мільйони українців в інших регіонах СРСР: на Кубані, в Центральній-Чорноземній області, Поволжі та Казахстані.

Певні історичні обставини ускладнюють підрахунки, а ще більше — встановлення імен убитих. Радянська влада зробила все можливе, щоб приховати наслідки свого злочину. На місцях було заборонено фіксувати реальну кількість смертей. Сьогодні виявлено таємні списки деяких сіл з переліком померлих в 1932–1933 роках. Ці списки вдвічі перевищують офіційні дані. Цілком зрозуміло, що такі випадки були непоодинокими. Діяла сувора заборона записувати причину смерті як „голод“, тому в актах про смерть вказували „від тифу“, „виснаження“, „від старости“.

В 1934 році всі книги про реєстрацію смертей були передані до спеціального відділу Головного політичного управління. Українці вимирали сім'ями, селами, і далеко не завжди померлих обліковували. Рівень незареєстрованої смертності невідомий, але цілком очевидно, що померли мільйони.

Радянський Союз переконав міжнародну громадськість „не побачити“ масового вбивства українців – за допомогою пропаганди та підкупів окремих журналістів. Однак, були публіцисти, які писали правду. Збереглися звіти послів, дипломатів. Режим ужив заходів, щоб стерти пам'ять про вбивство щонайменше 10 мільйонів українців, але пам'ять народу є незнищеною, і з відновленням Незалежності України заборону говорити про Голодомор було скасовано.

Проте історія й досі ще не визначила реальну глибину і масштаби цього страшного злочину Москви проти українського народу.

**Ярослава БУХТА,
Наталія ПОНЕДІЛОК**

ГОЛОДОМОР У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Голодомор-геноцид – трагедія, яку Україні та світові все ще належить глибше й глибше усвідомлювати – до тієї міри, щоб подібне ніде й ніколи не повторилося.

Правда VS. Пулітцер

На початку XX ст Енні Гвен Джонс стала активною учасницею руху суфражисток в Англії, щойно повернувшись з такої далекої донецької Юзівки. Там вона працювала гувернанткою у родині самого Джона Юза, на честь якого й назвали місто. Її казки і розповіді про далекі краї тоді ще Російської імперії стали частиною дитинства народженого 1905 року сина Гаррета. Натхненний розповідями матері про прекрасний край, змалку він плекав надію і мрію колись таки потрапити туди. До того ж навіть вступив до Кембриджу, де вивчав, серед іншого, й російську мову. На той момент Гаррет, добре освічений юнак, який вільно розмовляв п'ятьма мовами і мав перспективи блискучої політичної кар'єри, навряд чи міг би здогадатися, що так ніколи й не потрапить до Юзівки.

Йому доведеться відвідати Сталіно і побачити не квітуче промислове місто, а збідніле і знищене голодом населення. А заразом — покласти життя за правду і голос мільйонів мовчазних жертв сталінського терору.

Дещо інша історія чекала на ще одного випускника Кембриджу. У той час, коли Гаррет лише мріяв про заповітний квиток до Росії, ім'я Волтера Дюранті вже підірвало західний світ. У 1929 році цей кореспондент „The New York Times“ став першим західним журналістом, який взяв інтерв'ю у Йосипа Сталіна. Він переїхав до СРСР у 1921 році. До того часу, в роки Першої світової війни, працював репортером „The New York Times“. Після того залишився жити в СРСР. У західному світі як чужоземець, який стільки часу прожив у Росії, Дюранті вибудував собі авторитет експерта у тому, що стосувалося комунізму і далекого, закритого та незрозумілого Радянського Союзу. У 1931 році уже відомий репортер Дюранті опублікував 13 статей про СРСР. Щоправда, його риторика на диво збігалася з баченням Кремля. Її високо оцінив навіть Сталін (і вже сам цей факт багато про що свідчить). Втім, це не завадило йому отримати Пулітцерівську нагороду та визнання за такі слова:

„Сталін дарує російському народу — російським масам, не westernізованим поміщикам, промисловцям, банкірам й інтелектуалам, а 150 мільйонам російських селян і робітників — чого вони справді хочуть, а саме: об'єднаних зусиль, общинництва“.

Зрештою, 1933 року, у самий розпал Голодомору, дороги цих двох людей перетнулися, перетворивши їх на головні джерела, які говорили світові про події в Україні.

23 лютого 1933-го СРСР видав постанову, якою заборонив чужоземним журналістам виїжджати з міст.

В березні того ж 1933-го Гаррет Джонс цю заборону порушив і, купивши квиток на потяг з міста до міста, зійшов на півдорозі і подорожував від села до села по Україні.

„...Я пройшов по селах дванадцяти колгоспів. Скрізь я чув крик: „Хліба нема! Ми вмираємо!“. Крик цей лунає по всій Росії — Поволжя, Сибір, Білорусь, Північний Кавказ, Середня Азія. Я вирушив у район Чорнозем'я, тому що колись це була багатюща житниця Росії, і тому що журналістів туди не пускають. У поїзді я викинув скоринку хліба у смітник. Її миттєво витягнув і жадібно з'їв селянин. Я провів ніч у селі, в якому ще недавно було двісті ко-

рів, а тепер залишилося шість. Люди їдять корм для худоби, і той у них вже закінчується“.

На зиму 1932 — літо 1933-го припадає розпал геноциду української нації. Намагаючись зламати спротив українського села колективізації та нереальним планам хлібозаготівель, комуністичний тоталітарний режим відібрав у людей спочатку зерно, потім усю їжу, а згодом обмежив можливість пересування країною.

Села перетворювалися на великі цвинтари. Погіршили ситуацію „чорні дошки“ — потрапивши на таку, село, звинувачене у невиконанні хлібозаготівель, було приречене на загибель. Колись закоханий у далекі промислові краї мрійник Джонс на власні очі побачив смерті, розруху і тотальний голод.

У тому ж березні 1933-го журналіст Малкольм Магерідж вперше у західній пресі у газеті „Манчестер Гардіян“ опублікував три аналітичні статті про голод в СРСР. Згодом ця ж газета надрукувала статтю Гаррета Джонса „Голод в Росії“ (у ній Джонс говорить про ситуацію саме в Україні). В той самий час, 29 березня, він на великій прес-конференції в Берліні розповів світовій спільноті про реальну ситуацію в СРСР. Його слова повтрили європейські газети. 31 березня Джонс опублікував статтю „Голод керує Росією“, де однозначно ствердив: коли Москва була ситою, українське село вимидало.

Того ж таки 31 березня „The New York Times“ „прикрасила“ стаття цілком протилежного змісту — „Росіяни голодні, але не гинуть від голоду“ Волтера Дюранті. Стаття „експерта“, людини, яка прожила десяток років у закритій і невідомій країні, де до того ж будували комунізм. Багатьом комунізм навіть здавався прекрасною альтернативою прогнилому капіталізмові і Великій депресії. Тож стаття пулітцерівського лавреата, до думки якого дослухався навіть Франклін Рузвельт, перемогла голос маловідомого валлійця. Публіка вибрала авторитет, а не правду.

Дюранті стверджував: проблеми з продовольством справді є, проте не аж такі значні. Так само вперто він виправдовував радянську політику і називав мільйони людей, які гинули у цей час, лише випадковими втратами на шляху до „небувалого рзквіту“. Сталін говорив про нього: „Ви зробили добру роботу в своїх репортажах про СРСР. Хоча ви й не марксист, ви намагаєтеся говорити правду

про нашу країну“. Означати це могло одне — Дюранті зіграв таку саму підлу роль, як і радянська пропаганда.

Восени 1933 року США визнала СРСР як державу. Тієї ж таки осені Дюранті у приватній розмові з дипломатом Вільямом Странгом визнав: „Цілком можливо, що не менш як 10 мільйонів людей померло у Радянському Союзі упродовж минулого року“.

У 1935 році за невідомих обставин Джонс загинув.

Порушити мовчанку

Деякі згадки про Голодомор з'явилися під час Другої світової війни. Факт Голодомору не оминули увагою нацисти, які прийшли на територію СРСР у 1941-му. Щоправда, розкривали цю інформацію не з гуманістичних міркувань, а для викриття жахливого обличчя комунізму. Втім, зважаючи на військові дії і те, що про Голодомор говорили представники іншого тоталітарного режиму, загальносвітового мовчання це не порушило. Крім того, СРСР як держава-переможець змогла накинути світові заборону на спогади.

Першими говорити про голод і злочин комуністичного тоталітарного режиму почали представники української західної діаспори. Переважно це були свідки Голодомору, яким вдалося виїхати за кордон і залишитися там. Наприклад, „остарбайтери“, яких під час Другої світової війни нацисти примусово вивозили на роботу до Німеччини та які залишилися після закінчення війни у західних країнах (Великобританії, Західній Німеччині, Франції) та США. Там ці люди могли уже вільно розповідати про Голодомор та репресії, яких вони зазнали в СРСР.

У 1950-1960-х в США і Канаді публікували праці, присвячені Голодомору. Як-от „Чорні справи Кремля: Біла книга“ — двотомний англомовний довідник, виданий у Торонто, або ж „Голод 1933 року в Україні: свідчення про винищування Москвою українського селянства“ Юрія Семенка, виданий у Нью-Йорку. У 1962 році також у Нью-Йорку вийшов друком перший том роману Василя Барки „Жовтий князь“, що досі є одним з найвідоміших художніх описів подій Голодомору. В Едмонтоні, Канада, тоді працював Український інститут українознавчих студій, а в Гарвардському університеті, США, — Український дослідний інститут, заснований професором Омеляном Пріцаком.

Водночас в еміграції українці використовували роковини Голодомору, щоб надати гласности злочинів СРСР. Особливо яскраво стали 50-ті роковини, які стали початком виходу теми Голодомору з українського на світовий політичний рівень.

Ваші мертві вибрали мене

На науковій конференції 1983 року в Університеті Квебеку в Канаді виступили Богдан Кравченко, Максудов (псевдонім Олександра Бабьонишева), Джеймс Мейс, Роман Сербин. До подій в Україні 1932-1933 років зростає увага на різних рівнях. Представники УРСР та СРСР в ООН змушені були втікати від західних журналістів і відмовчуватися у відповідь на численні запитання про Голодомор в Україні.

1984 року за ініціатииви Ігоря Ольшанівського, очільника організації „Американці в обороні людських прав в Україні“, та за підтримки сенаторів Бредлі і Флоріо у Конгресі США почала працювати спеціальна комісія. Її завданням було „вивчити український голод 1932-1933-го, щоб поширити по всьому світу правду про голод і забезпечити краще розуміння американською громадськістю радянської системи“.

Ігор Ольшанівський вивчав архіви комісії Конгресу США з Голокосту і виступив з пропозицією створити таку ж комісію для вивчення Голодомору. Конгресмен від штату Нью-Джерсі Джеймс Флоріо та сенатор Білл Бредлі ідею підтримали. У листопаді 1983-го Флоріо вніс до Палати представників законопроект про утворення комісії Конгресу, під яким підписалося 59 конгресменів. Сенатор Бредлі вніс подібний законопроект до Сенату у березні 1984-го. Якщо у Сенаті завдяки впливові віце-президента Українського Народного Союзу Мирона Куропаса перепон не було, то Комісія у закордонних справах Палати представників законопроект так і не подала. Тоді Білл Бредлі, користуючись правом сенатора вносити поправки до бюджету, в останній день праці Конгресу, 4 жовтня 1984-го, додав до Фінансової резолюції витрати на діяльність Тимчасової комісії, що мала вивчати Голодомор. Сенат схвалив законопроект, а часу на дискусію не було (інакше США залишилися б без прийнятого бюджету на 1985 рік), Палата представників на цю поправку таки погодилася.

12 жовтня 1984 року Президент США Рональд Рейган підписав Фінансову резолюцію, яка започаткувала діяльність комісії. Комісію очолив Даніель Ендрю Міка, член Конгресу США. А робочу групу зі збору фактажу — Джеймс Мейс, співробітник Гарвардського Українського дослідного інституту. Саме він став виконавчим директором у комісії. У квітні 1988 року комісія зробила висновок, спираючись на свідчення очевидців Голодомору, про те, що ті події справді були геноцидом. Дослідження Мейса у Комісії спиралися найперше на спогади очевидців. Однак, комісія не мала компетенції давати правову оцінку подіям.

Тому з ініціативи Світового Конгресу Вільних Українців було створено Міжнародну комісію з розслідування голоду 1932-1933 років в Україні під керівництвом Джейкоба Сандберга. У своєму вердикті 1989 року Комісія причиною голоду назвала надмірні хлібозаготівлі в Україні, його передумовами — колективізацію, „розкуркулення“ і прагнення центрального уряду знищити „традиційний український націоналізм“.

По суті, в Голодоморі Комісія вбачала національну складову, а більшість її членів визнали Голодомор геноцидом.

Крім того, Комісія зробила ще один важливий висновок. Існує думка, що, оскільки з правового погляду закон не має зворотної дії, а Конвенція ООН від 1948 року з'явилася пізніше, Голодомор не міг бути визнаний геноцидом. Однак, у Комісії зазначили: Конвенція не належить до кримінального права, а отже, під принцип зворотної дії не підпадає. Відтак, у правовому розрізі, за висновком Комісії, Голодомор також можна вважати геноцидом.

Комісія зійшлася на тому, що оскільки СРСР справді мав намір знищити українців, то вона „важає виправданою думку про те, що геноцид проти українського народу мав місце і суперечив чинним у той час нормам міжнародного права“.

У 1986 році завдяки матеріалам, які зібрав Дж. Мейс, Роберт Конквест опублікував книжку „Жнива скорботи: радянська колективізація і терор голодом“, яка стала бестселером.

Пізніше Мейс написав: „Мені судилася така доля, що ваші мертві вибрали мене“. З 1993 року Джеймс Мейс постійно жив в Україні. Від 2003 року в Україні, з ініціативи Джеймса Мейса, в четверту суботу листопада вшановують жертв Голодомору. В цей день у багатьох вікнах можна побачити свічки у пам'ять про дідів,

батьків, братів та сестер, друзів, які були вбиті геноцидом. До своєї смерті у 2004 році дослідник публікувався у газеті „День“ та викладав у Києво-Могилянській академії. У листопаді 2005 року Віктор Ющенко нагородив Мейса посмертно орденом Ярослава Мудрого II ступеня.

Скинути залізну завісу

Лише 25 грудня 1987 року в доповіді, присвяченій 70-річчю утворення Радянської України, перший секретар ЦК КПУ Володимир Щербицький визнав факт голоду 1933 року. Проте комуністи говорили про природний чинник голоду, про посуху, применшували масштаби, заперечували штучний, спланований характер тотального злочину. Це сталося тоді, коли уже на повну потужність працювала комісія Конгресу. Радянські історики вперше отримали доступ до архівів. Багато з них, вихованих комуністичною системою з обмеженим доступом до першоджерел, були змушені цілковито перебудовувати свої погляди і переконання.

Одними з перших дослідників Голодомору в Україні були Володимир Маняк та Лідія Коваленко. Вони розпочали роботу над темою 1987 року. Саме тоді почали відкриватися архіви для радянських істориків. За чотири роки дослідники розшукали унікальні документи та записали свідчення понад 6,000 очевидців Голодомору в Україні. Понад тисячу з них увійшло до книги „33-й: Голод: Народна Книга-меморіал“, що вийшла з присвятою „пам'яті мільйонів українських селян, які загинули мученицькою смертю від голоду, заподіяного сталінським тоталітаризмом, та пам'яті тисяч українських сіл і хуторів, які щезли з лику землі після найбільшої трагедії XX ст.“.

У 1992 році саме Володимир та Лідія ініціювали створення Асоціації дослідників Голодомору-геноциду 1932-1933 років в Україні. Очолила асоціацію Лідія. Стараннями невеликої групи дослідників та колишніх дисидентів в Україні тему Голодомору нарешті почали не просто порушувати з закутків радянських архівів, а й активно вивчати. Вона з'явилася у наукових публікаціях на теренах України, а не за океаном, що означало новий рівень у пізнанні та осмисленні українцями власної історії.

У червні 1992 року у селі Тимошівка на Черкащині відкрили один з перших в Україні пам'ятників жертвам Голодомору. По-

вертаючись додому, авто дослідників потрапило в аварію, у якій загинув Володимир Маняк. Лідія померла від отриманих травм через пів року. За їх внесок у відродження правди обом дослідникам посмертно присудили Державну премію України імені Тараса Шевченка, а 2005 року Володимира Маняка посмертно нагородили орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня.

Незважаючи на трагічні події, Асоціація дослідників вела далі активну діяльність. У цей час тут зосередилися на комеморації жертв Голодомору, складали списки вбитих голодом, встановлювали пам'ятні хрести, знаки та пам'ятники на братських могилах жертв геноциду.

3 10 грудня 1994 року Асоціацію очолив народний депутат і дисидент Левко Лук'яненко. З 21 грудня 1996 року до 22 травня 1998 року її головою був доктор історичних наук Василь Марочко. Левко Лук'яненко став почесним головою організації. Утім, уже 22 травня 1998 року він знову очолив Асоціацію.

1998 року Асоціація як науково-дослідницька та просвітницька організація ухвалила назву „Асоціація дослідників голодоморів в Україні“. На тому ж з'їзді організації ухвалили рішення про вимогу до Верховної Ради та уряду України встановити День Скорботи й пам'яті жертв голодомору-геноциду 1932 — 1933-го років.

Вшануванням пам'яті жертв Голодомору і актуалізацією цієї теми спершу займався громадський сектор. За президентства Віктора Ющенка після визнання парламентом України у 2006 році Голодомору геноцидом це питання стало одним з пріоритетних в державній політиці, важливим напрямом національної пам'яті та міжнародної політики. 75-ті роковини Голодомору вшанувались на державному рівні за участі закордонних делегацій. Також саме у цей час було споруджено Меморіал пам'яті жертв голодоморів, а наразі триває будівництво Національного музею Голодомору-геноциду.

У травні 2009 року СБУ відкрила провадження „За фактом вчинення геноциду у 1932–1933 роках“. Слідство довело: керівництво Радянського Союзу мало намір знищити частину української нації. Це стало основним аргументом на користь визнання злочину геноцидом.

„Органом досудового слідства з усією повнотою та всебічністю встановлено спеціальний намір Сталіна (Джугашвілі) Й. В., Моло-

това (Скрябіна) В. М., Кагановича Л. М., Постишева П. П., Косіора С. В., Чубаря В. Я. і Хатаєвича М. М. — знищення частини саме української (а не будь-якої іншої) національної групи, і об'єктивно доведено, що цей намір стосувався саме української національної групи як такої“.

Особливу увагу Апеляційний суд Києва приділив питанню зворотної дії статті 442 Кримінального кодексу України. Спираючись на положення статті 7 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року і статтю 1 Конвенції ООН про незастосування терміну давности до воєнних злочинів і злочинів проти людяности 1968 року, суд визнав, що були „відсутні будь-які правові заборони для застосування ч.1 ст. 442 Кримінального кодексу України у зворотному часі“ щодо дій осіб, які вчинили злочин геноциду 1932–1933 років в Україні. Відповідно, хоча й сам термін „геноцид“ виник набагато пізніше, Голодомор слід визнати геноцидом, оскільки він був злочином проти людяности.

Мовчазний геноцид

Цивільні втрати населення України у роки Другої світової зіставні з втратами за кілька місяців мирного 1933 року.

Коли йдеться про геноцид світового масштабу, більшості спадає на думку Голокост. Саме Голокост став мірилом абсолютного зла, яке таким вважають навіть люди цілковито не дотичні до трагедії. На думку соціолога і дослідника Джеффри Александера, феномен Голокосту найперше полягав у його гласності. Використовуючи засоби масової інформації, євреї змогли озвучити власну травму відразу після того, як військові звільнили концтабори. Навіть більше, саме постійне озвучення теми в медіа з виокремленням єврейських жертв як окремої групи серед військових жертв — це те, що зробило Голокост відомим світові.

Натомість Голодомор відбувся у закритій країні. Країні, де для всіх запрошених репортерів і дипломатів з-за кордону організували цілі „екскурсії“ з метою замилювання очей. Бонусом додавалося спілкування особисто зі Сталіним чи його наближеними, як-от це відбулося з Бернардом Шовом. Через використання думок діячів західного світу СРСР, по суті, монополізували тему, перетворивши її на вигідну собі.

Голокост через історії загиблих і постраждалих став чимось інтегрованим у життєвий досвід далеких від нього людей. Жертви Голодомору говорити не могли, причому навіть у власних родинках. Частково — через психологічні зміни, посттравматичний стресовий розлад і небажання повертатися до страшних спогадів. Частково — через репресивний апарат, що сягнув свого вершка у 1930-их, спроводавши далеко на Схід тисячі „незгодних“. Голод незворотно змінив їхню психіку, цінності, спосіб життя.

1948 року ООН прийняла Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Автором терміну „геноцид“ є Рафаель Лемкін, а сама Конвенція з'явилася як реакція на Голокост. Вона визначила геноцид як дії з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку.

Рафаель Лемкін недвозначно назвав злочин радянської влади проти українців геноцидом: „Це не просто справа масового вбивства. Це є справа геноциду, знищення не лише окремих осіб, а й культури і нації“.

Першою у світі Голодомор визнала геноцидом Естонія. 20 жовтня 1993 року Парлямент Естонії виступив з заявою, в якій засудив комуністичну політику геноциду, а також солідаризувався з пам'яттю про жертв геноциду 1932–1933 років.

Сьогодні Голодомор визнають геноцидом 17 держав: Україна, Австралія, Канада, Угорщина, Естонія, Ватикан, Литва, Грузія, Польща, Перу, Парагвай, Еквадор, Колумбія, Мексика, Латвія, Португалія та США.

28 листопада 2006 року Верховна Рада України ухвалила закон „Про Голодомор 1932–1933 років в Україні“, згідно з яким Голодомор був визнаний геноцидом українського народу. Для українців це означало, що трагедія тисяч родин нарешті стала відомою. Історії про страшні події 1933-го нарешті були почуті.

Як правонаступниця СРСР Росія визнала факт голоду, проте відмовилася визнавати Голодомор геноцидом української нації. Вочевидь, це означало б навіки зруйнувати тезу про „братські народи“. Позиція СРСР не дозволяла визнати мільйони жертв, як позиція Росії і нині не дозволяє визнати анексію Криму та військове втручання на Донбасі.

Журналісти стали одним з інструментів, які використав комуністичний тоталітарний режим для замовчування Голодомору і

його спростування в очах західної публіки. Сьогодні медіа можуть стати інструментом, який дозволить безмовним жертвам нарешті заговорити і розповісти свої історії. Саме медіа і гласність, як показав досвід Голокосту, можуть стати найпотужнішим інструментом для розвінчування мітів та поширення знань про Голодомор як геноцид української нації.

Волтер Дюранті, який колись прославляв Сталіна і називав тисячі померлих необхідними втратами, досі залишається Пулітцерівським лавреатом. Проте його ім'я тепер не викликає овацій, а стоїть поруч зі злочинами радянського режиму.

Книжки та фільми про Гаррета Джонса стають бестселерами, а він є гідним символом чесної журналістики і правди.

Київ

Петро ЧАСТО

„СВОБОДА“ У ТРАГІЧНІ 1932-1933 РОКИ...

З викривальних матеріалів „Свободи“ про Голодомор 1932-1933 років в Україні можна б скласти декілька томів. І це насправду мало б колись стати завданням для великої групи дослідників. Але навіть якщо йти за одними заголовками в цій загальногромадській трибуні американського українства тих незабутніх трагічних років, можна зробити безпомилковий висновок, що редактори і автори керувалися не просто патріотичними, але й світоглядно виваженими і системними поглядами на тодішню ситуацію в Україні.

„Свобода“ 2 липня 1932 року, „Крах колективізації й голод на Україні“:

„...Ось що пише совітський кореспондент німецької газети (не ворожої совітам) „Фошісе Цайтунг“ з України: „Українська житниця Росії є напередодні голоду. І до цього doprowadила не посуха, не напад сарани, не кепський урожай, лише надмірне темпо соціалізації. Селянські маси потекли до міст, аби продати витвори праці своїх рук взамін за хліб. На одеських базарах – довгі ряди селян,

старих, молодих, жінок і дівчат. Знеможені від недоїдання, стоять вони по вулицях, пропонуючи свої марні пожитки: старі діряві чоботи, хустки... кавалок хліба (3 фунти) коштує 7 рублів, кусник сала, як дві коробки сірників завбільшки, – 5 рублів. Мішок кукурудзяної муки – 50 руб. Правдивої муки нема. Продають не „кулаки“, а соціалізовані колхозники, яких соціалізація doprowadила до жебрацтва та руїни...“.

„Свобода“ **5 липня 1932 року**, „Україна в кігтях московського большевизму“ (Очевидець оповідає про обставини на Великій Україні):

„...До 90 відсотків дівтори на Україні живуть прямо в неможливих матеріальних умовах. Сільські діти могли б позавидувати долі хоч би малих муричат з якого-небудь Сенегалу, бо ті хоч студени не знають. Білого хліба сільська дівтора до 7 року життя взагалі не знає, бо часів НЕП, коли цей хліб був, не пам'ятає, а тепер його нема... І чорного хліба ніколи доволі нема. Не говорю про теперішні відносини, яких я вже – на щастя – не є очевидцем, але ще взимі, обсервуючи харчові умови по селах України, я жахався, що то буде діятися в передднівок. Вже тоді в багатьох околицях України (особливо на північній Волині і на Чернігівщині) царив прямо азійський голод, який очевидно відбивався найтяжче на дітях...“.

Перша стор. „Свободи“ **11 серпня 1932 року**: „Робітники не дають вивозити большевикам харчів за кордон. Миколаївські робітники готові були йти на ростріл, щоб лише не дати вивезти з України харчів“.

Перша стор. **16 серпня**: „Голод на Україні жене людей на певну смерть. Втікають через Дністер, щоб урятуватися від голоду, але падають жертвою куль московських комуністів“.

Перша стор. **30 серпня**: „Большевики розстрілюють голодних людей. На Україні розстріляно п'ятьох за крадіж зерна на колективній фермі“.

Перша стор. **31 серпня**: „Жахливі картини голоду на радянській Україні. Селяни лишують на вулицях міст своїх дітей, щоб не бачити їх голодової смерті“.

„Свобода“ **8 жовтня 1932 року**, „Чому є голод в СРСР?“:

„...Совіти і Сталін видумали „колективізацію“ спеціально на те, щоби могли більше витискати зі зuboжілого населення для потреб армії, міста, Комінтерну, світової комуністичної пропаганди

і т. п. При масовім зборі збіжжя на великих просторах, мовляв, легше буде масово й конфіскувати, ніж лазити по коморах приватника. Спершу ніби сподіванки большевиків виправдалися. Але нагло одурена людність зачала саботаж. Не „кулаки“, а ціла сільська людність, з якої вже сему шкуру дерли. Зачалися підпали, відмови збирати збіжжя, „крадіжки“ продуктів власної праці. Апетит совітського грабіжницького уряду показався неспівмірним з продукційною здібністю села. Так наступив голод....“.

Наприкінці Голодомору вже, самозрозміло, й бути не могло опору злочинному сталінському режимові – вся Україна стояла на краю могили, але перші голодні літо й осінь не минули без бунтів і справедливої помсти.

Перша стор. „Свободи“ **28 жовтня 1932 року**, „Населення вбиває та б'є комуністичних комісарів по селах і містах“:

„Берлін. – Сюди дісталися таємні відомості ЧК на Україні про події в серпні і на початку вересня біжучого року....За один місяць було в сільських місцевостях 149 терористичних актів проти представників радянської влади, а в промислових районах та містах – 52 акти.... Вбито відразу 87 радянських урядників, 44 умерли пізніше в лікарнях від ран, 70 знаходилися при кінці місяця на лікуванні в лікарнях... За місяць на Україні в 63 випадках викликувано військо Чека на допомогу міліції для вгамування заворушень...“.

Перша стор. **26 листопада**: „Дві третини населення радянщини вже голодують“.

Перша стор. **28 листопада**, „Дюранті винує селян та робітників за голод в Росії“:

„Кореспондент газети „Нью-Йорк Таймс“ Дюранті ... каже, що в цьому завинили самі селяни та робітники, які відмовилися виконувати накази Комуністичної партії, зв'язані з переведенням в життя п'ятилітки.... Коли мільйони населення радянщини опинилися перед голодом, Дюранті потішає читачів своєї газети тим, що в цьому нічого страшного нема, бо населення Росії вміє тугіше застискати свої паски й терпіти без міри й кінця...“.

Перша стор. „Свободи“ **5 січня 1933 року**, „Большевики розстрілюють свої комісарів на Україні. Карають смертю за те, що не досить ретельно витискали від українських селян збіжже для Московщини“:

„Москва. – Трох вищих урядовців в Дніпропетровській окрузі засуджено на розстріл... Комуністична влада обвинуватила їх у змові з „куркулями“...Розстріляно секретаря районного комітету комуністичної партії Головіна, предсідника районного комітету Паламарчука й старшого агронома в районі Аністрата...“.

Перша стор. **10 січня**, „Розстріли й арешти на радянській Україні. Розстрілюють голодних людей за те, що вони „крадуть“ збіжжє“.

Редакційна „Свободи“ **19 січня**, „Україна перед голодовою смертю“:

„За царату Москва й вправді використовувала країну економічно, але все ж таки Україну вважали і тоді шпихліром Європи. І нарід на Україні назагал не голодував. Царат клав більшу увагу на те, щоб позбавити український народ духової поживи, знищити останки української культури й української національної свідомости.

Большевицька Москва пішла іншим шляхом. Вона погодилася навіть зі словом „Україна“ і з українською мовою як „урядовою“ мовою України. Але зате знищила Україну до тла під оглядом економічним...“.

Перша стор. **3 листопада**: „Большевики виморюють голодом українське населення Кубані. Кривавий терор проводиться далі по станицях. Населення вже три місяці не бачило хліба“.

„Свобода“ **4 лютого**, „В радянському кітлі кипить“:

„...Страшний азійський хан, якому ім'я Сталін, тепер панує в бувшій Російській імперії. Перед його терором і масовим нищенням народу блідими стають усі історичні Нерони, Ганнібали, Джінгіз-хани й т. п. То все були діточі іграшки в порівнянні з кривавим терором, який запровадив Сталін у своєму ханстві.

Останніми місяцями в Росії, особливо на Українській території, відбулися народні масові заворушення на ґрунті боротьби населення за хліб. Большевики криваво здавили ті повстання, але тим справи не вирішили. Нарід знову замкнувся сам і готується далі боротися за право жити фізичним життям. Духовного життя він уже давно не має. Та ці народні повстання не лишилися без відгуку в Москві. Серед сатрапів Сталіна також почала зростати все більше зневіра в свою перемогу й навіть почало поширюватися недовір'я до самого „вождя“ Сталіна. Таких „злочинців“, що дозволяють собі сумніватися в правовірності Сталіна, жорстоко ка-

рають і переслідують. Багато комуністів викинено з партії, багато заслано на Сибір, на Соловки... Немало розстріляно й значне число ув'язнено. Подати точні відомості про це годі, але фактом лишається те, що в лавах комуністичної партії наступила паніка, розклад. Ніхто не вірить нікому й ніхто не знає, чи завтра він не стане з можновладця й сатрапа в'язнем тієї сатрапії, яку витворила комуністична партія, а може навіть доведеться попрощатися з білим світом від кулі чекіста...“.

Перша стор. „Свободи“ **11 лютого**, „Большевики висилають на Сибір 20,000 українців“:

„Берлін. З Москви прийшли відомості, що большевики почали на Україні масові арешти серед селянства, яке не виконало большевицьких плянів польових робіт. Арештованих саджають до зимних тягарових вагонів, міцно замикають двері й вивозять з України під великою охороною чекістів. Куди везуть арештованих, ніхто не знає. За Курськом частину таких потягів направляють на Сибір, а частину – на північ, в Архангельську та Вологодську губернію. Під час того перевозу люди гинуть сотнями від голоду, холоду й недуг...“

З одного лише Полтавськоого району на Україні останніми днями вивезено 1,000 селянських родин нібито за невиконання продналогу та за спротив колективізації. Майно цих родин держава skonфіскувала, а їх вислано лише в лахміттях, які були на обідраних людях. З інших районів також повідомляють про масові виселення селян та комуністів-опозиціонерів. Населення знаходиться в жахливому матеріальному стані й живе під страшним комуністичним терором, очікуючи весь час переслідування та нових кар, які спадають на його голову з невідомих причин. Вимирання людей від голоду, недуг і холоду на Україні прибирає катастрофальні розміри...“.

Перша стор. „Свободи“ **31 березня 1933 року**, „Міліони населення в радянщині вмирають з голоду“:

„Берлін. – Сюди прибув по дорозі з радянщини до Лондону бувший секретар з закордонних справ при прем'єрі Англії, Ллойд Джорджеві, Гарет Джонс. Він добре володіє російською мовою, і йому пощастило пішки перейти майже всю Україну та багато частин Московщини, Поволжя й Північного Кавказу. Те, що він зміг побувати поза містами і станціями залізниць та перейти че-

рез села, дало йому можливість зібрати багатий матеріал про становище населення в Росії та на Україні. Він тепер має давати звіт про свої спостереження в Королівському інституті міжнародних справ.

Джонс твердить, що в Росії і на Україні голодують мільйони населення, якому загрожує в скорому часі загибель від голоду. Вже тепер люди гинуть кожного дня сотками тисяч. Він знаходив цілі села, які вже вимерли від голоду, і в кожному селі стоять десятками хати, де вже всі вимерли...“.

Історія висвітлення західною пресою Голодомору в Україні 1932-1933 років була б історією суцільної ганьби цієї преси, якби підлу брехню таких сталінських блюдолиизів, як лавреат Пулітцерівської нагороди Волтер Дюранті, не неутралізували своїм невідкупним сумлінням і мужністю такі поодинокі журналісти, як Гарет Джонс.

Перша стор. „Свободи“ **27 квітня**, „Україна в кігтях страшного голоду“:

„Лондон. – Секретар Ллойд Джорджа, Гарет Джанс, друкує свої спостереження з України, які він виніс звідти під час свого недавнього перебування там. Газета „Дейлі Експрес“ подає його замітки про Харків у 1930, 1931 і 1933 році. Гарет Джанс каже, що у 1930 році він бачив, як у Харкові починалися будови різних великих будівель, які большевики ставили там за плянами своєї п'ятилітки. Тоді всі жили надіями на майбутнє...“

Нарешті у 1933 році Гарет Джанс побачив Харків уже зовсім не таким. Усе місто страшенно занепало, вулиці були брудні й ненаправлені, величезні будівлі стояли недокінчені, а їх стіни валилися, населення пригнічене, байдуже й без усякої віри в майбутнє. По вулицях бродили тисячі безпритульних і голодних дітей...“.

Що ж до „незнаних причин“ голодового терору проти українців, то була одна-єдина: нищили їх за те тільки, що вони українці. І „Свобода“ на цей рахунок не мала жодних ілюзій і не вдовольнялася іншими причинами, другорядними й десятирядними.

Перша стор. **17 травня 1933 року**, „Московська кампанія проти українського націоналізму розростається“:

„...Газета „Правда“ розпочала кампанію проти „єфремовщини“ в Українській Академії Наук, себто проти наукової праці Академії в національному дусі. Газета каже, що хоч самого Єфремова засу-

джено на заслання й з Академії забрано, проте там лишилися його учні, які ведуть далі українську науку в українським національним дусі.

Далі газета подає, що на десятки українських наукових робітників є невеличка група комуністичних діячів в Академії, які не в силі переломити українського національного духа в цілій науковій роботі Академії. Тепер усі напади зосередились на Українському інституті мовознавства, де, на думку „Правди“, працює найбільше „петлюрівських“ інтелігентів. Отже, треба сподіватися нової чистки українських наукових інституцій та українських наукових сил“.

Перша стор. **11 липня 1933 року**, „Застрілився комісар освіти Скрипник“:

„Московські комуністичні газети переповнені нападами на бувшого комісара освіти на Україні Миколу Скрипника, який поповнив самогубство у віці 61 літ... Він не придержувався московських засад інтернаціоналізації науки та шкіл на Україні...“

Перша стор. **21 липня**, „Москва не пускає до себе голодних з України“:

„...Українське населення, щоб урятуватися від голодової смерти, старається втекти на північ або взагалі в Московщину, де населення не таке обідране владою. До Московщини щастить перебраться тим, що їдуть туди возами або йдуть пішки, бо на залізницях установлено кордон між Україною та Росією й нікого з України не пускають через той кордон...“.

„Свобода“ **4 серпня 1933 року**, „Голод на Україні“:

„...Нешастя цілої країни, мільонів людей не викликане якимись фізичними причинами – чи недородом, чи кліматичними умовами: ні, голод утворений штучно тими політичними умовами, в яких перебуває український народ під владою московських большевиків...“.

Перша стор. **5 серпня**, „Москва рішила викоринити українство на Україні“:

„...Москва так налякалася українського сепаратизму, що підписала з Польщею умову, на підставі якої відмовляється від усякої агітації в Галичині та на інших українських землях, а також не підтримуватиме українських утікачів з Польщі і не допускати до створення ними своїх організацій, щоб лише Польща не підтримувала українських „сепаратистів“. Разом з тим з України ви-

силають тепер усю активну інтелігенцію, не лише українську, але й російську, яка має симпатії до українства...”.

Очевидно, не випадково „Свобода“ в ці чорні часи масового винищення українців голодом вмістила виклад лекції д-ра Михайла Антоновича в Українському Науковому Інституті у Берліні на тему „До політичного світогляду Драгоманова“.

Не стає б нечуваний в історії людства Голодомор, якби українські національно-визвольні змагання 1917-1921 років не закінчилися поразкою. А не закінчилися б вони поразкою, якби чільні керівники тодішньої Української Народної Республіки виявили себе людьми, вільними від соціалістичного доктринерства і непростою наївних сподівань на федерацію з „новою, демократичною“ Росією. А вільними від федералізму, соціалізму і пацифізму вони були б, якби не були сліпими спадкоємцями ідей Михайла Драгоманова.

Цитуємо за „Свободою“: „...Прелегент зреферував полеміку, що точилася цього року на празькому академічному ґрунті довкола постаті Драгоманова. Головний аргумент, яким оборонці Драгоманова старались виправдати його шкідливі й антинаціональні вислови, був той, що ці вислови в своїй часі були поступовими й корисними. Цей аргумент падає сам собою, коли порівняти Драгоманова з його сучасниками зі „Старої Громади“ або з передовими провідниками тодішнього національного руху в Галичині. Драгоманов бачив перед собою течії серед українського громадянства, що вели до сепаратизму, і з усією силою старався ті течії поборювати гаслами вимог практичної політики (помагати москвинам здобути конституцію, від якої нібито буде потім користь і українцям). Але цим для нього й обмежувався національні завдання українців, які мусіли, згідно з його ідеалами, завше не лише залишатись у федерації з Росією, але навіть і творити спільно з нею одну всеімперську культуру, а питома українська культура мала залишатись лише для вжитку низів. Побоюючися, щоб свідомість власної культурної переваги над рсїянами не спричинила наростання сепаратистичних змагань, Драгоманів старається все, що є на Україні визначнішого, можливо принизити. З цього походять дрібязкові причіпки до визнаних українських учених або діячів і нелюбов Драгоманова до Шевченка як найвизначнішого українця, яким могли ми тоді похвалитися. Таким чином нелюбов і гіперкритичне ставлення Драгоманова до всього українського, на-

скільки воно переходило в ширший, незалежніший рух (однак, боронячи прав українства в рамках вузько територіальних), поряд з порадою українській молоді працювати разом з росіянами над спільною справою повалення царату, довела на практиці до денационалізації цілого покоління української молоді, що в співпраці з москвинами втрачала зовсім своє, ще й без того невиразне національне обличчя. Це привело до задержки в українським національним русі, а внаслідок цієї задержки ми виявилися неготовими до революції в 1917 році...“.

Перша стор. „Свободи“ **26 серпня 1933 року**, „Очевидці розповідають про страхіття голоду на Україні“:

„...На запрошення німецького євангельського пресового союзу, кілька соїб, які щойно повернулися з радянщини, розповіли про свої враження. Всі вони одноголосно кажуть, що відомості про смерть з голоду чотирьох мільйонів населення на півдні радянщини скорше зменшені, ніж перебільшені. Серед промовців були два німці та один американець, Волтер Бечерер, з Першого вискансинського національного банку в Милвокі... Доповідачі попривозили з собою листи від населення та фотографії, які підтверджують кожне сказане ними слово. Бечерер, який під час своєї візити найбільше їздив по Україні, говорить, що не можна перебільшити опису тих страхіть, які він бачив на Україні, бо нема слів, щоб їх представити. Найбуйніша людська фантазія не придумає такого пекла, яке є тепер на Україні. Дуже тяжко подати подробиці того, що там робиться. Це тому, що кождий турист перебуває весь час під наглядом радянських „провожатих“... Бачерер знає багато випадків людодіства, коли судили матерів за те, що вони їли своїх дітей. Одна жінка з'їла троє дітей і лише на четвертому піймалася і попала під большевицький суд. На суді воона виправдувалася тим, що її діти все одно повмирали б з голоду, в страшних муках...“.

Заклик від Об'єднання українських організацій в Америці: „Рятуймо Україну від голодової смерті“ („Свобода“, **12 вересня 1933 року**):

„...Чужинець др. Вальд Амменде, Генеральний секретар Європейського Конгресу Національностей, проголосив звіт про голодову катастрофу на Україні. Отой звіт про вимирання населення радянської України з голоду закінчив він запитом до цивілізованого світу: чи він ще й далі глядітиме, як умирають на Україні

мільйони людей з голоду, чи, може, захоче таки прийти з поміччю нещасним жертвам і скинути з себе таким чином закид безсердечності і ганьби?

Оте благородне слово чужинця дійшло до нас, українців в Америці, в хвили, коли ми беремося ще раз потрясти сумлінням світу, коли ми хочемо знайти доступ до американського уряду і до серця американського народу, щоб дістати від них поміч для наших безборонних братів на рідній землі, для вигибаючої з голоду України.

Звідки взявся голод на Україні?... Його викликає і піддержує Москва з розмислом, щоб у той спосіб знелюднити Україну, це тільки один з способів боротьби Московщини з Україною,... варварська ставка Москви, що прямує до знищення українського національного самостійницького руху...“ . (Підписи: Омелян Рев'юк, Микола Мурашко, д-р Лука Мишуга, Володимир Кедровський, Микола Данильченко).

На той страшний час, коли Москва вбивала Україну голодом, американське українство вже було організоване і сильне, і вповні могло розраховувати, що його голос і його опінія щодо причин і наслідків масового народобивства в Україні дійдуть до світу, зокрема і передусім – до американських державно-політичних верхів. Це й спонукало Головний уряд Українського Народного Союзу (липень 1933 року) заснувати „The Ukrainian Weekly“. Від 6 жовтня того року англomовний тижневий щоп'ятницевий додаток до „Свободи“ розпочав свій посильний і таки вельми відчутний вплив на англomовне українсько-американське середовище. Цей напрям діяльності – освідомлення американського суспільства щодо антиукраїнської політики Москви і щодо масштабів Голодомору – був інформативно дуже наповнений і професійно потужний. Газета дивилася на трагедію України не лише зі свого боку, але й очима багатьох американських та європейських видань і окремих журналістів, також дипломатів різних країн, негайно перекладаючи і передруковуючи їхні публікації і повідомлення.

Ще заголовки з перших сторінок „Свободи“ осені 1933 року: „Большевики не пускають в Україну англійських журналістів“, „Ляхи забороняють протестувати проти голоду на Великій Україні“, „Постріли у Львові – протест проти виголодження України“ (убивство радянського дипломатта Олександра Майлова), „Поль-

ська влада заборонила День жалоби і протесту“, „Карднал Ініцер знову відзивається у справі допомоги голодуючій Україні“.

З 302 чисел „Свободи“ в 1933 році неможливо знайти хоч би одне, в якому не йшлося б про голод в Україні або про терор проти національно свідомого українства. Властиво, достатнім і неспростовним доказом, що Москва навмисне, цілком свідомо сплянувала Голодомор, є те, що недонищена голодом Україна відрзу ж у 1934 році стала об'єктом кривавих сталінських репресій, котрі без перерви тривали до самого нападу кривавого коричневого фашизму на кривавий фашизм червоний.

„Свобода“ **1 березня 1934 року**, „Винищування „українізації“ України“:

„....Нам, галичанам, дуже болюче проходиться читати, як наші браття – дарма що заблудші хвиливе – вроді Букшованого, Гр. Косака, Ст. Рудницького, М. Лозинського й інших, ідуть на муки, розстріли чи на Соловки. А вже незрозумілою для нас є та недавня подорож відомого й в Америці Юліяна Бачинського до Харкова, де його зараз таки арештовано. Бачинський – то дуже интересна постать в галицько-українським публічним життю. Він же є автором (ще перед 40 роками) славної книжки „Україна Ірредента“. Він ще задовго перед війною об'їхав галицько-українські еміграційні центри в Північній Америці та видав про них многовартну ілюстровану книжку. Уряд УНР іменував був його у своїм часі дипломатичним представником у Вашингтоні. В 1932 році вернувся він до Львова, де його... засуджено на рік тюрми. Відсидівши той рік, вернувся він до Праги і тут почав видавати радянофільську „Вільну Трибуну“. Почуваючи себе вже „заслуженим“, поїхав у большевію й опинився в тюрмі. Не хотів розуміти, що московські большевики засадничо тереблять усіх галичан, бо навіть і в „заслужених“ з них бачать (і слушно) націоналістичні бактерії“.

„Свобода“ **12 червня 1934 року**, „Жінка на Соловках“:

„У віденському „Слові“ Ф. Олехнович подав свої помічення про жінок на соловецьких островах. Страшні картини. Він пише: „Серед соловецьких в'язнів – 17-18 процентів жінок. Так само, як мужчини, рекрутуються вони з найріжнородніших національностей і суспільних верств: українки, білорусинки, польки, грузинки і т. д. Від злодійки до дами двору, від проститутки до монахині – всі шаблі суспільної драбини мають тут своїх представниць. Ця маса

обдертих, виголоднілих і так само, як мужчини, завошивлених жінок міститься в окремому бараці, який називається „женрота“...“.

Перша стор. **„Свободи“ 20 грудня 1934 року**, „Протестуймо проти масових розстрілів на Україні“:

„Висилаймо негайно писемні протести до Президента держави і домагаймося зірвання дипломатичних зносин з советами, якщо там далі держатимуться системи масових розстрілів і відмови права звинуваченого на оборону перед судом. Звертаймося від імені наших політичних горожанських клубів і інших організацій до конгресменів і сенаторів з резолюціями, що вимагають від них, щоб вони негайно порушили в Конгресі, як тільки він зійдеться на наради в січні, справу терору і масових розстрілів в СРСР, а зокрема на Україні“.

„Свобода“ 13 лютого 1935 року, „З поезії розстріляних“:

„Після вбивства комісара Кірова в Петербурзі большевицька Москва зрбила черове „кровопускання“ на Україні. Між розстріляними знаходимо двох поетів-коомуністів, Фальківського та Влизька.

Фальківський і Влизько в боротьбі українського народу за волю стояли „по той бік барикади“. Вони були завзяті комуністи, прихильники большевицької Москви. Фальківський був свого часу співробітником лиховісної „Чека“ і брав участь у розстрілах. Вже давненько він почав виявляти у свої віршах „ухил“ від правдивого большевизму. Пролита його руками кров невинних людей мучила й переслідувала його...“.

„Свобода“ 13 лютого 1937 року, „Дім божевільних“:

„Ось такою назвою охрестив Троцький сталінську Росію, себто ту, що з Москви рядить долею понад 160 мільйонів людей, яких давить і нищить – в ім'я соціалізму... Воно цікаво почути такі слова від Троцького. Бо поза тим усе це не є для нас, українців, ніякою новиною. Такими словами окреслювали ми советську владу вже в самих її початках. Вона була для нас божевільною і нікчемною вже тоді, коли ще була і в руках Троцького. А коли український нарід під советами ще й досі мучиться, то прокляття за ті терпіння спадають, між іншими, і на Троцького, що як один з божевільних пішов доконувати божевільне діло й нищити в зародку відроджану українську державу навіть у такому моменті, коли на чолі цієї

держави стояли соціалісти... Як кожен божевільний, так і Троцький має час від часу „ясні моменти“...

Троцький сказав чисту правду, коли говорив про божевільних з Кремля. Але треба завжди пам'ятати, що він далі належить до тих самих божевільних. І до тої міри, що коли б йому пощастилося зайняти місце Сталіна, він не був би від нього інакшим“.

„Свобода“ **16 жовтня 1937 року**, „Новий похід проти „націоналістів“ в Україні під советами“:

„...Комунисти українського роду, що вціліли були в комуністичній партії, могли трохи відпочити душею, поки Сталін виточував кров і вимотував жили з „троцькістів“. Але прийшла черга й на недобитків українських комуністів. З видатніших згадаємо про Любченка та Андрія Хвилю. Хвиля – це той, що був спеціалістом у викриванні „націоналістичних ухилів“ між українськими комуністами... десять років був московським „оком і вухом“ в Україні, десять років мов той інквізитор шукав у словах і думках українських письменників „єресі“. Дослужився нарешті до того, що став заступником комісара освіти в Україні. Але недовго міністрував Андрій Хвиля. Він забув про те, що в системі диктатури замість одних підлих донощиків-денунціантів неминуче приходять інші, ще підліші. На місце стопроцентовних угодівців з'являються угодівці 150-відсоткові і т. д....“.

Перша стор. „Свободи“ **30 грудня 1937 року**, „Розстрілили Юрка Коцюбинського“:

„Нью-Йорк. – Нью-йоркська радіостанція розіслала новинку, що советська влада розстрілила відомого советського діяча в Україні Юрка Коцюбинського, про якого вже віддавна кружляли чутки, що він десь пропав.

Юрко Коцюбинський був сином відмого українського письменника Михайла Коцюбинського. В 1918 році, коли український нарід пробував створити свою власну державу, молодий Коцюбинський, пройнятий комуністичним духом, станув по стороні большевиків і пішов проти української національної влади. Тепер стрінула його та сама доля, що стрінула інших відступників, і його московська влада застрілила за націоналізм“.

І як висновок з цілого цього смертоносного десятиріччя – коментар М. Єремєєва „Сумна доля українських яничарів“ („Свобода“, **14 березня 1938 року**):

„...Є без сумніву багато причин упадку української державності, але один факт, на який ніякий українець не сміє заплющувати очей, а саме – що остаточне здобуття України Московщиною сталося можливим виключно через дії цілої низки українських яничарів...“.

Наталія ДЗЮБЕНКО-МЕЙС

МІЙ НЕЗАБУТНІЙ ДЖЕЙМС

Мою родину не обминув жоден з трьох голодоморів.

Перша сім'я діда Василя Єфремовича Дзюбенка з села Ладжинське на Вінничині вимерла в 1921–1923 роках. З другою дружиною мав 14 дітей. У 1931-му діда розкуркулили з „ураженням прав”. Це означало, що не міг повернутися на батьківщину. Незабаром відпустили. 1937-го – другий арешт. На той час живими лишилися тільки двоє дітей. Серед них – мій батько Язор Дзюбенко. Мати Марія Миколаївна пережила Голодомор 1946–1947 років на Хмельниччині. Аби врятуватися, з сестрою Аделею пішки прийшла на Західну Україну.

Батько розповідав про голод тільки деякі подробиці. Дід приходив уночі з окрайчиком хліба – таким тоненьким, що просвічувався. Говорив: „Синку, я приніс тобі хліба. Через нього ти побачиш сонце”. Язор плакав і відповідав: „Я не хочу сонця. Нехай буде темно”. Найважче йому було під час святкування Дня Перемоги. Батька буквально скручувало. Брав якусь пляшку, ховався від

усіх. Згадував покійних братів. Щоб нікого не пропустити, загинав пальці: „Пилип, Павло, Федір, Пантя...”

Справжнє усвідмлення, чим був Голодомор, з'явилося тільки 1989 року. Разом з Лідією Коваленко і Володимиром Маняком готували книжку „33-й: Голод: Народна Книга-Меморіал”. Співпрацювали з Асоціацією дослідників Голодомору. На їхні зустрічі приходили по 400–500 очевидців трагедії. Так записали близько тисячі свідчень. Весь мій робочий стіл був заставлений цими папками.

Готували книжку три роки. Пережити її було дуже непросто. Володимир Маняк загинув в автокатастрофі. У Лідії Коваленко посеред однієї з зустрічей Асоціації зупинилося серце. Я ходила сіра й боялася говорити з людьми. Навіть друзям-редакторам не розказувала про цю нашу працю.

Боялася, що рукопис викрадуть. Наші свідки Голодомору вдень і вночі охороняли його в моїй кімнаті. Серед них був Дмитро Каленик. Розказував, як 1933-го з нього хотіли зварити холодець. Затягнули в хату, де вже кипіла вода. Дивом врятувався.

Олекса Мусієнко першим в українській пресі вжив слово „Голодомор” – у 1988 році. Коли був малий, його батьків заарештували. Потрапив до будинку для дітей ворогів народу. Жили там упроголодь і часто втікали. Щоб упізнавати їх, дітям надривали вуха. Показував шрами. Під час війни потрапив у вуличну банду. Якось опинився у церкві. Священик упіймав його і сказав: „Якщо хочеш їсти, будеш щонаочі читати зі свічкою Псалтир над померлими”. Олекса говорив: „З того дня наче моє життя перетворилося на безперервну прощальну службу. Я і досі наче кожного дня їх проводжаю”. Створив двотомник „Олтар скорботи”, де згадав тисячі репресованих українських письменників. Від цієї роботи у нього „вибухнуло серце”.

Ми знали, що десь у США над такою ж книжкою працює комісія Конгресу на чолі з Джеймсом Мейсом. У 1960-ті роки він перебував у русі гіпі. Мріяв стати рок-музикантом. Мабуть, завдяки доброму слухові мав і талант до чужих мов. У Мишигенському університеті вивчав спецкурс „Історія Центральної і Центрально-Східної Європи”. Там викладав професор Роман Шпорлюк, поляк з походження. На одній з лекцій розповів про Голодомор. Джеймс не повірив, що така масштабна трагедія могла пройти повз світову спільноту. Професор порадив йому кілька книжок українською

мовою. Першу Джеймс читав зі словником упродовж місяця. Другу подужав за тиждень. Потім міг читати за кілька днів.

Ми дуже хотіли видрукувати нашу працю раніше від американців. Бо ж прикро, що десь за океаном важливість теми Голодомору усвідомлюють краще, ніж в Україні, де все це сталося. Не встигли.

Майса я побачила уперше на зборах Спілки письменників України 12 квітня 1993 року. Ще не знала, хто це, а подумала: „Оце мій майбутній чоловік”. Коли познайомилися, спитала: „А де ваша борідка?”. Виявилося, що він знає все про мою працю тут. Після закінчення зборів один письменник хотів провести мене додому. Джеймс виборов у нього це право. Ввечері того ж дня ми записали з ним велике інтерв'ю для газети „Голос України”.

Я зрозуміла, що він перебуває у великій біді. Після видрукування тритомника усних свідчень американські слов'яністи відвернулися від нього. Вважали захисником фашистів, коляборантів і колишніх поліцаїв. Вгадували, нібито сам він вигдавав ті свідчення, тому, мовляв, вони анонімні. Насправді багато очевидців не підписувалися під своїми словами, бо боялися за родичів, які залишилися в Радянському Союзі. Мейс втратив викладацьку працю. Його дружина забрала гроші, авто, будинок з басейном, сина і навіть пса. Жив у готелі, де не було ані друкарської машинки, ані робочого стола. В Києві „друзі” поселили Джеймса в дорожнє мешкання. За два тижні з нього витягнули майже дві тисячі доларів – усі гроші, які мав з собою. Наступного дня закінчувалася віза. Я прописала його у своїй квартирі на Троєщині. Мовчки перевезли речі з орендованого помешкання. Ні про які особисті стосунки тоді не йшлося. Хоча, звісно, я закохалася з першої хвилини.

Допомогти йому могла тільки жінка. Він звик до американського цивілізованого побуту. А в Україні навіть про пральну машинку-автомат не знали. Через знайомих влаштувала його науковим працівником-спостерігачем в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень. Цю посаду створили спеціально для нього – щоб обійти бюрократичні процедури. Потім запросили викладати на кафедрі політології в Києво-Могилянській академії, дали місце редактора і колюмніста в газеті „День”.

Українською мовою він розмовляв поганенько. Проте багато читав, знав пасивну книжну мову, трохи усної емігрантської – з її

особливою тональністю, перевертами і діалектизмами. Мене просили пояснювати, що він говорить. Так деякий час я перекладала „джеймсову українську“ на нашу українську. З часом навчився від мене усної мови. Говорив з подібною до моєї інтонацією.

Привіз з собою близько 200 комплектів тритомника „Oral History Project of the Commission on the Ukraine Famine“. Усі роздавав. Письменник Олесь Гончар після ознайомлення назвав цей збірник „Чорною Ілліадою українського народу“.

Доступ до архівів мали тільки дослідники, які раніше працювали над історією Комуністичної партії. 1990 року вийшла книжка „Голод 1932–1933 року на Україні: очима істориків, мовою документів“. У ній було заявлено позицію влади – Голод виник через труднощі колективізації. Джеймс переконував мене, що треба працювати з цими людьми. Бо доки виросте нове покоління науковців, буде втрачено багато часу.

І колишні історики партії пішли за Джеймсом. Пам'ятаю, як 1993 року читала інтерв'ю професора Станіслава Кульчицького. Він ще запитував, чи це справді був Великий голод. А сьогодні С. Кульчицький – провідний спеціаліст з цієї теми. Вважає Мейса своїм учителем. Хоча той був молодший на 15 років. Були й такі, що називали його „голодовим фантазером“. Але вони опинилися на периферії української науки.

Джеймс наголошував, що дослідження історії Голодомору варто починати від царя Петра І.

Вже тоді політика Росії відносно нашої України і українців мала протогоцидний характер. Навіть придумане росіянами у XVIII столітті слово „малорос“ вживали для того, щоб на підсвідомому рівні принизити українців. Бо „малорос“ – це людина „малоросла“, тобто нижча за статусом, ніж представник титульної нації. Набагато логічніше було б назвати нас „русичами“. Мейс усі три Голодомори вважав єдиним процесом, який мав спільну мету – знищити українців як націю і Україну як державу.

Найбільше Джеймс спілкувався з письменниками Євгеном Сверстюком та Іваном Драчем, політологом Володимиром Полохалом, філософом Олегом Білим. Його любили сільські бабусі, які торгували на базарі. Ім'я Джеймс було для них незвичне, тому його називали „Діма“. Переповідали всі останні плітки. Був близький з моїм батьком. Український селянин і американський професор

любили розмовляти про історію, політику, землю. Зачиняться на балконі, давлаться тютюновим димом, цмулять домашню самогонку і вирішують питання надзвичайної ваги.

Джемс був непотрібний українській владі. Йому постійно не хотіли відновлювати візу. Навіть коли вже був важкохворий і я замість нього ходила по всіх інстанціях, мені говорили: „Ми його депортуємо”.

Вмовляла Джеймса повернутися в США. Не хотів їхати без мене...

Київ

З НАУКОВОГО ПОГЛЯДУ

Український науковий світ, зокрема дослідники з академічних інститутів історії, не могли не помітити і не zareагувати на вульгарно антинакову статтю президента Росії Володимира Путіна „Про історичну єдність росіян і українців“. Одну з таких обґрунтованих, повною мірою доказових відповідей можемо прочитати на веб-сайті Інституту історії Національної Академії Наук України. Нижче подаємо головні тези цієї публікації.

„Кожен російський шкільний підручник починає історію Росії з трьох братів: Кия, Щека і Хорива, та сестри їх Либеді. Триста років у Києві після 882 року, „матері городів руських“, відбувається історія Росії. І виникає логічне питання: в Україні „історія України“ відбувається на території України. „Історія Росії“ у початковий період чомусь відбувається на території України. Як вийти з цієї суперечності? І чому кожне покоління росіян вважає, що Київ – „мать городов русских“?. А чому тоді „мать“ в Україні?

Тому цілком очевидно є ідеологічна мотивація Путіна – виправити цю „недоречність“ шляхом агресії проти України.

Ясно, що за часів складної та заплутаної історії імперії Рюриковичів у подальших історичних викладах її спадкоємців виникає „національний чинник“. Хто ж там жив?

За Російської імперії вважалося, що „єдиний русскій народ“. Потім його частину захопили литовці та поляки, зіпсували народну мову, але потім прийшла Москва та усіх звільнила. За Русі існував лише єдиний „руський народ“, він потім розпався – на „племена“ або „наріччя“. На малорусів, білорусів та великорусів. Перші два племені чомусь „відпадали“ від третього, і зізнаємося, наймолодшого з цих „племен“.

Так. Саме наймолодшого.

Принаймні, за слов'янськістю як такою, за належністю до столів Рюриковичів та християнізації – наймолодшими були саме великороси. Тому територія центральної Росії історично виглядає як найпізніший владний експеримент наймолодших Рюриковичів. Експеримент, в якомусь сенсі, вдався, але ж мало хто його помічав у справжній Русі. Якою історично вважалися, згідно з усіма джерелами, землі Києва, Чернігова та Переяслава. Потім, звісно, королівство Русі на Західній Україні.

Але цього королівства не існувало у російсько-радянських підручниках ніколи. Бо у росіян не було королів. Згідно з російськими підручниками історії, у Центральній Росії „нічого не відбувалося“ до XII ст., поки „тут розвинулася культура“. Рівно з XII ст. починаються оповіді про київських князів, які взялися будувати міста, фортеці, та розвивати „русскую культуру“.

Ніхто не сперечається з тим, що князі-Рюриковичі за їхнім походженням були скандинавами, а не „українцями“ чи „русскімі“ (вони були „русь“, „руси“, або „русини“). Ми знаємо, що Анна Ярославна не була ані українкою, ані росіяною. Вона була шведського роду Рюриковичів. Але вона справді була „київською“, що абсолютно слушно українська діаспора й написала на пам'ятнику Анні у Франції: „Анна Київська“.

Яке їх (Рюриковичів) місце в історії України? Таке саме, як у скитів чи полювальників на мамутів доби палеоліту. Дуже просте: це було на нашій землі. „Історія України“ – це історія міжнародно

визнаної території України, нам усі мешканці цієї землі логічні й питомі.

Так само, як і литовські князі Гедиміновичі XIV-XV ст. Вони у нас швидко ставали спадковими князями. Ми на литовців історично ні на що не ображаємося. Вони дотримувалися наших звичаїв. Але литовці не починають „історію Литви“ з Кия, Щека і Хорива. У них є Міндаугас, Гедімінас, Вітаутас.

Проте чому ж нашу найдавнішу історію пишуть як „свою“ у підручниках іншої країни, Росії? І при тому стверджують, що це – їхня історія? Це і є причиною воєн. Кожен вважає, що „хтось“ захопив його отчинну, батьківську землю...

У советські часи з'явилися інші „популістські“ тези: вважалося, що існувала „давньоруська народність“, яка неприродно розпалася і була приречена на возз'єднання її єдиним „легітимним“ спадкоємцем, Великим князівством Московським, а потім – Русським царством (з 1547 року).

Далі відбулися „возз'єднання“. (Знаємо відповідні компартійні „Тези про возз'єднання“ 1954 року)... А потім усі учасники „возз'єднання“ XVII-XVIII ст. мали б розчинитися або у „триєдиній російській нації“ XIX ст., або ще згодом – в „єдиній історичній спільності – советському народі“ після 1970 року, на підставі російської мови та культури.

Відповіддю на це став розпад Радянського Союзу, в якого виявилися невдалими та приреченими не лише політична та економічна модель, а й національна політика. Це був крах найнеефективнішої „великодержавної“ моделі державного устрою XX ст., але аж ніяк не „найбільшою геополітичною катастрофою XX століття“, як це говорив В.Путін. Скоріш за все, це була „найбільша геополітична радість“ світу після поразки гітлерівського режиму у 1945 році. Принаймні, для половини Європи.

Хоч як би змінювалися методології та інтелектуальні моди історичної науки, українські історики шанують коротеньку статтю Михайла Грушевського 1903 року „Звичайна схема „руської“ історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства“. Ми, звісно, тепер дивимося на неї у ширшому контексті, аніж її автор. Є здобутки історіографії наступних ста років, значний поступ археології, генетики, мовознавства. Багато у чому Грушевського уточнили, але вихідна думка була правильна: українці – окремий

народ, з власною біографією, культурою, мовою, з власними драмами історичного буття. Він є.

Далі автори „відгуку“ спинилися на ключових проблемах путінської статті.

1) Один народ: українці, білоруси та росіяни. У 2012 році у Росії трапилася трансформація бачення історії східних слов'ян. До того було „постсовєтське бачення“: три братських, але окремих народи. З 2012 року повертається стара схема Російської імперії: три складові російського народу. Племена і наріччя. Єдність їх виникла за давньої Русі. За совєтських часів це називалося „давньоруська народність“. Бо у неї була єдина мова...

Усі кваліфіковані російські історики мови, яким знайоме прізвище академіка Залізняка, знають, що у давній Русі не було спільної розмовної мови, а була спільна літературна, літургійна, ділова – церковно-слов'янська (солунський діалект староболгарської мови, тоді зрозумілий усім слов'янам).

А от розмовна мова була місцевою. Спільна мова, на думку Путіна, свідчить про нашу спільність як одного народу. В такому разі у цей „руській“ народ входять болгари (бо наша публічна мова була власне болгарською) та серби. Хоча самі вони можуть з цим не погодитися.

Пряма аналогія: Англія, Франція, Іспанія, Італія, Німеччина, Угорщина, Польща та інші послуговувалися також „спільною мовою“ – латиною. Літургійна та офіційна, ділова. За логікою Путіна, там мав би існувати єдиний народ.

Думка етносоціологів та культурологів. „Давньоруська народність“? У сучасній соціології та культурній антропології відсутнє поняття „народности“ за межами російської мови. Немає такого чітко визначеного поняття. Йї основна проблема з „народом“ В Путіна: відсутнє визначення „народу“. Лише якісь загальні слова, які роблять безглуздим тезу „близькості народів“. Близькості кого саме? Тому зовсім неясно, що він має на увазі.

А відсутність терміну як предмету суперечки виключає дискусію. Оскільки науковці не знають, про що саме пише автор статті. Може, це – „етнос“, може – „нація“, може – „населеніє“.

Не може бути одного народу з трьома різними назвами. Бо самоназва та ідентичність – це й є критерії існування окремого народу. Тому мова, конфесія також відносні: англломовні англійці,

американці, шотляндці та ірландці, навіть часом збігаючись конфесійно, аж ніяк не є „одним народом“. Мешканці Латинської Америки належать до десятка народів, при тому користуючись спільною мовою та сповідуючи спільну релігію.

Тож вправи автора статті у цьому жанрі є абсолютно наївні, безглузді та безпідставні. І не дають підстав з чимось сперечатися. Бо немає з чим.

2). Близькість трьох народів після Давньої Русі. Путін: „Історія розпорядилась так, що центром возз'єднання і продовжувачем традиції давньоруської державности стала Москва. Московські князі – предки князя Олександра Невського – скинули зовнішнє ярмо і почали збирати історичні російські землі“.

Ні, аж ніяк! Русь не закінчила свою історію у 1240 році, коли монголи здобули Київ. Бо опісля було королівство Русі на заході майбутньої України.

Але варто згадати, що територія навколо Суздаля, Ростова, Володимира-на-Клязьмі та Москви уперше названа „Руссю“ у „Слові про погибель руської землі“ при описі монгольської навали на ці землі. А чим воно було раніше, попередні 250 років, поки „Руссю“ був Київ? Тому предки російського народу як не були „Руссю“ в історичний період „Русі“, так і його очільники – не могли б претендувати на територіальну спадщину „історичної Русі“ або „Русі у вузькому значенні“.

Надалі, якщо звернутися до „Задонщини“ XIV–XV ст., то це – „Орда Заліська“. Тому претензії на „отчини“ – надумані.

„Нащадки Олександра Невського“. Цей персонаж, абсолютно вигаданий як історичний герой російською імперською історіографією, аж ніяк не здійснив „доленосних“ (згідно з російськими підручниками) перемог на Неві та Льодового побоїща. Сучасна російська (справжня) академічна наука ці сюжети вже викинула як вигадані та пропагандистські – в міру ідеологічних потреб дуже різних століть.

Насправді на Неві була дрібна бійка без участі підлітка Олександра, „льодового побоїща“ Німецький орден не помітив. Загинуло шість рицарів. А от підпорядкувати владі монголів Новгород – це Олександр Невський якраз зміг.

Тому в нас тут, в „українській частині російського народу“, герой не Олександр „Невський“, а король Русі Данило Романович.

вич. Він коляборантом бував лише вимушено, а не добровільно і надхненно.

У XVI ст. вихідців з України чи Беларусі, або ж „литовських людей“ православних, у Москві перехресчували. Оскільки вона перебувала у розколі з канонічною Православною Церквою.

Згідно з реляціями європейських дипломатів, був потрібен перекладач з „руської“ мови на „московську“.

3). За Путіном, радянська влада утворила Україну: „Саме радянська національна політика - замість великої російської нації, триєдиного народу, що складався з великоросів, малоросів і білорусів, – закріпила на державному рівні положення про трьох окремих слов'янських народів: російського, українського та білоруського“.

Подумаймо: після існування Української Народної Республіки, хтось „закріпив на державному рівні положення про три окремих слов'янських народи“. Як можна комусь іззовні „закріпити народ“, який вже у формі УНР заявив про свій суверенітет і був міжнародно визнаний? Яка ще нам санкція чи дозвіл від кого були потрібні? А три наступні роки жорстокої війни з цим народом, – це була просто прелюдія, для того, щоб його „дозволити“?

Радянську Україну створили тільки тому, що її вже не могло не бути. Радянська Росія була змушена змиритися з існуванням Української Радянської Соціалістичної Республіки, бо альтернативи не було. Потім цьому знайшли купу виправдань та обґрунтувань. Але Україна вже відбулася, і Москві треба було терпіти.

Особливо вражає створення українців радянською владою як „окремого народу“ на тлі того, як одночасно на Західній Україні, яка не входила до складу СРСР, так само ворожий українцям польський режим паралельно також „вигадав“ ворожий собі український націоналізм. Який потім у ролі ОУН-УПА надав цілу купу цікавих вражень радянській владі, яка не встигла на території польської держави „закріпити положення про три окремі народи“.

Українців на теренах польської держави називали „русинами“. Так було записано у документах Степана Бандери, але чи був він „русскім чєловеком“?

Так само радянська влада не встигла закріпити „положення“ на підчехословацькій Підкарпатській Русі, а згодом – Карпатській Україні.

Українці ніколи не потребували затвердження про себе „положень“. За умов будь-якої держави. Вони завжди творили себе самі.

4). Про вихід України зі складу СРСР, до чого додався пресовий секретар Путіна Дмитро Песков: „Росія не виходила зі складу СРСР“. Проблема у тому, що ще за СРСР був прийнятий „Закон про порядок вирішення питань, пов’язаних з виходом союзної республіки з СРСР“ від 3 квітня 1990 року. Україна його дотрималася – чи не єдина з республік, що стали незалежними. І тому дивно чути від російської сторони, одного з ініціаторів скасування СРСР як „геополітичної реальності“, що вона у тій „реальності“ залишилася.

Історики не схильні коментувати поточну політику Російської Федерації, оскільки вони не є політологами, пишуть на завершення автори „відгуку“. Але охоче дослідять її як факт минулої реальності – тоді, коли цей режим перестане бути актуальною реальністю.

Тимур НАГАЛЕВСЬКИЙ

18 АРГУМЕНТІВ ПРОТИ АНТИІСТОРИЧНОЇ МАЯЧНІ ПУТІНА

Ти, „брате“, любиш Русь? Цим питанням з відомого вірша Івана Франка можна було б почати полеміку з псевдоісторичним опусом російського очільника Володимира Путіна. Але, звісно ж, Путін нам не брат, як і Росія не сестра. Ні старший брат, ні молодший, а тим більше — не близнюк.

Тому слово „брат“ я використовую тут з сарказмом та іронією. Найвлучніше про це „братерство“ сказав свого часу блаженої пам'яті Любомир Гузар: „Ну, який мені брат Іван Грозний чи яка мені сестра Катерина II? Те саме з Петром I... або навіть теперішні Медведєв чи Путін? Які вони мені брати? Треба знати історію і не плекати ілюзій про якийсь утопічний „один народ“.

1. Про єдину давньоруську мову

Перше, що одразу впадає у вічі в путінському „посланні“ — старий імперський міт про єдину давньоруську мову. Її не існувало. Книжна мова була.

Живої давньоруської мови не існувало — то було величезне розмаїття східнослов'янських діалектів. І якщо в нас досі, в добу телебачення й інтернету, живуть місцеві діалекти української, то уявіть собі, що було на землях умовної Київської Русі. Від Києва до Новгороду, від Галича до Суздаля.

Коли не існувало не то що медіа й 99,9 відслюдей не вміли ні читати, ні писати, а не було навіть доріг, а головними шляхами сполучення були річки. Й пересувалися ними тільки воїни й подекуди купці. Більшість східнослов'янського населення на той час не була навіть за межами кількох кілометрів від свого села чи містечка. Тому вони й не могли спілкуватись якоюсь єдиною мовою на таких величезних просторах.

2. Про збирачів земель руських

Наступний імперський міт про те, що саме московські князі начебто скинули зовнішнє ярмо, тобто ярмо Золотої Орди, й почали збирати руські землі.

Московські князі були баскаками (намісниками) Орди і збирали не руські землі, а данину для Орди з руських земель. Були слугами великого хана. І так велося практично аж до середини XIV ст., коли ярмо Золотої Орди якраз скинули ті русичі, які перебували в союзі з литовцями. І відбулося це задовго до так званої Куликовської битви, яку мітологізували набагато пізніше, вже за часів Катерини II.

3. Про церковну унію

Далі Путін вводить в сюжет Берестейську унію й пише, що частина західноруського православного духовництва підпорядкувалася владі Папи Римського.

Насправді не частина, а фактично вся єпископська єрархія тодішньої Київської митрополії, яка до того належала до Константинопольського патріярхату. Пізніше лише двоє єпископів відкликали свої підписи.

Загалом питанням об'єднання Церков опікувалися не тільки католики. Про універсальну унію й подолання церковного розколу, який стався 1054 року між Римом і Константинополем, тоді активно говорили в Україні в колах православних еліт. Одним з при-

хильників такого підходу був „некоронований король Русі“ князь Костянтин Острозький. І для того було більш ніж досить причин.

І перша — це Реформація в Європі. На неї Католицька Церква відповіла реформацією свого життя. Православна ж Церква суттєво відставала від цього процесу. Давалося визнавати, що після завоювання турками Константинополя Вселенський православний Патріарх опинився під владою нехристиянського монарха, його вплив падав. Саме тому єрархія Київської Церкви шукала виходу для реформування своєї митрополії. І знайшла її у відновленні сопричастя з Римською Церквою.

4. Про руських православних людей

Далі Путін апелює до того, що запорожці називали себе „руськими православними людьми“. Мовляв, ще один аргумент того, що українці і росіяни — один руський народ. Запорожці себе так називали тому, що були русинами, а росіян вони називали московитами, москвинами, а найчастіше москалями, білорусів — литвинами.

Тому бути руськими православними людьми в XVI –XVIII ст. — це по суті бути саме українцем того часу, а точніше — православним україномовним мешканцем територій, які зараз входять до складу України.

5. Про Мазепу та його „заколот“

Демарш Мазепи проти Петра I Путін називає заколотом і наголошує, що більшість населення Гетьманщини його не підтримала. Тут є один нюанс. Коли Мазепа дізнався, що шведи з півночі раптом повертають в Україну, то сказав щось на кшталт: „Сам чорт їх сюди несе“. Для Мазепи це було несподіванкою.

Дуже багато козацьких військ перебувало тоді на півночі, в тому числі й на будівництві Петербургу. Мазепа попросив у Петра допомоги військом. Натомість цар відповів, щоб той сам викручувався, як міг. А якщо не зможе, то щоб палив Київ, Батурин і решту більших міст Гетьманщини та відступав на схід з військом.

Для Мазепи, який не просто правив своєю країною, а її реально будував двадцять років (усі давні храми Києва, корпус Могилянки, а далі храми Лівобережжя, які ми знаємо як взірці козацького бароко — то все заслуга Мазепи та його доби), все це спалити й відступити означало більшу зраду, ніж виступ проти Петра.

Мазепа не готував свого кроку заздалегідь, а тому й не міг готувати й громадську думку з цього приводу. Але при цьому як людина освічена добре знав, що його відчайдушний учинок стане прикладом, який надихатиме наступні покоління.

Адже головний його меседж: Москва нас не завоювала, ми самі прийшли під царську руку. І якщо вона нас кривдить, то ми самі з-під цієї руки й вийдемо.

6. Про польський „гніт“

Після приєднання Лівобережжя до Москви на Правобережжі, яке залишилося в Речі Посполитій, „реставрувалися старі порядки, посилювався соціальний та релігійний гніт“, — пише Путін.

Отож поговорімо про старі порядки в Речі Посполитій. Панщина тоді становила два дні на тиждень. Нагадаю, що пізніше, коли Правобережжя після поділів Речі Посполитої увійшло до складу Російської імперії, всі польські поміщики не просто залишилися, але й отримали російське дворянство, а панщина стала замість двох-трьох днів шість днів на тиждень.

А на Правобережжі під „гнітом“ Речі Посполитої в усіх практично містах діяло Магдебурзьке право. Так, більшість православних парафій перейшли до Унійної, Греко-Католицької Церкви. Але в її рамках орден василіян розвивав освіту, відкривав школи, а Почаївська Лавра стала освітнім і культурним центром та архітектурною перлиною саме в ті часи „соціального й релігійного гніту“.

7. Про козацьку еліту Лівобережжя

Далі Путін протиставляє пригніченому підпольському Правобережжю підросійське Лівобережжя й говорить про те, що представники козацької старшини на Лівобережжі робили карколомні кар'єри на царській службі.

Так. Були й коханцями цариць (Розумовський), і канцлерами їхніх урядів (Безбородько), і полководцями (Миклашевський). Але це лише найвищий прошарок козацьких родин — колишня генеральна й полкова старшина Гетьманщини.

Найбільша ж частина козацької старшини — сотенного рівня й самих козаків не була визнана в своїх правах російськими дворянами. І це викликало спротив.

8. Про Крим і Новоросію

„Після війн з Османською імперією до Російської імперії увійшли Крим і Причорномор'я“, — пише Путін.

Ці території не увійшли, а були завойовані. Насамперед українськими руками й шаблями, а далі (хіба що окрім Криму) були заселені переважно українськими селянами-козаками. Українці й досі складають переважну більшість населення всіх материкових причорноморських областей, саме тому не в останню чергу там зазнала поразки так звана „русская весна“ 2014 року.

Бо по суті це була ніяка не Новоросія, а землі Запорозької Січі, які ще до включення їх у склад Російської імперії вже були великою мірою зайняті і заселені запорожцями (українцями).

9. Про приєднання Правобережжя

Про інтеграцію західноруських земель, тобто знову про Правобережжя України, Путін пише так, наче все відбувалося красиво й мирно. Але насправді перед цією „інтеграцією“ Росія спровокувала криваве повстання під назвою Коліївщина, в якому від рук повстанців-гайдамаків гинули, поряд з поляками та євреями, й українці-уніяти.

Втручання Катерини II в польські справи викликало спротив польських патріотів, які об'єдналися в так звану Барську конфедерацію, від рук учасників якої гинули православні українці. Такі методи інтеграції, які багато в чому нагадують теперішні дії Кремля на Донбасі, були застосовані тоді попередницею Путіна.

10. Про заборону української мови

Заборону української мови Валуєвським циркуляром і Емським указом Путін виправдовує начебто нейтралізацією польських впливів, адже поляки після поділів Речі Посполитої не раз повставали проти Росії й хотіли використати українців у своїх інтересах.

Але заборонялася не польська мова й Римо-Католицька Церква, а саме українська мова й Греко-Католицька (на той час руська католицька) Церква, яка все більше набувала рис національної конфесії русинів-українців у Речі Посполитій.

11. Про історичну основу

Далі Путін стверджує, що уявлення про окремих від російського український народ, яке виникло в середовищі польської й частини „малоросійської“ еліти, не має під собою жодної історичної основи.

Відповідь Путіну дав невідомий автор „Історії русів“ — фактично першого політичного національного трактату й маніфесту нащадків колишньої козацької еліти Лівобережжя — початку ХІХ ст.

Це був найпопулярніший і зачитаний до дірок текст, писаний-переписаний, читаний-перечитаний не одним поколінням нащадків козацької старшини Чернігівщини, Полтавщини, Стародубщини й Київщини.

Основний меседж твору — ми козаки й є русами, які ведуть свій родовід від князів-самодержців Київських. Яка ще історична основа потрібна?

12. Про австрійський генштаб

Пнучись довести „несправжність“ українців, Путін посилається на те, що австро-угорська влада підхопила тему окремішності українців від росіян і в роки Першої світової створила навіть так званий Легіон Українських Січових Стрільців.

Тут Путіну його радники не написали, що створенню цього легіону у Галичині на початку Першої світової передувала ціла епоха національного відродження на західноукраїнських землях, яке тривало практично ціле століття. Починаючи з 1820-их років.

А далі Європою прокотилася революція 1848 року, так звана „весна народів“. Була повністю скасована панщина для селян, запроваджена перша австрійська Конституція, народи Австро-Угорщини отримали національно-культурну автономію в складі імперії. У Львові була створена Головна Руська Рада. Ну, тут руська — це українська, самі розумієте... А то Путін ще й це припише до концепції „адін народ“. У Львівському університеті було відкрито катедру української мови і літератури. Почав діяти перший австрійський парламент, в якому було 383 депутати, 39 з яких (10 відс.) були українці.

А що ж у цей час було в підросійській Україні? Минув рік, як режим Миколи І вчинив розправу з Кирило-Мефодіївським то-

вариством. Тарас Шевченко на той час уже рік як був на засланні в Орській фортеці за свої поезії, з заборонаю писати й малювати. Його звинуватили в написанні віршів, з якими, цитую, – „могли посіятись і згодом укоренитися думки про вигадане блаженство часів Гетьманщини, про щастя повернути ці часи й про можливість Україні існувати як окремій державі“.

Так писав ніхто інший, як генерал-ад'юдант граф Орлов, керівник „Третього відділу власної його імператорської величності“ (таємної політичної поліції) у доповідній цареві Миколі I, якого, до речі, Путін має для себе за взірця.

13. Як Україну більшовики „створили“

Як і попередні історичні епохи, період 1917–1920 років в „історика“ Путіна (чи точніше його літературних помічників) цілковито перебреханий. Він певний, що Україну в теперішніх кордонах створили більшовики.

Натомість загальновідомо, що українське питання вже гостро стояло в Російській імперії напередодні Лютневої революції 1917 року, в якій найактивнішу участь брали зокрема українські полки імперської армії.

Якщо говорити про національне самоусвідомлення українців у підросійській частині України на початку 1917 року, то йшлося про автономію у складі Російської республіки, яка мала б після зречення престолу Миколою II отримати федеративний устрій.

Але то була марна ілюзія. Бо поняття „демократія“ і „Росія“ – не сумісні. У листопаді 1917 року у Росії стався більшовицький переворот. А далі одним з перших кроків, що здійснили більшовики, здобувши владу в центрі, був широкомаштабний наступ на Україну.

Раднарком на чолі з Леніним висунув ультиматум Центральній раді, і в цих умовах Українська народна республіка оголосила незалежність і почала оборонятися від більшовиків. Далі був підписаний Брестський мир, за яким більшовики визнали незалежність Української Народної Республіки та її кордони. В Україну увійшли німецькі війська як союзницькі, а більшовики були вигнані з української території.

Далі був період гетьманату — Української держави Павла Скоропадського, яка прийшла на заміну УНР і стабілізувала економіч-

ну ситуацію. До України з усієї Росії почали втікати вищі прошарки тодішнього суспільства. Більшість з них категорично не визнавали права українців на свою державу, але скористалися тодішнім, як зараз модно говорити в Москві, українським проектом, щоб урятувати власну шкуру від більшовицького терору.

Далі була Директорія й антигетьманське повстання. Потім склався союз Петлюри й Пілсудського. Похід більшовиків на Польщу. Їхній повний і ганебний розгром над Віслою. Перший і Другий зимові походи армії УНР на контрольовані більшовиками території. Холодноярська республіка, повстання і партизанщина українських селян проти більшовиків практично по всій Україні.

У тій ситуації, коли земля буквально горіла під ногами більшовиків, вони просто не могли не запропонувати якусь відповідь на українське питання. Бо інакше ніколи не втримали б свою владу в Україні.

На прикладі УРСР більшовики хотіли показати, начебто виступають за свободу народів, що в складі їхньої наддержави можуть бути цілком незалежні республіки-держави. Недарма ж в центрі герба СРСР була земна куля, над якою сяяла червона зірка.

На початку 1920-их років, щоб наповнити УРСР в більшій мірі українським контентом, почалася кампанія виманювання з еміграції діячів періоду Центральної Ради та УНР. І в Україну повернувся професор Михайло Грушевський, який згодом звинувачений в націоналізмі та вмер за дуже загадкових обставин.

Те саме було і з політикою більшовиків з коренізації-українізації та НЕПом, як і з виділенням землі селянам.

Усе це робилося для того, щоб збити хвилю антибільшовицького спротиву, переманити на свій бік інтелігенцію й селянські маси, які були носіями української мови й культури. І ми, українці, пригадуємо, чим це закінчилося. Репресіями й знищенням української інтелігенції, знищенням Української Автокефальної Православної Церкби та Голодомором 1932–1933 років. Кого не знищили тоді, добивали в 1937-1938 роках.

14. Про „визволення“ Західної України

Щодо західноукраїнських земель під владою Польщі, які були, за словами Путіна, визволені з-під національного гніту. Так, там панувала політика польонізації й пацифікації. Але водночас іс-

нувала певна плюралістична система й до певної міри парламентаризм. Окрім нелегальної ОУН, діяла ціла низка легальних українських політичних партій, від яких українці були представлені в польському Сеймі й мали право голосу. Практично в кожному селі був осередок „Просвіти“, активно діяв кооперативний рух, українці могли започатковувати власну справу й вести бізнес, практично вільно виїздити за кордон.

Тобто порівнювати умови радянської України, коли енкаведисти вдиралися в хату й заарештовували невинну людину або під час Голодомору відбирали навіть від найбіднішої родини усі харчі, з умовами в підпольській Україні це аж ніяк не порівнюється

15. Хто чие „дітище“

Тому стверджувати, як це робить Путін, що сучасна Україна — це „дітище цілком і повністю радянської епохи, яке створювалося за рахунок історичної Росії“ і порівнювати кордони сучасної України з кордонами, які контролювало Військо Запорозьке на чолі з Богданом Хмельницьким в XVII ст. і з якими увійшло до складу начебто Росії, а насправді — у військовий союз з Московським царством, псевдоісторично.

Тим більше, що ніякої Росії в XVII ст. не існувало. Було Московське царство, і його кордони були значно скромнішими, ніж у теперішньої Росії. І тільки завдяки тому, що свого часу Богдан Хмельницький разом з Військом Запорозьким сам добровільно увійшов до союзу з Московським царством, і постала пізніше Російська імперія.

Більше того, її ідеологом був теж українець — Феофан Прокопович — екскректор Могилянської академії, а рубати вікно в Європу Петра I переконав ніхто інший, як Іван Мазепа, який мав на царя величезний вплив.

16. Хто чий ресурс

Путін у своєму опусі пустив сльозу щодо того, що більшовики ставилися до російського народу як до „невичерпного матеріалу для своїх соціальних експериментів“ і начебто роздавали російські землі направо й наліво довколишнім народам. Натякаючи в першу чергу на нас, українців.

Насправді російський імперський центр спочатку в Москві, а тоді й у Петербурзі (який, до речі, збудовано на українських кістках, як писав Шевченко) ставився саме до України й українців як до свого невичерпного ресурсу.

Тому пограбована була якраз не Росія, а Україна. Росія забрала собі не лише українські території, але й привласнила давню історію — назву „Русь“, „руський“, „русич“. Поневолила Українську Православну Церкву, яка вдвічі старша і за Москву й за її „патріярхат“.

17. Про „подарунки“ за наш рахунок

Так само не треба нам замилювати очі про „газові знижки“, які Росія й „Газпром“ начебто великодушно дарували Україні після розпаду СРСР і аж до початку російської агресії 2014 року.

Бо ми можемо згадати, що до 1963 року весь газ в СРСР видобувався в Україні і постачався в Росію. А перший газопровід був побудований з України в Москву. І провідною науковою установою нафтогазової промисловости СРСР на той час був Івано-Франківський інститут нафти й газу, завдяки якому далі, в 1970-их, і почалися освоєння нафтогазових родовищ Західного Сибіру, газопроводи в Європу, що й перетворило СРСР в енергетичну імперію.

У скільки сотень мільярдів доларів оцінити цей внесок українців?

18. Про зруйновані зв'язки

Про руйнування економічної кооперації після розпаду СРСР Путінові так само годі плакати, бо цю кооперацію зруйнувала саме Росія. З одного боку – шантажуючи сусідів газом, а з іншого – намагаючись загнати їх у газові борги, щоб за них згодом забрати в свою власність нафто- й газопроводи на території колишніх радянських республік, а далі й інші стратегічні підприємства. Таким чином спочатку відбудувати свою імперію економічно, а згодом і політично. І це ми вже бачимо на прикладі сусідньої Білорусі.

Такі „дружба“ і „партнерство“ нам не підходять. Росія вкрала в нас Крим та окупувала частину українського Донбасу, її війська зайшли на нашу суверенну територію, пролито ріки крові. Президент США Байден нам, українцям, не розплющив очі, коли заявив на цілий світ, що Путін — убивця. Ми це самі знаємо. Саме на його совісті 13 тисяч смертей на Донбасі, про які він цинічно згадує в

своєму опусі, а також збитий пасажирський літак МН-17, сотні тисяч скалічених життів біженців та переміщених осіб.

І доки російський народ його не позбудеться, доти в Росії не буде вільних виборів, доки не будуть повернені Автономна Республіка Крим, окуповані частини Донецької та Луганської областей, говорити про партнерство й співпрацю між Україною й Росією абсолютно неможливо.

І не через те, що Україна — це якась анти-Росія, як пише Путін у своїй цілковито маніпулятивній манері, а через те, що Україна — це Україна, а українці — це окремий від росіян вільний народ, який має і свою гідність, і свою історію, і свою волю відстоювати власну незалежність

Про автора:

Тимур Нагалецький – експерт з соціальних комунікацій, Ірпінь, Київська область.

Григорій ОМЕЛЬЧЕНКО

„КАКАЯ РАЗНІЦА“? ГЕНЕТИЧНА!

„Росія припустилася великої помилки, і саме з огляду на власні інтереси. Вона вирила рів, наповнений кров'ю, ненавистю та кривдою. Українці не дозволять росіянам називати себе братнім народом“, – кілька років тому сказав в одному з інтерв'ю тодішній президент Польщі Броніслав Коморовський.

Певна річ, Путін не зважив на ці справедливі слова. У жовтні 2016 року під час інвестиційного форуму „Росія кличе“ він знову, вже вкотре, заспівав своєї: „Я багато разів про це говорив і хочу ще раз наголосити: український народ завжди був і залишається найближчим для нас, братнім народом. Нас пов'язує спільність етнічна, духовна, релігійна, історична. Спираючись саме на ці фундаментальні засади нашої взаємодії, ми будемо розвивати наші стосунки“.

Якщо ж циніком треба бути, щоб заявляти таке і знову й знову, всупереч реальності, ліпити з українців і росіян „братні народи“ – після загарбання Криму і розпалювання війни на Днібасі, після

майже 2 мільйонів біженців, майже 10 тисяч жертв серед мирних мешканців, близько 23 тисяч поранених?!

А чи вважають українці і росіяни, що вони „братні народи“ і мають „етнічну спільність“?

Ось думка московського журналіста Олександра Тверського:

„Українці і росіяни – два різні народи. Тільки морально сліпа людина може цього не помічати. Ті, що стверджують зворотне, – або недоумкуваті, або хворі державною лихоманкою. Іноді це збігається, і медицина в таких випадках вже безсила. Про те, що ці народи називаються по-різному, мають різні мови і різний культурний пласт – школяреві-п'ятикласникові відомо“.

На його думку, головним мотивом для української культури є ніжна любов до свого краю, орієнтування на європейські традиційні цінності, тоді як для російської культури є характерними тема протиставлення усьому світові, ідея російського домінування і агресивності до всього чужого.

Українське духовне життя — це виправдання своєї волі, тоді як російське — виправдовує власне рабство.

„У цих двох народів різний менталітет. Різна доля. Різні пріоритети. Їх потрібно порівнювати, але їх не можна прирівнювати - ніколи! А ви спробуйте вирватися з лап безжальної імперії, яка намагається не першу сотню років позбавити вас ідентичності і перетворити на свою колонію. Спробуйте скинути з себе більшовицьку заразу, яка міцно оселилася в головах людей. Це практично неможливо. І Україна робить і зробила практично неможливе“ – пише О. Тверської.

А що ж говорить наука про „братні слов'янські народи“? Сучасні можливості ДНК-аналізу дозволяють побачити родовідну лінію кожної людини (як і її етносу) на період у понад 30 тис. років назад в часі і впевнено сказати, звідки вона родом та де її коріння.

У 2012 році група визнаних міжнародних учених і експертів у галузі генетики під керівництвом ученого зі світовим ім'ям Пітера Форстера з Великобританії, з Кембриджського університету, який водночас завідує лабораторією генетики у Німеччині, здійснили, з використанням новітніх технологій, масштабне генетичне дослідження ДНК мешканців усієї України.

Варте підкреслення, що це відбувалося у лабораторії Німеччини, яка є супервайзером діяльності центрів з генетичних дослід-

джень в всій Європі. Вчені цієї лабораторії визначають європейські стандарти ДНК-досліджень. За результатами дослідження ДНК-проб українців було виділено основний пріоритетний напрямок історичного розвитку українського етносу (нації).

Концентрація гаплогрупи хромосом, яку вчені ідентифікують як успадковану від оріїв, виявлена у 53 відс. досліджених українців (цей ген є і в інших народів Європи, але його показник низький).

У той час, коли народність оріїв проживала на території нинішньої України, середньорічна температура різко впала на багато градусів, що привело до суворого похолодання і серйозно позначилася на людській популяції. У результаті вижили тільки люди, які володіли геном „молочної толерантності“ — тобто здатні пити і перетравлювати молоко.

Більшість дорослих людей не може вживати молоко в їжі – наприклад, такими є африканці й азіяти. Але саме молоко не дало людям померти від голоду під час похолодання і давало можливість цивілізації оріїв вижити і продовжити своє існування — свій РІД.

За висновками генетиків, в Європі було два місця, де люди могли сховатися від холоду: Україна та Іберійський півострів. Територія нинішньої Росії на той час була вкрита льодом, і людського життя на ній не було. Результати досліджень дали вченим підстави зробити висновок: „Українці є предками (прабатьками) європейців, а територія сучасної України — колискою білої раси нинішньої цивілізації“.

У 20 відс. українців ДНК має гаплогрупу хромосома, яку вчені характеризують як трипільську. Загальновідомо, що трипільці були найбільш розвинутою народністю (етносом) свого часу: саме вони володіли секретом виготовлення виробів з бронзи, на відміну від більшості їхніх сучасників, представники трипільського етносу носили не шкури, а тканий одяг. Трипільці були хліборобами й першими на українській землі вирощували пшеницю і гречку. Звідти за українцями закріпилося „хлібороби“ і „гречкосії“, а пізніше — „козаки“. Саме етнос, який проживав на території України, винайшов колесо.

Історія України та її етносу налічує на сьогодні, за висновками науковців, десятки тисяч років до нашої ери. У релевантній вибірці ДНК кожний шостий українець носить у собі хромосому сканди-

навського походження народів. У цьому випадку йдеться насамперед про тих, кого за часів Київської Руси називали „варягами“.

Вікінги прибували на українські землі як військова еліта — як дружинники для особистої охорони князів. Їх було небагато, проте закони історії свідчать, що навіть невелика жменька чужинців, що потрапила у вищі прошарки держави, назавжди залишила слід не тільки у звичаях і культурі, але й у генетичному фонді цілого народу. У кожному п'ятнадцятому українцеві вчені виявили хромосому, яка ріднить сучасне населення України з ірландцями, англійцями і шотландцями. Це означає, що кожен шостий тестований українець був нащадком кельтського походження.

Кельти були дуже могутньою цивілізацією, яка змогла заселити половину європейського континенту. Достеменно встановлено, що саме цей народ відкрив бронзу раніше, ніж їхні європейські сусіди.

Лінгвісти вважають, що слово „сало“ українці успадкували від цього етносу: в кельтській мові цей продукт називався „saill“. Вважається, що саме з кельтської мови до нас прийшли слова „кінь“, „корова“, „смерека“.

Спадщина кельтської культури прямо вплинула на українців, наприклад, знаменита зачіска „під макітру“ була одним з різновидів кельтських національних зачісок. Також довгі вуса, які зараз вважаються козацькими, — це спадок українців від кельтів.

Генетики встановили ще один древній етнос, представників якого на території сучасної України більше, ніж нащадків оріїв.

Подані вище результати досліджень стосуються лише чоловіків, а головною фігурою в історії цивілізації насправді є жінка — українка. Представниці прекрасної половини української нації (етносу), як мінімум, в три рази старші, ніж чоловіки.

Предки сучасних українок прийшли на землі теперішньої України за 20 тис. років до появи трипільців. З точки зору генетики українки успадкували гени окремого, ще давнішого етносу, ніж орії.

ДНК українських жінок пояснюється тим, що жінки, як правило (за винятком окремих груп українських амазонок), не брали участі у війнах цивілізації — вони просто обирали переможця. Серце жінки завжди обирало сильнішого і „перспективнішого“ чоловіка — від них і народжувалися діти, гени переходили у спа-

док. Проте донині невідомо, гени якого саме древнього етносу носять в собі українки.

У росіян показник гаплогруп хромосом, успадкованих від оріїв і трипільців, у порівнянні з українцями дуже малий. Це свідчить про те, що українці і росіяни є різними етносами і не є генетично „рідними“, не є „братніми народами“.

У 2013 році російські генетики та антропологи провели масштабне комплексне дослідження російського генофонду — і були не просто здивовані, а вражені отриманими результатами. Виявилися брехливими міти, які століттями нав'язувались ідеологами про російську національність і етнічне походження росіян. Російські вчені встановили, що генетично росіяни „не східні слов'яни“, а „фіни-угри-татари“. Розвіявся в пух і прах міт, що „росіяни, білоруси і українці складають окрему групу східних слов'ян“ і є генетично „братніми народами“.

Виявилося, що єдиними слов'янами з цих трьох народів є лише білоруси, але при цьому було встановлено, що білоруси — це зовсім не „східні слов'яни“, а „західні“, тому що вони генетично практично не відрізняються від поляків.

А ось фіни Фінляндії виявилися для росіян генетично ближчими, ніж білоруси, а тим більше — українці. Генетична відстань між росіянами і так званими фіно-угрськими народностями (марійцями, вепсами, мордвою тощо), які проживали на території Росії, дорівнює 2-3 умовним одиницям („близькі родичі“), а це означає, що росіяни і фіно-угри є ідентичними.

Результати аналізу мітохондріальної ДНК показали також, що ще одна близька рідня росіян, окрім фіно-угрів і фінів Фінляндії, — це татари: росіяни перебувають на тій же генетичній відстані умовних одиниць від татар, як і від фінів.

Після отримання результатів досліджень для Росії виникла велика ідеологічна, політична, психологічна і моральна проблема самоідентифікації себе як буцімто „слов'ян“, адже генетично російський народ нічого від слов'ян не має! Є лише навколо-слов'янська російська мова, але і вона містить у собі 60-70 відс. неслов'янської лексики.

Тому росіянин не здатний розуміти мову слов'ян (як і українську), хоча справжній слов'янин розуміє через схожість слов'янську мову — будь-яку, окрім російської.

Прамова оріїв

Світ визнав, що пра-українці-орії утворили сім'ю індоєвропейських мов, в основі якої лежить стародавня українська мова. У „Британській енциклопедії“ у статті „Англійська мова“ всесвітньо відомий учений-філолог Річард Білсон пише: „Англійська мова та більшість індоєвропейських мов походять з прамови, що нею розмовляли десь 5 тис. років тому на сучасній території України“.

Вчені Індії дослідили, що їхній санскрит і знамениті веді були привнесені на територію Індії з України. Питання про прибуття оріїв на терени Індії 5-7 тисяч років тому наука вже не дискутує, це є встановленим фактом.

У священних індійських писаннях орії згадуються як „благородні творці, працьовиті умільці, гідні, вельмишановні, вибрані, дружні, вірні, з блакитними і сірими очима люди, з русавим або каштановим волоссям, а їхня мова дала початок санскриту — мові священних книг, на всій сучасній Індії, Пакистані, Бангладеш, Афганістану, Киргизії та інших країн“.

Наші предки, поширюючи свою мову, дарували іншим народам і свою культуру, звичаї, обряди, вірування. Орії, які жили на наших прадавніх українських землях, зайшли і оселилися, окрім зазначених вище країн, також на території Узбекистану, Таджикистану, Близькому Сході, в Європі, Азії та на землях нинішньої Туреччини. За висновками науковців, Праукраїна — це найдавніша інтелектуальна цивілізація на землі. Початки української мови сягають 40 тисяч років.

За лексичним запасом найближчою до української мови є білоруська — 84 відс. спільної лексики, далі йдуть польська і сербська (70 і 68 відс.) і лише потім — російська 62 відс..

Якщо порівнювати фонетику й граматику, то українська має від 22 до 29 спільних рис з білоруською, чеською, словацькою й польською мовами, а з російською — лише 11.

Історично найуживанішою назвою української мови були: давньоскитська, скелотська, давньорусинська, а потім, до середини XIX ст., була назва – „руська мова“.

Але найсенсаційнішими є результати досліджень російських учених щодо України. Виявилось, що генетично населення Східної України — це фіно-угри: східні громадяни України (етнічні

росіяни) практично нічим не відрізняються від етнічних росіян, мордвинів, комів, марійців, які живуть у Російській Федерації. Це — один фінський народ, який колись мав і свою спільну мову.

А з українцями Західної України, за висновками російських вчених, все виявилось ще більш несподіваним: вони абсолютно не русо-фіни або фіно-угри Російської Федерації та Східної України.

Звинуватити ж російських учених у фальсифікації результатів генетичних досліджень не можна, оскільки ці результати підтверджуються науковими висновками західних учених-генетиків, які довгий час застосовували мораторій на публікацію своїх результатів.

Отож мають рацію ті вчені, які стверджують, що дані генетичних досліджень ясно пояснюють глибокий і постійний розкол в українському суспільстві, де під назвою „українці“ живуть два абсолютно різні етноси: один з яких — етнічні українці (орії-руси), які, згідно з переписом населення 2001 року, складають 78 відс., а другий — росіяни (фіно-угри-татари) — 17 відс..

Ознайомившись з результатами дослідження, незалежні політичні аналітики заявили, що оприлюднення цих результатів може мати непередбачувані наслідки для Росії з її імперськими амбіціями.

Однозначно, що російський імперіалізм візьме зазначені дані собі на озброєння — як ще один вагомий і науковий довід „приростити“ територію Росії зі Східною і Південною Україною. Ці висновки експертів підтвердили події в 2014 році в Криму і на сході України при здійсненні кремлівського плану „Новоросія“, в який були закладені результати генетичних досліджень російських і західних учених-генетиків. Результати наукових досліджень російських і західних учених щодо генофонду російського, українського і білоруського народів ще довго будуть „переварюватися“ в суспільній свідомості, оскільки вони повністю спростовують усі існуючі в нас уявлення, зведені до рівня ненаукових (надуманих) мітів, які міцно засіли у головах людей.

Отримані нові наукові знання потрібно не стільки зрозуміти й усвідомити, скільки до них потрібно психологічно і духовно звикнути та почати жити з урахуванням наукових висновків, а не столітніх мітів. Наукові відкриття генетиків фактично означають геополітичний крах так званого Слов'янського трикутника „східних

слов'ян“ — «братніх народів» росіян, українців і білорусів. Це вже яскраво підтвердилося сьогоднішнім у стосунках між Росією, Білоруссю і Україною.

Звичайно, кремлівська пропаганда буде пробувати і далі приховувати від населення результати наукових досліджень і повторювати, як мантру, що українці і росіяни – «слов'яни» і «братні народи», як це постійно повторює Путін. Але сховати новітні генетичні, археологічні, антропологічні дослідження та їх результати уже неможливо.

Найголовнішим, на мою думку, є те, що звичайні українці на підсвідомому рівні, не знаючи результатів генетичних досліджень, самі зрозуміли, що росіяни – не їхня «генетична рідня», а споконвічні вороги. Українці тепер знають, хто є за своєю сутністю громадяни України російського походження, які перебувають на окупованій території Донбасу.

Генетики науково довели і пояснили, чому «східняки» просили Путіна приєднати їх до Росії і ввести для їх захисту російські війська на Донбас. Висновок учених: «голос крові» і «генетична батьківщина» етносу у своїй абсолютній більшості завжди сильніші за політичні, ідеологічні, релігійні, соціальні, громадянські та інші надумані засади держави.

Чи розуміють результати генетичних досліджень керівники і політики України і як їх потрібно використовувати у вирішенні питання звільнення Криму і Донбасу? Судячи з їхньої діяльності, дуже сумніваюся.

Грузинський історик, професор Олег Панфілов відзначає: «Росія — штучна держава, яка була створена в результаті окупації і завоювальницьких воєн за останні 300 років, яка на величезній території насильно об'єднує народи, нічим абсолютно не пов'язані. Наприклад, що може пов'язувати чукчу і чеченця? Ні культура, ні історія, ні антропологічний тип, ні клімат — нічого абсолютно».

„Спільна історія“ українців і росіян за останні 350 років — це історія окупації та поневолення українців з боку московитів.

Московія навіть не спромоглася на власну назву для своєї держави і мови, а вкрала її в українців, тим самим привласнивши ще й нашу історію. У Російській Федерації державні символи — запозичені. Її державний герб — двоголовий орел, це герб Римської імперії з 330 року, а після її розпаду — символ Візантійської Ім-

перії. У 1497 році прийнятий як герб Московського князівства, а пізніше — Російської імперії. Прапор (триколон) — це плагіат перевернутого прапора Нідерландів, який став державним прапором Російської імперії з квітня 1883 року. Сучасний гімн РФ — це змінений гімн колишнього СРСР.

Свого часу ідеолог комунізму Карл Маркс зазначив: „Росія, не маючи ніякого відношення до Русі і вкравши свою нинішню назву, проте — нахабно претендує на історичний спадок Русі, створеної на 800 років раніше. Проте московська історія — це історія Орди, пришта до історії Русі білими нитками і повністю зфабрикована. Саму назву Русь узурповано московитами. Росіяни не лише не є слов'янами, але навіть не належать до індоевропейської раси. Московія була вихована і виросла в жахливій і мерзотній школі монгольського рабства“.

В українців є свої споконвічні історичні, а тепер державні символи — Герб, Прапор, Гімн. Нашому гербові і прапорові не менше семи тисяч років!

В Індії, у штаті Джамму і Кашмір, на горі з трьома вершинами,

яку називають українськими словами „Три Кута“, є Храм Вайшну Деві — Великої Богині Матері. Її велетенська бронзова статуя, якій 4000 років, у правій руці тримає символ оріїв — Тризуб, який сьогодні є Гербом України. Скульптуру Богині постійно охороняють жреці. Історики Індії стверджують, що цей символ не місцевого походження, а принесений давніми оріями.

На Поділлі знайдені наскальні рельєфи з тризубами, які зроблені у IV–III тисячолітті до н.е. Археологічні знахідки свідчать, що тризуб за свій символ (герб) мали також трипільці у IV–III ст. до н.е. У давні часи на землях Центральної України тризуб був знаком родових та племінних старійшин. Потім його

використовували наші предки, царські скити, які називали себе нащадками атлантів.

Найдавніша згадка про тризуб датується 360-355 роками до н.е. і належить Платонові: в праці „Тімей“ він детально описав блакитний одяг царів-атлантів, на якому був зображений золотий тризуб. За часів Київської Русі тризуб був гербом київських князів. Тризуб Володимира I Святого — Великого князя Київського, Володаря Русі став Державним Гербом України.

Сакральним символом оріїв був жовто-синій штандарт. Він означав гармонійне поєднання небесного вогню (РА) і земної речовини (МА), що говрило про природну перемогу Духу (золоте, жовте) над матерією (блакитне, синє).

Розташування ж кольорів навпаки (як на нашому Державному прапорі) підлягає „Вселенському законові занепаду“, який спотворює все Божественне і веде до хаосу і розпаду. Що і відбувається сьогодні в Україні. Знаючи це, наші пращури жили за Законами Всесвіту і правильно розміщували сакральні символи. Це й дало їм можливість стати інтелектуальним центром цивілізації. Саме жовто-блакитні кольори символізували і Київську Державу ще до християнізації Русі.

22 березня 1918 року Українська Народна Республіка встановила своїм прапором також жовто-блакитне полотнище (жовта смуга вгорі, а під нею — блакитна).

Українці на підсвідомому (генетичному) рівні називають свій рідний прапор не синьо-жовтий, а жовто-блакитний. Але народні депутати України, чи то не розуміючи, чи не знаючи, а можливо, і навмисно, на догоду ворогам української нації, схвалили „перевернутий“ Державний прапор, з розрахунком на те, що за законом занепаду це приведе до розпаду України і втрати її незалежності.

Нагадаю, що вчені Китаю, Індії, Японії звертали увагу керівництва України, в тому числі й Президента Леоніда Кравчука, що спотворення священного символу України призведе впродовж 20-25 років до занепаду, руйнації, розвалу і навіть втрати незалежності України. Але до них не прислухалися...

Чи усвідомлють цю газгрозу нинішні народні депутати і президент? Дуже сумніваюся.

Найближчі три роки для України будуть визначальними — або вона, зламавши нав'язані їй міти і стереотипи, відродить свою

справжню історію і минулу велич і стане рівноправною державою серед сильних країн сучасного світу; або зійде з історичної арени як самостійна держава і буде розшматована. Третього шляху не дано.

Щоб цього не сталося, українці повинні неухильно триматися свого етнічного Коріння і Роду та жити за заповідями своїх пращурів оріїв-русинів. У цьому запорука наших майбутніх перемог.

За декілька тисяч років до християнства і хрещення Київської Русі наші пращури-орії-руси(ни) залишили своїм нащадкам — нинішнім українцям — заповіді, за якими ми повинні були жити, щоб бути вільним, сильним і рівноправним (рівновеликим) родом серед інших народів. Ці заповіді і мають Вселенську космічну силу, тому вороги Київської Русі знищили їх або заховали, щоб ми ніколи не мали до них доступу і не змогли жити за ними.

Ось ці заповіді:

1. Стій за Землю свою, земля нам дана нашими Світлими Богами, зорана нашими предками, зрошена потом і кров'ю батьків, дідів, прадідів твоїх.

2. Ворога Роду твого знищуй без пощади, але не принижуй його.

3. Захищайся сам і захищай побратима твого, щоб Рід твій не скінчився (не перервався).

4. Будь вірним у дружбі, любові до Роду твого та вірним і мужнім у праведній січі.

5. Побачивши підступність ворога, тим же відповідай йому.

6. Не вір ворогу раненому та вбивці брата твого.

7. Тримайся правоти і правди, вони приведуть до перемоги.

8. Не відповідай добром на зло. Непокаране зло породжує ще більше — абсолютне зло.

9. Сила і непереможність Роду твого — в єдності.

10. Не опускай голови своєї, як раб. Не принижуйся ні перед ким і не давай нікому принижувати твій Рід. Не плач, не жалійся, не проси, не бійся. Живи, борись – і переможеш!.

11. Щоб руки наші трудилися о рала наші, а мечами добували незалежність нашу.

12. Усе, що залежить від чужої волі, — зло. Усе, що залежить від власної волі, — добро. Рід твій повинен знати це коротке визначення добра і зла.

Ключовими словами світогляду наших предків оріїв-русинів (русичів) були „воля“ і „творчість“. Слова „не плач, не бійся, не проси“ чзустрічаються в українських віршах, прозі, піснях. Вони йдуть від наших пращурів, передаються нам з покоління в покоління на генетичному рівні.

Про автора:

Григорій Омельченко – Герой України, заступник голови Спілки офіцерів України, Київ”.

Данило СТЕЦЕНКО

НАЗВА „УКРАЇНА“: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Перші дослідження, пояснення і висловлення думок з цього приводу розпочалися ще наприкінці XIX ст. Тоді українська історична наука активно розвивалася, а назва „Україна“ остаточно перетворилася на національну транскордонну назву всіх українців, яка здобула визнання і в Наддніпрянській Україні, і на західноукраїнських землях. Відповідно, питання походження та історії назви „Україна“ стало актуальним.

Над проблемою термінологічного розуміння назви „Україна“ задумувалося не одне покоління дослідників.

Спочатку про цю тему, хоч і побіжно, почали згадувати у своїх фундаментальних працях визначні українські історики та мовознавці. Зокрема цього питання торкнувся у „Вступних замітках“ на початку 1-го тому своєї монументальної праці „Історія України-Руси“ професор Михайло Грушевський, стверджуючи:

„Стара ся назва, уживана в староруських часах в загальнім значінню погранича, а в 16 в. спеціалізована в приложенню до середнього Подніпров'я, що з кінцем 15 в. стає таким небезпечним [.....],

набирає особливого значіння з 17 в., коли та східня Україна стає центром і представницею нового українського життя [.....]

Літературне відродження 19 в. Прийняло се ім'я для означення свого національного життя. В міру того, як зростала свідомість тяглости і безпереривности етнографічно-національного українського життя, се українське ім'я розширялося на всю історію українського народу. [.....] останніми часами все в ширше уживання і в українській і в иньших літературах входить просте ім'я „Україна“, „український“, витісняючи иньші назви...“.

Видатний український історик та лінгвіст Агатантел Кримський у першому томі „Української граматики“ написав про назву „Україна“ таке:

„Бачимо звідси, що Україною попереду звалася не вся малоруська земля, а самі-но пограничні краї, котрі були близчі до половців, а потім до татар – ті краї, де потім була Козаччина. Як настанала ж Козаччина, то територія „України“ значно поширшала – і з правого, і з лівого боку Дніпра“.

Згодом почали писати окремі дослідження на цю тему. У Відні 1916 року вийшла друком праця Богдана Барвінського „Звідки пішло ім'я Україна“, де докладно аналізувалася історія та етимологія назви „Україна“, її вживання та походження.

Чимало уваги приділив цій темі Лонгин Цегельський у своїй брошурі „Звідки взялися і що значать назви „Русь“ і „Україна“. Це дослідження було видане 1907 року у Львові та перевидане через десять років у Вінніпезі „Українською видавничою спілкою в Канаді“.

Версія щодо первісного вживання слова „Україна“ у значенні „пограниччя“ була основною. Її підтримували такі вчені, як Володимир Охримович, Іван Огієнко, Ярослав Рудницький, Євген Онацький, Зенон Кузеля, Дмитро Дорошенко.

Іншу версію висловив видатний український географ Степан Рудницький в своїх працях „Україна. Земля й народ“ (Відень, 1916) та „Основи землезнання України“ (Прага, 1923).

На його думку, „Україна“ – це межова земля Європи, кордон між Європою та Азією. Прихильниками цієї версії були його учні Мирон Дольницький та Володимир Кубійович.

Це трактування різко розкритикував український історик Ярослав Рудницький у своїй праці „Слово й назва Україна“

(Winnipeg, Man. 1951), назвавши його „ще однією псевдологією“ та „народною етимологією, що насправді прогомонила майже безслідно“. І справді, пояснення Степана Рудницького поширення так і не набуло. Чого, проте, ніяк не можна сказати про третю версію.

Основоположником третьої версії слід вважати Сергія Шелухина – професора карного права. Ще в 1921 році у Відні вийшла друком його невеличка брошура „Назва Україна (з картами)“.

У ній Шелухин стверджував, що „...назва території Україною не менш стародавня, як назва Руссю. Слово „Україна“ місцевого простонародного походження і в своїй появі зв'язане з територією...“.

На думку Шелухина, „слово „україна“ — се спеціальне поняття про шматок землі, який одрізано (вкраяно, украяно) з цілого і який після сього сам стає окремим цілим і має самостійне значення...“.

1936 року у Празі вийшла друком ще одна його книга на цю ж тему „Україна – назва нашої землі з найдавніших часів“. У ній Шелухин вже писав, що назва „Україна“ давніша, ніж назва „Русь“, що це „імя рідне словянське, утворене собі народом для означення себе й своєї території, свободи, незалежності, боротьби проти по-работителів і ворогів народної свободи“.

Незважаючи на певний непрофесіоналізм, Шелухину вдалося зібрати та проаналізувати величезну кількість матеріалів, а висновки, викладені в даній праці, однозначно варті уваги. Тож не дивно, що версія, висловлена та активно пропагована Сергієм Шелухиним, набула поширення.

У 1948 році український архітектор та мистецтвознавець Володимир Січинський видав 1948 року в німецькому місті Авсбурзі книгу „Назви України“ – невеличку брошурку, у якій коротко описав походження та історію вживання назв „Роксоланія“, „Русь“, „Малоросія“ та „Україна“. У розділі, присвяченому Україні, він фактично підтримує Шелухіна, пишучи:

„УКРАЇНА, як назва географічна і збірно національна, в протилежність до назви „Русь“ була завжди чисто-народною, глибоко-інтимною і соборною. Ця назва містить в собі поняття про окрему географічну одиницю, окрему землю, з якою органічно зв'язане історичне життя народу“.

Проте примітна ця книга не цим. Окрім даного пояснення та аналізу згадок про назву „Україна“ протягом століть, Січинський зіставив назву „Україна“ з назвою західнослов'янського племені

україни, що мешкало навколо річки Укер і було остаточно асимільоване у XII-XIII ст., та висунув припущення про спорідненість цих назв.

Згодом гіпотеза Січинського стала підґрунтям для численних мітів про древніх укрів як найдавніше старослов'янське плем'я, предків українців, касту жерців, людей з надзвичайно розвинутою власною біоенергетикою, тощо.

Під кінець 1940-их – на початку 1950-их років з цього приводу спалахнула доволі жвава дискусія з приводу первісного значення слова „Україна“. Її причиною стала стаття, написана Володимиром Січинським та Ярославом Рудницьким та опублікована у 1-му томі „Енциклопедії українознавства“. Стаття називалася „Назва території і народу“ і в пункті про назву „Україна“ там писалося:

„Назва Україна, — єдина тепер назва території, заселеної українським народом, — слов'янського походження й означала первісно „пограниччя“, „окраїну“, „пограничну країну“ (індоевропейський корінь найімовірніший *(s)krei- „відокремлювати, відрізувати“)...

...Назва України й українців належить генетично (тобто щодо свого виникнення) до того самого типу географічно-етнічних назв, що, напр., назва балтійського племені галіндів (= „пограничників“, пор. Литовське *galas* — кінець, край, межа) чи германських маркоманнів (= „люди з пограниччя“, пор. Нім. *Mark* — кордон, прикордоння).

В такому значенні ця назва засвідчена посередньо в чужій іранській формі з VI — VII ст. Назвою анти („пограничне плем'я, країни“), що з історичних, географічних, ономастично-філологічних і інших міркувань тотожна з назвою українців — останнім, крайнім плем'ям тогочасної слов'янщини на південному Сході від сторони іранців.

Від відповідного слова загального значення назва ця відрізняється наголосом на наростку (Україна). Накореневий наголос, нерідкий ще в першій половині XIX ст. (напр., у Шевченка зустрічаються обидва наголоси), тепер у власній назві вийшов з ужитку....“.

Ці висновки викликали незадоволення у Миколи Гайдука та Миколи Андрусяка. Останні були прибічниками Сергія Шелухина та стверджували, що первісне значення слова Україна – „країна“, „земля“, а не пограниччя.

Своєрідним підсумком цієї дискусії стало видання у 1951 році книги Ярослава Рудницького „Слово і назва Україна“. На його думку, назва Україна „... походженням в'яжеться з словом „україна“, що первісно визначало „крайню межівну землю“, а згодом через перехідне значення „меншої просторової одиниці, частини цілості“ розвинулося в сучасне основне значення „земля, край, держава“.

Ще він вважав, що „...назва анти – це іранський переклад слов'янського „граничні люди, пограничне плем'я“ чи (вживаючи первісної термінології [...] – „україняни, українники“)...”.

З сучасних українських істориків, що досліджували дану тему, слід згадати Кирила Галушка, який виступив з цілою низкою лекцій про походження слова „Україна“.

Торкалася питання походження і значення назви „Україна“ доктор історичних наук Наталя Яковенко у своїй чудовій праці „Вибір імені versus вибір шляху. (Назви української території між кінцем 16 – кінцем 17 ст.)“.

Також цим питанням спорадично займалися Тарас Чухліб, Ярослав Грицак, Григорій Півторак та Андрій Плахонін. Слід сказати, що підходи та точки зору даних дослідників різняться між собою, інколи навіть кардинально.

Андрій Плахонін та Кирило Галушко вважають, що первісним значенням України було прикордоння, і що спочатку Україна, власне, була окраїною сучасної України, а вже згодом, коли сенси змінилися, стала самодостатнім феноменом. Подібної думки і Тарас Чухліб.

З точки зору Ярослава Грицака, „...слово „Україна“ могло означати і країну і окраїну“, а мовознавець Півторак вважає, що первісним значенням слова Україна було земля, країна.

Не може дати однозначної відповіді Наталя Яковенко, пишучи у своїй праці, що питання України „залишається найбільшою загадкою для історика“.

Зараз питання походження назви Україна активно порушує російська історична пропаганда, ціллю якої є дискредитувати Україну та все українське. Теза про Україну – окраїну Росії є одним з багатьох наративів, які вона активно просуває у своєму інформаційному полі.

„ЗРОДИЛИСЬ МИ ВЕЛИКОЇ ГОДИНИ...”

З

Сергій ЗЯТЬЄВ

БОРОТЬБА НА ДВА ФРОНТИ

(До 80-річчя утворення Української Повстанської Армії)

Цього року Свято Покрови збігається з 80-річчям утворення Української Повстанської Армії і 115-річчям від народження її Головного Командира генерал-хорунжого Романа Шухевича.

Досі легендарна історія УПА не позбавлена вигадок, у полоні яких перебуває чимало людей: на ній спекують антиукраїнські політики, без найменших фактичних підстав звинувачуючи жертвних вояків за свободу України у співпраці з нацистами і злочинах проти мирного населення Західної України.

Тема УПА активно обговорюється і в різних ток-шоу російського зомбо-телебачення, і коли їх учасники розмірковують з приводу „злочинів бандерівців“, складається враження, що дискусію ведуть пацієнти психіатричної лікарні.

На захист мирного населення

У січні 1944-го, коли Червона армія стрімко рухалась Україною, наближаючись до її західних кордонів, Президія Верховної ради Української РСР оприлюднила таке звернення до її громадян:

„Дорогі товариші робітники, селяни, інтелігенти! Ваш ворог не тільки німецькі розбійники. Ваш ворог — зграя українсько-німецьких націоналістів. Зрадники народу і гітлерівські прихвосні допомагають німцям грабувати український народ... Знищуйте цих шахраїв — агентів німецьких загарбників! Будучи агентами гітлеризму, українські націоналісти хочуть перетворити Україну на колонію німецького імперіялізму, а український народ — на рабів німецьких баронів і поміщиків“.

Цей міт, усіляко підживлюваний радянською, а потім, після розпаду СРСР, російською пропагандою, і досі живе: його тиражують певні політичні сили, а також кремлівські „пропагандони“ на кшталт Соловйова і Кисельова.

Але факти говорять про інше.

Офіційною датою створення Української Повстанської Армії вважається 14 жовтня 1942 року. Та було б несправедливо не сказати, що перші її групи виникли задовго до цього — у червні 1941-го на Поліссі під назвою „УПА — Поліська Січ“. Створив їх Тарас Бульба-Боровець.

Починаючи з осені 1942 року, почали створюватися ще й збройні загони Організації Українських Націоналістів, очолювані Степаном Бандерою. Вже навесні 1943 року бійці УПА утворили фронт проти німців, що розтягнувся на багато сотень кілометрів. Незадовго до цього, 7 лютого 1943 року, одна з бойових сотень УПА атакувала місто Володимирець і звільнила з місцевої в'язниці всіх ув'язнених.

У ніч з 10 на 11 березня 1943 року повстанці атакували селище Орисев, знищивши 60 німців, а 10 квітня напали на німецькі гарнізони Ковеля, Дубна, Крем'янця, Луцька та інших населених пунктів. При цьому звільнили сотні бранців. 28 березня 1943 року від-

бувся багатогодинний запеклий бій між УПА і великим каральним загоном німців, який нараховував близько 1500 вояків і офіцерів.

Численні атаки карателів на позиції упівців успіху не мали, й німці змушені були відступити, втративши при цьому 58 осіб убитими.

На початку травня 1943 року повстанцям вдалося знищити генерала СС Віктора Лютце, який був довіреною особою Адольфа Гітлера. Тоді ж, у травні, вояки УПА знищили в одному з боїв 200 німецьких карателів, помстившись таким чином за спалення села Стежок. У серпні 1943 року один курінь і дві сотні УПА захопили місто Камень-Каширський, взявши як трофеї п'ять кулеметів, 100 пістолетів, 20 тис. набоїв, 16 автівок, сім мотоциклів, чотири радіоприймачі та 11 коней. На початку жовтня 1943 року недалеко від села Устинівка партизани УПА знищили 83 німецьких жандармів, захопивши при цьому вісім кулеметів, багато набоїв і гранат.

На початку літа 1943 року бійці УПА контролювали великі території Волинсько-Подільського району з населенням близько чотирьох мільйонів.

Восени 1943-го географія дій УПА значно розширилася, охопивши також Вінницьку, Житомирську, Київську області. Чимало фактів свідчать про те, що німецьке командування боролось з УПА не менш серйозно, ніж з радянськими партизанами. Влітку 1943 року керівником антипартизанської каральної акції був призначений обер-группенфюрер Бах-Залевський, у розпорядженні якого було 10 тисяч карателів, а також десятки танків і навіть авіація. У сутичках з повстанцями німці втратили убитими і пораненими близько трьох тисяч вояків і офіцерів, а УПА — 1, 237 вояків.

Надзвичайно жорстока окупаційна політика гітлерівців змусувала Провід ОУН(б) виступити на захист мирного населення. Починаючи з весни 1943-го, УПА постійно збільшувала свою чисельність і масштаби опору. Найзапекліші сутички з німцями відбувалися на Волині, Рівненщині, Тернопільщині. Наприкінці березня райхскомісару Еріху Коху доповідали, що на Волині залишилося тільки два райони, вільні від УПА.

На нараді, що відбулася у Рівному 5 червня 1943 року з участю нацистського міністра окупованих східних земель Альфреда Розенберга, окупаційний керівник Волині та Поділля Гайнріх Шене

доповідав, що „українські націоналісти завдають більше прикростей, ніж більшовицькі банди“.

Наявних сил для придушення опору гітлерівцям не вистачало. Тому з липня 1943 року боротьбою проти УПА займався командувач антипартизанських сил на Сході Еріх фон дем Бах. Під його орудою перебувала 8-ма кавалерійська дивізія СС Флоріяна Ґейера (10 тисяч вояків) і 10 батальйонів мотопіхоти з артилерією. З повітря це угруповання прикривало 27 літаків, а на землі — 50 танків і бронемашин.

Проте відділи УПА маневрували і не давали себе знищити. Загалом у липні повстанці 295 разів атакували німецькі опорні пункти і 119 разів — господарські об'єкти.

Діяльність повстанців не обмежувалася виключно теренами Галичини та інших районів Західної України. Вони здійснювали рейди і на Правобережну Україну. Наприклад, група „Південь“ діяла на теренах Хмельницької, Кам'янець-Подільської та Вінницької областей. Частина підрозділів, які влилися до її складу, були зформовані у Східній Україні. У більшості випадків місцеве населення ставилося до повстанців прихильно. Ось що занотував у своєму щоденнику сотенний УПА Володимир Кудря, який очолював на Житомирщині націоналістичне підпілля:

„Населення сприймає нашу пропаганду радо і прихильно, не боїться нас. Воно переконалося, що ми нікого не ображаємо і без страху вночі відкриває нам двері, щиро ділиться останнім шматком хліба. Коли пізнають, що це повстанці, радо інформують нас про все, що питаємось“.

В інтересах створення Української держави

Міти, як відомо, вирізняються надзвичайною живучістю. І чим менше в них правди, тим довше вони існують. На сьогодні досить розповсюдженим є злісна вигадка про нібито тісну співпрацю УПА і гітлерівської Німеччини. Що можна відповісти на ці закиди?

Співпраця між українськими націоналістами та німецькою розвідкою є достовірним фактом. Але після проголошення Акта відновлення Української держави у Львові 30 червня 1941 року та арешту німцями частини проводу націоналістів шляхи обох сторін остаточно розійшлися.

Такий досить красномовний факт: 23 червня 1941 року ОУН(б) надіслала до райхсканцелярії меморандум щодо вирішення так званого українського питання. У ньому зокрема було сказано:

„Навіть якщо німецькі війська при вступі в Україну, звичайно, спочатку будуть вітати як визволителів, то незабаром ця ситуація може змінитися, якщо Німеччина прийде в Україну не з метою відновлення Української держави“..

Отже, вже тоді бандерівці передбачали можливість антинімецького збройного опору, якщо Німеччина займе недружню позицію щодо самостійності України.

„Не вірити більшовикам..“

Кілька років тому неподалік Львова, у Янівському лісі, було знайдено алюмінієвий бідон з архівними матеріалами УПА. Один із документів, датований 1951 роком, свідчить про те, що архіви пролежали у землі 66 років. Серед матеріалів — інформація про діяльність українського підпілля у 1948— 1951 роки.

„Знайдені документи свідчать, що повстанці не лише воювали з радянською владою та її каральними органами, — каже дослідник Руслан Забілій. — У знайденому бідоні збереглося чимало друкованих видань, зокрема дитячий журнал, який вони видавали у 1940-их роках. Зміст цього журналу свідчить, що в УПА дбали про виховання молоді. Тому і видали „Вказівки батькам у вихованні дітей“, пояснюючи, як захистити розум і свідомість дитини від впливів радянської пропаганди. Як преси, так школи і садочки. Наприклад, батькам даються наступні поради: „Поясніть дітям, що російський народ не є старшим братом нашого народу, не є його опікуном і визволителем. Російські большевики є ворогами українського народу, його визискувачами і гнобителями; поясніть дітям, що „піонери“, „комсомольці“ та інші більшовицькі організації є шкідливі для нашого народу, вони мають на меті збільшити наших дітей, зробити їх слухняним знаряддям у руках ворожої нам більшовицької партії...“.

„...Не вірити більшовикам, уникати їх. Не вживати російської мови, не здороватися по-більшовицьки, на кожному кроці пояснюйте, яку шкоду роблять більшовики“ — остання з порад, вміщених у знайденому журналі.

Замість епілогу

Скільки вояки УПА провели операцій проти німецьких окупантів? Які втрати понесли при цьому? Запідрахунками сучасного українського дослідника О. Денищука, в 1942-1944 роках повстанці здійснили 2,526 антинімецьких акцій, в яких загинуло 12,427 німців та їхніх союзників, а 2047 дістали поранення. При цьому 2,448 гітлерівців були полонені. Самі ж повстанці втратили 2,251 людину, 475 зазнали поранень, а 536 потрапили до рук ворога і були — після жорстоких катувань — страчені.

Лише у 1944-1952 роках і лише в Західній Україні, коли компартійний режим найбільш активно боровся з УПА, зазнали репресій близько 500 тисяч людей. З них понад 150 тисяч були вбиті, а більш як 200 тисяч вислані за тисячі кілометрів від своїх домівок. За офіційною інформацією, органи НКВД заарештували у цей час 104 тисячі українських патріотів.

14квітня 1950 року повстанці дали останній бій каральним органам. Сталося це на теренах Тернопільщини.

ЛИЦАР БЕЗ СТРАХУ Й ДОКОРУ

(До 115-річчя від народження Головного Командира УПА
Романа Шухевича – Тараса Чупринки (1907–1950))

Легендарна постать Романа Шухевича, Головного Командира Української Повстанської Армії, досі є предметом дискусій та гострих ідейних протистоянь. Кремлівські пропагандисти нахабно фальсифікують його біографію, політичну і військову діяльність.

Роман Шухевич походив зі славного українського роду. Його прадід, священник Йосип Шухевич, першим в українській літературі перекладав Вергілія, Шіллера, Вальтера Скотта. Іван Франко написав передмову до посмертного видання його творів.

Дід, професор Володимир Шухевич, був активним учасником товариства „Просвіта“, дійсним членом Наукового товариства імені Т.Шевченка. Він добре відомий в українській культурі як автор дослідження „Гуцульщина“, найґрунтовнішої праці про гуцулів у п'яти томах.

Романів стрийко, Степан Шухевич, був адвокатом і оборонцем прав українців на гучних політичних процесах у Польщі.

Батько Романа Осип Шухевич, суддя, під час проголошення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) став політичним комісаром в Кам'янці Струмиловій (тепер Кам'янка-Бузька) на Львівщині, за що після поразки визвольних змагань карався польськими окупантами у львівській тюрмі „Бригідки“.

Мати Євгенія була донькою-одиначкою отця Стоцького, пароха в селі Оглядів на Радехівщині.

Батьків Романа Шухевича більшовики арештували і вислали за межі України (батька – в Кемеровську область Росії, матір – в Казахстан), де вони невдовзі померли.

15-річний Роман Шухевич під час різдвяних вакацій врятував дитину, яка через крихкий лід впала у крижану воду. Внаслідок переохолодження рятувальник довго хворів на запалення легенів. Навчаючись у 1917-1925 роках в Академічній гімназії, Роман мешкав у Львові під опікою бабусі Герміни. У неї в 1921-1922 роках винаймав кімнату полковник Євген Коновалець – Командант Української Військової Організації. Гімназист Роман часто спілкувався з полковником, прислухався до його розмов, які справили великий вплив на формування свідомості й характеру майбутнього Командира УПА.

Роман дуже любив спорт, грав у футбол, волейбол, баскетбол, водне поло, займався боксом, кінним і лижним спортом. На Запорозьких іграх у Львові встановив рекорд бігу з перешкодами на 400 метрів та рекорд у плаванні на 100 метрів. Займав перші місця у метанні диску та штовханні ядра. Особливо добре Шухевич володів шпагою, якою тричі боронив честь українського студентства. Займався також планеризмом і отримав диплом летуна безмоторного літака. Захоплювався мандрями по річках: на човні проплив з Галичини по Бугу та Віслі до Балтики і назад — на веслах проти течії. Також він заснував у „Пласті“ курінь „Чорноморці“, з яким проплив усі найважливіші ріки Західної України.

Крім усього, Роман Шухевич був музично обдарованою людиною: закінчив курс народних танців Василя Авраменка, навчався в Музичному інституті імені Лисенка, закінчив курси гри на фортепіані. Виступав з концертами на різних сценах Львова. У студентські роки у Львові грав у студентському квартеті „Ревелерси Євгена“ („Львівські ревелерси“). Одним з солістів квартету був рідний Романів брат Юрій, пізніше, у 1941-му, закатований більшовиками. Брати навіть виступали спільно у Львівському оперному театрі. Як згадували квартиранти родини Шухевичів, коли в домі починалися суперечки, Роман сідав за фортепіано, грав і співав з „Наталки Полтавки“: „Де згода в сімействі, там мир і тишина“. Після цього сварки вщухали.

Якось Роман грав на фортепіані на вечірці в карпатському містечку. Інструмент привезли на возі, але назад кошовне фортепіано пошкодували трясти на возі, тому понесли на руках. Несли разом зі стільцем, на якому сидів Шухевич, й він грав всю дорогу.

Разом з приятелем Богданом Чайківським Роман Шухевич заснував першу в Галичині й дуже успішну українську реклямну фірму „Фама“. Був такий випадок. Фірма поширила у львівських газетах чутку, що в певний час одна жінка вкоротить собі віку, стрибнувши з даху готелю „Жорж“. Коли туди збіглися репортери, з даху впала лялька жінки з реклямою жіночої білизни. З часом справи пішли настільки добре, що фірма вийшла на ринки Угорщини та Німеччини. При цьому Роман Шухевич весь час вів „чорну“ бухгалтерію і щомісяця перераховував чималі гроші на потреби українського патріотичного підпілля.

У 1928-1929 роках Р. Шухевич служив в польській армії, в артилерійському підрозділі у Володимирі-Волинському, навіть навчався в так званій підстаршинській школі. Але через участь в українській націоналістичній організації вважався неблагонадійним, тому не зміг закінчити навчання і залишився рядовим вояком.

Керуючи Організацією Українських Націоналістів, Р. Шухевич показав себе талановитим політиком. Саме під його керівництвом ОУН зробила низку вкрай важливих політичних кроків: в серпні 1943 року ІІІ Надзвичайний великий збір ОУН прийняв розгорнуту програму національно-визвольного руху. В листопаді за участі Шухевича відбулася Конференція поневолених народів, своєрідний антикомуністичний Інтернаціонал, який мав стати основою антирадянського фронту боротьби народів СРСР.

В липні о 1944 року ОУН створила підпільний парламент — Українську Головну Визвольну Раду. До неї увійшли представники різних політичних сил, причому головним критерієм відбору була готовність до збройної боротьби за створення Української держави.

Кремлівські пропагандисти та проросійська „п'ята колона“ все ще поширюють фейк, нібито Головний Командир УПА Роман Шухевич мав військове звання гауптштурмфюрера СС та отримав з рук Гітлера один чи навіть два німецькі Залізні Хрести — за участь у каральних операціях проти мирного населення. Насправді жодного стосунку до з'єднань СС Роман Шухевич не мав, також не і-

нує жодних доказів про нагородження Шухевича будь-якими відзнаками Вермахту та Третього Райху.

Задовго до початку світового збройного протистояння українські націоналісти розглядали можливість нової великої війни як шансу для збройного виборювання незалежності України. Українці потребували союзників у творенні національних мілітарних структур. Проте коло союзників було дуже обмеженим, оскільки діяльність цих мілітарних з'єднань була спрямована проти країн, між якими було розділено український народ у міжвоєнний період. В ОУН усвідомлювали, що здобуття незалежності можливе тільки за допомогою армії. А армія потребувала не тільки відважних рядових, а й фахових офіцерів та сучасного озброєння. Усе це могла забезпечити тільки державна машина. А тому треба було знайти союзника, який би погодився допомогти в підготуванні ядра майбутньої армії. Німеччина вважалася цілком підходящим варіантом через наявність спільного противника — Радянського Союзу. Батальйони „Нахтігаль“ і „Ролянд“ стали вислідом угоди ОУН з німецькою військовою розвідкою (Абвером) і розглядалися українськими націоналістами як зародок майбутніх самостійних збройних сил. Вони не мали стосунку до структури СС і діяли в оперативному підпорядкуванні Вермахту.

ОУН(б) чудово розуміла, що домовляється з тоталітарною державою, яка переслідує виключно власні інтереси. Щоб не перетворитися на інструмент у чужих руках, провідники ОУН(б) виставили умови — майбутні батальйони мали перебувати під їхнім політичним проводом, підлягаючи німецькій команді тільки у питаннях військової тактики та вишколу. Українські вояки не складали присягу Німеччині. Також ОУН(б) залишила за собою право надавати військові звання бійцям та дбати про внутрішню організацію підрозділу. Обидва батальйони готувалися для війни на Східному фронті і в жодному разі не могли бути використані проти західних союзників.

ОУН домоглася для бійців Дружин українських націоналістів (ДУН) — як оунівці називали обидва батальйони — права мати капелянів, які стали духовними опікунами вояків-українців. Одночасно у ДУН була відсутня нацистська агітація. „Ролянд“ і „Нахтігаль“ весною 1941 року мали вишкіл у Нойгаммері та Зауберсдорфі (Німеччина). 22 червня 1941 року — з перших годин радянсько-

німецької війни — „Нахтігаль“ взяв участь у бойових діях. Командиром „Ролянда“ з українського боку був майор Євген Побігуший, командиром „Нахтігалью“ — сотник Роман Шухевич.

30 червня 1941 року „Нахтігаль“ опинився у Львові. Тут усі воляки отримали звільнення на тиждень, а його командир зайнявся насущними проблемами. До Львова якраз дісталася група членів ОУН(б) під командуванням Ярослава Стецька, яка мала проголосити у Львові відновлення Української держави. Ця подія відбулася ввечері того ж 30 червня 1941 року. У серпні 1941-го воляки дізналися про те, що німці заарештували членів уряду Ярослава Стецька (Українського державного правління), в якому Роман Шухевич обійняв посаду заступника міністра оборони. Воляки батальйону „Нахтігаль“ висунули вимогу звільнення українських урядовців. 13 серпня бунтівних батальйонів забрали з фронту і відіслали в тил — у Нойгаммер. З Нойгаммеру українські командири послали письмовий меморандум з вимогою звільнити заарештований Провід ОУН(б), членів Державного правління та повернути батальйон на Східний фронт.

Вимог німці не виконали, а самі батальйони розформували. Обидва батальйони восени 1941 року реорганізували в одну частину — 201-й шуцманшафт-батальйон, який формувався на контрактній основі. Після додаткового вишколу цей батальйон послали у Білорусь для охорони шляхів сполучення. Незважаючи на це, місцева окупаційна влада у Білорусі намагалася схилити Шухевича до участі у стяганні контингентів з селян, але отримали рішучу відмову.

1 грудня 1942 року термін контракту скінчився, й учасники батальйону відмовилися присягати Адольфові Гітлеру. Батальйон перевезли до Львова, де офіцерів заарештували. Романові Шухевичу вдалося втекти, і в листопаді 1943 року він очолив УПА.

Як бачимо, у жодній з німецьких частин СС Роман Шухевич не служив. Під час Нюрнберзького процесу питання про участь „Нахтігалью“ у воєнних злочинах не порушувалося, бо для цього не було жодних підстав.

Історія про те, що Шухевич нібито отримав Залізний хрест з рук Гітлера, є вигадкою. Її у 2007 році поширив керівник комуністів в Україні Петро Симоненко під час засідання Верховної Ради. Насправді у списку нагороджених Залізними хрестами присутні

українці (переважно з дивізії СС „Галичина“), але Романа Шухевича серед них немає. У 2010 році суд зобов'язав П. Симоненка спростувати поширену ним неправдиву інформацію про Романа Шухевича. Попри це, міт про Залізні хрести Шухевича й досі активно експлуатують антиукраїнські середовища.

Насправді „Хрестами“ Шухевича нагороджував не Гітлер, а підпільний парламент — Українська Головна Визвольна Рада. Звісно, це були не німецькі, а українські нагороди: „Золотий Хрест“ бойової заслуги 1-го рівня і „Золотий Хрест“ заслуги 2-го рівня, присуджені командирі УПА в 1950 році, посмертно.

Роман Шухевич загинув 5 березня 1950 року у підпільній штаб-квартирі в селі Білогорща біля Львова у бою з оперативною групою енкаведистів. Кремлівські окупанти ретельно приховали місце поховання видатного українця. Досі немає жодних відомостей про це. Найімовірніше, інформація про це є лише в архівах радянських спецслужб у Москві.

Про автора:

Український Інститут національної пам'яті, Київ.

Олександр ВІТОЛІН

ОУН–УПА і ЧЕРВОНА АРМІЯ

Радянська пропаганда ніколи не шкодувала епітетів, коли треба було затаврувати діяльність ОУН та УПА. І поки пропагандисти ганьбили „український буржуазний націоналізм“, каральні органи так само затято вишукували в лавах власної Червоної армії оунівців і упівців з числа мобілізованих на західноукраїнських землях. І знаходили – а коли знаходили, то не шкодували ні орденосців, ні інвалідів війни, ні учасників штурмів Берліну.

Звісно, про подвиги арештованих червоноармійців-„бандерівців“ советські пропагандисти не згадували. Так само замовчувалась кількість комуністів, які в перший рік війни палили свої партквитки, і червоноармійців, які не просто здавались у полон, а йшли служити німцям в армії генерала Власова. Адже метою роботи і пропагандистів, і каральних органів було доведення їх потрібності владі, а не пошук правди і справедливості.

Сьогодні вже неможливо визначити відсоток оунівців і упівців у Червоній армії – значна частина мобілізованих гинула в битвах, і нам вже ніколи не дізнатись, про яку саме Україну вони мріяли.

Ще одна частина мобілізованих, які відчували, що радянська каральна машина буде нещадною з призначеними на роль „ворогів народу“ і членами їхніх сімей, старанно приховували свої погляди.

Попри всі складнощі дослідження політичних настроїв мобілізованих до Червоної армії, все ж можна говорити про службу „німецьких наймитів“ (як любили таврувати націоналістів радянські ідеологи) в Червоній армії ще 1939 року, коли взаємини Радянського Союзу і Третього Райху переживали „медовий місяць“. Хоча відомостей про мобілізованих у цей період мало, але бачимо серед цих небагатьох і непересічні особистості.

Перш за все треба назвати мобілізованого до лав Червоної армії у 1940 році Петра Федуну-„Полтаву“, головного ідеолога УПА.

Ще одним значним діячем ОУН і УПА був Ярослав Вітовський, 1919 року народження. Син військового міністра Західно-Української Народної Республіки Дмитра Вітовського хоча й ріс без батька, але вступив до ОУН одразу після переїзду до Львова 1938 року. У 1940-му був мобілізований і відісланий до військово-повітряної школи в місті Енгельс Саратовської області, яку закінчив зі званням молодшого лейтенанта. Перед самим початком війни Вітовський отримав відпустку, виїхав до Львова і відновив співпрацю з ОУН. Повертатися до ескадрильї не став. У 1943 році колишній являтор вступив до УПА і займався вишколом курсантів старшинської школи „Олені“. Невдовзі став членом Станіславського обласного проводу ОУН. Згодом очолив військовий відтинок „Маківка“ й оперативний відділ штабу УПА-Захід „Говерла“.

26 березня 1946 року Вітовський потрапив у засідку і 29 квітня 1947 року був розстріляний у Києві.

Долю Ярослава Вітовського повторювали інші оунівці. Степан Бутинський, 1919 року народження, з селищі Підкамінь на Львівщині 1940 року вступив до ОУН, тоді ж був мобілізований до Червоної армії. 1943 року під Курськом потрапив у німецький полон. Звільнившись, знов взяв активну участь у діяльності ОУН. 1951 року був схоплений енкаведистами і 30 травня 1952 року розстріляний у Львові.

Осип Шабатура, 1915 року народження, з села Почапи Львівської області. У 1938-му вступив до ОУН. У 1939 році мобілізований до Червоної армії. В роки німецької окупації починає активну

діяльність в ОУН, за що змушений ховатися від гестапо. 12 грудня 1944 року в селі Скваряві, оточений червоними, застрілвся.

Служба в Червоній армії у мирний час 1939–1940 років давала можливість пройти легально військовий вишкіл для майбутньої боротьби за самостійну Україну. Тому можна припустити, що оунівці в цей період були готові стати під червоний прапор – але для того, щоб потім змінити його на жовто-блакитний. При цьому порядки Червоної армії переконували оунівців у необхідності вільної боротьби ще більше. Яскраві спогади про свою службу в Червоній армії у Криму, про погане харчування й обмундирування, „культ матюків“, перші битви з німцями в Криму і потрапляння полон залишив мельниківець Іван Ящишин з села Санники. В 1982 році він, за сприяння Зиновія Книша, видав у Торонто книгу „Один рік в Червоній Армії“.

Траплялось і так, що оунівці та упівці ставали під червоний прапор у час німецької окупації. Доля таких перебіжчиків складалася непередбачувано. Так, упівець Іван Лук'янюк 13 січня 1944 року здався партизанам, які 22 січня переправили його до штабу генерала Олександра Федорова („військової частини 0015“). Сподівання Лук'янюка на милосердя червоних партизан не виправдались – 11 лютого його повісили як „ворога народу“.

Значно більше є інформації про оунівців і упівців, які були мобілізовані до лав Червоної армії в 1944–1945 роках. Зрозуміло, що провід УПА був проти мобілізації своїх вояків до армії, яку націоналісти сприймали як армію окупантів. Тому УПА нападало на військкомати і знищувало списки військовозобов'язаних, атакувало колони мобілізованих і розганяло їх, а також вдавалося до погроз особам, що підлягали мобілізації, і навіть їхнім рідним. Іноді пропаганда ОУН була настільки дієвою, що від мобілізації переховувалися цілі села.

Характерно, що мобілізацію на західноукраїнських землях у 1944 році радянська влада використовувала не тільки як джерело поповнення Червоної армії, а й як метод викорінення УПА. Перший секретар Рівненського обкому КП(б)У В. Бегма вважав, що в очолюваній ним області треба мобілізувати все чоловіче населення віком від 17 до 50 років і відіслати їх подалі, в тил східних областей, де розсортувати між армійськими частинами і робочими батальйонами. Цей план викликав зацікавлення Хрущова – він пропо-

нував його Сталінові. Таким чином планували мобілізувати понад 70 тисяч чоловіків. Схоже, лише активні бойові дії на фронті, які неабияк навантажували рух залізничного транспорту, завадили виконанню цього плану. Натомість завдання з мобілізації було покладено на командувача 1-го Українського фронту маршала Жукова та підпорядковані йому армійські частини. Радянська влада сприймала українське населення як ідейно вороже – але не вагалася, коли заходила мова про використання „бандерівців“ на фронті. Такі військово-політичні розрахунки повністю відповідають духові імперіялізму, коли метрополія для підкорення нових колоній використовувала людські ресурси завойованих колоній. Яскравим прикладом є покарання в Російській імперії солдатчиною.

З мобілізованих до Червоної армії в 1944–1945 роках слід назвати Захара Грибка, 1923 року народження, з села Скобелка Волинської області, який вступив до ОУН 1940 року. 1941-го став членом української допоміжної поліції у Горохові, а потім перейшов до УПА і брав участь у легендарному бою під стінами Загорівського монастиря. Виживши в цьому пеклі, упівець після повернення фронту був мобілізований до Червоної армії. Однак, медаль „За відвагу“ не врятувала його від арешту 1948 року і 10-літнього ув'язнення в ГУЛАГу.

Інший учасник того бою, Михайло Іщук (1917 року народження, з села Підбереззя Волинської області) в 1944 році вступив до Армії людової і воював з німцями вже у складі польської армії. Після перемоги оселився в Польщі, а 1955 року був виданий поляком з рідного села польським каральним органам.

Легендарний Євген Грицяк, 1926 року народження, з села Стецева Івано-Франківської області, був членом юнацької мережі ОУН. В 1944 році мобілізований до Червоної армії, у боях з німцями був поранений та нагороджений медаллю „За відвагу“ і медаллю „За перемогу над Німеччиною“. 1949-го заарештований і засуджений до розстрілу, але потім вирок замінили на 25 років концтаборів. В 1953 році Євген Грицяк став одним з організаторів Норильського страйку. Після придушення страйку, який радянська влада оголосила повстанням, Грицяка кинули до в'язниці для небезпечних злочинців. У 1956 році його все ж звільнили, але вже 1959-го постановою про звільнення була скасована за вигаданими звинуваченнями, і Грицяка знов забрали відбувати 25-річний

термін. Вдруге його звільнили 1964 року – після заміни 25-річного терміну 10-річним. Після звільнення за ним весь час стежило КГБ. Дожив до часів, коли в Норильську був відкритий музей Норильського повстання. Помер 14 травня 2017 року.

Мельниківець Осип Зінкевич народився 1925 року в селі Малі Микулинці на Івано-Франківщині. Його батька розстріляли червоні партизани в 1944-му, а вже наступного року Осип як червоноармієць звільняв Прагу від німців. У ході боїв він опинився під руїнами будинку і дивом вижив. Був нагороджений медалями. При першій нагоді втік на Захід. Уславився заснуванням видавництва „Смолоскип“. Ним видана англійською мовою книга В'ячеслава Чорновола „Лихо з розуму“ привернула увагу світу до дисидентського руху в Україні. Налагодив конспіративну мережу обміну літературою і самвидавом з УРСР. Після відновлення Україною незалежності був нагороджений орденом „За заслуги“ і „Орденом Ярослава Мудрого“. Помер 18 вересня 2017 року.

Онуфрій Кулагін, 1928 року народження, був учасником штурму Берліну. По поверненню додому вступив до лав УПА. 1956-го схоплений і засуджений до 25 років виправних робіт. Систематично відмовлявся від будь-якої примусової праці, а на знак протесту – від бандеролей і листів. Через гострий тромбофлебіт отримав II групу інвалідності, яку адміністрація концтабору скасувала за відмову написати прохання про помилування. Тиск тривав аж до кінця терміну. Вийшов на волю 1981 року.

Микола Береславський народився 1924 року в селі Новоспасівка на Запоріжжі. Був свідком Голодомору 1932–1933 років. У 1943 році за розповсюдження націоналістичної літератури потрапив до німецького концтабору. Завдяки рекомендаціям йому таки вдалося вийти і переїхати до чехословацьких Подебрад. У квітні 1945 року мобілізований до Червоної армії, служив перекладачем. 1947 року демобілізувався. В 1960-их, обурений політикою російщення і порушеннями прав людини, почав розповсюджувати самвидав, писав протести. В 1969 року мав намір здійснити акцію самоспалення, але йому завадили катєбісти. Намір самоспалення було кваліфіковано як антирадянську діяльність – і Береславського засудили до двох з половиною років позбавлення волі. В ув'язненні брав участь у акціях протесту, голодував. Після звільнення співп-

рацював з самвидавом, зазнавав переслідувань. 2005 року нагороджений орденом „За заслуги“. Помер 12 серпня 2008 р.

Василь Кохан народився 1926 року в селі Косино на Закарпатті. Підлітком пройшов військовий вишкіл і брав участь у боях за Карпатську Україну. В 1944 році його проти волі мобілізували до Червоної армії. Воював у Польщі й Чехословаччині. Неодноразово був поранений і контужений. Після війни у складі 66-ої дивізії служив у Прикарпатському воєнному окрузі. Зі слів Василя Кохана, дивізію тримали у повному складі, щоб демобілізовані не могли поповнити лав УПА, а демобілізація відбулася лише після вбивства Шухевича. Під час служби постачав українським повстанцям набої і гранати. Контактував з дисидентами. 1974-го за „наклеп на радянську дійсність“ був засуджений на два роки. Вийшовши на волю, довго не міг нормально працевлаштуватися. У 1980-ті розповсюджував самвидав.

Данило Чорномаз народився 1917 року у селі Стегніківці на Тернопільщині. У підпіллі ОУН мав псевдо „Андрій“. Був мобілізований на фронт, та вже за кілька місяців повернувся скаліченим – його ліва рука більше не діяла. Після повернення одразу продовжив співпрацю з підпіллям. 1948 року його арештували і засудили спочатку до смертної кари, а потім – до 25 років позбавлення волі. В 1956 році звільнений за амністією. 1972-го в будинку Данила Чорномаза проведено обшук. За зберігання антирадянської літератури був засуджений до трьох років позбавлення волі. КГБ також почало переслідувати його синів Ярослава і Богдана – обоє теж були засуджені на три роки ув'язнення. Помер 1988 року.

Серед оунівців і упівців були і Герої Радянського Союзу. Іван Сокол, 1927 року народження, з села Старий Чорторийськ Волинської області шістнадцятирічним був забраний до Німеччини, але щасливо вистрибнув з поїзду і дорогою додому натрапив на вояків УПА. Після повернення фронту групу УПА, у складі якої Іван Сокол був кулеметником, роззброїли. Радянський агент, який видав групу, подбав, щоб молодий юнак потрапив не в ГУЛАГ, а в Червону армію. Певно, каральні органи легко погодилися на мобілізацію, бо знали, що з фронтових м'ясорубок повернутися дано не кожному – а якщо пощастить, то вони завжди встигнуть з ним розправитись. Та кулеметник з УПА Іван Сокол у січні 1945 року відзначився при форсуванні Одеру, і 10 квітня указом Президії

Верховної Ради СРСР був удостоєний звання Герой Радянського Союзу. Після перемоги ще служив на Далекому Сході. 1950 року повернувся у рідні краї і добряче мозолив око репресивним органам, але Героя Радянського Союзу зачіпати було небажано з пропагандистської точки зору.

Доля оунівців і упівців у Червоній армії була різною. Хтось загинув на фронті – як ройовий УПА Олександр Сокол з села Кисилин Волинської області. Юрія Ступницького, 1923 року народження, сина Леоніда Ступницького (який не тільки командував армією УНР і брав участь у Другому зимовому поході, а й став генерал-хорунжим УПА), було мобілізовано до Червоної армії, але через донос колишніх підлеглих його батька був заарештований і засуджений до десяти років табору. Юрій Ступницький дожив до проголошення самостійності України і написав „Спогади про пережите”.

До тих, хто не загинув або не був заарештований одразу після мобілізації, каральні органи все одно ставилися з підозрою – тому арешт після перемоги був типовою долею бандерівця, який у лавах Червоної армії переміг Гітлера.

Володимир Баб'юк, 1923 року народження, з села Видранка Волинської області, під час німецької окупації був вивезений на роботу до Німеччини, але через хворобу повернувся додому. 1943 року став ройовим у Військовій службі безпеки ОУН і керував ліквідацією польської колонії Німчики. У 1944 році був мобілізований до Червоної армії і став зв'язковим 1-го Українського фронту. На фронті отримав поранення, також був нагороджений медалями „За відвагу” і „За перемогу над Німеччиною”. Після перемоги повернувся додому і вступив до комсомолу, одночасно беручи участь у діяльності підпільної юнацької ланки ОУН. 1947-го арештований. Збожеволів під час допитів і тортур у Володимир-Волинській в'язниці.

Юлій Головацький, 1926 року народження, з села Боратин Волинської області, 1943 року займався організацією молодіжної мережі оунівців-мельниківців. 1944-го мобілізований до Червоної армії, служив у шифрувальному відділенні. Служба при штабі 6-ої армії давала можливість юнакові складати військову хроніку. Саме через неї Головацького арештували – бо він жодного разу не згадав у ній ім'я Сталіна. У 1946-му Головацькому вдалося втекти з

ув'язнення і нелегально дістатися до України. З 1946-го по 1952-ий втікач діяв уже в лавах УПА. 1952 року упівець вдруге потрапив під суд. Спочатку його засудили до розстрілу, потім вирок замінили на 25 років виправних робіт. Після смерти Сталіна Головацького карали в Зарічному, де разом з іншими засудженими він організував страйк проти нестерпних умов. За організацію страйку Головацького судили втретє і перевели у в'язницю суворого режиму. В одеській в'язниці тридцятирічний молодик ледве не помер з голоду. Потім Головацького перевели в табір для інвалідів на Рівненщині, після чого відіслали в Мордовію. 1957 року, після перегляду справи, він вийшов на волю. Помер у 2000 році, доживши до незалежності України.

Василь Фурсик, 1925 року народження, з села Ситниця Волинської області, працював у підпільній друкарні УПА в Колках. 1944 року мобілізований до Червоної армії. За військову службу нагороджений медаллю „За перемогу над Німеччиною“. 1948 року червоноармійця з Колківщини арештували. 1954 року Василь Фурсик був серед повсталих у Кенгірському таборі в Казахській РСР, пізнав „сорок днів свободи за колючим дротом“. Повстання було придушене танками, а вцілілого Фурсика звільнили 1956 року. Права повернутися додому він не мав, тож мусив оселитися у Воркуті. І все-таки дочекався того дня, коли Україна стала самостійною.

Андрій Шабала, 1924 року народження, з села Промінь Волинської області, був станичним юнацької ланки ОУН. У 1944 році мобілізований до Червоної армії. Був поранений при форсуванні Одеру, нагороджений медалями „За взяття Берліну“ і „За перемогу над Німеччиною“. Після демобілізації активно співпрацював з ОУН. 1950 року арештований і засуджений трибуналом до 25 років. Покарання відбував у Воркуті на шахті, де 1953 року брав участь у страйку. В 1956-му звільнений. Дочекався самостійної України, помер у 2005 році.

Василь Касян, 1903 року народження, з села Овлочин Волинської області, в 1941 році став станичним ОУН, а навесні 1943-го – чотовим УПА. Навесні 1944-го потрапив під мобілізацію. На фронті був поранений. Після демобілізації працював у колгоспі. Але 1951 року все ж був заарештований, а 1952 року його розстріляли – за вироком трибуналу Прикарпатського військового округу.

Іван Корчик, 1911 року народження, зі Свійчів Волинської області, виконував господарську роботу для УПА. У лютому 1944 року йому довелося обороняти село від нападу поляків. Згодом мобілізований до Червоної армії. Після перемоги повернувся з орденами, працював у колгоспі. У 1951-му був арештований і засуджений трибуналом до розстрілу. Невдовзі смертну кару було замінено на 25 років таборів. В неволі познайомився з Левком Лук'яненком. 1976 року звільнився і повернувся в рідне село.

Петро Шарук, 1915 року народження, з села Тростянка Волинської області, 1939 року перебував на службі в польській армії і потрапив у полон до німців. 1941 року вступив до української допоміжної поліції, а в 1943-му став чотовим УПА і бився з німцями вже під українським стягом. Після мобілізації в 1944 році до Червоної армії воював з німцями вже під червоним прапором. 1948-го арештований і трибуналом засуджений до 25 років виправних робіт. 1956 року звільнений. Помер у 1994 році.

Хоч участь членів ОУН і вояків УПА у Червоній армії є доволі проблемною темою для дослідження, та все ж виявлені факти дозволяють стверджувати, що це складне, сповнене драм і трагедій явище мало місце в новітній українській історії.

НАШ СВІТ – У СМУЗІ ПРОБЛЕМ

4

Юваль Ной ХАРАРІ

ОТ ВАМ І „НОМО SAPIENS“

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі ізраїльський вчений Юваль Ной Харарі розповів про те, хто буде керувати життям на Землі в майбутньому, і як зміниться людина в умовах постійних технологічних революцій. Отже, що ж очікує нас в недалекому майбутньому?

Вкладайте у власну пристосованість

Протягом історії розуміння праці неодноразово змінювалося. Упродовж досить великого періоду (можна сказати, більшої частини своєї історії) люди взагалі не працювали – вони виживали. Тобто сама ідея праці: я встаю о 7-й і до 8-ої маю доїхати до місця праці, де перебуваю до 5-ої пообіді, – це сучасне поняття.

Наші предки, мисливці і збирачі, протягом сотень тисяч років обходилися без такої праці.

Тривожність через втрату праці – також порівняно новий феномен. В ході промислових революцій останніх століть людина постійно відчувала страх, що машини візьмуть верх, а сама вона стане непотрібною. Втім, на цей раз, думаю, це може виявитися правдою. Як у випадку з хлопчиком, який кричав „Вовки! Вовки!“. Зрештою, вовки прийшли.

Зараз люди зустрічаються зі страшнішим поняттям, ніж експлуатація, – зі своєю непотрібністю. Коли тебе експлуатують, ти, щонайменше, знаєш, що ти важливий, що більше нема кому працювати. Звідси і перша проблема зі збільшенням почуття тривоги.

Вважаю, нові професії все ж з'являться. Питання в тому, чи зможуть люди себе „перевинайти“, щоб зайняти ці вакансії. І перевинаходити себе доведеться кожні 10 років, позаяк ми переживаємо не одну технологічну революцію, а їх цілу низку. Перевинаходити себе в 20 років – одна справа, але змінюватися далі – в 30, 40, 50 років – дуже тяжко, це також сильно підвищує нашу тривогу.

Люди взагалі роблять багато такого, що не є працею. Наприклад, ростять дітей. І велика частина праці, яку виконують люди в останні кілька століть, просто не в їх природі. Ми не можемо назвати якусь працю „природною“ для людини.

Ми занадто багато уваги приділяємо роботизації, коли говоримо про майбутнє ринку зайнятості. Стільки ж уваги ми повинні приділяти біотехнологіям. Безліч нових професій буде пов'язано з розумінням людських емоцій. Навіть безпілотні машини повинні будуть розуміти, як себе ведуть пішоходи. І вже тим більше це актуально, якщо машини замінять банкірів або соціальних працівників.

Якщо поглянути на речі трохи інакше, стає ясно: потрібно захищати не професії, а людей. Можна відкинути деяку частину професій за непотрібністю – вони не варті того, щоб їх зберігати. Хто хоче все життя бути касиром? Ми повинні думати про людей, а не про професії. В даному випадку у нас криза не зайнятості, а криза сенсу праці.

Як історик зауважу, що в порівнянні з Середньовіччям люди зараз живуть просто в раю, але чомусь так себе не відчують. Ми вміємо старанно працювати, бути ефективними, але не вміємо від-

пружуватися. Якщо вдасться вирішити проблему з кризою сенсу праці, то вирішимо і проблему з дозволями.

Найкраща порада, яку я міг би дати, – вкладайте зусилля у власну пристосовуваність. Всі ваші інвестиції – оволодіння тим чи іншим навиком, наприклад програмування, – це лотерея. Ви не знаєте достеменно, чи станете потрібним вам те чи інше вміння, але за часів хаосу вам неодмінно знадобиться емоційна стійкість, здатність пережити всі ці зміни. Втім, це дуже складно. Не знаю жодного університету, де б цього навчали.

Хто володіє інформацією – володіє світом

Можливо, ми одне з останніх поколінь *Homo sapiens*. Через століття або два Землю будуть населяти організми, які так само відрізняться від нас, як ми – від неандертальців або шимпанзе. Адже в наступних поколіннях ми навчимося модифікувати наше тіло і розум, і це стане головним продуктом економіки XXI ст.

Як саме виглядатимуть майбутні господарі планети? Це будуть вирішувати ті, хто володіє інформацією. В руках тих, хто буде її контролювати, перебуватиме контроль за життям на планеті. Інформація – найважливіший актив у світі. Не земля, як в давнину, не промислове обладнання, як в останні пару століть. Що ж станеться, якщо занадто велика кількість інформації буде сконцентровано в руках маленької купки обраних? Людство розділиться на різні види.

Інформація так важлива, тому що ми досягли точки, коли можемо „зламувати“ не тільки комп'ютери, але і людський організм. Для цього потрібні дві речі: велика обчислювальна потужність і величезний обсяг даних, зокрема біометричних. До сьогоднішнього дня ні у кого не було цих інгредієнтів для „зламання“ людства. Навіть КГБ або еспанська інквізиція, що мали можливість спостерігати за людьми цілодобово, не могли цього.

Зараз ситуація змінюється завдяки двом одночасним революціям: це розвиток комп'ютерної науки (розквіт машинного навчання, штучний інтелект) і розвиток біології, зокрема нейробіології. Це дає нам необхідне розуміння, як працює людський мозок. Можна підсумувати півтора століття біологічних досліджень трьома словами: організми є алгоритми. І ми зараз вчимося тому, як розшифрувати ці алгоритми.

Можливо, найважливіший винахід для обох революцій – біометричний сенсор, який перетворює біохімічні процеси в нашому тілі і мозку в електронні сигнали, які може аналізувати комп'ютер. Розшифрувавши ці алгоритми, можна створити істоти, кращі від людей людей. Але як ці істоти згодом будуть застосовувати технології, чесно кажучи, не маю поняття.

Зараз цей процес ведеться на трьох фронтах. Перший – біоінженерія, вчені вирощують нові органи, оновлюють старі, втручаються в організм на генетичному рівні, і так далі. Але це найбільш консервативний фронт, бо він використовує традиційні „цеглини“, з яких складний організм, яким ми його знаємо останні кілька мільярдів років. Другий підхід радикальніший – комбінація органічного та неорганічного (біонічна рука, комп'ютерний інтерфейс в мозку, друга імунна система, створена з мільйонів нанороботів, і так далі). Але навіть в цьому випадку ваш мозок залишається органічним, незважаючи на те, що підключений до різного роду пристроїв, інтернету.

Третій – і найрадикальніший – створення цілком неорганічних форм життя. Чи можна це зробити, поки відкрите питання. Залишаються нерозкритими таємниці свідомості – ми досі уявлення не маємо, що це таке і як воно з'являється у людини. Загальний консенсус – свідомість знаходиться в мозку, і якщо „зламати“ його і зрозуміти, як працюють ці мільярди нейронів, що створюють досвід і емоції, то не буде бар'єрів, щоб відтворити їх на іншому „матеріалі“. Можливо, з неорганічними формами життя у нас так нічого і не вийде, але все більше серйозних вчених переконуються в тому, що рано чи пізно це станеться.

Як регулювати володіння інформацією? На відміну від землі і промислового устаткування, інформація – всюди і в той же час ніде, її можна копіювати, вона поширюється з неймовірною швидкістю і так далі. Кому ж належить інформація про мене? В даний час більшістю даних володіють корпорації, і людей це турбує. Але якщо уповноважити уряди націоналізувати інформацію, це призведе до цифрової диктатури.

Більшість людей не усвідомлюють, що нас чекає

Коли у нас будуть алгоритми, здатні розуміти мене краще, ніж я сам, вони зможуть передбачати мої бажання, маніпулювати мо-

їми емоціями і навіть приймати за мене рішення. Якщо ми не виявимо пильності, прийде епоха цифрової диктатури.

У XX ст. демократія прийшла на зміну диктатурі, бо була кращою в аналізові даних і прийнятті рішень. Демократія розподіляє інформацію і наділяє інституції та людей правом приймати рішення. Диктатура ж зосереджує всю інформацію та прийняття рішень в одних руках. Перша модель працювала ефективніше, тому, наприклад, американська економіка перевершила радянську.

Однак, у XXI ст. біотехнологічна революція може схитнути маятник у зворотний бік: централізований розподіл інформації може стати більш ефективним. Якщо демократія не пристосується до нових умов, нові люди будуть жити при цифровій диктатурі. Візьмемо, наприклад, Північну Корею: люди там будуть носити, скажімо, спеціальні біометричні браслети. Коли людина увійде в кімнату і побачить портрет чергового великого вождя, браслет вичислить його емоції і передасть дані до відповідних органів – так буде виглядати цифрова диктатура.

Контроль інформації дозволить світовим елітам зробити щось ще більш радикальне, ніж цифрова диктатура. „Зламуючи“ організми, еліти отримають можливість перебудувати майбутнє життя. І це буде найбільша революція в історії не просто людства, а всього живого на Землі. Протягом 4 млрд. років правила існування життя на планеті не змінювалися, все живе підпорядковувалося законам природного відбору і органічної біохемії. Але зараз наука замінює еволюцію за допомогою природного відбору еволюцією за допомогою розумного задуму. Задуму не Божого, а людського. Якщо не врегулювати це питання, крихітна група людей, еліта, отримає до неї доступ і буде визначати майбутнє життя на Землі.

Багато політиків – як музиканти: вони грають на людських емоціях і біохемічній системі. Політик виголошує промову, і вся країна охоплена страхом. Політик публікує твіт, і – вибух гніву. Не думаю, що варто давати цим „музикантам“ найдосконаліші інструменти і вже тим більше довіряти життя у Всесвіті. Крім усього іншого, у них навіть немає свого бачення майбутнього. Замість цього вони годують публіку ностальгічними фантазіями про минуле. Як історик можу розповісти вам про минуле. Перш за все, там було не так уже й класно – побувати там вам би не захотілося.

До того ж, минуле не повернеться. Тому ностальгічні фантазії – не вирішення.

Кому ж повинна належати інформація? Чесно сказавши, не знаю. Дискусія про це тільки почалася. Не можна чекати негайної відповіді на це важливе питання. До обговорення повинні залучатися вчені, філософи, юристи і навіть поети. Особливо поети! Адже від відповіді на нього залежить майбутнє не тільки людства, але і самого життя на планеті.

Але прогрес поки незначний. Більшість людей взагалі не усвідомлюють, що відбувається і що нас чекає. Багато урядів (за винятком влади Китаю – там все розуміють) також відмахуються: у нас є терміновіші справи. І це дуже небезпечно. Як історик я намагаюся донести до максимально великої кількості людей, що відбувається в світі, щоб якомога більше людей взяли участь в обговоренні нашого спільного майбутнього.

Про автора:

Юваль Ной Харари – ізраїльський історик-медієвіст, автор бестселерів „Sapiens: Коротка історія людства“ і „Homo Deus: Коротка історія завтрашнього дня“.

Ніколас КАЙЗЕР-БРІЛ

ДЕМОКРАТІЯ ЗАНЕПАДАЄ. З'ЯВЛЯЄТЬСЯ ДЕРЖАВА-МАФІЯ

Якщо ми живемо в державі-мафії, то щоб дістати захист, потрібно заплатити. Статус громадянина не важить нічого. Що справді має значення – це лояльність та здатність заплатити. Мафія зростає в умовах, де є попит на тіньовий захист. Важливо розуміти, що в останні два десятиріччя у суспільствах він зростає. Ми є свідками виникнення держави-мафії. Деякі європейські країни вже підпадають під цей термін, інші – на шляху до нього.

У часи інституційних криз руйнуються основи верховенства права, зокрема ефективна судова влада. Це створює можливість для реорганізації системи влади. У новій системі влада вимушена зосереджуватися навколо особистих ресурсів (коли жодна судова система не може забезпечити виконання домовленостей, особиста довіра – це все, що лишається). Багато хто вбачає у цих змінах повернення до феодалізму. Проте така аналогія є помилковою.

Інституційна криза та неофеодалізм

Термін „інституційна криза” – це метафора, але реальне руйнування мосту Моранді в Генуї 14 серпня 2018 року, внаслідок якого загинули 43 осіб, стало її трагічним втіленням.

Здебільшого катастрофа сталась через халатність щодо питань безпеки з боку приватних компаній, які займалися обслуговуванням мосту. Безвідповідальність лише зростала через той факт, що ці компанії фінансували політиків, відповідальних за нагляд за дотриманням норм безпеки.

Такі приклади неспроможности інституцій впоратись з завданням підтримувати політичний лад післявоєнної Європи – давно не рідкість.

Це приводить до низького рівня довіри до законодавчих інституцій, зокрема до парламентів. Нерідко така недовіра є цілком виправданою, особливо коли законотворці, намагаючись підвищити власну впізнаваність, пропонують абсолютно безглузді закони (наприклад, у французькому парламенті регулярно ініціюють голосування за заборону тілесних покарань дітей, хоча фактично це вже незаконно з 1994 року).

В той же час засоби масової інформації, як інституція громадянського контролю за представниками влади, втратили (в умовах переходу на цифрові технології) більшу частину своїх можливостей виявляти недоброчесність.

Університети, „відповідальні” за пошук та поширення істини, перетворилися на „постачальників людського капіталу” для корпорацій.

Навіть приватні та комунальні організації – лікарні, перевізники, банківські установи тепер працюють заради однієї мети – приносити більше заробітку засновникам.

Основною причиною таких змін є неолібералізм, ідеологія, яка ставить пріоритет приватних взаємин над інституційною організацією суспільства. Деякі прибічники неолібералізму вбачають у цьому спосіб звільнення людей від надмірно протекціоністських державних установ. Однак, для того, щоб такий „лівий” неолібералізм функціонував, все ще потрібна сильна судова система. У першу чергу для того, щоб запевнити виконання договорів між приватними учасниками. Без справедливого суду будь-який контракт

стає конкурсом на те, хто зі сторін володіє більшим неформальним впливом.

Якщо ви коли-небудь мали досвід хоча б читати (не кажучи вже про те, щоб підписувати та домовлятися про умови) контракт з, наприклад, телекомунікаційною компанією, ви розумієте, чому лівий неолібералізм нежиттєздатний.

Приватизація поліції та судової системи, перетворення цих структур у приватні охоронні фірми та арбітражні суди є останнім кроком у ліквідації інституційної основи верховенства права.

Коли верховенства права більше не існує, все, залишаються тільки особисті зв'язки. Французький дослідник права Ален Супо прогнозує, що новий тип феодалізму має зародитися у суспільствах, де все вирішують особисті зв'язки.

Набагато вдалішою аналогією для політичних стісунків, що виникають на руїнах верховенства права, є мафія.

Мафія та бізнес з продажу захисту

Слова „мафія” знайоме багатьом, але при цьому далеко не всім зрозуміле. Причини нашого поверхневого розуміння варто шукати у небезпеці, з якою нерозривно пов'язана тіньова діяльність. Занадто глибоке занурення в цю сферу цілком ймовірно може зменшити очікувану тривалість життя дослідника.

Це не зупинило італійського соціолога Дієго Гамбетту, який описав дане явище у 1993 році в книзі „Сицилійська мафія”. У ній дослідник визначає мафію як організацію, що пропонує протекцію незалежно від державних інституцій. Поряд з цим, члени мафії можуть займатись кримінальною діяльністю. Тоді члени мафії використовують основний ресурс – захист – і для потреб власного бізнесу, подібно до того, як банківські установи інвестують й у власні активи, і в активи клієнтів.

Проте головна характеристика мафії – це продаж захисту кримінальним угрупованням або окремим особам, які займаються незаконною діяльністю (з цієї причини мафія вбачає у профспілках своїх ворогів, а частина профспілок все більше нагадує мафіозні об'єднання).

Ця особливість пояснює, чому, наприклад, Сицилійська мафія може „видавати дозволи” на торгівлю на тваринному або овочевому ринках в Палермо. Продавцям та покупцям вигідніше заплати-

ти за „послуги” мафії, ніж пройти процедуру отримання легальних дозволів та платити податки.

Гамбетта зазначає, що мафія ніколи не нав'язує своїх послуг відверто агресивно. Натомість мафія зростає в умовах, де є попит на тіньовий захист. І він в останні два десятиліття зростає в багатьох суспільствах.

Неолібералізм та витончена корупція

Ідеологія неолібералізму змушує приватних акторів переймати багато функцій, які традиційно належали державі: від збору сміття – до охорони здоров'я чи освіти. Кількість державних закупівель росте.

Державні підряди завжди були благом для політиків та підприємців, які прагнуть заробити гроші (адже державні контракти – це „грошовий фонтан”, оскільки багато хто вважає зловживання на них „злочинами без потерпілих”).

Збільшення кількості державних закупівель, пов'язане з приватизацією державних послуг, призводить до розвитку того, що вчені називають „втонченою корупцією”.

У кількох ретельно досліджених справах щодо корупції – як, наприклад, зловживання у будівельній галузі в канадській провінції Квебек, бачимо очевидний зв'язок між корупцією в державних закупівлях та мафією. Італійські клани у Квебеку організували змову між підрядниками та державними службовцями. Обидві сторони корупційної угоди отримували свою частку, а мафія – гонорар за контроль виконання угоди.

Ще одним аргументом, котрий вказує на збільшення попиту на захист, є масштаб зусиль, спрямованих на подолання корупції, починаючи з 1990-их років.

Як приклад можна згадати прийняту в 1997 році Конвенцію Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) з боротьби з корупцією. Роблячи корупцію незаконною, ці закони перешкоджають політикам збирати „комісійні” за державні контракти (як от продаж нафти або зброї), та при цьому сподіватись на державний захист. Замість цього, вони вдаються до пошуків сторонніх агентів, що змогли б виступити гарантами тіньових домовленостей.

Збільшення тиску антикорупційного законодавства породило більше можливостей для шантажу стосовно політиків-корупціонерів. Як наслідок, нечесним політикам стало „легше” тримати один одного на гачку.

Коли уряд поводить як мафія

Попри нинішнє зростання попиту на захист серед політиків та державних службовців, ситуація, коли насильницькі дії уряду підсилюють організовану злочинність, не нова. Існує думка, що змінилися лише способи боротьби з корупцією, але не саме явище.

Наприклад, у 1950-1970-их роках у Франції уряд прикривав торгівлю героїном між Індокитаєм, Марселем та США. Між 1960 та 1982 роками озброєна група Служба громадянської дії (фр. Service d'Action Civique) здійснювали насильство, включаючи вбивства та розбій, на замовлення політиків, наближених до Шарля де Голля.

Такою самою, за своєю суттю, кримінальною організацією була й таємна поліція Східної Німеччини, Штазі. Організація трималась на особистих зв'язках (новими агентами переважно ставали сини офіцерів Штазі), а її члени навіть одягалися, як гангстери – у чорні шкіряні куртки та сонцезахисні окуляри.

Та ні тогочасна Франція, ані тогочасна Східна Німеччина не є прикладами держави-мафії. Обидві групи діяли під керівництвом уряду як окремі структури. В той час як у державі-мафії очільник уряду є також керівником „охоронного бізнесу”.

Щоб помітити відмінність, варто лише поглянути на особисте благополуччя залучених до цієї діяльності. У Франції злочинці, які керували торгівлю героїном, збагачували себе, проте були під прямим управлінням досить аскетичного у стилі життя президента Шарля де Голля. Східно-німецькі „бонзи” отримували високий рівень життя в спеціальному приватному місті Вандліц, проте все ще були далекі від рівня багатства хрещених батьків.

„Крадії держави”

Викладені вище ідеї є суперечливими. З одного боку, установи, що лежать в основі верховенства закону, зараз „у вільному падінні” – й це падіння створює потребу в захисті та забезпеченні правопорядку.

Без виконання інституціями функції захисту громадян під верховенством закону відкривається ринок протекції.

Корпорації часто покладаються на приватні арбітражні суди, щоб уникнути необхідності звертатися до бюрократичної державної системи правосуддя.

Менші фірми та приватні особи наймають охоронців, оскільки вони є ефективними виконавцями завдань поліції (це може бути як насправді, так і лише існувати в уявленні бізнесу). Навіть якщо застосування права залишається державною монополією, приватні підприємці охоче реалізують можливість прийняти на себе частину повноважень, коли бачать таку можливість.

З іншого боку, попит на захист – головний товар мафії – зростає й серед політиків (через нові можливості та жорсткі антикорупційні закони).

Завдяки адміністративному ресурсові політики самі можуть успішно ставати постачальниками протекції. Коли установи, які повинні тримати політиків під контролем, стають беззубими, оскільки не мають більше бюджету, політики отримують зелене світло для торгівлі державною монополією на насильство.

Замкнене коло посилює владу політичних діячів над державними установами, оскільки перші розпоряджаються грошовим ресурсом, а другі стають все більш безпорадними.

Обидві ролі, політика та постачальника протекції, підводять до логічного висновку: політик при владі перетворюється на мафіозі, тому що отримувати захист від одного „постачальника” – зручніше. Замість того, щоб платити податки державі, ті, хто може собі це дозволити, обирають платити безпосередньо „хрещеному батькові”.

Балінт Мадяр, угорський экс-політик та письменник, який написав книгу „Посткомуністична держава-мафія: кейс Угорщини”, зазначає, що однією з причин успіху Віктора Орбана, чинного президента та „хрещеного батька” Угорщини, є те, що місцеві підприємства втомилися від необхідності платити гроші за протекцію одразу кільком політичним партіям. Вони підтримали партію Орбана, Фідес (Fidesz), щоб оптимізувати та зменшити витрати на захист.

У своїй блискучій книзі „Крадії держав”, виданій у 2015 році, Сара Чайес пояснює, що у низці країн влада організована, як піра-

міда: гроші стікаються до вершини та сплачуються національному „хрещеному батькові” в обмін на непорушність права на певну діяльність. Тобто, платять за захист. Дослідниця використовує термін „мафія” лише щодо Тунісу, проте стан справ не відрізняється і в Афганістані, Нігерії, Узбекистані та Єгипті.

Чи то в Угорщині, чи в Афганістані держава-мафія існує паралельно з офіційними державними структурами. Зрештою, вони все ще потрібні для того, щоб країна могла функціонувати, а отже, очільники мафії могли отримувати з неї блага. На відміну від більшості диктатур ХХ ст., де держава опинялася на службі правлячої партії, держава-мафія діє в тіні. Це не тільки ефективніше (бо немає потреби в тому, щоб справді керувати щоденними процесами в країні), але й допомагає уникнути відповідальності.

Відповідальність вимагає певного втілення, зокрема в документах та контрактах, якими мафія не користується. Серед мафіозі популярніші усні накази, іноді цілеспрямовано розпливчасті, де гарантіями є лояльність та вигода.

Становлення держави-мафії

Ключова особливість держави-мафії – це те, що захист надається не всім, як це було у феодальних суспільствах або державах загального добробуту (хоч варто зазначити, що і в них блага розподілялися нерівномірно), а лише тим, хто платить.

З цією метою політики-хрещені батьки (або навпаки) повинні централізувати отримання виплат за захист, головним чином для впевненості, що вони отримують частку від усіх комісій, що сплачуються для доступу до державних закупівель. Крім того, вони мають вилучити будь-які можливі альтернативи їхньому правлінню, щоб клієнти навіть не думали платити комусь іншому (що досить логічно робити клієнтам, які хочуть убезпечити власні позиції від можливих змін в уряді).

Автономізація поліції сприяє створенню держави-мафії, оскільки тоді її легше використовувати начальникам поліції або політикам задля власних цілей. У США діє законодавство, яке передбачає „право на пограбування” з боку поліції (що дозволяє поліції зберігати доходи заарештованих осіб) – воно також надає правоохоронцям автономію у тому, щоб розпоряджатись арештованим майном.

Дослідження показали, що очільники поліції насправді використовують ці активи задля власної вигоди, і економічний обіг від них складає ільярди доларів на рік.

Передання влади

Все тримається на особистих зв'язках, тому найскладнішим викликом для держави-мафії є передання влади. Інститути мають відмежовувати владу від її носія: крах інститутів ускладнює процес мирного переходу влади від однієї людини до іншої. Знання, хто прийде на зміну Путінові чи Орбанові, мабуть, є найціннішою інформацією для будь-якого підприємця в Росії чи Угорщині.

Держава-мафія на початку ХХІ ст. може перетворитися на щось, що нагадує феодалізм майбутнього, якщо після кількох невдалих спроб передання влади виживуть лише деякі стійкі інституції (такі, як порядок успадкування).

Погляд на державу-мафію, з якої виникають інші форми політичної організації, не є новим. Вже в 1985 році політолог Чарльз Тіллі сколихнув академічний світ думкою, що держава має більше спільного з організованою злочинністю, ніж з соціальною угодою.

Ідеалізм – це ще один спосіб виникнення держави-мафії. Група чоловіків і жінок, що ставлять утопічні ідеї над здоровим глуздом, можуть сколихнути владні структури настільки, щоб зруйнувати їх. Це, звичайно ж, може призвести до результатів навіть гірших, ніж виникнення держави-мафії.

Норберт НОЙГАВЗ

ПОЛІТИКИ, ДАЛЕКІ ВІД ХРИСТІЯНСТВА

Вперше я приїхав в Україну у 2006 році. Моя перша візита була на Тернопільщину, у Зарваницю. Після того я приїздив досить часто. Спершу – переважно у Західну Україну, потім був Київ, а в минулі роки я відвідав Східну України, а також регіони, охоплені війною: Дніпро, Запоріжжя, Харків, Чугуїв, Маріупіль, Краматорськ, інші. Я співпрацював з Донецькою обласною державною адміністрацією.

Мета поїздок – досить різна. Переважно йдеться про допомогу людям з громадянського суспільства у здійсненні різноманітних проєктів, щоб активізувати їх, допомогти взяти долю у свої руки. Велика проблема в Україні, а особливо на сході, що люди сидять і чекають, що прийде хтось і щось зробить. Їх треба змотивувати до самостійної праці.

Також я ділився своїм досвідом як експерт з питань місцевої політики, розмовляв з молодими людьми про цінності. Політика – це не тільки змагання за владу, і не тільки підбір виконавців. Це база цінностей, це те, як жити разом.

Те, що в Україні називають партією, не є партією. Це структура, де є один чи два провідники, два чи три олігархи з грішми, котра будується, наче бізнесова компанія. Це помилковий шлях. Партія – це лише вершечок спільноти людей, які поділяють певні спільні цінності, які хочуть співпрацювати з метою спільного співжиття. Вони прагнуть розвивати власну ідею, хочуть втілювати її, і не тільки на національному рівні, а й на льокальному. На місцевому рівні це дуже важливо: громадянське суспільство саме береться за вирішення проблем і не чекає, поки до цього дійде держава.

Існує два типи активістів. Є активісти, які бачать проблему, мають бажання її вирішити і шукають вихід для її подолання через проекти, дії, працю. Це правильний активізм. Своєю діяльністю вони втілюють принцип субсидіарності. А є такий тип активістів, які тільки говорять – вони є „траблмейкерами“ (від англійського слова *troublemaker* – той, що творить проблему). Вони не пропонують ідей і не шукають вирішення, а лише говорять. Вигулькують там і там, вимагають від влади щось зробити, але не долучаються до вирішення проблеми. Це негативний тип активістів.

В Україні є багато людей, котрі прагнуть щось змінити. Великою проблемою є те, що вони не досить поєднані між собою. Їм бракує солідарності серед громадян, які голосують. Велика частина суспільства голосує бездумно, зокрема під впливом медій, не замислюючись над тим, що можна зробити для країни, для суспільства. Водночас я бачу багато молодих людей, які вже кажуть: якщо їм зараз нічого не вдасться зробити – їхні діти не матимуть шансу на майбутнє.

Чому молоді партії не стають популярними і масовими? Бо вони поводяться так само, як старі партії. Шукають провідника, який поведе їх далі. Ці партії стають автократичними, і це їх вбиває. Якщо ти партійний провідник, то маєш служити партії. Твоє провідництво полягає не в тому, щоб змушувати членів партії визнавати твою першість, і не в тому, що ти маєш хист втримати свою владу. Ні, потрібен провідник, котрий буде зацікавлений у тому, щоб партія мала сильне середовище, щоб у ній зростали інші сильні провідники.

Ми потребуємо руху, заснованого на спільних цінностях, який також був би сильним на льокальному рівні; руху, де є багато персоналій, а змагання між цими персоналіями робить партію ціка-

вою. Ми потребуємо сильних міністрів, сильних чиновників, які можуть бути ініціативними і діяльними, а не тільки слухняними. Неможливо керувати країною без великої команди самобутніх персоналій. Мені здається, українські молоді діячі ще не готові це сприйняти. Втім, і на Заході є подібне. Це криза демократії, криза духу демократії. Частину відповідальності я покладаю на медії. Спостерігаю в Німеччині, що багато медій зосереджені на питаннях персон, а не пошуку реальних проблем. Вони намагаються все персоналізувати, роблять імена, роблять провідників.

Багато залежить від того, яку ідею вособлює провідник. Він мусить гуртувати людей довкола політичної ідеї, а не тільки довкола персони. Наш світ такий складний, що одна особа не може контролювати все.

Добрий політик – той, хто шукає відповіді. І що далі може подивитися політик, то він кращий. Яким буде ваше місто через 20, 30, 40 років? У який бік треба розвивати інфраструктуру? Чи вирішено проблему відходів, транспорту, довкілля? В який бік треба розвивати країну? Якщо ви не пропонуєте такої візії – забирайтеся!

Подорожуючи Україною, я бачу різницю у менталітеті. Коли ви їдете на Донбас, у Дніпро чи в Запоріжжя, то про тамтешніх людей у вас виникає враження, що вони є учасниками індустріальної армії. Вони перебувають під впливом великих підприємств, на яких працюють, – наче вояки у війську. У Західній Україні більше індивідуалізму, тут більше сільських господарств.

Ця різниця впала мені до ока одразу, щойно я вперше приїхав на Східну Україну. Я розумію, вони були частиною великої індустріальної радянської економіки. Це дозволяло їм пишатися досягненнями СРСР. Вони відчували причетність до пуску перших радянських ракет у космос, відчували, що їх поважають у світі.

Гадаю, велика частина вашої проблеми в Україні – психологічна. Коли ви входили до Радянського Союзу, то частина суспільства сприймала себе як частинку суперсили, якої бояться, на яку треба зважати. А зараз виглядає, що вони почуваються, як дуже бідна країна, як країна, котра змушена проситися – бо потребує грошей, підтримки і так далі. Це велика психологічна проблема: поки багато проблем перебувають у стані долання, то частина суспільства тужить за величчю минулого.

Але Європа, попри єдність кордонів і валюти, також має проблеми. Ідея об'єднання була монополізована однією ідеологією. Я маю на увазі ліберально-гендерну ідеологію. Багато людей реагує на це негативно: це не те, чого вони хотіли. Я характеризую це не інакше, як тоталітарну ідеологію, котра насувається на нас під дуже гарною обгорткою. Вона висловлює привабливі ідеї, але насправді поступово щораз більше промиває нам мізки. Вона намагається підмінити поняття про права людини – крок за кроком. „Якщо ви не маєте права на аборт – ваші права не забезпечено...“. А дитина не має прав?

Як на мене, то це ідеологічна атака. Вона сягає витоків революції 68-го року, а стала очевидною після падіння Берлінського муру і розвалу радянської імперії. ООН узяла на себе функції ледве що не „світового уряду“, формуючи ідеологічну адженду для світу. Через механізми так званої недискримінації, політичної коректності, персоналізації вони насправді знищують демократію.

Європейський союз почав вимагати речей, які він не має права вимагати. Наприклад, законодавство на тему сім'ї. Сімейні стосунки не належать до компетенції ЄС. Однак, положення про недискримінацію використовують для того, щоб легалізувати одностатеві шлюби – змушують Румунію, змушують Польщу. Є різні країни, різні політичні резони, різне сімейне законодавство. Це не може використовуватися для змушування інших країн – супроти їхніх традицій, супроти їхньої культури. Тому реакція населення є передбачуваною.

У який спосіб ідея гендеру була презентована в європейських інституціях? «„Чоловік і жінка мають мати однакові права“». Так, звісно, так і має бути! Але виходить зовсім на інакше. Вони пригнічують те, що походить з біологічної природи людини, на користь того, що було набуто в соціумі. Ми потребуємо реальної, відкритої, глибокої дискусії на тему гендеру. Цю ідею презентували в Європейському союзі без жодного обговорення.

Ви маєте права людини. І мусите дотримуватися прав людини. Інша проблема – що саме вважати наповненням прав людини? Адже ви перебуваєте під впливом дискусії ліберального Заходу щодо того, як треба сприймати права людини. Одна річ – коли вас закликають бути толерантними до гомосексуалів так само, як до гетеросексуалів. А інша річ – коли від вас вимагають визнати, що

бути гомосексуалом – це так само природно, як бути гетеросексуалом. Це вже не толеранція – це індоктринація. І тому задля того, щоб захистити свою свободу, ми змушені боротися проти цієї ідеології.

Мої ідеологічні опоненти намагаються свій персональний інтерес вивести на такий рівень, щоб він був захищений державою. Дотепер з правами людини було навпаки: права людини сприймали як щось таке, що треба захистити від насильства з боку держави. Зараз уже інакше. Гомосексуальна пара приходить до священнослужителя і просить шлюбу. Він відмовляє, бо це не відповідає його поглядам. Його, який має власні погляди і систему цінностей, звинувачують у дискримінації. Виходить, що концепція прав людини – в обмеженні моєї волі, в примусі здійснювати те, чого я не хочу.

Такою є нинішня європейська реальність. Все ж, на вашому місці будучи, я б не вибирав російського напрямку розвитку. Історія показує, що Росія – імперія. Вона хоче домінувати і використовує імперський метод. Європейський союз використовує інший метод – комунітарний. Маленькі країни і великі країни у рамках ЕС мають однакові голоси, їх однаково треба поважати. Наприклад, Німеччина є сильною державою, але вона не домінує в ЕС, вона лише одна з 28 країн. Тому, вважаю, Україні краще рухатися до Європи. Але з чіткою настановою, що ви прагнете субсидіарності: кожна проблема мусить вирішуватися на відповідному рівні.

Ми мусимо наполягати на побудові нових шляхів. Якщо цього не буде – Європейський союз впаде. Угорщина, Польща, Словаччина – вони потерпають від комуністичного досвіду, але водночас відкидають новий тоталітарний порядок. І коли Україна буде входити в ЕС, то, сподіваюся, у вас буде провідник, який зможе казати: ні. Ви йдете туди не для того, щоб тільки брати, а й для того, щоб давати.

На міжнародному рівні я ще не бачив Росії як захисника традиційних цінностей. Для прикладу, на конференції в Каїрі боролися лише Ватикан і мусульманські країни. На рівні тієї ж ООН, де діє багато комітетів, комісій, я ще не бачив чіткої позиції з боку Росії. Вони лише ведуть пропаганду, подають Путіна як захисника традиційної сім'ї, але ніяких дій за цим нема.

Але й українцям бракує доброго поняття християнства. Насамперед політикам. Християнство – це не тільки ходити до церкви і вистоювати літургію. Я бачив таких молодих політиків, котрі, регулярно відвідуючи церкву, займалися крадіжкою бюджетних грошей. Зачекайте! Не кради – це засада християнської моралі. Коли ви декларуєте себе як християни, то мусите жити, як християни: не красти, не вбивати, не брехати... Принести потім ті крадені гроші до церкви, на позолоту церкви – не означає бути християнином.

Багато політиків використовують церкву [для ритуалів], вважаючи, що тоді вони стають християнами. Ні, ви християни лише тоді, коли поведетеся, як християни.

Не існує християнської політики у сенсі релігійної політики. Християнська віра не каже, як вирішити політичні проблеми. Християнська віра дає вам певні принципи. Але це не тільки віра – тут більше йдеться про натуральні права. Католицька Церква була причетна до розвитку натурфілософії, базованої на християнському погляді на людину: кожен з нас індивідуальний. Але ми, крім того, що маємо індивідуалістичну природу, маємо ще й соціальну природу, бо мусимо співпрацювати і комунікувати. Колективісти кажуть – важливим є суспільство, ліберали кажуть – важливим є індивідуум. А християнська демократія – це погляд на суспільство, базований на натуральній природі людини; вона бачить людину в цілій інтегральності життя, і з цього універсального здійснює політику.

Про автора:

Норберт Нойгавз – німецький політолог, один з теоретиків християнсько-демократичного руху Німеччини, колишній віце-мер німецького міста Трір.

КИТАЙСЬКИЙ НАПРЯМ

5

Кирило ДАНИЛЬЧЕНКО

КИТАЄВІ СВОГО ЗАМАЛО...

В офіційному та неофіційному порядку китайці все відвертіше виказують свої претензії і права на багато спірних ділянок суші й води. Які вони мають на це підстави, і які проблеми створюють для інших держав, не лише сусідніх?

За чотири тисячі років відомої історії Китай пройшов кілька циклів об'єднання та розпаду. Споріднені племена укладали союзи і воювали між собою, разом відбивали набіги та підкорялися кочівникам, приєднували ближчі землі.

Китайська Народна Республіка в нинішніх кордонах виникла 1949 року, коли комуністи перемогли республіканців у громадянській війні.

Сьогодні ця країна складається з 22 провінцій, 5 автономних районів, 4 мегаполісів центрального підпорядкування, спеціальних адміністративних районів Гонконг і Макао. Сучасний Китай — перший за кількістю населення і другий за площею суходолу серед держав світу.

Серйозної внутрішньої опозиції китайська Компартія не має. Ідеологічні питання закриті, економіка сильна, армія численна. Міць Китаю рветься за кордони, з лінією яких він у багатьох місцях не згоден.

Трикутник ненависти: Китай, Тибет, Індія

На початку XVIII ст. буддистські правителі Тибету підкорилися династії Цін. Коли британці залучили сусідні райони Індії в свою імперію, вони визнали Тибет китайським, щоб зберегти добрі взаємини з головним постачальником чаю.

1912 року народні повстання та політичні змови зруйнували Імперію Цін. Велика Британія використала це для розширення колоній на північний схід. На конференції в Шімлі англійці й тибетці розв'язали територіальне питання без врахування думки нового республіканського уряду Китаю.

Головний дипломат Британської Індії сер Артур Генрі Макмагон рукою провів на карті 890-кілометровий кордон між Індією та Тибетом, подарувавши королеві ще 124 тисячі квадратних кілометрів земель. Південно-тибетське місто Таванг, вигідно розташоване на караванному шляху, перейшло під індійську юрисдикцію та стало центром штату Аруначал-Прадеш.

1962 року індійці виявили, що китайці побудували дорогу в захоплений Тибет через спірну територію високогірного плато Аксайчін. У жовтні спалахнула коротка, але запекла прикордонна війна. Індія виявилася неготовою, зле забезпечені вояки гинули від холоду на фронтових позиціях. Китайські війська захопили до 4,000 полонених і просунулися на 60 кілометрів вперед. У кінці листопада Пекін визнав сусідів покараними і відвів свою армію назад.

Китай закріпив за собою Аксайчін, дорога до Тибету стала Китайським національним шосе 219. Індія зберігає контроль над штатом Аруначал-Прадеш. Демаркація прикордонної лінії довжиною 700 кілометрів не проводилася.

Проблеми Бутану: в усьому винен Тибет

Історично Бутан — це частина Тибету, в якій домінувала буддистська школа Друкпа Каг'ю. У XVII ст. лама Шабдрунг оголосив Бутан незалежною державою і наказав будувати біля кордонів монастирі-фортеці – „дзонги“. На початку XX ст. король Уг'єн Вангчук визнав себе васалом британських монархів, в обмін на широку автономію. Коли Британська імперія розпалася, країна опинилася в складному становищі.

1959 року Китай висловив претензії на прикордонні області Бутану. Були окуповані вісім тибетських анклавів і дві долини, що перебували під бутанським управлінням. Щоб не прокинутися вранці під владою Мао Цзедуна, уряд Бутану звернувся по допомогу до іншого сусіда. Сьогодні оборона держави забезпечується армією Індії.

1998 року Бутан і Китай уклали мирну угоду, яку Китай незбаром порушив будівництвом автодоріг на спірній землі. Кордон між країнами остаточно не визначений.

Китай заявляв про готовність повернути Бутанові долини площею 495 квадратних кілометрів в обмін на стратегічне плато Доклам. Зараз там розташована індійська військова база. Китайці вважають це колишньою тибетською, тобто своєю землею.

Японія: газ розбрату

Сенкаку — вісім незаселених островців загальною площею 7 квадратних кілометрів у Східно-Китайському морі. В кінці XIX ст. Японія привласнила їх як *terra nullius*, але потім втратила у висліді Другої світової війни і отримала назад від США 1970 року.

Суверенітет Японії над Сенкаку ніким не оскаржувався, доки в цьому районі не виявили величезні запаси природного газу. Тепер Пекін вимагає повернути „китайські споконвіку острови Дяюй-дао, відірвані в ході війни з Японією 1894–1895 років“. Пекін показує корабельні журнали мореплавців XV ст., які нібито доводять наявність на островах китайських поселень. У Пекіні також посиляються на Каїрську декларацію США, Китаю і Великої Британії 1943 року, згідно з якою Японія, що програла війну, мала залишитися без усіх завойованих територій.

2012 року, після встановлення прапора Японії на одному з островів Сенкаку, в Китаї трошили японські крамниці і палили

автомобілі японського виробництва. Зараз навколо островів Китаї проводить маневри дослідних, риболовецьких і військових кораблів.

У березні 2018 року Пекін заявив, що острови належать Китаєві, незалежно від заяв і дій уряду Японії.

Корея: вулкан – наш

Вулкан Пектусан висотою 2744 метри розташований на кордоні Китаю та Північної Кореї. Це важливе для корейців місце. За давньою легендою, сюди з небес спустився бог – батько засновника першої корейської держави. У густих лісах навколо Пектусана партизанили проти японських окупантів засновник Кореїської Народно-Демократичної республіки Кім Ір Сен. За версією комуністичної пропаганди, тут народився його син Кім Чен Ір. Пектусан зображено на гербі Північної Кореї.

За угодою 1962 року, близько 55 відс. площі гори і більшу частин озера в кратері контролює КНДР. Через кілька років стосунки між країнами погіршилися, і Китай зажадав плати за допомогу в Кореїській війні у вигляді площі 160 квадратних кілометрів навколо вулкану. Сталося кілька прикордонних сутичок.

Сьогодні Китай зацікавлений в добрих відносинах з КНДР. Суперечки щодо Пектусана стихли.

Росія: відповісти за Нерчинськ

За угодою 1991 року державний кордон між Росією і Китаєм проліг фарватером судноплавних і серединою несудноплавних річок (раніше — китайським берегом). За кілька наступних років КНР отримала близько 600 островів і 25 квадратних кілометрів берега. 2005 року після нової демаркації кордону на річці Амур Росія передала Китаєві 337 квадратних кілометрів островів — це територія розміром міста Запоріжжя.

Авкціон небаченої щедрості? Але самі китайці вважають, що Росія винна їм 1,5 мільйона квадратних кілометрів Приамур'я — 9 відс. від усієї російської землі.

До 1649 року московити так далеко просунулися на схід Сибіру, що стали обкладати даниною монголів й тунгусів, які до цього сплачували її імперії Цін. Конфлікт затягнувся на 40 років і ви-

рішився не на користь Москви. Нерчинський мирний договір 1689 року зафіксував втрату Приамур'я.

Наступні двісті років Китай втрачав сили. 1858 року Піднебесна була ослаблена Другою опіумною війною з Великою Британією, Францією та США, а Російська імперія погрожувала відкрити другий фронт. Домігшись підписання Айгунського договору, Росія закріпила за собою території, де зараз знаходяться Амурська область, Єврейська автономна область, Приморський край і південна частина Хабаровського краю. Загалом — 1,356 мільйона квадратних кілометрів.

Усі документи, підписані після Нерчинського договору, китайці вважають нечинними. Характерна деталь: до Музею російсько-китайських стосунків в Айгуні не допускають громадян Росії. Ймовірно, влада Китаю побоюється, що точка зору на територіальне питання, яка представлена там, може викликати дипломатичний скандал.

Тайвань: КР проти КНР

Китайські комуністи перемогли в громадянській війні 1946–1950 років. Прихильники консервативної партії Гіміньдан на чолі з президентом Чан Кайші змушені були евакуюватися на Тайвань. Китайська республіка, що існує з 1912 року, де-факто втратила контроль над континентальними провінціями, але до 1971 року входила до Ради безпеки ООН і визнавалася більшістю країн світу єдиною легітимною владою Китаю.

Відтоді баянс сил змінився. Уряд Китайської Народної Республіки в Пекіні не визнає існування Китайської Республіки і вважає острови Тайвань, Пенху, Цзіньмень та Мацзу своїми.

У Китаї діє закон „Про протидію розколові країни“, який передбачає право застосувати „немирні або ж інші необхідні заходи для захисту свого суверенітету і територіальної цілісності“ в разі спроби „підривних елементів, які виступають за незалежність Тайваню“ відокремити острів „від Батьківщини“, „або ж якщо всі умови для мирного об'єднання будуть вичерпані“.

А також актуальними є:

- Конфлікт Китаю з В'єтнамом, Тайванем, Малайзією, Філіппінами і Брунеєм за контроль над островами Спратлі в Півден-

но-Китайському морі. Запаси газу й нафти на шельфі архіпелагу оцінюються мільярдами барелів нафти і десятками трильйонів кубометрів газу.

- Протистояння навколо нафтоносного шельфу поблизу острова Палаван, що в морі Сулу. 2016 року міжнародний Гаазький суд визнав права Філіппін на цей район. Китай відмовився визнати право суду в Гаазі виносити такі рішення.

За приблизними оцінками, Китай претендує на 1,387,451 квадратних кілометрів чужих і спірних територій. Припадає по 10 соток на кожного китайця.

Петро ШЕВЧЕНКО

ЗАНАДТО ШВИДКЕ ЗБЛИЖЕННЯ З КИТАЄМ: ЩО МОЖЕ ЧЕКАТИ УКРАЇНУ

Радник глави Офісу президента Олексій Арестович заявив щось дуже дивне: якщо США і Німеччина не відмовляться від загравань з Росією, Україна змінить свій західний зовнішньополітичний вектор на прокитайський. Раніше між Києвом і Пекіном підписано урядову угоду про будівництво інфраструктури на 2 млрд. дол. Після цього керівник парламентської фракції „Слуга народу“ Давид Арахамія в інтер'ю для китайської преси без тіні сумніву запевнив: „Правляча партія України готова переймати досвід Комуністичної партії КНР в управлінні економікою і в розбудові держави“.

Міністерство закордонних справ України спростувало прокитайські висловлювання окремо узятих чиновників з Банкової: „Україна не має наміру змінювати геополітичний вектор“.

Однак, запитання залишається: навіщо Україна гніває свого чільного партнера – США, який увійшов у період системного протистояння з Китаєм? Які умови висуває Києву Пекін? Які наслідки для України будуть від такого зближення з КНР? У чому реальні інтереси Пекіна? А найголовніше – чи не залишимося ми, граючи в подібні шахрайоваті ігри, один на один з Росією? До речі, близьким союзником Китаю.

Реанімація стосунків і шантажування Заходу

У червні 2021 року минуло 10 років з моменту підписання Україною і Китаєм договору „Про стратегічне партнерство“. І якщо Китай за ці роки став для нас найголовнішим зовнішньоторговельним партнером, то увага Пекіна до Києва зменшилася, особливо після невдалої історії з купівлею китайським інвестором українського вертолітного підприємства „Мотор Січ“.

Ситуація змінилася минулого літа після (в хронологічному порядку):

а) вкрай дивного відкликання Україною свого підпису в документі щодо прав людини в Китаї;

б) укладення між Києвом і Пекіном інфраструктурної угоди на 2 млрд дол.;

в) презентації книги китайського керівника Сі Цзіньпіна в Києві, де засвітилася фактично вся парламентська верхівка України;

г) телефонної розмови двох держав.

Таку поведінку української влади навряд чи вітають у Вашингтоні, для якого Пекін нині є головним суперником на міжнародній арені.

Якщо є справедливим припущення, що президент України Володимир Зеленський і його команда вирішили шантажувати Захід зближенням з Китаєм, щоб домогтися для України більшої уваги, то це однозначно пропрашна стратегія.

По-перше, США ще залишаються наддержавою. Вашингтон протидіятиме зближенню Китаю з Україною, яка має чимало військових стратегічних підприємств.

По-друге, не варто думати, що Київ зможе переіграти китайців і якось їх використати у своїх схемах. Україна і Китай перебувають на різних рівнях можливостей. Політичні навички і досвід китайської цивілізації мають тисячолітню історію, та й зараз Китай –

це важкоатлет на світовій арені. Тому з якого боку на нинішні дії української влади на китайському напрямі не дивися – всюди побачиш безглуздя.

Водночас слід наголосити, що США і Європейський союз активно працюють з Китаєм. Для КНР Сполучені Штати – перший торговельний партнер. А Китай є найбільшим торговельним партнером для ЕС. Офіційні інвестиції Пекіна в Америці становлять близько 80 млрд. дол. а в ЕС лише за 2020 рік – 6.5 млрд. євро, де основний бенефіціар – Німеччина (30 відс.).

Певна річ, ніхто не говорить, що Україна повинна відмовитися від співпраці з Китаєм. Усе можливо, коли йдеться про взаємний прозорий бізнес, а не про зречення від стратегічних інтересів.

Китайська кабала і російське щастя

Очевидно, якщо ми посваримося з Вашингтоном, то він, а потім і його європейські союзники можуть залишити нас з Москвою наодинці. При цьому для Києва важливо зрозуміти – для Китаю лояльність Росії зараз важливіша, тому він навряд чи стримуватиме її агресію в Україні.

Також є правдою, що з Китаєм дуже складно працювати. Тому це потрібно робити з розумом і без зайвих емоцій. Наприклад, не варто надто спокушатися на китайські кредити – щоб потім розраховувати землею чи стратегічними підприємствами. Киргизія, Таджикистан, Кенія і чимало інших країн уже мають проблеми виплат за китайськими кредитами.

Еге ж, дай китайцям палець – вони відірвуть цілу руку. У 2017 році Шрі-Ланка віддала Китаєв стратегічний морський порт Хамбантота в оренду на 99 років, бо не змогла виплатити 1.3 млрд. дол. кредиту, витрачених на його будівництво. Загальний борг Коломбо перед Пекіном становить 8 млрд. дол.

Борг Венесуели перед Китаєм вже досягає 19 млрд. дол. Китай використовував цей чинник, щоб укласти з латиноамериканською країною вкрай не вигідну для Каракасу угоду про постачання залізної руди. У 2009 році венесуельці отримали 1 млрд. дол. кредиту і зобов'язалися надати Китаєві майже 43 млн. тонн руди. Проте якби Венесуела просто продала сировину на світовому ринку, то заробила б 4 млрд. дол.

Пакистан – основний реципієнт китайських інвестицій у Центральній Азії. Оприлюднена сума інвестицій Китайсько-пакистанського економічного коридору становить 46 млрд. дол. Хоча інфраструктура будується в Пакистані, інтереси Пекіну превалюють – наприклад, 91 відс. прибутку від діяльності порту Гвадар, побудованого в рамках проєкту, йде саме китайській стороні.

Маленька африканська країна Джибуті розташована біля Бабель-Мандебської протоки, через яку пролягає морський шлях з Європи в Азію й Океанію. Починаючи з 2000 року, Джибуті почала позичати в Пекіні, а 2018-го борг країни перед Китаєм вже склав 1.2 млрд. дол., або 80 відс. Внутрішнього валового продукту.

Рік перед тим Пекін відкрив у Джибуті свою першу закордонну військову базу, витративши на її будівництво 0.6 млрд дол. Чорногорія позичила 1 млрд. дол. у Пекіну для побудови автомагістралі. Потім у країні, населення якої становить ледь більше 600 тис. осіб, виникли проблеми з виплатою боргу. Дорога повинна з'єднати глибоководний чорногорський порт Бар і сербську столицю Белград як частина „Одного поясу, одного Шляху“. Представники чорногорського громадянського суспільства побоюються, що Пекін може зажадати від їхньої країни віддати стратегічний порт через нездатність Подгориці повернути борг. Ба – більше:« згідно з двосторонньою угодою, Китай може отримати суверенітет над певною частиною території Чорногорії, якщо виникнуть фінансові проблеми.

У контексті підписаної Києвом і Пекіном міждержавної угоди про інфраструктурне будівництво необхідно акцентувати увагу на двох складових. Перше: Китай має немалі проблеми з перевиробництвом, тож намагається багато будувати за кордоном – для цього в дає кредити іншим державам, і на ці гроші китайські компанії будують там інфраструктуру. Це наріжна ідея китайської ініціативи „Один пояс, один шлях“. Частина кредитних грошей також іде національним підрядникам, створюючи робочі місця для місцевих. Проте часто стається так, що все забирають китайські підрядні структури.

Друге: уряд України покищо не оприлюднив самого тексту угоди. Це насторожило громадськість. Адже з 2014 року стріомко збільшилася кількість договорів Китаю з іншими країнами, де присутні положення про конфіденційність – у 39 угодах зі 100. Згідно з

цими секретними умовами, країна-позичальник не може реструктуризувати борг перед Пекіном з іншими міжнародними кредитами, а також є політичні вимоги – в разі розриву взаємин з КНР країна-боржник негайно має виплатити Пекінові всі кредити.

Все ж не варто категорично відмовляти китайцям – важливо просто чітко окреслювати межі. Києву слід сказати Пекінові що ми можемо бути один одному корисні в багатьох напрямках. Що Україна готова вести бізнес з Китаєм, однак, цей бізнес не повинен стосуватися наших геополітичних інтересів і підривати наші стратегічні виробничі галузі.

І тут є добрий приклад – Польща. Варшава – партнер Пекіну. Вона за 20 років отримала 2.2 млрд. дол. китайських інвестицій. Польща наразі є активним учасником „Одного поясу, одного шляху“ – через країну в Західну Європу пролягає залізнична гілка „ОПОП“, на яку припадає 90 відс.перевезень між Китаєм і ЕС. Крім того, Варшава - учасник китайського механізму співпраці зі Східною та з Центральною Європою під назвою „17+1“. Польща змогла реалізувати свій транзитний потенціал у глобальній китайській ініціативі.

При цьому Варшава залишається союзником США і не продає Китаєві своїх стратегічних активів.

Київ

Брет СТИВЕНС

І КИТАЙ ТЕЖ НАС НЕ ПОХОВАЄ

Останні два роки страждань лаконічно підсумував видатний шахіст Гаррі Каспаров: „Китай подарував нам вірус, а вільний світ дав нам вакцини”.

Щоб визнати це, не конче бути прихильником теорії лабораторного походження ковідної пандемії: якби у вирішальні перші дні кризи китайські чиновники не намагалися все приховати, можливо, був би шанс стримати вірус. Натомість уряд Китаю почав з брехнії відтоді бреше далі – на шкоду суспільному здоров'ю в цілому світі. А до того ж, продає біднішим країнам світу вакцину сумнівної якості.

Ці факти варто мати на увазі, бо Комуністична партія Китаю відзначає своє 100-річчя пишним засвідченням своєї потужності. Сі Цзіньпін, найбільш войовничий і репресивний китайський вождь з часів Мао Цзедуна, виступив з промовою, в якій проголосив „велике омолодження китайської нації”, одночасно прославляючи повний контроль партії над політикою країни. Він попередив,

що ті, хто спробують „залякувати, пригнічувати або поневолювати“ Китай, „розіб'ють свої голови об велику сталеву стіну”.

Насправді ж ніхто не намагається залякувати, пригнічувати або поневолювати Китай. Століття принижень давно закінчилось. Нещодавно минуло 50 років з дня таємної візити Генрі Кісінджера до Пекіну, тоді він поклав початок тривалим понадпартійним американським зусиллям, щоб допомогти витягнути Китай з глибин, в які його втопило катастрофічне керівництво Мао. Ці зусилля, з одного боку, увінчалися успіхом, перетворивши одну з найбідніших країн світу в одну з найбагатших.

З іншого боку, ці самі зусилля провалилися. Пекін не скористався зростанням економічного багатства для збільшення політичної свободи. Він не застосував свій вступ до так званого „заснованого на правилах світового порядку”, щоб грати за правилами. Коли він обіцяв Гонконгові „одну країну, дві системи”, то зовсім не збирався це виконувати. На тлі крадіжок інтелектуальної власності світових масштабах неможливо вірити в „долове та академічне” партнерство з Пекіном. Він перетворив свої схеми розвитку у вразливих зарубіжних країнах від Еквадору до Чорногоріїв односторонню експлуатацію, а не міцну основу взаємної доброї волі.

Нестримна поведінка Пекіна створює йому видимість сили. Це кліше, нібито піднесення Китаю „незупинний” – так само, як нібито безупинним було зростання Німеччини трохи більше століття тому. З цього мало б випливати, що світ просто повинен погодитися зі зрослим списком його вимог, включаючи морські претензії на Південно-Китайське море і возз'єднання (за необхідності – й силою) з Тайванем.

Але видимість сили зазвичай приховує реальність слабкості – невидимі тріщини за імпозантними фасадами.

Для Пекіна суть тріщин у тому, що режим заснований на брехні. І це не тільки історична брехня – така, як відсутність промови Сі будь-якої згадки про Великий китайський голод, культурну революцію та інші звірства, під час яких Мао вбив близько 80 мільйонів своїх громадян І це не тільки політична брехня – така, як агресивна пропагандистська кампанія Пекіну з метою приховати злочини стосовно людських прав уйгурів Сінцзяну.

Справжня проблема з брехнею полягає в тому, що режим, який безупинно бреше іншим, в кінцевому підсумку бреше і самому

собі. Як писали Стівен Лі Маєрс і Кріс Баклі, місцеві чиновники охорони здоров'я в Ухані „приховували інформацію про випадки захворювання“, побоюючись викликати гнів центрального уряду. Пекін дізнався про спалах лише від активістів, які опублікували документи в інтернеті. Приблизно така ж ситуація і з іншими аспектами китайського управління.

Це не нова проблема. „Правителі тоталітарних країн, звичайно, хотіли б володіти правдивою інформацією, але вони знову і знову неминуче стають жертвами своєї власної брехні і зазнають несподіваних поразок, – писав польський філософ Лешек Колаковський у 1983 році. – Потрапивши в пастку, створену ними самими, вони намагаються знайти незграбні компроміси між власною потребою в правдивій інформації і виробництвом – у квазіавтоматичному режимі – брехні для всіх, у тім числі самих виробників“.

Неможливо передбачити, як саме власний апарат брехні Пекіну в підсумку зруйнує цю систему. Але нема жодних сумнівів, що він кардинально знесилює систему в цілому. Правда у вигляді точної інформації є необхідною для прийняття правильних рішень. Правда у формі політичної чесноти є необхідною для створення соціальної довіри, що є основою здорового суспільства. Китайському режиму бракує обох правд.

Вільний світ має свої власні величезні проблеми з дезінформацією і нечесною політикою. Проте у нас усе ще є доволі конкурентний ринок ідей, на який правда знаходить спосіб потрапити. І ми все ще поважаємо політичну чесність, щоб врешті-решт викинути геть ошустів. Стосовно ж вакцин, то ми розробили найефективніші – бо ділилися інформацією відкрито, співпрацювали вільно, конкурували чесно, тестували правдиво.

Сі Цзіньпін може думати, що одного дня дисциплінована і керована китайська система похоронить нецілеспрямований несерйозний вільний світ. Колись Нікіта Хрущов думав так само. Це варто пам'ятати в ці часи західних сумнівів у собі.

Про автора:

Брет Стівенс – американський журналіст, політичний коментатор, лауреат Пулітцерівської нагороди.

ЖИВИ, УКРАЇНО, ЖИВИ У ВІКАХ!

6

Любомир ГУЗАР

ЯКОЮ Я БАЧУ МАЙБУТНЮ УКРАЇНУ?

П'ять років тому відійшов від нас незабутній Патріарх Української Греко-Католицької Церкви, великий українець-соборник, один з найвпливовіших духовних провідників сучасної України Любомир Гузар (23 лютого 1933-го – 31 травня 2017-го). Його глибоко християнське життя, його погляди і переконання назавжди залишаться для нас безцінною наукою і джерелом несхитної віри в рідний народ, віри у здатність українства подолати тяжкі ментальні і психологічні спадки підневільного минулого.

Про це яскраво свідчить подана нижче одна з останніх публікацій цього рідкісного автора.

Мені часто доводиться чути запитання: якою я бачу майбутню Україну? Коли вже закінчиться період переходу від радянської дійсності?

Якою могла б бути відроджена Україна, можна обговорювати. Можна теж роздумувати, якою вона повинна бути. Але не так легко сказати, якою вона буде. Автор цих рядків не сумнівається, що Українська держава після довгих періодів поневолення, після завзятих змагань і багатьох жертв таки буде. Та якою вона буде? Якщо слухати політиків-популістів, то вона буде такою, що кращої собі годі уявити. Одначе, якщо об'єктивно оцінити те, що чинять відповідальні особи, то дочекаємося, навпаки, чогось дуже малого.

Якою буде наша рідна Україна – залежить від нас, від кожного з нас. Що маю на думці? Усе залежить від того, скільки добра ми бажаємо всім громадянам нашої Батьківщини і скільки зусиль готові докласти, щоб те всенародне благо стало дійсністю. Не милозвучні слова, а конкретні позитивні вчинки – це основа відповіді на поставлене запитання. Іншими словами: Україна буде такою, якою ми її зробимо. Хочу підкреслити – ми, усі ми, на служінні правди, добра і краси.

Кожний громадянин повинен старатися якнайкраще виконувати свої завдання. При цьому слід пам'ятати, що кожний з нас також неповторний і має особливі таланти: те, що може зробити одна особа, не зробить за неї ніхто інший. Отже, якщо людина не виконає свого життєвого завдання, не зробить того, що тільки вона може зробити, то це завдання буде невиконаним. Цю думку прекрасно сформулював наш поет Іван Франко: „Кожний думай, що на тобі мільйонів стан стоїть, що за долю мільйонів мусиш дати ти одвіт”.

Тож шановні й дорогі брати і сестри, хоч би ким ми були, виконуймо своє життєве завдання, здійснюймо те добро, якого прагнемо для себе і для всіх. І тоді Україна нашого майбутнього буде для нас справжньою Батьківщиною.

Усе сказане вище цілком самозрозуміле. Хтось зауважить, що це все теорія суспільного життя, з якою важко не погодитися. Проте, шановні й дорогі читачі, я готовий проілюструвати (принаймні в загальному) практичний бік наших змагань, бо завжди існує та небезпека, що ми, захопившись теорією, недобачаємо практики. Відразу хочу натякнути, що практика – це ми.

Так сталося, що через несприятливі життєві обставини в нашому народі з'явився небувалий жертвний дух. Його носіями стали воїни-добровольці та волонтери. Відбулося те, чим справді можна захоплюватися. Але в цьому прихована певна небезпека: дивлячись на героїв, ми, пересічні громадяни, забуваємо про власну - може, не таку героїчну, роль у розбудові великої держави. Немає сумніву, що досягнення і служіння вищезгаданих жертвних людей дуже важливе і цінне для нашого дальшого розвитку.

Однак, хочу наголосити, це не все. Крім них, майбутню Україну, якою будемо пишатися, мусять будувати також і так звані пересічні громадяни. Хто вони, наведу кілька прикладів: суддя, який пильно захищає права громадян; сумлінний поліцейський, який дбає про безпеку громадян; викладач, який заохочує студентів до інтелектуальної праці; вчителька, яка дає відчуття учням, які вони для неї важливі та дорогі; працівник міської ради, який сумлінно готує потрібні документи для співгромадян; підприємець, який використовує тільки якісну сировину для приготування харчових продуктів; водій, який належно готується сам і готує свій транспорт, щоб безпечно перевозити пасажирів; двірник, який дбає, щоб вулиці його міста були чисті, тощо. Особливо треба ще згадати тих, які чесно і пунктуально платять податки. При цьому – жодних хабарів.

Якщо представники перелічених професій та інші громадяни нашої Батьківщини будуть мати шире бажання чесно працювати – майбутнє Української держави є більш ніж запевнене.

Андрій РИБАЛКО

УКРАЇНО, ВПЕРЕД!

Колись ми мріяли про Україну для себе, тепер мріємо для наших дітей і онуків. Якою вона є і якою повинна стати?

Незалежна Україна – це вже не мрія радикалів і романтиків, а реальність, з якою треба рахуватися. До 2014 року ми пишалися й водночас комплексували, що наша незалежність далася нам безкровно. Тепер же маємо націю, яка за волю вміє проливати кров свою і чужу. Ми знаємо ціну свободи та права самостійно визначати свою долю. Я впевнений, що в Україні й українців – велике майбутнє. Але щоб це майбутнє стало такою ж реальністю, як і наша Незалежність, нам варто подивитися чесно на стан речей та спробувати спрогнозувати, як розвиватимуться події у світі.

Відсутність мети й амбіцій

У 1991 році ми отримали державу з третім ядерним арсеналом у світі. Тоді були всі підстави розраховувати, що за короткий час Україна буде однією з провідних держав Європи.

Більше ніж 20 років українські політики витратили на суспільну дискусію про інтеграцію: з Росією чи Європою? У цей час держава, мов буриданів осел, залишалася на місці.

Через три десятиліття головним намітом України залишається вступ до Європейського союзу. Утім, ніхто не знає, коли це станеться й чи станеться взагалі. Європейська інтеграція стала заміником віри в комунізм, як в пізньому СРСР. На рівні еліт у неї давно всерйоз ніхто не вірить, але для народних мас необхідна віра у світле майбутнє. Тож це майбутнє офіційно оголосили європейським.

Державний апарат

Незалежна Україна успадкувала від УРСР всі державні інституції. За 29 років вони остаточно деградували. Реформа старих і створення нових проходить надзвичайно повільно й зазвичай відбувається під тиском західних партнерів.

Олігархат

У багатьох країнах світу держава та великий бізнес є природними союзниками. Підприємці потребують ефективного уряду, який просуватиме їхній бізнес на міжнародних ринках. В Україні фінансово-промислові групи звикли використовувати слабкість державних інституцій для короточасних прибутків. На кожних виборах вони приводять у владу власні політичні сили для відстоювання особистих економічних інтересів. Водночас жоден олігарх не бере на себе відповідальності за стан справ у державі. За 30 років в Україні змінилися десятки партій, але лишилися ті ж самі фінансово-промислові групи.

Суспільство

Провал гуманітарної політики, яка покликана об'єднувати суспільство навколо державницьких цінностей, створив передумови для анексії Криму й окупації частини Донбасу Російською Федерацією.

Українську державу від краху рятують широкі верстви активних і національно свідомих громадян. Завдяки їм у 2013 році було стверджено європейський цивілізаційний вибір. А у 2014-2015 роках завдяки широкому добровольчому та волонтерському руху

був зупинений військовий наступ Російської Федерації. Саме цей рух є справжнім гарантом суверенітету України.

Ідеологічні тенденції

Україна здобула незалежність на хвилі поширення в світі ліберальних ідей в епоху постмодерну. Практично водночас Френсіс Фукуяма написав „Кінець історії та остання людина”. Він стверджував, що поширення у світі ліберальної демократії західного зразка свідчить про кінцеву точку еволюції людства. Саме з таким порядком денним у світі утворилася та розвивалася українська держава.

Сьогодні навіть найзатятіші апологети ліберального світового порядку визнають кризу. Однією з причин є те, що головною цінністю для сучасної версії лібералізму стала не свобода, а рівність. Уряди та політичні партії західних держав останнім часом занадто акцентували політику на покращення становища „дискримінованих”. За своєю суттю сучасний лібералізм є лівим.

Водночас у мовчазної більшості населення складається враження, що їхні проблеми менше турбують уряд, ніж права мігрантів чи сексуальних меншин. Саме тому зараз у світі спостерігаємо успіхи правих партій та можемо говорити про початок глобального „правого повороту”.

Людина і технології

Кожен може спостерігати, як товари та технології з кожним роком стають дешевшими, а послуги стають дорожчими. Одним з найголовніших ресурсів держави стають не лише природні ресурси й технології, а також людський капітал: рівень освіти громадян, їхній стан здоров'я, рівень конкурентної спроможності.

У всіх розвинених державах коефіцієнт народжуваності менший, ніж дві дитини на одну жінку. Світ стоїть на порозі демографічної кризи. Це зумовить крах пенсійної системи. Кількість осіб, які потребують допомоги, перевищить кількість тих, хто працює. Розвинені держави залучатимуть усе більше робочої сили з-за кордону. Однак, мігранти не зможуть швидко інтегруватися до західних суспільств, що посилюватиме соціальну напругу.

В нинішніх умовах Україна виступає країною-експортером людей. Сьогодні українець – ідеальний мігрант з досить високим

рівнем освіти та низькою національно-культурною ідентичністю і готовністю до асиміляції.

У ХХІ ст. однією з найголовніших конкуренцій буде конкуренція за людський капітал. Лише перехід економіки України на новий технологічний рівень, підвищення рівня життя та зміцнення національної ідентичності врятує українську націю від зникнення та розчинення. Щоб зробити Україну успішною, необхідно наступні десятиліття присвятити консолідації суспільства, вироблення культури ефективної взаємодії між громадянами та створенню безпечного й екологічного простору. Наша місія – стати прикладом для інших держав.

Самобутність

Перед нами стоїть вибір: зберегти себе, свою ідентичність або жити чужими правилами, традиціями, сенсами.

Досвід інших народів свідчить: збереження самобутності не гарантує розвитку, однак без самобутності розвиток неможливий. Ми не можемо дозволити собі ні розчинитися в глобалізованому світі, ні перетворитися на культурну резервацію. Ми маємо перейти від збереження самобутності до її поширення у світі. Український успіх – це поширення українського культурного продукту.

Мова має перетворитися з чинника роз'єднання на чинник об'єднання суспільства. Не існує іншої мови, яка могла б об'єднати український народ, окрім української. Українська мова має стати спочатку мовою еліт, а згодом мовою переважної більшості громадян. Це завдання на десятиліття.

Плекаючи національну свідомість, необхідно також зміцнювати серед українців європейську ідентичність. „Україна – це Європа“ має перетворитися з гасла на факт, утверджений у масовій свідомості. Наш європейський шлях розпочався з заснування античних полісів на території нинішньої України й утвердився з Володимировим Хрещенням. Україна є невід'ємною частиною європейської цивілізації.

Водночас ми не маємо права обмежувати європейську ідентичність, ототожнюючи її виключно з Європейським союзом. ЕС – це всього лише одна з форм інтеграції європейських держав. Невідомо чи існуватиме ЕС у нинішній формі через десятиліття, коли, згідно з прогнозами, Україна отримає право вступу. Однак, ми ма-

ємо налагоджувати ефективну співпрацю з європейськими державами вже зараз. Насамперед із найближчими західними сусідами у форматі Тримор'я чи Балто-Чорноморського союзу.

Мораль

Усвідомлення цінності життя, гідності та свободи людини як творіння за образом та подобою Бога, стоїть наріжним каменем європейських та українських цінностей. Саме усвідомлення цінності людини та її відповідальності перед Богом є запобіжником як від тотального колективізму й авторитаризму, так і саморуйнівного егоїзму й індивідуалізму.

Українці мають унікальну рису: об'єднуватися для вирішення проблем, не покладаючись на владу. Волонтерський рух 2014-2015 років не має аналогів у світі. Маємо культивувати об'єднання зусиль українців для вирішення проблем на найменш можливому нижчому рівні.

Маємо навчитися довіряти один одному. Тримати слово, дотримуватися єдиних правил гри: законів, угод, домовленостей.

Церква має стати самостійною суспільною силою, а не маргінальним суспільним інститутом чи державним „міністерством духовності“. Мають з'явитися політики, які своїми діями утверджуватимуть християнські цінності, а не одноразовими показовими акціями напередодні виборів.

Інновації

Наука й освіта мають стати пріоритетом державної політики. Слід згадати, українці – винахідники космічних ракет і першого в Європі комп'ютера. Але наші найбільші успіхи мають бути в майбутньому.

Необхідно запровадити неомагдебурське право – створити на території України вільні міста з мінімальним оподаткуванням та особливим правовим режимом для створення новітніх технологій. Безпеку таких міст забезпечуватиме українська армія.

Довкілля

Історія знає приклади, коли недалекоглядне використання ресурсів призводило до краху культур і народів. Однак, у сучасному глобалізованому світі екологічні проблеми стають спільними

для всього людства. Маємо об'єднуватися з іншими державами для подолання світових проблем. Відмова великих держав від відповідальності за екологію змушує менші народи зосередитися на збереженні довкілля хоча б на своїй території. Чисте повітря, вода та земля – це один з найголовніших ресурсів майбутнього. Маємо підтримувати й розвивати екологічну свідомість населення, а також проводити далекоглядну екологічну політику.

Україна – не територія. Україна – край, який ми успадкували від наших предків і який маємо зберегти для наших нащадків.

Україна заслуговує на більше, ніж ми маємо зараз. Наші попередники здобули незалежну державу. Ми ж зобов'язані зробити її успішною!

Віталій ПОРТНИКОВ

ВІДРОДЖЕННЯ ПОЧАЛОСЯ З МАЙДАНУ

Презентуючи у Львові свою книжку „Дзвони Майдану“, український публіцист та письменник Віталій Портников виступив з лекцією, текст якої пропонуємо нашим читачам.

Про поінформованість

Якщо ти не цікавишся життям тих, хто хоче тебе загарбати, їм тебе загарбати набагато легше, бо ти беззбройний, бо між вами стіна неінформованості. Це одна з причин російсько-українського цивілізаційного конфлікту як такого – Росія ніколи не цікавилась Україною і не розуміє її, українці ніколи не цікавились Росією, хоч розуміють ці інтенції краще. Коли той, хто не розуміє, зустрічається з тим, хто не цікавиться, це вже конфлікт цивілізацій, що ми сьогодні спостерігаємо на нашому кордоні і що призводить до окупації нашої території.

Про архаїку

Дзвони Михайлівського собору в Києві – це як портрет України. І України революційної, і України, що піднімається на ноги, і України, якщо хочете, музейної. Багато хто не хоче говорити, що ми певною мірою живемо в політичному музеї, в світі архаїки, що ми відстаємо від сучасної Європи. Але ви подумайте – якби ми були сучаснішими, може, нас вже взагалі не було б. Може, ми були б уже частиною Російської імперії, у тому чи іншому її вигляді. Насправді архаїчні традиції, зв'язок з Церквою, саме українське село, що набагато укоріненіше в традиціях, ніж „русская деревня“ – все це дало українцям можливість зберегтись, незважаючи на голодомори, на більшовизацію, на поразку в громадянській війні 1918-20-го років, зберегтись як окремій нації, і дочекатися моменту, коли ця нація змогла вийти на світову політичну арену як самостійний чинник.

Про політичну націю

Нам пощастило набагато більше, ніж багатьом європейським народам, які, можливо, прагнуть до своєї державности, але годні її не створити і врешті-решт можуть розчинитися серед сильніших народів. Українцям вдалося дочекатися моменту, коли вони перетворились на політичну націю, коли це перестало бути виключно питанням етносу та самозахисту. Після 2014 року люди інших національностей почали називати себе українцями.

Про майбутнє

Якщо ви хочете знати, що відбуватиметься далі в світі, то вам не потрібно для цього читати science fiction чи якісь такі популярні речі, варто просто взяти Біблію і прочитати її з кінця до початку. Тому що ті, хто унормовував цю велику книгу, не могли бачити Бога, але вони бачили свій ідеал людини – людини-творця. І наша з вами цивілізація наближається до цього ідеалу. Якщо ви хочете знати, якою буде людина недалекого майбутнього, подивіться на те, яким був Господь у перших розділах Біблії, коли творіння почалося, подивіться, які проблеми були у Бога, коли він творив світ і створив його. Ці ж проблеми скоро будуть і в людини – з штучним розумом, з штучними органами, з стосунками з технікою. Як складно йому з цим всім було, як складно нам з цим буде. Це ци-

вілізаційні виклики найближчих десятиріч, а ми до них не готові, бо думаємо, що завжди будемо жити в тому світі, де жили в XX столітті.

Про час

Для нас ХХІ століття почалось щойно з перемогою Майдану, ми тільки починаємо у ньому жити. І так багато наших людей хочуть залишитись ще в ХХ столітті. Але неможливо залишитись у минулому. Цього не розуміють росіяни, які хочуть якимось законсервувати, зупинити час, і багато хто з нас також думає, що час зупиняється. Хтось зараз думає, що може зупинити час в 2014 році, а час іде вперед. Країна змінюється, люди змінюються. Нам потрібно не просто встигати за змінами, а усвідомлювати їх, очолювати і допомагати країні рухатись швидше.

Про відповідальність

Зусилля не окремої людини, а вибір громадян допомагає так чи так прискорити або загальмувати цей історичний процес. Від нас залежить, чи буде Україна такою, як ми хочемо її бачити. Я вас переконую – буде. Від нас залежить, чи побачимо ми це самі, чи час загальмується настільки, що це побачать наші діти та онуки. Я б дуже хотів, щоб ми були учасниками і свідками, а не лише мрійниками.

Про президента

Я не можу говорити, за кого вам голосувати. Це ваш особистий вибір. Я можу сказати, яким, на мою думку, має бути президент України. Він має бути державним діячем, професіоналом, ставити інтереси держави понад своїми. Він має бути людиною, зацікавленою в тому, щоб ця держава розвивалась і здатною нею керувати у межах тих повноважень, що в нього є. Хто відповідає цим критеріям, маєте вирішити ви.

Ви самі маєте вирішити, хто вам друг, а хто вам ворог. Ідеальних кандидатів немає, але є такі, хто може виконувати президентські обов'язки. І їх 10 чи 15 осіб. Питання в тому, якої якості будуть ці люди. Це ви маєте вирішити. Президенти бувають добрі і погані. Ми зараз ділимо на здатних і нездатних. Це не одне і те ж.

Про парламентські вибори

Я вірю в парламентську республіку в Україні. Бо українці вірять тільки в себе, свою сім'ю і в свою думку. Вони можуть в понеділок обрати гетьмана, а у вівторок вже його ненавидіти. Навіщо вам влада, яка має авторитет? Вам потрібна влада, яка ухвалює рішення.

До моменту, поки ви самі не будете фінансувати політичні партії, ці партії будуть залишатись проектами великого бізнесу. Потрібно, щоб українці самі почали фінансувати політичні сили. Коли вони це можуть зробити? Коли у них з'явиться власність. Коли у них буде власність, за яку вони будуть вболівати? Коли завершаться економічні реформи. Коли завершаться економічні реформи? Коли міжнародні кредитори притиснуть нашу державу до стіни так, що вона буде змушена проголосувати за все те, чого не хоче більшість українського населення. Скільки на це потрібно часу? 10-15 років. Може менше, але в будь-якому разі треба готуватися до довгої дистанції. Не думайте, що в політиці все можна вирішити шляхом одних виборів або за один рік. Тим більше, ми перебуваємо в часі популістського мейнстріму, нам треба його пережити, і це абсолютно нормально.

Про зміну поколінь і перехідний період

Наш перехідний період закінчиться тоді, коли діти, які пішли до школи в 2014 році, отримають виборчі права. Тому що їх інакше почали вчити, в іншій атмосфері. Для них змінились не лише освіта і життя, але й вектор – з східного на західний. У них не було російської „попси“, російського кіна і серіалів. Це, звісно, не завершення культурної орієнтації, але все ж. Отже, нам потрібно дожити до 2025-2028 року. Це буде якісна зміна самого складу виборців. Частина людей, народжена в СРСР, зникне з виборчого поля, а велика частина людей, народжена в Україні, до цього поля прийде. І ці люди у своїй більшості будуть інакші.

Богдан ФУТЕЙ

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА – НЕВІДКЛИЧНА ЦІННІСТЬ

В молодих демократіях, а Україна покищо все ще належить саме до цієї категорії держав, найпекучішою суспільною проблемою є Верховенство Права. На перший погляд, це питання цілком зрозуміле, й кожен громадянин скаже, що тут йдеться про закони, їхню справедливість і рівність перед ними усіх членів суспільства. Це правда, але навіть у державах, де демократія давно утвердилася і вже слугує прикладом для інших, правнича галузь потребує постійного уточнення та дальшого вдосконалення. Ця праця триває ще з часів Платона, який залишив нам таку коротку і нібито ясну формулу правової держави: „Закон є господарем уряду, а уряд є його слугою“.

Є різні за повнотою і вичерпністю характерні ознаки верховенства права. Зосереджусь на тих, котрі маю за найважливіші.

Верховенство права означає, що всі особи (прості громадяни чи державні службовці) підлягають законові. Абсолютно ніхто, жодна людина, попри свій соціальний статус, не є над законом. Джерело права – самі люди.

Справедливість як поняття виявляється в міжособистісному судочинстві, а воно засноване на стандартах та обов'язкових процедурах.

Далі йдуть фундаментальні свободи особистості (свобода слова, мирних зібрань, свобода преси, свобода віросповідання, рівні можливості для всіх, безпомилковий процес правосуддя, прав людини на захист та незалежний суд).

Без судів, покликаних забезпечити дотримання прав людини, особливо тих, що стосуються меншин чи непопулярних груп, багато положень Конституції нічого не значитимуть.

Також верховенство права передбачає політичну систему, засновану на розподілі повноважень і на „противагах“.

Нерешті, верховенство права неможливе і навіть немислиме без незалежного суду.

Отже, в моєму розумінні верховенство права – це те досягнення, котре збігається з сутністю демократії і, крім своєї самоцінності, веде країну до розвитку – соціально-політичного, соціально-економічного, культурного і т. д.

На час відновлення незалежності Української держави у 1991 році я як американський правник вже мав досить значний досвід, щоб зрозуміти, в якій ситуації перебуває судова система постсовєтської України, і загалом її законність. А як людина, свідомо своєї кровної і духовної належності до української нації, я щиро бажав допомогти Україні у цій підставовій сфері утвердження демократії.

Отож коли наша сенатська Комісія з верховенства права звернулася до американських суддів з закликом допомогти колишнім совєтським і східноєвропейським країнам у запровадженні демократичної правової системи, на цю шляхетну пропозицію погодився майже 200 суддів і, звичайно ж, я також.

Безпосередньо то була праця з проєктування нової Конституції України і судової реформи. За президентства Леоніда Кравчука я був радником робочої конституційної групи і разом з Україною з величезною радістю і гордістю пережив історичний день 28 червня 1996 року – день ухвалення Конституції незалежної Української держави. Особисто для мене то була подвійна радість: ця знаменита подія припала на мій день народження.

Цей документ переводив у практичну площину бажання українців здобути демократичні права і на них будувати незалежну республіку. Конституцію схвалили найавторитетніші міжнародні організації, включаючи Венеціанську комісію.

Щодо судової реформи, то вважаю, що на той час вона була добре написана, але не все в ній виконано. Кожен новообраний президент в Україні намагався внести якісь зміни у законодавство і судову систему. Наприклад, за президента Віктора Ющенка весь час обговорювалися зміни до Конституції. При цьому уряд не хотів дотримуватися процедури внесення змін і прийняття нової Конституції, хоча така процедура була визначена в Основному Законі.

Про правне поле України за Віктора Януковича взагалі немає сенсу говорити.

Але за президента Петра Порошенка почала працювати нова Конституційна комісія, і я знову був її консультантом. Тож цього разу зміни справді були зроблені, хоч не з усіма з них я погоджувався.

У відборі суддів брали участь Вища кваліфікаційна комісія суддів, Громадська рада доброчесності і тоді ще Вища рада юстиції. За часів П. Порошенка Громадська рада доброчесності не з усіма кандидатами була згодна, однак, рішення приймала Вища рада юстиції, і в цілому можна сказати, що відбувався саме той процес, який мав відбуватися.

Кількість суддів Верховного суду була збільшена до 193 суддів. На мою думку, це забагато. Верховний суд у Сполучених Штатах Америки має тільки дев'ять суддів. Тож я вважав, що в Україні вповні вистачило б 21 судді.

У 2018 році українська влада ухвалила рішення створити Вищий антикорупційний суд. Звісно ж, це не суперечить демократії, але водночас я переконаний, що всі суди мають бути антикорупційними. Однак, ситуація з корупцією в Україні спонукала чільні правові міжнародні організації, також і Венеціанську комісію, наполягати на створенні такого органу.

Крім цього, законом було визначена участь Громадської ради міжнародних експертів у виборах суддів до Вищого антикорупційного суду. Я вважаю, що чужоземні експерти можуть давати поради з приводу відбору, але у законі визначено, що вони мають і

право вето. Ледве чи це правильно, оскільки це можна витлумачити, як втручання у внутрішнє життя держави.

Далі було визначено, що Україні потрібно близько 6,500 суддів. Наразі ще бракує понад 1,500 суддів. Кандидати на ці посади проходять вже нові тестування.

Судова система потребує вдосконалення, але воно має полягати виключно у все більш гарантованій незалежності судової гілки влади. Тим часом кожний новий уряд, кожен новий президент хочуть зберігати традиційно-соєтський контроль на суддями. Саме з цією метою змінено кількість суддів Верховного суду, порядок проведення конкурсу на зайняття посад у Вищій кваліфікаційній комісії суддів і у судах, порядок залучення експертів. Такі постійні зміни системи не дають суддям можливості якісно працювати.

Колись я мав зустріч з головою Конституційного суду. Ми з ним розмовляємо, заходить секретар і каже, що президент кличе голову. І голова негайно біжить, як безправний слуга на наказ пана. Така „незалежність“ у нас в Америці неможлива.

Якщо в країні немає незалежних суддів, то немає і верховенства права.

Судова влада, отже і кожен суддя зокрема, повинні діяти як представники гілки влади рівноправної і незалежної від інших гілок. Судді тоді незалежні, коли не зв'язані з іншою гілкою влади чи політичною партією. Дуже важливо, щоб суди мали юрисдикцію і можливість обмежувати законодавчу чи виконавчу владу, тлумачивши закони та офіційні акти, визнаючи їх неконституційними, коли вони зменшують права громадян.

Добре відомо, що для того, аби нове законодавство запрацювало на повну силу, потрібний певний час, бо це дуже складний процес. Коли ж кожен новообраний президент змінює чинне законодавство, то часу потрібно значно більше, а що ще гірше – законність тоді послаблюється, розмивається. А найгірше, і це є вже хронічною хворобою в Україні, – бажання влади, зокрема президента, впливати на суддів.

Є дві грані незалежності суддів. По-перше, вони повинні бути чесними посередниками, тобто абсолютно незалежними та не-втральними щодо сторін. По-друге, судова влада, а значить і кожен суддя зокрема, повинні діяти як представники гілки влади рівно-

правної і незалежної від інших гілок. Судді незалежні, якщо вони не є зв'язані з іншою гілкою влади чи політичною партією.

У США є три гілки влади, і одна є незалежною від другої. Постійне втручання в судову владу законодавчої і виконавчої влади створюють дуже великі проблеми. А в Україні це дуже часто відбувається.

І все ж, попри постійні спроби влади втручатися у діяльність судів, все залежить від конкретних особистостей суддів, від того, як вони до цього ставляться і як реагують. Ніхто не шануватиме суддів, якщо вони самі себе не шануватимуть. У Сполучених Штатах суддівство є високим професійним досягненням юридичної кар'єри. Бути суддею означає бути на одній з найбільш шанованих посад в американському суспільстві. Через повагу до суддів суди мають великий авторитет та довіру людей. У 2017 році „The Gallup Poll“ проводив опитування щодо оцінки федеральної судової системи, і воно показало, що 68 відс. громадян схвалюють рішення федеральних суддів.

Дуже важливе значення має Кодекс суддівської етики. Суддя завжди має утриматися від рішення, коли дана конкретна справа викликає бодай найменший сумнів. У такому випадку найліпшим виходом з ситуації є передати справу іншому судді.

Незалежність усіх трьох гілок влади повинна активніше і глибше пропагуватися „четвертою гілкою“ – незалежною пресою. Згадаю один приклад з України – стосовно відомої діячки з галузі охорони здоров'я доктора медицини Уляни Супрун. Понад два роки вона з великою сумлінністю виконувала обов'язки міністра охорони здоров'я України. І раптом, неочікувано для журналістів, справа дійшла до суду. Бо, згідно з законодавством, ніхто не може бути „в.о. міністра“ понад певний термін. Тому суд виніс відповідне рішення. А що написала преса? Що суд хоче позбутися такої чудової людини, що д-р Уляна Супрун має відмінну програму і повинна дістати можливість втілити її повною мірою. Однак, предметом судового розгляду була у цьому конкретному випадку не професійна діяльність, а тільки сам факт порушення закону про порядок призначення на посаду міністра. Суд має діяти відповідно до закону і ніяк інакше, а преса зобов'язана висвітлювати події, виходячи з цього самого закону, а не з домислів.

Подібні проблеми виникають і в інших державах. Власниками засобів масової інформації є певні люди, нерідко вони є політично заангажованими, тому чинять тиск на журналістів, щоб ті догоджали певним політичним силам. Чесна журналістика повинна рішуче поборювати будь-яке зазіхання на свободу слова і його правдивість. Для Української держави це особливо важливі принципи, без їхнього безумовного дотримання демократія може залишатися лише на передвиборних гаслах.

21 квітня 2019 року вражаючою більшістю голосів президентом України було обрано Володимира Зеленського. Усіма міжнародними спостерігачами вибори визнані демократичними, прозорими та такими, що відповідають усім світовим стандартам. Зі свого боку, хочу особливо наголосити на цьому факті – як спостерігач на цих виборах. Можна навіть ствердити, що ті вибори є прикладом для наслідування в інших колишніх советських республіках.

Міжнародним стандартам відповідали також вибори до Верховної Ради, які відбулися 21 липня 2019 року.

Однак, проблема Верховенства Права залишається гострою. Нова влада відразу ж заговорила про зміни до Конституції, президент Зеленський не виключає проведення всенародного референдуму. Ця заява викликала занепокоєння у багатьох правників – вони остерігають, що у цей спосіб влада може зігнорувати чинні закони, тобто принцип Верховенства Права знову може бути порушений.

Внесення будь-яких змін до Конституції чітко вимагає згоди Верховної Ради і Конституційного суду. Раніше стверджувалось, що стаття 5 Конституції України наділяє народ виключним повноваженням вносити зміни до Конституції. Проте коли парламент 28 червня 1996 року ухвалив Конституцію, право вносити зміни виборці делегували обраним депутатам.

Усі зміни до Конституції підлягають схваленню більшістю в парламенті та, у разі схвалення, двома третинами депутатів на наступній сесії. Деякі зміни, відповідно до статті 156, затверджуються ще всеукраїнським референдумом, який призначається президентом.

Обмеження, передбачені Конституцією, мають на меті запобігти неправомірному тискові на виконавчу гілку. Коли будь-який президент пробує зігнорувати депутатську більшість, має пере-

могли Верховенство Права. Насправді правові засади в Україні не один раз зневажалися. Під час правління Петра Порошенка судову систему та Конституційний суд було успішно реформовано. Тепер фізичні особи можуть безпосередньо оскаржувати конституційність законів. Закон України „Про судоустрій та статус суддів“ набув чинності у вересні 2016 року. У 2018 році парламент ухвалив закон про створення антикорупційного суду. Всі зміни відбувались відповідно до Конституції України, і це є помітним досягненням українського суспільства.

Підсумовуючи, хочу наголосити, що верховенство права і тільки воно є наріжним каменем демократії в цілому світі. Перехід від командно-адміністративної системи до суспільного устрою, що базується на верховенстві права, – це нелегкий шлях, але послідовний розвиток незалежної Української держави, зокрема після всенародної Революції Гідності, дає підстави сподіватися на успіх усіх українських реформ. Це та праця, результати якої наблизять Україну до об'єднаної Європи.

Демократичний шлях розвитку України, Верховенство Право в житті її громадян не має альтернативи.

Про автора:

Богдан Футей – доктор права, Старший суддя Федерального суду претензій у Вашингтоні, округ Колумбія, призначений у травні 1987 року Президентом Рональдом Рейганом. З 1991 року суддя Б. Футей бере активну участь у різних ініціативах, спрямованих на досягнення верховенства права і демократизації в Україні. Він також професор в Українському Вільному Університеті в Мюнхені, та гість-професор катедри права Національного університету „Києво-Могилянська академія“.

ЗАКАРПАТЦІ — ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ США

7

Павло ФЕДАКА

Закарпаття, як і кожен інший куточок української землі, дало Україні і світові низку непересічних особистостей. Чимало з них опинилося, зокрема по Другій світовій війні, у різних країнах світу, також і в США, і тут самовіддано працювали не тільки, щоб вижити у нових краях, але й залишалися вірними культурним традиціям і звичаям своїх предків, свято берегли історичну пам'ять, невтомно орали рідну ниву плугами просвіти, поширювали правду про Україну та її дочірню частку — Срібну Землю.

УЧЕНИЙ, ГРОМАДСЬКИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ДІЯЧ

(До 100-річчя від народження д-ра Осипа Данка)

До когорти славних синів України, вихідців зі Срібної Землі належить і відомий український вчений, громадський, культурний, політичний діяч та благодійник д-р Осип Данко, який на нинішній день є останнім з відомих закарпатців на американському континенті.

Осип Данко народився 12 серпня 1922 року у селі Тросник на Севлющині (Виноградівщині) у родині Андрія Данка. Тут, на березі річки Тиси, в одному з найдавніших сіл Закарпаття (перша письмова згадка про нього зафіксована у 1220 році, минуло дитинство Йосипа. Виховувався на пошані до праці, старших людей, рідної мови і культури, віри і традицій предків. А ще — на народних оповідях, переказах і легендах про старовину.

Стара назва села — Шашвар (шаш — очерет-тросник, вар — замок) вказує на існування у давні часи на території села (або біля нього) укріпленого городища, яке досі не виявлено, але згадується в оповідях і переказах селян.

Навчався О. Данко у Берегівській, а згодом у Хустській гімназії, яка на той час була одним з провідних середніх навчальних закладів Закарпаття. Крім отримання універсальних знань, пройшов тут і школу патріотизму, бо серед викладачів та студентів були національно свідомі українці, серед них — визначний теолог, педагог, просвітянин, письменник і публіцист професор Дмитро Попович. Активно

діяли також „Просвіта“ і Пласт, а саме місто Хуст з листопада 1938 до 15 березня 1939 року було столицею Карпатської України.

Внаслідок окупації Карпатської України Мадярщиною у березні 1939 року для українських патріотів, які залишилися на рідній землі, настали важкі часи. У відповідь на каральні акції мадярських властей у всіх середніх навчальних закладах краю, у тім числі у Хустській гімназії, створюються підпільні організації національно-визвольної боротьби, бібліотеки української історичної і художньої літератури та інше. Молодь, у тім числі Хустської гімназії, до конспіративного крила якої належав і Осип Данко, з великою любов'ю вивчала національну історію, відзначала пам'ятні дати, ювілеї, річниці незалежності України та річниці проголошення незалежності Карпатської України тощо.

Однак, у 1942 року угорські спецслужби натрапили на слід підпільної організації „Юнацтво ОУН“ у Хусті та інших місцевостях краю. Разом з іншими підпільниками був заарештований і Осип Данко, ув'язнений у сумнозвісному Каштель-Ковнері в Мукачеві, де зазнав всіляких принижень і знущань. Згодом військовий трибунал засудив його до шести місяців ув'язнення за членство в організації, яка ставила своєю метою «революційним шляхом визволити Закарпаття від Угорщини, приєднати його до України і створити незалежну Українську Державу“.

У грудні 1942 році, за сприяння єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії Олександра Стойки, був амнестований, отримав дозвіл закінчити 7-ий гімназію екстерном, але не в Хустській, а в Ужгородській гімназії.

У 1943-му став вояком угорської армії, навесні 1944 року потрапив на протисоветський фронт, дістав поранення, після одужання нелегально перейшов з Мадярщини на Закарпаття і на початку осені був знову у Хусті, але закінчити гімназію не встиг: у січні 1945-го, щоб не бути насильно забраним у ряди „добровольців“ Червоної Армії, записався до Чехословацького корпусу генерала Людовіка Свободи, з яким переїхав до Попраду у Словаччині, де закінчив офіцерську школу. Того ж року закінчив навчання у чеській гімназії імені Славіка.

У 1945-1946 роки Осип Данко навчався в Карловому університеті в Празі.

У 1946 році арештований за участь в діяльності об'єднання, яке здійснювало живий людський зв'язок представників Головної команди УПА і проводу ОУН в Україні з Закордонним Представництвом Української Головної Визвольної Ради та ОУН в Німеччині. Перед повторним арештом влітку 1946 року встиг перетнути чесько-німецький кордон і опинився в Мюнхені, де в Українському Вільному Університеті здобув ступінь доктора права (1950) і працював адміністратором в Міжнародній організації опіки над втікачами.

В 1954 році О.Данко емігрував до США. У Нью-Йорку, в Колумбійському університеті, здобув ступінь магістра бібліотекознавства і працював в університеті до 1962 року, після чого перейшов до Єйльського університету в Нью-Гейвені, де до виходу на пенсію в 1989 році був головою славистичного відділу, а згодом — також головою каталогового відділу наукової бібліотеки університету.

Осип Данко є членом-кореспондентом Української Вільної Академії Наук у США, дійсним членом Наукового товариства ім. Т.Шевченка, з 1980 року був заступником голови, а в 1993-1995 роки — головою управи Українського Музею в Нью-Йорку, зробив великий внесок у його розвиток. Був засновником і заступником голови Комісії Зв'язку й Інформації закарпатських українців у діаспорі. Статті на громадські і культурні теми друкував у журналах „Сучасність“ (Нью-Йорк), „Пам'ятки України“ (Київ), газетах „Свобода“, „Українські вісті“, „Народна Воля“ та ін.

Учений знайшов в архіві, опрацював і надрукував англійською мовою збірник документів про плебісцит закарпатців у 1918 році у США про прилучення Закарпаття до Чехословаччини (1968 р.), підготував низку бібліографічних праць, зокрема разом з Мирославом Лабунькою — „Річник української бібліографії 1957“ (Нью-Йорк: УВАН, 1960), разом з Іваном Лисяком-Рудницьким — розділ „Ukrainica“ в збірнику „Russia and the Soviet Union: A bibliographical Guide“ (1965).

Вчений був учасником багатьох Міжнародних наукових конференцій, у тому числі — усіх карпатознавчих, які проходили у 1991-1998 роках в Ужгороді і Пряшеві, на яких виголошував цікаві доповіді на тему історії Закарпаття, базовані на архівних джерелах і матеріалах. Як громадський діяч брав діяльну участь у численних зібраннях закарпатців в Америці (а з 1991 року і в Україні) з нагоди святкування річниць Незалежності України і Карпатської України, ювілеїв Президента Карпатської України, Героя України о. Августина

Волошина, подій, пов'язаних з українським підпіллям періоду Другої Світової війни, вечорів пам'яті Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Симона Петлюри та інших визначних постатей української історії.

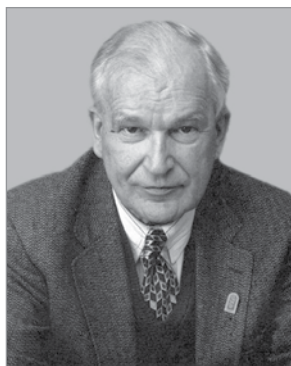
Він — автор численних наукових і науково-популярних статей з історії Закарпаття і рецензій на різні видання. Його поважні наукові праці, основані на архівних джерелах та матеріалах, стосуються історії Православної Церкви Закарпаття, плебісциту закарпатців 1918 року у США, інших сторінок історії краю кінця 1940-их років тощо. Вони друкувалися у наукових збірниках і матеріалах наукових конференцій Ужгородського і Пряшівського університетів, Закарпатського краєзнавчого музею, інших наукових закладів, різних альманахах, у тому числі щорічних календарях-альманахах закарпатської „Просвіти“, інших виданнях. Лише в останнє 30-річчя, вже у поважному віці, вчений надрукував такі ґрунтовні, базовані на джерельних матеріалах, статті, як „Роля закарпатської еміграції в США у вирішенні долі Закарпатців у 1918/1919 роках“, „Угорська політика відносно Православної Церкви на Закарпатті в 1939/1944 роках“, „Політика ЧСР супроти православних на Закарпатті в 1919-1939 роках“, „Український голос у плебісциті 1918 року в США“, „Православна церква Закарпаття у роки Другої Світової війни“, „Чи був Іван Раковський родоначальником новоправославного руху на Закарпатті?“, „Павло Скоропадський у переговорах 1920 року з Угорщиною щодо долі Закарпаття“, „Мадярська версія домовленості про ненапад між УПА-Захід та VI мадярським армійським корпусом у Карпатах влітку 1944 року“ та ін.

Багатолітньою плідною працею Осип Данко зробив вагомий внесок у розвиток української науки, культури і громадського життя, чим здобув правдиву пошану і любов земляків та всієї української спільноти. Він обраний Почесним членом Крайового Товариства „Просвіта“, є благодійником українських справ, має великий авторитет у науковому і культурному світі, в тому числі у рідному Закарпатті. 9 травня 2012 року в день 92-річчя заснування на Закарпатті Крайового Товариства „Просвіта“, за вагомий внесок у дослідження історії Закарпаття, громадсько-культурне життя України, української діаспори та благодійну діяльність йому присуджено премію ім. Президента Карпатської України, Героя України о. Августина Волошина.

ІСТОРИК, ПОЛІТОЛОГ, ПУБЛІЦИСТ, ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ

(До 100-річчя від народження професора Василя Маркуся)

Відомий український вчений, громадсько-політичний і культурний діяч, публіцист, політолог, правник Василь Маркусь народився 27 грудня 1922 року в селі Бедевля на Тячівщині. Народну школу закінчив у рідному селі, гімназію – у місті Хуст, де був активним у Пласті, брав участь у пластових таборах, різних заходах українського національного спрямування. У червні 1942 року арештований угорською владою за діяльність в молодіжній українській підпільній організації „Юнацтво ОУН“, засуджений до п'яти років ув'язнення, але через півроку амnestований. У 1943 році поступив на філософський факультет Будапештського університету, де студіював славістику, латинську і німецьку мови.

У 1944–1945 роках працював учителем в Берегівській гімназії, брав активну участь у Союзі молоді Закарпатської України, був делегатом з'їзду народних комітетів Закарпатської України в Мукачеві (26 листопада 1944 року), який прийняв Маніфест про возз'єднання краю з Україною.

Влітку 1945 року утік з СРСР, восени того ж року дістався до Мюнхену, у 1945–1948 роках навчався в Українському Вільному Університеті, де захистив докторську роботу з української діалектології на тему „Архаїчні особливості середньозакарпатських говорів“ та отримав диплом учителя середніх шкіл (1948).

У січні 1950 року переїхав до Швейцарії, де у Фрібурзькому університеті студіював політологію і здобув ліценціат права і по-

літичних наук, був співробітником газети „Український самостійник“, продовжував активну діяльність у Пласті.

3 грудня 1951 р. перебував у Сарселі (Франція), де працював секретарем НТШ, зокрема і редакції Енциклопедії Українознавства (ЕУ), був головою Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС). У вересні 1952 року записався на докторську програму юридичного факультету Паризького університету і студіював міжнародні відносини та право, працював над дисертацією „Міжнародні відносини Української РСР та її статус у міжнародному праві у 1918–1923 роках“, яку захистив улітку 1956 року. Водночас упродовж двох років навчався у Вищому інституті Міжнародних студій, де захистив ще одну дисертацію на тему „Приєднання Закарпатської України до Радянської України, 1944–1945“ і в 1957 році одержав диплом фахівця з міжнародних відносин. Обидві праці видруковано відповідно в 1956 і 1959 році французькою мовою в Лювені і Парижі.

Був співробітником „Українського самостійника“, заступником голови політичної ради ОУНз, членом закордонного представництва УГВР, співзасновником Товариства Української Студіюючої Молоді ім. Міхновського, редактором журналу „Фенікс“.

У грудні 1958 року емігрував до США, три роки викладав російську мову в Університеті Нотр Дам в Савт Бенді (штат Індіана), 1962 року став викладачем політології Університету імені Лойоли в Чикаго, був доцентом, професором, професором-сеньйором цього університету. Викладав порівняльні політичні системи, в тому числі західноєвропейські і східноєвропейські, радянологію, міжнародну політику і міжнародне право. У різний час також викладав в Українському Католицькому Університеті в Римі.

Василь Маркусь входив до керівництва ряду громадсько-політичних організацій: Української Головної Визвольної Ради, був заступником голови Координаційного Комітету Допомоги Україні в США, головою Комісії зв'язку закарпатських українців у діаспорі (КоЗІ) та головним редактором і видавцем Бюлетеня КоЗІ (побачило світ 60 чисел).

Він брав активну участь у діяльності багатьох наукових і релігійних товариств і установ, зокрема був дійсним членом НТШ, заступником голови НТШ в Америці, директором історико-філософської секції НТШ, дійсним членом Української Вільної Академії

Наук, членом Американського Товариства Міжнародного Права та Американського Товариства Політичних Наук, співзасновником і головою Академічного Клубу, співтворцем української католицької парафії св. Володимира і Ольги в Чикаго, членом Українського Богословського Наукового Товариства, академіком Національної академії наук України та ін.

Велика його заслуга в укладанні та редагуванні енциклопедій. Він був членом редколегії Енциклопедії Українознавства (Париж), заступником головного редактора „Encyclopedia of Ukraine“ (1981–1986), головним редактором Енциклопедії Української Діаспори, чотири томи якої побачили світ у різні роки (Австралія — Азія — Африка — у 1995 р., Сполучені Штати Америки — том. I, книга 1 — у 2009 р., том. I, книга 2 — у 2012 р., том. I, книга 3 — у 2018 році остання книга побачила світ вже по його смерті). Всі томи видані Науковим товариством імені Шевченка в Америці (Нью-Йорк — Чикаго), і в цьому велика частка його невтомної праці. Він був також редактором-упорядником окремого видання „Закарпаття в Енциклопедії Українознавства“, що почала світ 2003 році в Ужгородському видавництві „Гражда“.

Підтримував зв'язки з вченими, громадсько-політичними і культурними діячами рідного Закарпаття, був організатором та учасником усіх міжнародних карпатознавчих наукових конференцій в Ужгороді та Пряшеві, ініціатором відзначення річниць українського молодіжного підпілля Закарпаття (ковнерівських процесів), Карпатської України (1991-1999), заступником голови Української Народної Ради Закарпаття (УНРЗ). та ін.

Василь Маркусь належав до тих постатей, чия працьовитість і наполегливість у щоденній праці були провідними рисами як вченого, так і політика та українського патріота, просвітянина, державника.

За життя у числі перших був обраний почесним членом Закарпатського Крайового Товариства „Просвіта“ (1992). Після смерті його ім'я занесено у Книгу пам'яті товариства „Просвіта“.

Відійшов у вічність 15 жовтня 2012 року в Чикаго.

ЄРОМОНАХ, ТЕОЛОГ, ВИЗНАЧНИЙ ІСТОРИК УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

(До 100-річчя від народження о. Атанасія-Василя Пекаря, ЧСВВ)

Визначний український вчений, релігійний і культурно-освітній діяч — виходець з Закарпаття — о. Атанасій Василь Пекар, ЧСВВ, народився 1 березня 1922 року в селі Перечин у родині залізничника Атанасія Пекаря. Вчився у місцевій народній школі, один рік — у горожанці, а відтак — в Ужгородській гімназії, яку закінчив у 1940 році. Патріотична сім'я Пекарів брала діяльну участь у роботі Перечинської „Просвіти“, яка у 20–30-ті роки ХХ ст. була однією з найактивніших серед просвітянських організацій краю. Не стояв осторонь культурно-просвітницької праці й Василь, брав участь у драматичному гуртку „Просвіти“, Пласті, а у період Карпатської України (1938-1939) був кошовим пластового осередку.

У період Другої світової війни навчався в Українській Папській семінарії св. Йосафата в Римі, у березні 1946 року висвячений на священника, завершив богословські студії докторатом і захистив у 1947 році дисертацію на тему „Канонічне створення Мукачівської єпархії 1771 року“ (вийшла друком у Римі 1956 року).

У 1948 році о. А.Пекар був післаний у США для душпастирської праці серед закарпатців-емігрантів у Пітсбурзькій єпархії, з 1950 року працював професором духовної семінарії св. Кирила і Мефодія у Пітсбургу. У 1956 році отець Атанасій вступив до Чину св. Василя Великого (ЧСВВ), відбувши монаше випробовування у Мондері (Канада). Тут він у монастирській школі спочатку викладав українську мову й літературу, а у 1961–1967 роках був вихователем василіянського монашого поповнення в монастирі Св. Йосафата у Глен Ков (США).

У 1967–1970 роках о. А.Пекар проводив священницьку працю між закарпатцями в м. Юнієнтавн, а в 1970–1978 роки знову був професором семінарії св. Кирила і Мефодія у Пітсбургу. 1978 році переїхав до Риму і з 1982 року працював в українській редакції Радіо Ватикану. З 1982-го до 1992 рік був професором і духовником семінарії св. Йосафата у США. З вересня 1992 року. о. Атанасій Пекар повернувся до Риму, де виконував обов'язки першого радника Головної управи ЧСВВ та заступника Головного настоятеля, тобто протоархимандрита. З 1996 року і до смерти перебував в монастирі св. Йосафата у Глен Ков (США).

А.Пекар є автором близько 500 наукових і науково-популярних статей з історії Закарпаття, здебільшого на релігійну тематику, серед них — „Єпископ Петро Гебей“, „А.Кралицький, ЧСВВ, як історик“, „Мукачівський єпископ Й.Декамельс“, „Єпископ Іван Брадач“, „Історія закарпатських Василиян“ та інші, понад 20 книжечок духовного змісту („Василіянин-ісповідник єп. П.Гойдич, ЧСВВ“, „Владика-мученик Т.Ромжа“, „Св. Василій Великий“, „Св. Йосафат — Апостол З'єднання“, „Наше минуле і теперішнє“, „Наша слов'янська спадщина“ та інші), а також вельми поважних монографій: „Про виховання закарпатського клиру“ (1951), „Нариси історії Церкви Закарпаття“ (1967), „Історичне тло Пряшівської Єпархії“ (1968), „Єпископи Мукачівської Єпархії“ (1979), „Ісповідники віри. Мартиролог Української Католицької Церкви“ (1982), „Ви будете мені свідками. Мартиролог закарпатських священників“ (1985). У 1997 році побачила світ ґрунтовнодвотомна монографія вченого „Нариси історії Церкви Закарпаття“ (видавництво отців Василиян, „Місіонер“ – Рим – Львів; том I „Єрархічне оформлення“, том II „Внутрішня історія“).

З 1978 року А.Пекар був членом редколегії, а у 1980-1996 роках — редактором „Записок ЧСВВ“, що виходили у Римі, чотири поважні томи з 1982 і в наступні роки він відредагував одноосібно.

За визначні наукові досягнення був обраний Дійсним членом Українського Богословського Наукового товариства, Дійсним членом Наукового Товариства ім. Т.Шевченка, Дійсним членом Української Вільної Академії Наук (УВАН) у США, у числі перших — Почесним членом Закарпатського крайового Товариства „Просвіта“ (1992).

З добрих, патріотичних справ о. Атанасія Василя Пекаря, ЧСВВ, пов'язаних з закарпатською „Просвітою“ та рідним краєм загалом, слід відзначити такі:

1. висилку ним для бібліотеки Товариства «Просвіта» цінних книжок на історичну тематику;

2. ділове, без пафосу і гасел, листування з головою товариства, в якому містилися корисні поради та інформації з маловідомих сторінок історії краю;

3. сприяння переданню величезної, безцінної спадщини Президента Карпатської України о. Августина Волошина, яка знаходилася у його племінниці Емілії Дудки — сестри Володимири, ЧСВВ, у жіночому монастирі в Пряшеві, Словаччина, Крайовому Товариству „Просвіта“; саме він переконав сестру Володимиру, що в „Просвіті“ немає комуністів, які можуть знищити цю спадщину, що це патріотична організація і очолюють її українські патріоти, які багато зробили для повернення імені А.Волошина у контекст історії України. У зв'язку з проблемами у створенні меморіального музею А.Волошина у Народному Домі „Просвіти“ в Ужгороді, за ініціативою голови Товариства, заступника директора Закарпатського краєзнавчого музею П.Федаки, спадщину було передано у березні 2006 року у Закарпатській краєзнавчий музей, частина з якої знаходиться в експозиції меморіальної кімнати-музею, відкритої у березні 2002 року в Ужгородському замку, а більша частина — у фондах музею — всього близько двох тисяч унікальних експонатів.

Він також опублікував у щорічних календарях-альманахах закарпатської „Просвіти“ різних років кілька поважних статей з історії Церкви та про релігійних діячів Закарпаття.

Відійшов у вічність 28 вересня 2011 року.

В особі о. Атанасія Пекаря, ЧСВВ, Закарпаття, уся Україна та українська спільнота світу втратили визначного вченого, автора поважних праць з церковної історії краю, великого патріота, невтомного просвітянина.

Ім'я о. Атанасія Пекаря, ЧСВВ, занесено у Книгу пам'яті товариства „Просвіта“.

Про автора:

Павло Федака – професор, доктор історичних наук, почесний голова Закарпатського Крайового культурно-освітнього Товариства „Просвіта“, Ужгород.

Марія МАСЛОВСЬКА

ДУХОВНА ВЕЛИЧ ІВАНА ОГІЄНКА

(До 140-річчя від народження визначного вченого і релігійного діяча)

Народився Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) 15 січня 1882 року в містечку Брусилів Радомишльського повіту Київської губернії (тепер Житомирщина, Брусилівський район). Це була бідна селянська родина Івана та Єфросинії Огієнків. „Батько походив з давнього козацького роду Сім'я жила в нужді і нестатках. У два роки Іван втратив батька, п'ятеро сестер і

братів були старшими, рано пішли з сім'ї. Маленький Іван жив з мамою, разом з нею наймитував в місцевій економії. Лише в 9-річному віці хлопець переступає поріг місцевої чотирирічної школи, взимку навчання перервалося через відсутність одягу та взуття. Талановитий хлопець вивчав все самотужки ще й навчав селянських дітей грамоти та молитов. З дитинства Іван прилучився до церкви, прислужував у сільському храмі.

У хлопця рано став проявлятися поетичний хист, з теплотою Іван Огієнко згадує першого вчителя з Брусилова Івана Григоровича Сливку, який по-батьківськи піклувався про нього, був мудрим чоловіком і безмежно любив рідну землю.

Після закінчення Брусилівської чотирирічної школи Іван навчався у військово-фельдшерській школі, багато читав. Вже у 15-річному віці написав нарис про містечко Брусилів і його мешканців.

Талановитий юнак у 1903 році успішно складає іспити в класичній гімназії в Острозі, що дало йому право навчатися в університеті св. Володимира в Києві. Його викладачами були В. Перетц, А. Лобода, М. Дашкевич, Ю. Кулаковський та інші.

Політичні події вплинули на пробудження у юнакові національного почуття. З 1905 року він починає писати українською мовою, починається його активна наукова і громадська діяльність. У київських виданнях „Громадська думка“, „Рада“ друкуються його статті, рецензії. Він активно працює в „Просвіті“. Іван Франко високо цінував перші наукові розвідки молодого І. Огієнка.

З часом Іван Огієнко працював в університеті св. Володимира. За викладання українською мовою, друкування статей він був звинувачений в українському націоналізмі.

Перші згадки про Івана Огієнка, нашого земляка з Брусилівщини, з'явилися в Україні в часи перебудови. Знаний у світі, він вперто замовчувався в Україні, хоч служив вірою і правдою рідній нації, зокрема відродженню її мови. „Мова, – писав він, – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомости. Це форма нашого життя, життя культурного й національного. Мова – душа кожної національності, її святощі, її скарб. І поки живе мова – житиме й народ як національність. Настане мови – не стане й національності, і вона розпорошиться поміж дужчим народом. Ми повинні більше знати свою мову, бо завше

в силі того знання і сила національного руху, сила національного самоусвідомлення“.

З початком національно-визвольної революції 1917-1921 років Іван Огієнко був першим українізатором освіти своєї країни, був одним з організаторів українського народного університету у столиці. У 1918-1919 роках Іван Огієнко був міністром освіти України. З 1919 по 1922 рік – міністром віровизнань. На всеукраїнському учительському з'їзді І. Огієнко виступив з доповіддю „Найперші завдання української філології“.

Він звернувся до Центральної Ради з пропозицією відкрити чотири українознавчих катедри (української мови, української літератури, історії України та історії західноруського права) у трьох російських університетах в Україні – св. Володимира (Київ), Харківському та Новоросійському.

Як державник Іван Огієнко зрозумів, що тільки Центральна Рада може змінити стан освіти в Україні. Навесні 1918 року університет св. Володимира оголосив конкурс на заміщення вакансій викладачів українознавчого циклу на факультетах. Діяльність І. Огієнка при організації народного університету довела світові здатність українців до самоорганізації, бажання піднести вище свою освіту, а також готувати власні кадри інтелігенції з метою підвищення загального культурного рівня нації.

У 1918 році побачила світ перша значна праця І. Огієнка „Українська культура“. Були видрукувані його книги „Українська граматика“, „Рідне писання“, „Вчимося рідної мови“ та ін.

У 1918 році Івана Огієнка запрошено на посаду ректора ново-відкритого Кам'янець-Подільського університету, який він очолював до 1922 року.

Після трагічної поразки національно-визвольних змагань, у 1924-1926 роках учений працював в Учительській семінарії у Львові, викладаючи українську мову і літературу. З посади його звільнила польська влада. І. Огієнко із сім'єю переїхав до Варшави. Там він працював професором катедри старослов'янської мови Православно-Богословського відділу університету. Навіть звільнений з університету у 1932 році Іван Огієнко організував у Варшаві український науково-популярний місячник „Рідна мова“, заснував часопис „Бібліотека Рідної мови“ для тих, хто бажав навчати-

ся української літературної мови. Протягом семи років вийшло 81 число. Німецька влада закрила часопис.

У 1935 році професор започаткував видрук щомісячника „Наша культура“. Навколо цього журналу об'єдналися найвидатніші українські наукові сили діаспори, які відіграли значну роль в популяризації українознавства серед широких мас українців. Протягом 1935-1937 років побачив світ 31 том „Нашої культури“.

Після смерти дружини, яка була другом, помічником і однодумцем, в 1937 році І. Огієнко переходить на церковну стезю.

На надзвичайному Всеканадському соборі Української Греко-Православної церкви 8 серпня 1951 року його було обрано Митрополитом Вінніпегу і всієї Канади. При митрополичому соборі Іван Огієнко заснував народний християнський місячник „Слово істини“, який друкувався з 1947 по 1951 рік. З його ініціативи 1954 року у Вінніпезі засновано Наукове Православне Богословське Товариство.

Немає такої сфери українського життя, на яку б не звертав увагу Іван Огієнко. Понад дві тисячі праць є у доробку професора, завдяки яким його ім'я стало широко відомим в наукових колах світу. Іван Огієнко до самої глибини дослідив життя українців, вивчав докладно історію України. Він хотів бачити українців щасливими у власній державі.

Широко відомий у науковому світі Іван Огієнко як укладач багатьох словників, присвячених унормуванню української мови. Він переклав Біблію українською мовою, розробивши тим самим методи і принципи роботи з біблійними текстами. Митрополит був непересічною особистістю, і тільки тому, що він служив українському народові, Українській Церкві, його ім'я радянський режим шельмував багато років.

В незалежній Україні багатюща спадщина Івана Огієнка повертається на Батьківщину. Він був людиною високої культури, любови до науки і праці, людиною багатьох талантів. Значними накладками видрукувані в Україні його чисельні праці, його ім'ям названі вулиці в Брусилові, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Львові, відкрито музей у Брусилові та поставлено пам'ятник, встановлено меморіальну дошку на гуманітарному корпусі Київського національного університету імені Тараса Шевченка. В Україні засновано премію Івана Огієнка.

Настанови Івана Огієнка про необхідність формування української свідомости, збереження тих чинників, які українця роблять українцем. Його життєвий подвижницький шлях служіння своєму українському народові та Українській Церкві є прикладом для наслідування, зразком нескореного духу.

Володимир ЧИСТИЛІН

ПОВЕРНЕННЯ НА РІДНУ ЗЕМЛЮ

(До 20-річчя від дня смерті академіка Юрія Шевельова)

Харківська влада на прохання відомих учених-професорів дозволила на головній вулиці міста встановити меморіальну дошку видатному землякові, а згодом передумала. Голова Харківської обласної адміністрації Михайло Добкін назвав ученого „фашистом“.

Але демонтувати дошку тепер буде складніше. Біля дошки цілодобово чергують добровольці, чекаючи, коли представники влади прийдуть з кийками знищувати пам'ять про великого українця.

Постать професора Гарварду і Колумбії, почесного доктора Харківського університету і Могилянки, президента Української Вільної Академії Наук у США, академіка НАН України Юрія Шевельова ще донедавна замовчувалася на батьківщині. За радянських

часів його ім'я взагалі було під заборонаю. Хоча, скажімо, письменниця Оксана Забужко вважає, що Харків у кожному з останніх трьох століть подарував світову по генієві: у XVIII – Григорія Сковороду, у XIX – Олександра Потебню, а в XX – Юрія Шевельова.

Сам же про себе видатний славіст без зайвої скромності мав право сказати: „Те, що Грушевський зробив для української історії, я зробив для української мови". І це справді так.

Творча спадщина найвідомішого і найпопулярнішого мовознавця українського закордоння становить близько 900 праць.

В Гарвардському і Колумбійському університетах, професором яких він був, творче надбання Ю. Шевельова займає визначне місце у скарбниці світової науки. Між тим, як це часто буває, у рідно-му місті про нього відомо лише одиницям.

Біографія вченого яскраво відображає всю трагічність українства у минулому столітті. Юрій Шевельов (один з псевдонімів – Шерех) народився у Харкові 17 грудня 1908 року. Його батько – генерал-майор російської імператорської армії – був німцем, тому при народженні майбутній вчений мав прізвище Шнейдер. Але з початком Першої світової війни сім'я стала Шевельовими. Першу літеру прізвища генерал зберіг через небажання змінювати монограми на серветках.

В радянські часи мати змінила місце народження сина у документах на місто Ломжу (Польща), щоб унеможливити перевірку соціального походження сина органами більшовицької влади.

Закінчивши Харківський університет, Юрій захистив кандидатську дисертацію та викладав в альма-матер, в тому числі в Інституті журналістики. В 1941-1943 роках Ю. Шевельов завідував катедрою української філології.

Під час окупації він займався наукою. З нацистами не співпрацював, бо ненавидів як фашизм, так і більшовизм. Мав повне право назватися „фольксдойчем”, тобто етнічним німцем з діаспори, і це б урятувало родину від голоду і страждань часів німецької окупації Харкова. Але не зробив цього.

У 1943 році Ю. Шерех покинув Харків та виїхав зі старенькою матір'ю до Львова. Саме мати Шевельова, наполовину німкеня – наполовину українка, допомогла йому написати перший твір українською мовою.

Зрослий у білогвардійському середовищі, Шевельов мови не знав і навіть вважав її „немилозвучною“. Зауваження двоюрідного брата – „Не може бути мова мільйонів людей немилозвучною“ перевернуло життя Юрія назавжди.

Після війни Шевельов працював в Українському Вільному Університеті (Німеччина), на запрошення німецького славіста Макса Фасмера читав лекції з російської і української мов у Люндському університеті (Швеція).

З 1952 року він – у США. Стає найвідомішим славістом на Заході. Викладає в Гарвардському і Колумбійському університетах. Завдяки Шерехові українська мова входить в коло світових наукових інтересів. Якщо пересічний громадянин США знає Україну через братів Кличко чи Андрія Шевченка, то серед інтелектуальної еліти наша країна асоціюється саме з постаттю Шевельова.

Своїми дослідженнями він спростував офіційну радянську доктрину про існування східнослов'янської єдності, „братньої колоски трьох мов: російської, білоруської й української“.

Йому вдалося науково довести, що українська мова бере свій початок з VII ст., а завершує формування у XVI ст. Саме це зробило вченого персоною нон-грата в СРСР на довгі роки.

Мабуть, північні сусіди ніколи не вибачать Шевельову його відому тріяду страшних ворогів України усіх часів: „Москва, кочубеївщина і провінціалізм“.

За 93 роки свого життя він об'їздив пів світу, але де б не працював Юрій Шевельов, місто Харків завжди залишалося у серці письменника. Його книги – безцінна енциклопедія харківського життя першої половини XX ст., неупереджена розповідь про українську інтелігенцію, студентство, неповторну мистецьку авру „першої столиці“.

Ось як Шерех розповідає про еволюційний розвиток нашого міста:

„Перший Харків – це місто слобод, хуторів, ремісників. Хронологічно -щ– це друга половина XVII-XVIII і навіть початок XIX століття. Другий Харків – „провінційне купецьке місто несходимої і безвихідно-сірої російської імперії“. Хронологічно – це друга половина XIX і початок XX століття. Третій Харків – „символ українського урбанізму“, „здибленої і м'ятежної України“. Це Харків „буйного ренесансу української духовності 1920-их років“.

Третій Харків – це „Харків Хвильового і ВАПЛІТЕ, Курбасового „Березоля“, виставок АРМУ в залах колишнього монастиря, непримиренно-палких диспутів у Будинку літератури ім. Блакитного на Каплунівській, Курсів сходознавства, українського студентства, українського походженням, душею, програмою і прагненням, поволі українізованих заводів і установ, неповторний, невідтворний, сповнений життя і безумствування”.

Звісно з цими намірами – підняти Харків на рівень світового центру – Москва миритися не бажала. І тому доклала всіх зусиль для знищення „незручного“. Вирок м'ятежному третьому Харкову завершує перенесення столиці до Києва і таємне знищення могил Блакитного, Скрипника, Хвильового.

Залишився четвертий Харків, що за плянами партії й уряду мав бути „суцільною провінцією“. Це була політика Москви, „щоб усю Україну тримати в стані і на рівні сірої провінційності“.

Четвертий Харків – місто „старої молоді, обивателів-слимаків, де необхідно думати одне, а говорити друге; говорити одне, а робити друге, де банкрутство слів породжує банкрутство смислів, де панують обережність, забріханість, цинізм, егоїзм і в глибині душі людина відчуває: щастя нема, народу нема, батьківщини нема“.

І тут виникає мрія про п'ятий Харків. В перші роки Незалежності Ю. Шевельов, незважаючи на похилий вік, майже щороку приїжджав до України, вдивляючись в перші ознаки нового Харкова. Усіма силами допомагав своїм землякам. За його ініціативи в середовищі еміграції створили фонд „Друзі Харкова“. Фонд цей фінансово підтримував журнал „Березіль“, підтримував українські церкви – Івано-Богословську та Свято-Димитрієвську парафії, театр Т.Шевченка, музейні виставки.

Свою Шевченківську нагороду Юрій Шевельов віддав на розвиток української школи № 6.

Особливий внесок був зроблений в розвиток Історико-філологічного товариства. Саме завдяки активній діяльності вченого були знайдені гроші на видання перших томів нової серії „Збірника ХІФТ“.

У 1994 році Юрій Шевельов став першим почесним членом Товариства, яке у 2011-му і рекомендувало топонімічній комісії міста увічнити вченого у Харкові.

Перший внесок у 20 грн. зробила пенсіонерка на Мовному Майдані. Потім, іноді здаючи по 2 грн, долучилися студенти, небайдужі харків'яни, українська інтелігенція. Необхідну суму збирали всім миром, не долучаючи до втілення ідеї великий бізнес та політиків.

У березні цього 2021 року відбувся „Концерт для Шереха“ за участю Сергія Жадана, гурту „Ойра“, молодих харківських поетів. Всі зібрані гроші пішли на встановлення пам'ятної дошки за проектом знаного харківського художника-графіка Валерія Бондаря, у виконанні скульптора Олександра Демченка.

3 вересня 2013 року, за два дні до урочистостей, дошку встановили на будинку „Саламандри“ по вулиці Сумській, 17, де з 1915 по 1943 рік у 8-метровій кімнаті жив Шевельов з матір'ю.

Хто-зна, може, коли через пів століття історики згадуватимуть теперішню добу, саме ця подія буде визначати незламний дух нашого міста. Українського, вільного і інтелектуального п'ятого Харкова, про який так мріяв найвідоміший на Заході наш земляк Юрій Шевельов.

Харків.

Микола ІЛЬНИЦЬКИЙ

ЩЕДРО ОБДАРОВАНА ТАЛАНТАМИ

(До 120-річчя від народження Оксани Лятуринської)

120 років від дня народження української письменниці, скульпторки, громадської діячки Оксани Лятуринської (1902–1970) виповнилося 1 лютого.

На початку 1920-их років вона нелегально потрапила до Німеччини, потім переїхала до Праги, де на той час активно діяв один з провідних центрів українського еміграційного життя. О. Лятуринська жваво входить в громадське і культурне життя української еміграції. Співпрацює в Союзі українок. Знайомиться з поетами-емігрантами Євгеном Маланюком, Олексою Стефановичем, Оленою Телігою і Олегом Ольжичем.

У Празі закінчила Українську гімназію, вступила до Чеської Вищої мистецько-промислової школи, відвідувала Українську студію пластичних мистецтв. Скульптура, різьбярство, а також живо-

пис стали, за визнанням самої мисткині, основним її фахом на все життя.

У її мистецькому доробку були скульптурні і живописні портрети Марка Вовчка, Михайла Грушевського, Олександра Олеся, Симона Петлюри, Євгена Коновальця та інших видатних українців. Яскравим мистецьким явищем стали також і писанки Лятуринської, які удостоїлися найвищих оцінок знавців і шанувальників писанкарства.

Щодо літературної діяльності, то першу збірку „Гусла“ Оксана Лятуринська видала у 1938 році. Проте, творчою вершиною письменниці стала друга поетична збірка – „Княжа емаль“. О.Лятуринська є також автором творів для дітей, статей науково-публіцистичного характеру.

Прикметно, що ранні поезії Оксана Лятуринська писала російською мовою, але після вдумливого прочитання книжки Олександра Олеся „З журбою радість обнялась“ почала писати виключно українською.

Після Другої світової війни О. Лятуринська жила в Німеччині, з 1949-го – у США. В Америці вона тяжко хворіла, втратила слух.

Померла у Міннеаполісі. Її останки перевезли до Українського пантеону у Бавнд-Бруку, що у штаті Нью-Джерзі. Українська громада спорудила на її могилі скромний пам'ятник – хрест.

Про Оксану Лятуринську залишили спогади Галина Лашенко і Юрій Шерех (Шевельов).

Львів

Сергій ОСОКА

СМІЛИВІСТЬ, СУВОРІСТЬ І ЧИСТОТА

(До 120-річчя від народження Наталі Лівицької-Холодної)

Їй було відпущено долею аж 102 роки. У цьому довгому житті не бракувало ні революцій і воєн, ні переховувань і небезпек, ні тяжкої праці й втоми, ні затаєної пристрасності й шаленого кохання, ані навіть безнадії – аж до думок про самогубство. Однак, Наталя Лівицька-Холодна зуміла прийняти відведений їй час таким, яким він і був їй даний. Жодного разу вона не впустила у своє життя чогось такого, що могло б похитнути її шляхетний образ: обману, підлості, зради. Вона писала себе такою, якою бачила збоку – часом те віддзеркалення набувало дуже химерних рис, настільки невластивих її часові, настільки непритаманних жінкам XX століття, – а проте усе її життя і творчість – то впевнене і правдиве розгортання епохи на тлі музичної жіночої душі.

Народилася Наталя Лівицька 15 червня 1902 року. Батьки – патріоти, активісти, справжні свідомі українці. У їхньому київському будинку завжди вирувало бурхливе громадське життя, точилися дискусії, складалися плани, формувались нові ідеї. Якось один з гостей – а то був Володимир Винниченко – утомившись від плачу маленької Наталочки, не дивлячись, кинув подушку в бік її ліжечка. Дівчинка затихла. Винниченко зосередився на своїй пильній праці. Аби за кілька хвилин не повернулася мама, в українській літературі не було би поетки Лівицької-Холодної...

Навчання та революція

Наталя починала вчитися в Золотоніській гімназії, але революція, яка саме спалахнула в Україні, змусила юну гімназистку змінити чимало навчальних закладів – у Полтаві, Переяславі, Києві, Жмеринці... Мабуть, таке бурхливе життя з раннього віку навчили Наталю не боятися змін, сприймати їх якщо й не захоплено, то принаймні спокійно, гартувати характер. Середню освіту дівчина нарешті таки здобула в Празі, куди її родина перебралася після приходу більшовиків.

1920 року, після поразки УНР, сім'я опинилася в Польщі, де на той час була розташована Дипломатична місія Української Народної Республіки. Після вбивства Симона Петлюри в 1926 Наталчин батько – Андрій Лівицький – став його наступником. Брат Наталі, Микола, був Президентом УНР у вигнанні. Зайвим буде й говорити про те, наскільки небезпечним було життя родини Лівицьких, які видимі й приховані загрози чигали на кожному кроці. Треба було не втрачати пильності, мати залізну витримку, весь час готуватися до найгіршого.

З Євгеном Маланюком вони познайомилися в Подебрадах, у Чехії – це містечко було тоді осередком Празької школи української поезії. Євген працював інженером, Наталя була студенткою Карлового університету.

На одній з вечірок Лівицька бесідувала з товаришкою Люсею Крат. Волосся Наталі прикрашала велика квітка. Раптом Маланюк підійшов до Люсі й щось прошепотів їй на вухо. Люся повернулася до Лівицької й попросила в неї прикрасу-квітку. Наталя здивувалася, але квітку дала. Подруга, сміючись, віднесла її Маланюкові, який зразу ж поклав її в петлицю свого піджака й галантно вкло-

нився Лівницькій здаля. Так почалася історія дивного кохання, якому, на жаль, не судилося взаємність.

Маланюк умів подобатися жінкам – красивий, витончений, атлетичний, з прекрасними манерами, він знав, як полонити серця. У листі до Наталі Євген писав: „Ви ж знаєте, яку весну утворили в мені – черешні цвітуть у серці“ або: „Ви маленька дитино моя з половецьким розрізом очей!“. Але Лівницька вперто й рішуче не приймала його зізнань, воліючи обмежитися легеньким фліртом і просто дружнім спілкуванням.

Тим більше, на той час у неї вже був наречений – художник, хімік, громадський діяч і запеклий футболіст Петро Холодний. А до Маланюка Наталя почувала щось схоже на повагу, чи на жалість, чи на якусь ностальгію. Уже наприкінці життя вона зізнавалася в інтерв'ю Богданові Бойчукові: „Він був страшенно закоханий, але я нічого до нього не почувала. Я була дурна, думала, що з поетами можна приятелювати... Він передусім був старший за мене, був уже знаний поет, а для мене поет це була якась вища істота... Мое захоплення ним як поетом він сприйняв не як щось інше, а саме як любов“.

У цей же час Лівницька активно листується з Оленою Телігою, також представницею Празької школи поезії. Серед іншого, обговорюють і виразно феміністичні теми. В одному з листів Теліга пише, чи то підтримуючи подругу, чи то погоджуючись з нею: „Чоловіки часто уникають розумних жінок, бо відчують, що там вони не можуть бути паном і авторитетом..., бо легше почувують себе з іншими, які з розкритим ротом слухають кожного їх слова... Часто такі чоловіки бояться наблизитися до розумної жінки, яка може хитати його на його ж п'єдесталі“.

Маланюк ледве не покінчив життя самогубством. Рядки, присвячені коханій, звучать розпачливо й безнадійно:

*„На могилу прийде й Наталочка, може,
Певно з Холодним, не сама,
І на них буде сонце, а на мені, Боже,
Лежатиме тяжко чорна тьма...“*

Лівницька одружується з Петром Холодним. Улітку 1925 року в них народжується донька Іда. Виховує дівчинку Наталина мати,

бо батьки ще далі учаться. Петро захоплюється різними ідеями, малює, багато грає у футбол. Стипендій ледве вистачає на сяке-таке прожиття. Родина переживає одну за одною гучні фінансові катастрофи. Урешті Наталя не витримує такого життя. Якось, коли вони вдвох проходили повз Варшавську академію мистецтв, Наталя зауважила: „От би тобі тут учитися!“. Петро відповів упертим „не хочу“, але тут уже дружина виявила неабияку впертість – власноруч подала до академії чоловікові документи. Довелося йому вчитися...

„Еротичний роман”

Першу збірку віршів Лівицької-Холодної „Вогонь і попіл“ дослідники часто називають еротичним романом. Ця збірка – історія заміжньої жінки, яка полюбила іншого чоловіка, потім у ньому розчарувалася й знову повернулася до себе колишньої. Є в книжці й дещо жорсткіший мотив – лірична героїня уособлює себе татарською полонянкою, описує зливу своїх переживань, пов’язаних із любов’ю й неволею. Любов-боротьба, любов-битва, навіть любов-ненависть – палітра інтимних почуттів у Лівицької-Холодної надзвичайно широка і смілива, особливо – на той час. Її вірші – це свого роду жіночий календар, у якому і психологічні подробиці змін жіночого ества, і химерні згасання й наростання почуттів, і добре відчутний пульс жіночого життя в його еволюції.

Дмитро Донцов писав їй: „Не можу собі уявити Літературно-науковий вісник без Ваших віршів. Ваші вірші роблять сенсацію“. Літературознавець і поет Нью-Йоркської групи Богдан Рубчак писав про ліричну героїню Наталі Лівицької-Холодної як про „жінку-вамп“, якій притаманні „пожадливість пристрасті“ й „демонізація кохання“.

На схилі літ

На схилі літ письменниця констатує, що „я пишу незугарні вірші“, „мої вірші тепер каліки“. Проте один з найбільших критиків літератури Юрій Шерех-Шевельов вважає інакше: „Буває старість різного типу. Буває осліпла й застигла в давно минулому... А в інших сама тільки старість приносить мудрий розквіт або навіть перше зародження й народження таланту... У Лівицької-Холод-

ної вершинні осяги, справжній вибух таланту припали на старші роки.”

Свої останні роки Лівицька-Холодна провела в притулку для старших віком у Канаді. Ще й там писала вірші, про які забувала, і покоївки просто вимітали списані папірці. Рідним заповідала, аби по смерті тіло її спалили, а попіл уже – поховали. Померла в 2005 році – знаючи, що в житті їй уже нічого не змінити, і ні до кого не маючи жодних претензій.

Їй було 102 роки.

Наталя Лівицька-Холодна

Сім літер, що палають в слові „Україна”

*Сім літер, що палають в слові „Україна”,
Сім літер, що вогнем лягли на Монпарнас,
І сім зрадливих куль на вулиці Расіна
Призначення, мементо і святий наказ.*

*Горять палким трьохкутником криваві сімки
Над простором і над часом, в хаосі й тьмі,
І серце вгору йде, все вище, стрімко, стрімко
Шляхом Твоїх голгот і слав, Народе мій!*

Весняним громом прогrimi...

*Весняним громом прогrimi,
Пролийся зливою рясною,
О гніве мій, о жалю мій,
Лиш не пали мене жагою!
Твоє ім'я — натхненний спів,
О, Боже, я Тобі молюся,
Але любити ворогів*

*Пробач мені, я не навчуся...
Я твердо вірю, Боже мій,
Лише святий вогонь, ненависть,
Пірве з кайданів нарід мій
І поведе його до слави!*

Такий похмурий вечір нині...

*Такий похмурий вечір нині,
кривавий захід знов мовчить,
і западає тінь в долині,
і вітер з півночі шумить.
А потім прийде ніч-старчиха,
простягне руку під вікно,
і знов присниться далеч тиха,
степів квітчасте полотно.
І битий шлях мені присниться
і під горою, за селом
похилий хрестик і криниця
й Христос з засмученим чолом.*

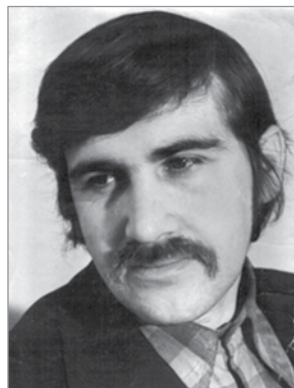
Олександр ГАВРОШ

ЯК ЖИВУТЬ І ВМИРАЮТЬ ПОЕТИ

(На недожите 70-річчя закарпатського поета Миколи Матоли, 1952-1993)

На сорокових роках життя дуже конкретно відчуваєш вік Миколи Матоли. Бо все, що було до цього – тільки усвідомлення своїх сил і прагнень. Митець після періоду пошуків і блукань нарешті виходить на власну, тільки йому суджену дорогу. Аж тут його шлях раптово обривається...

Микола Матола належить до тих поетів, що рано приходять і рано відходять. Народився на самісіньке Різдво, 8 січня. Вже у 13 років чув схвальні оцінки з уст тодішніх метрів літератури, доля ставилася до Миколи по-різному. Наприклад, до Спілки письменників України його прийняли лише незадовго до смерті (а помер він у неповні 42 роки). Попри те, вже мав три видані збірки, захоплені відгуки колег і профілактичні допити в КГБ.

Хоч у багатьох публікаціях зазначається, що народився Микола Матола (справжнє ім'я – Дионізій) в сім'ї робітників, насправді це не так. Батько Омелян Васильович – інженер-шляховик. Людина надзвичайної ерудиції. Будинок Матолів в центрі Мукачеве був набитий книжками. Письменник Дмитро Кешеля зізнається, що не раз в юності сам брав звідти літературу. Батько до того ж, малював. Саме через свого тата Микола Матола зацікавився з художником Павлом Бедзіром, визнаним гуру ужгородського андеграунду, з яким буде йти по життю до кінця своїх днів.

Старший брат Миколи Іван закінчив французьку філологію, кілька років працював перекладачем в Альжирі. Молодша сестра Міла (Емілія) також стала французьким філологом. Тож нічого дивного не було в тому, що Микола мав схильність до мов. Свого часу навіть працював перекладачем для чеських та словацьких туристичних груп на Закарпатті. Чимало перекладав наших сусідів, в основному поетів. І є надія, що невдовзі його переклади зі словацької побачать світ у бібліотечці „Між Карпатами і Татрами“.

Але не тільки серед книжок виростав майбутній поет. У родини була велика залюбленість до музики. Тут не тільки слухали французьких шансонє з чималої фонотеки, Матоли й самі були дуже музикальними. Микола закінчив музичну школу і грав на різних інструментах. Але гітара зробила з нього барда. На жаль, невизнаного за життя, зрештою, як і перекладача, критика чи драматурга.

Проте якщо ви задасте в пошуковій системі „Google“ прізвище мукачівця, то з подивом дізнаєтеся про пісню на його вірш „Друже Ковалю“, яку в Інтернеті переслухало десятки тисяч відвідувачів. Популярність цієї щемкої балади про українських повстанців така шалена, що авторство її вже приписали партизанові УПА. Так і пишуть: слова – повстанця Миколи Матоли.

Родина згадує, що „Друже Ковалю“ Микола написав у 1970-их роках. Тоді за такі вірші про „московські полки“ можна опинитися в тюрмі. Але мукачівець завжди ходив по лезу ножа. Інакше він би не був поетом.

У 13 років на першому зльоті творчої молоді Закарпаття на мукачівського школяра звернули здивовані очі Іван Чендей, Петро Скунць, Фелікс Кривін. Живі небожителі (а як він міг тоді на них інакше дивитися?) просили його почитати ще і ще. Згодом І.Чендей дав йому благословення на першу серйозну публікацію в альмана-

сі „Вітрила“, а П.Скунць написав передмову до першої його збірки. Здавалося, перед Миколою дорога встелена рушниками.

Проте перша збірка „За білими веснами“, написана ще на ранніх курсах філологічного факультету, побачила світ майже через десятиліття – у 1979 році. Відчувало „недремне кагебістське око“, що цей поет має в голові зовсім інші гасла. Не писав про партію, про інтернаціональну дружбу, про соціалізм...

Матола ще зі школи заприятелював із майбутніми літераторами Дмитром Кешелею та Василем Густієм. Разом трималися й на філологічному факультеті Ужгородського університету. З Дмитром навіть мешкали в одній кімнаті. Але кожному судилася своя дорога.

Ще студентом Микола одружився і розлучився. Як і більшість поетів, він був надто імпульсивним.

Друге кохання Матоли, Марічка, виявилось на все життя. Для них обох це був другий шлюб, кожен мав уже по дитині. 4-річного Ореста Микола сприйняв як власного сина. Всюди його брав із собою. І найбільшого впливу батька зазнав саме він. Згодом у подружжя народився ще син Іван і донька Емілія.

Матола любив життя. І життя любило його. Біографія поета за сорок два роки містить більше, ніж комусь суджено зазнати за 90. Він працював у газеті „Молодь Закарпаття“ та на обласному радіо, в українському музично-драматичному театрі, в Закарпатському музеї архітектури і побуту. Навіть у кіно зумів потрапити. Коли „Укртелефільм“ знімав на Закарпатті трисерійний художній фільм „Жменяки“ за романом Михайла Томчанія, Микола був закарпатською душею киян. Зірки українського кіно Лесь Сердюк, Наталя Наум, Іван Миколайчук, Володимир Талашко не раз сиділи вдома у Миколи того літа за келихом домашнього вина. Фільм вражає тим, що в часи тотальної цензури мова персонажів щедро пересипана діалектизмами. Дружина каже, що Микола допомагав акторам освоїти невідомі їм пласти українських говірок Закарпаття.

А слово він відчував надзвичайно тонко. Назви його збірок звучать як афоризми: „Не сміємо не бути“, „Дозоване повітря“, „Структура голосу“. До слова, він автор ще й кількох десятків пісень, яким ще тільки належить бути почутими.

Зрештою, лежить без діла і його драма „Колодязь“, і драматична поема „Ніч сумнівів Івана Сільвая“. Ба, навіть рок-опера на слова

Марка Бараболі! Що тільки Микола Матола не прагнув здійснити. На жаль, багато чого не довів до кінця.

Мав Микола і один гріх, на який страждало чимало творчих особистостей радянського часу. Неможливість примиритися з брехливою дійсністю приводило до намагання забути довколишні обставини, до зловживання спиртним.

Наступні тридцять років дружина вчилася жити без Миколи. Без його вічних дотепів, чоловічої натури – крутої і вразливої водночас. Вони були спорідненими душами. Тільки вийшовши на пенсію, змогла нарешті добратися до рукописів. І результати не забарилися. Вийшло нарешті повноцінне видання поезії, з'явилася дитяча збірка, на черзі – перекладна...

Микола Матола після Петра Скунця та Дмитра Кременя є, вочевидь, третім за потужністю поетичним голосом Закарпаття другої половини ХХ століття. Для всіх них характерний гострий публіцистичний вимір, вболівання, заклик до дії, а не споглядання чи медитація. Микола Матола був не просто українським поетом, це був козак у поезії та в житті. Українство було його природною стихією, його кровоносною системою. Українство активне, напористе, рішуче. Недарма ж його пісні приписують воякам УПА.

Тільки зараз Микола Матола до нас повертається. Повертається своїми творами. Лише тепер починається їхнє прочитання і справжня оцінка.

Одним з його улюблених поетів був Василь Симоненко, який не дожив до тридцяти років. Як і Микола Матола, він народився 8 січня. І померли вони також в один день – 13 грудня.

Посмертно закарпатця за збірку „Дозоване повітря“ нагородили премією Василя Симоненка. Ось так переплелися долі...

Ужгород

ЗБИРАЧІ – ЩАСЛИВІ ЛЮДИ

9

Що це за пристрасть?

Здатність людини знаходити все нові і нові предмети для колекціонування вражає найбільше. Неможливо підрахувати відсоток збирачів серед нині живих на Землі людей, і тим не менш магія збирання досі залишається не до кінця зрозумілою. Гете називав збирачів щасливими людьми. *Homo colligens* – людина колекціонує – людина, яку у світі речей і реліквій захоплює все, без залишку. У чому ж суть природи цього універсального для всіх часів і народів явища? Чим є ця пристрасть до володіння річчю: дивацтвом, хворобою, особливою формою творчості, гобі або наукою?

Поняття „колекціонування“ вперше зустрічається в одній з промов Ціцерона: слово „колекція“ спочатку означало „збирати всіх разом“. Першими колекціонерами вважаються правителі і

філософи античності. Аристотель збирав колекцію рослин, Юлій Цезар – дорогоцінні камені, карбований посуд, статуї, картини. В античних зборах річ виступала головним чином як свідок минулих епох і цінувалася залежно від краси форм і майстерності виготовлення. Першим музеєм в світі став храм муз, побудований Платоном. Восьме чудо світу – Олександрійська бібліотека – включала в себе понад 700 тисяч сувоїв рукописних книг.

Нова форма колекціонування – кунсткамера („палата мистецтв, рідкостей“) з'явилася в середині XVI ст. Українська Кунсткамера, збори різних дивовижних предметів, раритетів, відкрита в 1718 році, стала першим публічним музеєм України.

Сьогодні поняття колекції означає, згідно зі словниками, „систематизоване зібрання однорідних предметів, що мають історичну, наукову або художню цінність“.

Будь-яка колекція – це спосіб життя, щось таке, що закладе не усередині людини; збиральництво саме по собі є найдавнішим інстинктом, це також початкова стадія будь-якого наукового дослідження і результат творчого процесу. Колекціонування – це дослідження навколишнього світу, вираз людської тяги до творчості і пізнання.

Рідкості створюються або штучно, або випадково. Колекція – не просто підбір схожих предметів, а збирання чогось невловимого: тіней минулого, збереження назавжди зниклих або зникаючих з побуту речей, саме виробництво яких сьогодні неможливе.

Мотивація у всіх різна. Це може бути і вигідним вкладенням грошей в антикваріят, і просто захопленням „за велінням душі“. Цінність колекціонування залежить не стільки від зібраних предметів, скільки від ставлення збирача до своєї колекції. Колекціонерів умовно можна розділити на „професіоналів“ та „любителів“. Заняття колекціонуванням вимагає не тільки грошей, але і знань. Колекціонування – це ще й наука, адже рано чи пізно людина захоче дізнатися про предмет свого збирання якомога більше.

Колекціонери нерідко ставали кращими знавцями, ніж професійні мистецтвознавці. Гонитвою за однієї необхідної для повноти збірки річчю серйозний колекціонер може займатися багато років.

Поява нових технологій і матеріалів приводить до виникнення нових видів колекціонування, а значить і нових термінів:

Тіросеміофілія – колекціонування етикеток від плавлених сирків. Походить від грецького „Тірос“ – сир, „сема“ – знак, „філе“ – люблю.

Віттафілія – колекціонування сигарних кілець.

Гелатофілія – колекціонування обгорток від морозива.

Кампанофілія – колекціонування дзвонів, як маленьких дзвіночків, так і великих дзвонів.

Конхіологія (конхіліологія) (від гр. Konche раковина і logos вчення) – вивчення і колекціонування мушлів молюсків.

Лудофільство (лат. Ludens грає) – колекціонування дитячих іграшок і настільних ігор.

Меморіфілія – колекціонування запрошень і пропусків на партійні зустрічі і з'їзди, збори, виставки та ін.

Перидромофілія - колекціонування транспортних квитків, найменувань транспортних фірм і їх логотипів, маршрутів, штемпелів, компостерів, паперу і водяних знаків на проїзних документах.

Філофонія – колекціонування музичних записів. Охоплює різні матеріальні носії звукозапису: пластинки, магнітофонні стрічки, лазерні диски.

Є колекціонери, які збирають на перший погляд непотрібні або зовсім кинуті речі.

Голяндець Нік Вермюлен з міста Вормервеера зібрав колекцію з 2212 пакетів, які роздають пасажирам, що страждають в літаках від захитування.

В Англії, де колекціонування є мало не національною традицією, захоплюються збиранням нічних горщиків. Найцінніші горщики виставляються на аукціонах Сотбі і Крісті, деякі коштують кілька тисяч доларів, в їх числі – витвори на замовлення Фаберже.

У французькому місті Рубе існує клуб колекціонерів прасок. Електричний праска був винайдений лише в 1913 році, колекцію його попередників становить понад тисячу пристосувань.

Існують і гумористичні колекції. Наприклад, колекціонування безглуздостей і помилок періодичної преси. Як писав Карел Чапек, помилки розважають людей..

Джон Резнікофф з Стемфорді (штат Коннектикут, США) збирає волосся давно померлих знаменитостей. У його колекції, застрахованої на 1 мільйон доларів, є пасма волосся ста відомих людей, таких як Авраам Лінкольн, Джон Ф. Кеннеді, Мерилін Монро і

Елвіс Преслі, а також пасмо англійського короля Карла I, придбане за 4000 фунтів фунтів, і пасмо волосся Наполеона I за 345 фунтів.

Психологія колекціонування досі є цікавим об'єктом вивчення для багатьох дослідників. Вчені намагаються з'ясувати, чому люди схильні до колекціонування і які чинники спонукають їх до збирання унікальних знахідок.

Одним з мотивів, що спонукає деяких людей до колекціонування, є гордість за придбання унікальних предметів. Є колекціонери, які буквально відчують себе частиною історії, збираючи дорогоцінні предмети. Володіючи речами історичного значення, вони мовби стають ближчими до минулого, до важливих людей або доленосних подій. Наче ти тримаєш в руках справжню машину часу, здатну розповісти про щось дійсно унікальне.

Також колекціонером може рухати бажання зберегти спадщину, передаючи цінні предмети майбутнім поколінням.

Лев ХМЕЛЬКОВСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО У ФІЛАТЕЛІЇ

СІЛЬСЬКЕ ПОДВІР'Я

На поштових марках звичайно від початку зображували вельможних осіб, геральдичні знаки, державні нагороди. Україна ще в часи першої незалежності відійшла від цього звичаю. В серії марок Директорії 1919 року на двох зображені глиняна хата під соломою та упряжка з волами.

Перша поштова марка у новій незалежній Україні була випущена в березні 1992 року, а вже у серпні того вийшла в обіг марка, на якій художник Л. І. Корень намалював родину, троїстих музик і народний танець. Усе це мало бути на подвір'ї. Але, на мою думку, ще не стерлося з свідо-

мости негативне ставлення радянської влади до українського села. Мій добрий приятель Іван Кулик змальовував старі українські хати під солом'яними стріхами, за що у 1973 році його звинуватили в спотворенні радянської дійсності й вилучили зі Спілки художників. Йому було відмовлено у творчих замовленнях, не приймалися на виставки його роботи. Не лише він зазнав таких переслідувань.

Зразки української хати у різних регіонах України врешті показав на марках 2007 року художник Юрій Логвин (1939-2019).

У 1992 році вийшла марка з зображенням народної вишивки – півня й кури, котрі побутують на сільському дворі. Далі була перерва у цій темі і лише 1995 року серед марок третього стандартного випуску можна побачити пасіку та гончара, які умовно можна віднести до теми українського двору. Пізніше автори стандартних марок не раз поверталися до таких побутових речей. На марках

з'явилися кобза і супниця, горщики-двійнята і дзбанок, прядка і сулія, куманець, ківш і глечик.

1995 року на марках вмістили лелеку в гнізді на хаті та сільський краєвид з веселкою й дівчиною з коромислом. 1997 рік приніс чотири марки, на яких показані вироби народних майстрів з Полтавщини і Дніпропетровщини. І знову була перерва до 2005 року, коли пішли у світ чудові марки Світлани Бондар про український борщ, його складові.

Розвитку української тематики діяльно сприяла Валентина Худолій — директор видавництва „Марка України“, пізніше чомусь звільнена з посади. З цього приводу відомий колекціонер Валерій Чередниченко писав: „Особливе місце в історії становлення та визнання сучасної національної поштової марки займає 1999 рік, коли було створено видавництво „Марка України“. Після цього українські поштові марки здобули чимало престижних нагород, а вітчизняні колекціонери нарешті відчули себе рівноправними партнерами європейської та світової філателістичної спільноти. У 2008 році кабінет генерального директора „Укрпошти“ зайняв новий господар, котрий несподівано, не шкодуючи зусиль і часу, заходився нищити ще молоду і незміцнілу справу. Спочатку було закрито популярний журнал „Філателія України“ та ліквідовано видавництво „Марка України“, а незабаром і саму дирекцію“.

Усе ж тема української хати не пропала. Художник Кость Лавро став автором аркушів марок „Українське подвір'я“ на яких показав це подвір'я у різні пори року.

Українське подвір'я Наталія Кохаль зобразила на марках городи-ну, породи корів, Василь Василенко подав чотири породи коней, Тетя-

на Лазуренко, Лариса Мельник і Юліка Правдохіна намалювала породи собак і котів, Юрій Логвин представив вітряні й водяні млини минулого. Також Юліка Правдохіна стала авторкою марок про хліб та київський торт tort (на останній є столове начиння). У 2013 році вийшла марка з копією картини „Гарбузи“ Євдокима Волошинова (1823-1913).

На українському подвір'ї присутні діти, і це не обминули автори марок. Сергій і Олександр Харуки намалювали у 2015 році в серії „Давні іграшки“ гойдалку, візок, веселих дітей, а Олена Завітайло посадила дівчинку на велосипед й пустила довкола двору. Лялька-мотанка є на марці Олександра Калмикова. Багато ви-

гадки доклав Кость Лавро, малюючи марки серії „Українська абетка“. Для кожної літери він знайшов відповідне зображення.

КВІТИ УКРАЇНИ

Неможливо уявити філателію України без поштових марок з зображенням квітів. Незалежна Україна почала випускати марки 1992 року, а 1994 року розпочала серію „Червона книга України“. На двох марках з малюнками С. Беляєва були зображені рідкісні квіти „Еритроній собачий зуб“ і „Черевички зозулині“. Перша збереглася в лісах та на луках Закарпаття, друга – на рівнинах України, а також в Карпатах і Криму.

Наталя Кохаль продовжила серію у 2015 році і намалювала марки з рослинами Національного ботанічного саду ім. М. Гришка. Це „Офрис кримська“, „Булатка червона“ і „Коручка болотна“. Також на марках Н. Кохаль 2020 року є лаванда і жасмин.

Ряд марок відтворюють цінні лікарські рослини. Півники маленькі зображені на блоці Валерія Руденка 2002 року „Чорноморський біосферний заповідник“. До цих випусків належить марка 2009 року „Арніка гірська“ в аркуші Миколи Кочубея „Природний заповідник Горгани“. В серії „Лікарські рослини“ 2018 року на марках зображені валеріана, медунка темна, шипшина, звіробій, чистотіл, живокіст, цикорій. Автор Наталя Кохаль. Вона стала авторкою аркушів про земноводних, на яких є водяні лілії, очерети.

Н. Кохаль також створила серію з чотирьох аркушів „Щедра Україна“, присвячених порам року з зображенням відповідних квітів.

Наталю Кохаль можна назвати головною квітникаркою у філателії України. Аркуш марок зобра-

жує юну дівчину в оточенні квітів, серед яких чорнобривці, барвінок, мак, ромашка, волошки, лілея, кручені паничі, дзвоники. На аркуші 2010 року Н. Кохаль „Святі гори“ теж вміщено тамтешні квіти.

До серії „Лікарські рослини“ належать дві марки 2001 року Катерини Штанко „Бжільництво“, присвячені Епітерапії - медичному використанню бджолиних продуктів.

Укрпошта 2012 року ввела в обіг поштову марку „Моя любя Україна“. Під час VII Міжнародного благодійного конкурсу-фестивалю „Щасливі долоні“ для талановитих дітей-сиріт, які відпочивали в Міжнародному дитячому центрі „Артек“, Укрпошта організувала конкурс на кращий малюнок до марки „Моя

любя“. Альона Панасюк (14 років) з Вінниччини зобразила яскравий світ української природи під сяючим сонцем. На конверті першого дня обігу представлено роботу харків'янки Марини Гаршиної (12 років).

Пошта випустила ряд марок з квітами у творах відомих мисткинь. У 2002 році вийшли марки з квітами, які малювала Ганна Собачко-Шостак з Київщини (авторка марок Оксана Тернавська), у 2000 році – квіти майстрині петриківського розпису Тетяни Пати (авторка марок Наталія Гожа), у 2010 році – розписи Петраківки.

В серії „Кактуси“ (Катерина Штанко, 2014) показані чотири різновиди квітнучих рослин. Також квітнучі кактуси є на аркуші 2012 року „Нікитський ботанічний сад“ (художник Микола Кочубей).

Олександр Калмиков став автором марок, присвячених областям України. На багатьох з них присутні квіти.

Соняшник є на марках Донецької, Миколаївської областей, Київ – це каштани і бузок, маки Луганщини, Житомирська область – квіти хмелю.

Генадій Кузнецов у 2005 році був автором аркуша про Карадаг, на якому теж є кримська рослина. У 1996 році він намалював дві марки з серії „Рослинний світ України“, на яких зображені квіти („Червона книга України“) „Нарцис вузьколистий“ та „Білотка альпійська“.

Велике квіткове розмаїття мають випуски стандартних марок. Це соняшник, мальва, чорнобривці, калина, бузок, барвінок, волошки, горошок, шипшина, братки, мак, настурція, біле латаття, пшениця.

Олександр ТОЛПИГІН

ДАВНІ ОБОРОННІ СПОРУДИ В УКРАЇНІ

Ще в XVII столітті терени сучасної України були вкриті цілою мережею замків та фортець. На території Київщини в часи середньовіччя було понад 40 замків та фортець. На превеликий жаль, на сьогодні від них нічого не залишилось. Війни, зміни власників і власности, знову війни, безгосподарність призвели до майже цілковитої пустелі.

В часи Київської Русі будівництво оборонних споруд було дуже розвинене. Збудовані в X сторіччі фортеці вдосконалювалися, зазнавали модернізації.

Якщо в часи правління князів Володимира і Ярослава Мудрого тільки окремі вузли оборони в Київському дитинці мали кам'яні укріплення, то вже в XII столітті замість дерев'яних стін на валах міста Ярослава в Давньому Києві було споруджено кам'яні стіни на найбільш відповідальних ділянках оборони. В часи татаро-монгольської навали стіни на валах були зруйновані.

Єдиним свідченням, що Київ мав кам'яні стіни, слугують малюнки голяндського художника Абрагама ван Вестерфеля, де на валах біля Золотих воріт зображені залишки кам'яних стін.

З урахуванням того, що варяги – це ті ж самі нормани, то і техніка будівництва у них була подібна. Тож замки на насипних курганах є тотожними для нормандської Англії і України-Руси.

Унікальні залишки багатоповерхової фортеці Тустань збереглись в Українських Карпатах. Досить вкласти в наскельні пази дерев'яні бруси – і фортеця набуде первісного вигляду.

Найдавніші кам'яні укріплення збереглись на заході України.

Луцький Верхній замок збудований і перебудований в XII-XVI століттях. Зберіг давньоруське планування.

Тут у 1429 році відбулась зустріч європейських монархів. В цей час замком володів великий князь литовський Вітовт. Сім тижнів в замку проходив з'їзд монархів, на якому були присутні Імператор Священної Римської імперії Сигизмунд, польський король Ягай-

Залишки багатоповерхової фортеці Тустань.

ло, данський король Ерік, великий князь литовський Вітовт, великий князь московський Васильй Другий, легат Папи Римського, послы Візантійського імператора Іоана Палеолога, Кримський хан та Волоський воєвода.

На з'їзді вирішувалась подальша доля Європи в зв'язку з агресією Османів. За результатами з'їзду було проголошено створення королівства Литовського, Руського та Жемойтського. З'їзд відбувався в князівському палаці, який ще існував на початку XV століття. Палац не зберігся. Сьогодні на його місці розташований так званий „шляхетський“ будинок.

У центрі замкового подвір'я стояв храм Іоана Богослова. Будівництво храму було розпочате у XIII столітті. Він простояв до 1766 року. За переказами, в храмі поховано князя Любарта та деяких інших князів.

Сьогодні в замку відбуваються різні фестивалі, історичні реконструкції, весілля.

На Галицькому Пониззі, в стародавньому Хотині перше муроване укріплення з'явилося в часи Данила Галицького, в XIII столітті. Укріплення займало північну частину сучасного замку.

Згодом замок опинився в руках молдавського князя Стефана III Великого. Внаслідок перебудови, яка закінчилась 1480 року, замок перетворився на могутню фортецю, що викликало невдово-

Хотинська фортеця.

лення Польщі. Під час війни 1538 року польське військо зруйнувало мур між північною і східною баштами, знищило надбрамну та південно-західну башти.

У 1540-их роках замок розширили і відбудували. Невдовзі його захопили козаки під проводом Дмитра Вишневецького. У 1621 році під стінами замку відбулась велика битва між турецькою армією султана Османа II і польсько-українським військом. 40-тисячне козацьке військо очолював гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.

Завдяки героїзму козаків через шість тижнів боїв турки визнали поразку у війні.

Тепер у замку діє історико-архітектурний заповідник „Хотинська фортеця”. Замок цікавий тим, що в ньому зберіглися не тільки фортифікаційні, а й цивільні споруди.

Луцький Верхній замок.

Історична столиця Поділля – Кам'янець. Перші кам'яні укріплення в Кам'янці з'явилися у II столітті до н.е., і пов'язані з легендарною грецькою колонією Клепідава на річці Смотрич. Існує версія, що на початку II століття н.е. тут стояв римський легіон імператора Траяна. Що ж стосується литовського сліду в заснуванні міста, то він датується 1374 роком, коли брати-князі Коріатовичі надали Кам'янцю магдебурзьке право.

Щоб покарати Коріатовичів за прагнення до створення незалежної Подільської землі, у 1393 році великий князь литовський Вітовт здійснив сюди похід

і взяв Кам'янець під своє правління. Останній з братів Федір Коріатович втік на Закарпаття.

Головною оборонною спорудою міста є Старий замок, перші кам'яні споруди якого датуються XI століттям. Замок розбудовувався в XII і XIII століттях.

Після захоплення замку Вітовтом почалася його масштабна перебудова. В середині XVI століття під керівництвом Йова Претфу-са були добудовані чотири додаткові башти. На початку XVII століття до Старого замку був добудований Новий замок.

В епоху середньовіччя замок вважався неприступним. За переказами, коли турецький султан Осман побачив замок, то запитав, хто спорудив такі неприступні стіни. Йому відповіли, що то був сам Аллах. „Так хай же Аллах і завойовує її, а не я“ - сказав Осман і відмовився від штурму замку.

Все ж у 1672 році місто на 27 років захопила турецька армія.

Тепер замок на пагорбі виглядає дуже мальовничо. Він складається з 12 башт, які не схожі одна на другу. На жаль, не всі історичні башти і стіни зберіглись до наших днів. Чорну-порохову башту зруйнував паном Володидєвський перед відданням фортеці туркам.

Мукачівський замок Паланок – гордість закарпатців. Він побудований на 68 метровому пагорбі, що саодиоко вивищується над долиною річки Латориці.

Історія фортифікацій на пагорбі починається з IX- X століть. В ті часи землі Закарпаття входили в склад Київської Руси. Фортеця Паланок тоді захищала Русь від кочових племен угрів та половців. В XI столітті угри захопили Закарпаття. Вже тоді фортеця була неприступною.

Сучасного вигляду замок почав набувати завдяки подільському князеві Федорові Коріатовичу. Він побудував Верхній замок. Також тоді викопано 85-метровий колодязь.

Пагорб з замком був оточений ровом з водою і дубовим плотом – „паланком“. Звідси і пішла назва замку – Паланок.

У Коріатовича не було спадкоємців, тому замок багато разів переходив з одних рук в інші. З кінця XV століття ним володів воевода Жигмонд Ракоці. Оскільки князі Ракоці боролись за незалежність Угорщини від Габсбургів, то замок Паланок не раз опинявся в гущі бойових подій.

Сьогодні стара частина фортеці, побудована в XV столітті, називається Верхній замок, нижче розмістились „середній“ та „нижній“ замок, побудовані в середині XVII століття. Наприкінці XVIII століття замок став державною власністю і був перетворений на в'язницю. Тут в ув'язненні в 1821-1823 роках перебував вождь грецького визвольного руху князь Олександр Іпсиланті.

Нинішній замок має бастионну систему укріплень. Після ґрунтовної реставрації в замку діє музей, щороку його відвідують тисячі туристів.

Ужгородський замок стоїть на 30-метровому пагорбі.

Замок побудований в формі неправильного чотирикутника з бастионами в кожному куті. Муроване укріплення споруджене в 13-му столітті на місці давньоруського городища IX-XIII століть.

Протягом усієї своєї історії замок не один раз витримував облоги й руйнування. З 1322 року і по 1691 рік ним володів знатний рід Другетів.

Тепер тут розташований Закарпатський історичний музей, займаючи 30 залів.

На трасі Київ-Львів розташоване невеличке селище Олесько, а недалеко від нього – старовинний замок. В літописах він згадується з 1327 року, коли ним володів запрошений на галицько-волинський престол князь Юрій II син мазовецького князя Тройдена і руської княгині Марії. Можливо, засновником замку міг бути один з синів Галицько-Волинського князя Юрія Львовича – Андрій або Лев. На період заснування замок був овальним, з 10-метровими заввишки стінами.

Знаходячись на кордоні між Литвою і Польщею, замок понад століття був жаданою здобиччю кожної з цих країн.

Завдяки Іванові Даниловичу, воєводі руському, замок був перебудований в ренесансному стилі

Цікаво, що на службі в Івана Даниловича перебував Михайло Хміль, батько Богдана Хмельницького.

В Олеському замку народилися два майбутні королі Речі Посполитої – Ян III Собеський (1629 року) і Михайло Корибут-Вишневецький (1638 року).

Колись неприступна фортеця перетворилась у вишуканий палац мистецтва, в ньому діє філія Львівської картинної галереї. Екс-

позиція музею нараховує понад півтора тисяч витворів мистецтва. Це старовинні меблі, гобелени, скульптури, картини та ікони.

Замок у Золочеві спорудив у 1634-1636 роках Яків Собеський, батько Яна III Собеського, короля Речі Посполитої. Це був бастионного типу замок з високими валами з сторожовими башточками на кутах.

У другій половині XVI століття замок зазнавав козацьких, татарських, турецьких нападів, зокрема у 1672 та 1675 роках.

Відновлення розпочалось у 1686 році під патронатом Яна III Собеського. Найбільш яскравою мешканкою замку була дружина короля Яна, Марія-Казиміра. Цю подружню пару називають романтичною монаршою парою Європи. Королева часто відвідувала цей замок. Саме для неї був збудований китайський палац.

До 1737 року Золочів належав Собеським. Потім власники часто змінювались, і у 1834 році місто перейшло у власність Австрійського королівства.

На сьогоднішній день в Україні збереглися залишки понад 100 стародавніх укріплень. Усі ці колишні оборонці нашої землі потребують дбайливої опіки.

Ню Йорк

Мукачівський
замок Паланок.
(Фотографії
фортець
з Вікіпедії)

РЕКЛЯМИ

УПРАВА ТА АДМІНІСТРАЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО МУЗЕЮ В НЬЮ-ЙОРКУ
ВИСЛОВЛЮЮТЬ ПОДЯКУ УПРАВІ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО
СОЮЗУ І ГАЗЕТАМ "СВОБОДА" ТА "THE
UKRAINIAN WEEKLY" ЗА ПОСТІЙНУ
СПІВПРАЦЮ І ПІДТРИМКУ.

У році, коли український народ
відзначає **90-ЛІТТЯ ГОЛОДОМОРУ**,
одної з найбільших трагедій
українського народу, хочемо

підкреслити і признати
важну роль, яку УНС
відігравав і відіграє в
Америці у поширенні
і визнанні у світі цієї
трагедії та злочинства
Сталінського режиму.

Хризанта Гентиш
голова Управи УМ

Марія Шуст
директор УМ

Завданням Українського Музею є зберігати пам'ятки мистецької та історичної вартости, ознайомлювати людей різних національностей з багатством нашої культури та прищеплювати молодим поколінням любов і пошану до своєї спадщини.

Український Музей

222 East 6th Street, New York, NY 10003 • Tel. 212 228-0110 • Fax 212 228-1947
info@ukrainianmuseum.org • www.ukrainianmuseum.org

передплатуйте
СВОБОДУ
НАЙСТАРШУ В СВІТІ УКРАЇНОМОВНУ ГАЗЕТУ!

„Свободу“ видає український народний союз
 Газета заснована у 1893 році і є найстаршою
 в світі україномовною газетою що виходить безперервно 127 років.
 Архів „Свободи“ – це унікальне джерело інформації з історії українства,
 а сучасний тижневик – це вікно в життя української громади.

**На веб-сторінці „Свободи“
www.svoboda-news.com розміщені:**

- електронний архів „Свободи“,
 що налічує понад 23 тис. чисел газети від 1893 року,
 включно з останніми
- всі Альманахи УНСоюзу від 1903 року
- дитячий журнал „Веселка“ та інше.

ЦІНИ НА ПЕРЕДПЛАТУ:

ДРУКОВАНА „Свобода“ (на папері)			
Члени УНСоюзу		Не-члени УНСоюзу	
Рік	Пів-року	Рік	Пів-року
80 дол.	45 дол.	90 дол.	50 дол.

ЕЛЕКТРОННА (www.svoboda-news.com)

40 дол. на рік для всіх

ДРУКОВАНА І ЕЛЕКТРОННА			
Члени УНСоюзу		Не-члени УНСоюзу	
Рік	Пів-року	Рік	Пів-року
85 дол.	50 дол.	95 дол.	55 дол.

Видділ передплатити:
973-292-9800 дод. 3040
subscription@svoboda-news.com

Build a bigger and brighter future with Ukrainian Selfreliance FCU!

BETTER RATES

BETTER LOANS

BETTER LIFE

LOCATIONS:

**Administrative
Center & Branch**
221 W. Street Road
Feasterville, PA 19053

Somerton Branch
14425 Bustleton Ave
Philadelphia, PA 19116

**Ukrainian Educational &
Cultural Center Branch**
700 N. Cedar Road
Jenkintown, PA 19046

Fairmount Branch
2307 Brown Street
Philadelphia, PA 19130

Trenton, NJ Branch
477 Jeremiah Ave
Trenton, NJ 08610

Federally insured by NCUA
www.ukrfcu.com • (215) 725-4430

Check out

THE UKRAINIAN WEEKLY

and its newly redesigned
online edition at **www.ukrweekly.com**
and subscribe
for only \$40
a year!

Subscribe to our **PRINT EDITION** for \$90
(\$80 if you are a UNA member).
Subscribe to The Weekly in **PRINT AND ONLINE** for \$95 (\$85 for UNAers).
Visit **www.ukrweekly.com** and click on the link for Subscriptions.
Or contact our Subscription Department at **subscription@ukrweekly.com**
or **973-292-9800 ext. 3040**.

The Ukrainian Weekly,
founded in 1933, is published by
the Ukrainian National Association.

Банківські справи по-новому!

Вітання Всім Членам Українського Народного Союзу!

Ваша Кредитівка у Кліфтоні

Main Office:
851 Allwood Road
Clifton, NJ 07012
973-471-0700

www.novafcu.com
1-844-7NOVAFCU

Botany Village Branch:
237 Dayton Avenue
Clifton, NJ 07011
973-772-0620

SELF RELIANCE NEW YORK
Federal Credit Union

САМОПОМІЧ НЬЮ ЙОРК
Федеральна Кредитова Кооператива

Обслуговуємо Українську Громаду з 1951 Року!

***Вшанування пам'яті жертв
голодомору-ґеноциду українського
народу 1932-1933 років.
Трагедія, яка не підлягає забуттю...***

*A Full Service Financial Institution Serving Our Members and the
Ukrainian-American Community Since 1951!*

Toll Free (888) SELF-REL Email: Info@selfreliancenyc.org Website: www.selfreliancenyc.org

New York - Kerhonkson - Uniondale - Astoria - Lindenhurst

Your savings federally insured to at least \$250,000 and backed by the full faith and credit of the United States Government. National Credit Union Administration, a U.S. Government Agency

**UKRAINIAN SELFRELIANCE
NEW ENGLAND FEDERAL
CREDIT UNION**

MAIN OFFICE: 21 SILAS DEANE HIGHWAY, WETHERSFIELD, CT 06109-1238
PHONES: 860-296-4714 • 800-405-4714 FAX: 860-296-3499

BRANCH OFFICES: 103 NORTH ELM STREET, WESTFIELD, MA 01085
PHONE: 413-568-4948 FAX: 413-568-4747

270 BROAD STREET, NEW BRITAIN, CT 06053
PHONE: 860-801-6095 FAX: 860-801-6120

**Українська Федеральна Кредитова Кооператива
“Самопоміч” Н’ю Інгланд складає найщиріші вітання
всім членам Українського Народного Союзу.**

**Вшануємо пам’ять жертв Голодомору - цинічного злочину
радянської влади, який забрав мільйони життів українців.**

VISIT OUR SITE AT: WWW.USNEFCU.COM

Пам'ятаємо жертв Голодомору
і вшановуємо пам'ять Українців,
загиблих у 1932-1933 рр.

UKRAINIAN NATIONAL
FEDERAL CREDIT UNION

SERVING OUR COMMUNITIES

WE OFFER A FULL RANGE OF FINANCIAL SERVICES

- SHARE DRAFT ACCOUNTS
- SAVING ACCOUNTS
- SHARE CERTIFICATES OF DEPOSIT (CDs)
- RETIREMENT ACCOUNTS (IRAs)
- ELECTRONIC STATEMENTS
- MORTGAGES
- BUSINESS LOANS
- CONSUMER LOANS
- MONEY MARKET
- STUDENT LOANS
- ATM and VISA CARDS
- ON-LINE BANKING
- SAFE DEPOSIT BOXES
- MONEY TRANSFERS

www.UkrNatFCU.org
Call us toll free: (866) 859-5848

MAIN OFFICE - NEW YORK

215 Second Avenue, New York, N.Y. 10003 • Tel. (212) 533-2980 • Fax. (212) 995-5204

South Bound Brook

35 Main Street,
So. Bound Brook, N.J. 08880
Tel. (732) 469-9085
Fax. (732) 469-9165

Brooklyn

1678 East 17th St.,
Brooklyn, N.Y. 11229
Tel. (718) 376-5057
Fax. (718) 376-5670

Perth Amboy

615 Amboy Ave.,
Perth Amboy, N.J. 08861
Tel. (732) 802-0480
Fax. (732) 802-0484

Вітаємо членів
Українського Народного Союзу

Пишаємося
тим, що
24,000
наших членів
отримують
кваліфіковані
фінансові
послуги

Selfreliance
Federal Credit Union

позики на
нерухомість

кредитні
картки

позики
під заставу

позики на
авто

ощадні
рахунки
на навчання

цифровий
банкінг

ощадні
рахунки

пенсійні
рахунки

інформаційна
підтримка

ЦИФРОВИЙ БАНКІНГ 24/7/365

Створити онлайн доступ до своїх рахунків ви можете на нашій головній веб-сторінці selfreliance.com, натиснувши "Enroll in 2 minutes", або на своєму мобільному телефоні, завантаживши наш мобільний додаток. Контролюйте та відслідковуйте усі ваші грошові перекази, оплату рахунків, позик, своєчасну сплату кредитних карток 24/7/365 на ваших мобільних пристроях. А також отримайте багато інших корисних функцій та налаштувань.

On any device near you

selfreliance.com

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ
(ОДВУ)**

Понад 90 років її заснування пол. Євгеном Коновальцем
працює для добра України та української діаспори
на терені Америки

Власники оселі ОДВУ ім. О. Ольжича в Лігайтоні, ПА

**ПАМ'ЯТАЙМО ТРАГІЧНІ РОКИ ТА ЖЕРТВИ
1932-1933**

www.odwu.org www.ukrhomestead.com

**Розміщуйте рекламу
у „Свободі“ та
„The Ukrainian Weekly“!
973-292-9800, дод. 3040**

ЗМІСТ

1. ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД – НЕПРОСТИМИЙ ЗЛОЧИН МОСКВИ	
ЗАГАЛЬНА КАРТИНА УКРАЇНСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ.....	31
Ярослава БУХТА, Наталія ПОНЕДІЛОК	
ГОЛОДОМОР У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ.....	36
Петро ЧАСТО	
„СВОБОДА“ У ТРАГІЧНІ 1932–1933 РОКИ.....	47
Наталія ДЗЮБЕНКО-МЕЙС	
МІЙ НЕЗАБУТНІЙ ДЖЕЙМС.....	61
 2. УКРАЇНА – НЕ РОСІЯ	
З НАУКОВОГО ПОГЛЯДУ.....	67
Тимур НАГАЛЕВСЬКИЙ	
18 АРГУМЕНТІВ ПРОТИ АНТИІСТОРИЧНОЇ МАЯЧНІ ПУТІНА...74	
Григорій ОМЕЛЬЧЕНКО	
„КАКАЯ РАЗНІЦА“? ГЕНЕТИЧНА!.....	85
Данило СТЕЦЕНКО	
НАЗВА „УКРАЇНА“: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ.....	97
 3. „ЗРОДИЛИСЬ МИ ВЕЛИКОЇ ГОДИНИ...“	
Сергій ЗЯТЬЄВ	
БОРОТЬБА НА ДВА ФРОНТИ.....	103
ЛИЦАР БЕЗ СТРАХУ Й ДОКОРУ.....	109
Олександр ВІТОЛІН	
ОУН-УПА І ЧЕРВОНА АРМІЯ.....	115
 4. НАШ СВІТ – У СМУЗІ ПРОБЛЕМ	
Аваль Ной ХАРАПІ	
ОТ ВАМ І „НОМО SAPIENS“	125

Ніколас КАЙЗЕР-БРІЛ ДЕМОКРАТЯ ЗАНЕПАДАЄ. З'ЯВЛЯЄТЬСЯ ДЕРЖАВА-МАФІЯ..	131
Норберт НОЙГАВЗ ПОЛІТИКИ, ДАЛЕКІ ВІД ХРИСТІЯНСТВА.....	139

5. КИТАЙСЬКИЙ НАПРЯМ

Кирило ДАНИЛЬЧЕНКО КИТАЄВІ СВОГО ЗАМАЛО.....	147
Петро ШЕВЧЕНКО ЗАНАДТО ШВИДКЕ ЗБЛИЖЕННЯ З КИТАЄМ: ЩО МОЖЕ ЧЕКАТИ УКРАЇНУ.....	153
Брет СТІВЕНС І КИТАЙ ТЕЖ НАС НЕ ПОХОВАЄ.....	158

6. ЖИВИ, УКРАЇНО, ЖИВИ У ВІКАХ!

Любомир ГУЗАР ЯКОЮ Я БАЧУ МАЙБУТНЮ УКРАЇНУ?.....	163
Андрій РИБАЛКО УКРАЇНО, ВПЕРЕД!.....	166
Віталій ПОРТНИКОВ ВІДРОДЖЕННЯ ПОЧАЛОСЯ З МАЙДАНУ.....	172
Богдан ФУТЕЙ ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА – НЕВІДКЛИЧНА ЦІННІСТЬ.....	176

7. ЗАКАРПАТЦІ – ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ

Павло ФЕДАКА (ОСИП ДАНКО, ВАСИЛЬ МАРКУСЬ, АТАНАСІЙ-ВАСИЛЬ ПЕКАР)..	185
---	-----

8. ЮВІЛЕЇ

МАРІЯ МАСЛОВСЬКА ДУХОВНА ВЕЛИЧ ІВАНА ОГІЄНКА (До 140-річчя від народження визначного вченого і релігійного діяча).	197
Володимир ЧИСТИЛІН ПОВЕРНЕННЯ НА РІДНУ ЗЕМЛЮ (До 20-річчя від дня смерті академіка Юрія Шевельова).....	202
Микола ІЛЬНИЦЬКИЙ ЩЕДРО ОБДАРОВАНА ТАЛАНТАМИ (До 120-річчя від народження Оксани Лятуринської).....	207
Сергій ОСОКА СМІЛИВІСТЬ, СУВОРІСТЬ І ЧИСТОТА (До 120-річчя від народження Наталі Лівицької-Холодної).....	209
Олександр ГАВРОШ ЯК ЖИВУТЬ І ВМИРАЮТЬ ПОЕТИ (На недожите 70-річчя закарпатського поета Миколи Матоли, 1952-1993).....	215

8. ЗБИРАЧІ – ЩАСЛИВІ ЛЮДИ

ЩО ЦЕ ЗА ПРИСТРАСТЬ?.....	219
Лев ХМЕЛЬКОВСЬКИЙ УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО У ФІЛАТЕЛІЇ.....	223

8. З МИНУЛОГО

Олександр ТОЛПИГІН ДАВНІ ОБОРОННІ СПОРУДИ В УКРАЇНІ.....	233
---	-----

РЕКЛЯМИ.....	241
--------------	-----